

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Bilim ve Ütopya

Sayı: 246

Yıl: 20

ARALIK 2014

Aylık Bilim, Kültür ve Politika Dergisi

9 TL (KDV Dahil)

HZ.

MUHAMMED'İN HOCALARI

Ayet ve Surelerin
Gerçek Kaynakları

Arif TEKİN

**DAR, SIĞ, BASIK
YAŞAMA HAYIR!**

Prof. Dr. AHMET İNAM

**17. YÜZYILDA BİLİMSEL DERNEKLER VE
ÖLÇÜM ALETLERİNDE STANDARTLAŞMA**

SERPİL KAYGIN

“KAYNAK” TAN EDEBİYAT

SELÇUK ÜLGER

KAVANOZDAKİ YÜREK

“Bu kitabında Selçuk, A. József’in şiirleriyle başlayan sıcak bir dostluğun onu şairin yurdu Macaristan’a götüren öyküsünü, yurdunun özgürlüğü uğruna 26 yaşında vurulup düşen ünlü şair Petöfi Sándor’un Macar ovalarında bıraktığı anılarını ve aşkını anlatıyor. (...) Eğer Budapeşte’de Nâzım’ın ayak izlerinden yürümek isterseniz kitaba ad olan, Nâzım’ın hasta ve yorgun yüreğinin sağaltımı için uğradığı sokakta yürüyecek, bir kalp doktorunun masasında duran kavanozda gördüğü bir yüreğe yazdığı (belki bazılarınızın ilk kez okuyacağı) 'Kavanozdaki Yürek' şiiriyle ve şiirin sarsıcı öyküsüyle karşılaşacaksınız...”

Ayrıca, Nazilerin 1944 yılında toplama kampı yolunda kurşuna dizdiği genç şair Miklós Radnóti’nın paltosunun iç cebinde kanıyla ıslanmış halde bulunan Senar-Selçuk Ülger çevirisi son şiirlerinden biriyle tanışacaksınız...”

Metin Demirtaş

Öğrenciler, öğretmenler, öğrenme duygusu içindeki herkes bu kitapta büyük bir kültür dünyasında gezintiye çıkacak.

Ahmet Yıldız, bu kez sanat yapıtları üzerinde gezdiriyor kalemینی. Değişik öykü konuları bulmakta usta olan yazar kimsenin yanına uğramadığı sanat yapıtlarını ve sanatçıları konu ediyor. Sanat ve toplum arasındaki ilişki, edebiyatın eleştirel bilinciyle irdeleniyor. Öğretici nitelikteki en ağır estetik ve sanat konuları, bir öykü tadında yazılmış, rahat ve akıcı bir dille anlatılıyor.

AHMET YILDIZ

BÜYÜK YAPITLAR KÜÇÜK YAPITLAR

Türk Devrimi’nin Yayınevi

KAYNAK **YAYINLARI**

SAYI : 246 ARALIK 2014

S.S. Ütopya Bilimsel ve Kültürel
Araştırmalar Yay. ve Üretim Koop. Adına
Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Prof. Dr. Semih KORAY

Genel Yayın Yönetmeni: Emrah MARAŞO

Yazı İşleri: İlyas KARATEPE

Görsel Yönetmen: Ajans Repa

Dağıtım-Abone: İlyas KARATEPE

Yazı Kurulu: Dr. Cüneyt Akalin,
Prof. Dr. Atilla Ahunel, Dr. Bora Ataman,
Çağrı Mert Bakırcı, Dr. M. Kürşat Bozkurt,
Dr. Necmi Dayday, Prof. Dr. Ramzi Demir,
Prof. Dr. Ercan Eng, Prof. Erbil Gözükmüzoğlu,
Prof. Dr. Erkin Güler, Efe Can Gürkan,
Erkan İldiz, Prof. Dr. Bekir Karaoğlu,
Prof. Dr. Zafer Kars, Doç. Dr. Çağatay
Keskinok, Prof. Dr. Semih Koray,
Prof. Dr. Tülin Özgür, Feyziye Özbek,
Prof. Dr. Hüseyin Özel, Sarpil Özcan,
Ömer Özbek, Dr. Hakan Sevdin,
Doç. Dr. Halil Şaygı, Prof. Dr. Kadri
Yamaç, Prof. Dr. Osman Şadi Yenen,
Onurcan Ülker.

Yönetim Yeri: İstiklal Cad. Deva Çıkmazı
No:7/2 34420 Beyoğlu/İST

e-posta: bilimveutopya@gmail.com
internet adresi: www.bilimveutopya.com.tr

Ankara Temsilcisi: Feyziye ÖZBERK
Da Medihis Eldem Sk. No: 51/1
Kızılay /Ankara
Tel: (0312) 418 52 64

Eskişehir Temsilcisi: Alaz TETİK
Tel: (0505) 911 73 46
bilimveutopya@eskişehir@gmail.com

Gaziantep Temsilcisi: Mehme MİĞÜN
Tel: (05 5) 669 48 71
doctoriyigun@hotmail.com

Hatay Temsilcisi: Hüseyin GÜLER
Büyük Çarşı İşhanı Kat:1 No:450 İskenderiye
Tel: (0326) 613 41 33

İzmir Temsilcisi: Nurali GÜRAN
Tel: (0537) 843 55 19

Almanya Temsilcisi: Eylem DEMİREL BORAL
Untermainkai 83 60329 Frankfurt am Main
Tel: +4869-2562873 Faks: +4969-2562875

Belçika Temsilcisi: Ulaş SARITAS
Tel: +0484 130 819
ulas.saritas@gmail.com

Çin Halk Cumhuriyeti Temsilcisi:
Nuri TURKEES Tel: +86 1087637296

Fransa Temsilcisi: Ali Rıza TAŞDELEN
Tel: +33 675451587

Hollanda Temsilcisi: M. Ozan UYAR
Tel: +316 45556564

İngiltere Temsilcisi: Murat METİN
Tel: +44 7939051862

İsviçre Temsilcisi: Ethem KAYALI
Tel: +0041 - 79 744 41 03
e.kayali@hispeed.ch

İtalya Temsilcisi: Zeynep GÜNEŞ
zeynep-gunes@merck.com

Abone Kısıtları: 6 Aylık: 60.00 TL.
Yıllık: 100.00 TL Avrupa ve Ortadoğu yıllık:
50 Euro Amerika ve Uzakdoğu yıllık: 100 \$

Abone bedelleri için, S.S. Ütopya Bilimsel
ve Kültürel Araştırmalar Yayıncılık ve
Üretim Kooperatifi
İş Bankası Bilkent Şubesi:
Hesap No: 4 76 0292027

İsviçre Hesap Numarası Ethem KAYALI
SPUHLRAIN 25
3088 SCHLERN B. KANIZ ISVİÇRE
UBS, Ethem Kayali,
CH07 00 3.52 5 4108 0541 D
e.kayali@hispeed.ch

Yurtdışı Satış Fiyatı
Avrupa: 4.5 Euro

Organizatör: Ajans Repa Ltd. Şti.

Baskıldığı Yer: Kayışan Matbaacılık San. Tic.
Ltd. Şti. Davutpaşa Cad. Güven San. Str.
C-Blok No: 244 Sertifika No: 12156
Topkapı - Zeytinburnu / İST.
Tel: (0212) 812 31 85 - 578 00 86

Dağıtım: Turkuvaaz Dağıtım Pazarlama A.Ş.
ISSN 1301-6717
Aylık Yaygın Sürekli Yayın

H. Muhammed'in hocaları ve Kur'an'ın oluşumu

Elinizdeki sayımızın büyük bölümünü kapak dosyamıza ayırdık. Değerli araştırmacı yazar Arif Tekin bugüne kadar H. Muhammed'in düşünceleri ve Kur'an'ın oluşum sürecine ilişkin yerleşik kabulleri saracak bir incelemeyle karşımıza çıkıyor. Çok geniş bir kaynakçaya dayanan Tekin'in çalışması gerçek anlamıyla ezberleri bozacak türden.

Dosyamızı okuyunca sizi şaşkına uğratacak gerçeklerle yüzyüze geleceksiniz.

Gelin incelemede üzerinde durulan soruları sıralayalım.

H. Muhammed İslam dininin peygamberi olmadan önce putperest miydi?

Putlara kurban sunmakla ilgili ne düşünüyordu ve bu konuda Peygamberlik öncesi pratiği nasıldı?

H. Muhammed'den önce tüm Mekkeliler putlara mı tapıyordu yoksa Allah inancı var mıydı?

Allah'a inanan Mekke'li şair ve teologlara nasıl muamele yapıldı?

Allah inancına sahip şair ve teologların düşünceleri ve şiirleri H. Muhammed'i nasıl etkiledi?

H. Muhammed'in övdüğü ve şiirlerini Kur'an'da aynen kullandığı hocaları kimlerdi?

Allah inancına sahip bilginlerin ve şairlerin düşünce ve şiirleri Kur'an'da nasıl yer aldı?

Kur'an'ın bazı bölümleri bölgenin eski örf ve âdetlerinden mi derlendi?

Tevrat'tan ve İncil'den, Yahudilik ve Hristiyanlık kültüründen aktarılan ayetlerin Kur'an'daki yeri nedir?

Kureyşlilere ait hangi sözleşme ayete çevrildi?

Farklı inançları H. Muhammed'e aktaran "Gerçek Cebrailler" kimlerdi?

Tüm bu soruların yanıtlarını ve daha fazlasını Arif Tekin'in bu etraflı makalesinde bulacaksınız.

Her olgunun ve eserin bir tarihi olduğu gibi H. Muhammed'in fikirlerinin olgunlaşmasının ve çıkışı-yükselişi itibarıyla bir medeniyet devrimi olan İslam'ın önderi olmasının da bir tarihi var. Bu tarih eski toplumun ve önceki aydın kuşakların ilerici uygulama ve düşüncelerini yeni toplumsal ekonomik kuruluşa taşıma, yaygınlaştırma, kanbağına dayalı kabile ilişkilerini

çözerek imanı merkeze alan ümmet ilişkilerini yerleştirme ve giderek topluma mâl etme anlamına geliyor. "H. Muhammed'in Hocaları" başlığını taşıyan bu sayımızda sözünü ettiğimiz tarihsel sürecin oluşumuna ciddi katkılarda bulunmuş kültürel kurumların, dinsel kitapların ve düşünürlerin etkilerine yer verdik. Dosyamızı bu gözle okumanın H. Muhammed'i ve Kur'an'ı tarihsel yerine oturtacağını düşünüyoruz.

Rennan hocamız, laiklik ve bilim özgürlüğü için mücadele şimdi başlıyor

Bilim ve Ütopya'ya kuruluşundan bu yana katkı sunan değerli Prof. Dr. Rennan Pekünlü hocamız bir tertip sonucunda geçtiğimiz ay sonunda hapse girdi (Dergimiz baskıya giderken yazdığımız bu satırlarda hocamız henüz dışarıdaydı). Pekünlü hocamız laik eğitime sahip çıktığı, üniversitenin koyduğu kuralları uyguladığı, anayasayı ihlal etmediği için hapse atılıyor! Karşıdevrimcilik fiili hukukunu yaratırken bilimi, aydınlanmayı, laikliği ve devrimi savunanlar sorguya çekilip demir parmaklıkların ardına gönderiliyor. İçeri düşmek önemli değil! Yatılır ve çıkılır. Elbette bu tertibe karşı ciddi bir hukuk mücadelesi de yürütülecektir. Ancak şuna vurgu yapmak istiyoruz: Rennan hocamız içeri girmeden önce Bursa Nutku'nu okuyup devrimci kararlılığını ve en önemlisi mücadelenin hapsedilmekle bitmeyeceğini, tam tersine yeni başlayacağını beyan etti. Şimdi tüm bilim topluluğu, üniversite hocaları ve en önemlisi de öğrenci gençlik ayağa kalkmalıdır. Bizi soluklu bir mücadele bekliyor.

Bu aydan itibaren Rennan hocamızın özgürlüğüne kavuşması, laikliğin ve bilimin savunulması için Bilim ve Ütopya Kooperatifi'nin de içinde yer aldığı girişimler büyük mücadeleler yürütecek.

Gerekli duyuruları sitemiz ve sosyal medyaya sayfalarımızda yapacağız.

Yeni yıl ülkemizin, halkımızın ve bilimin özgürlük yolunda büyük mesafeler katedeceğini bir yıl olacak.

Tüm okurlarımızın yeni yılını bu bilinç ve kararlılıkla kutluyoruz.

BİLİM VE ÜTOPYA
ÜNİVERSİTE TEMSİLCİLERİ
Adnan Menderes Üniversitesi
 Yrd. Doç. Dr. Atakan HATİPOĞLU
 atakanhatipoğlu@gmail.com
 (0 555) 475 82 45
Ahi Evran Üniversitesi
 Yasin AKAN
 alkan.yasin@gmail.com
 (0 537) 587 53 77
Akdeniz Üniversitesi
 Dr. Hakan ERENGİN
 erengin@akdeniz.edu.tr
 (0 535) 852 74 15
Anadolu Üniversitesi
 İsmail Eray ÇELEBİ
 leraycelebi@hotmail.com
 (0 534) 881 39 69
Ankara Üniversitesi (Çebeci Kampüsü)
 Emre CAN
 emre-kan-can@hotmail.com
 (0 534) 816 71 20
Ankara Üniversitesi (DTCF)
 Melik TONGE
 mlknkg_06@hotmail.com
 (0 54) 627 23 2
Bahçeşehir Üniversitesi
 Azra Kardelen NAZLI
 kardelennazli@gmail.com
 (0 5 4) 569 19 37
Balıkesir Üniversitesi
 Alihan VARAN
 alihanvaran@hotmail.com
 (0 506) 919 28 98
Başkent Üniversitesi
 Helin ÖZÇELİK
 hell_ein91@hotmail.com
 (0 507) 919 83 13
Bilim Üniversitesi
 Fıraz UZUN
 firazuzun@hotmail.com
 (0 555) 724 81 32
Bogaziçi Üniversitesi
 Işıkçın AKFİRAAT
 iakfirat@gmail.com
 (0 530) 978 06 56
Cumhuriyet Üniversitesi
 Furkan DEREÇİK
 fderetik@hotmail.com
 (0 541) 550 90 81
Çağkale Onsekiz Mart
 Hüsnâ SARİ
 husnasari@hotmail.com
 (0 537) 386 63 40
Çukurova Üniversitesi
 Sefa APAYDIN
 sefa.apaydin@gmail.com
 (0 546) 465 07 17
Dokuz Eylül Üniversitesi
 Serdar YURTCİÇEK
 serdaryurtcicek@hotmail.com
 (0 505) 288 90 70
Ege Üniversitesi
 Oytun Özcan KORKMAZ
 oytunozcan@hotmail.com
 (0 536) 346 59 50
Erciyes Üniversitesi
 Aykut Alp AVŞAR
 mahrem_utopta@hotmail.com
 (0 542) 462 07 12
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
 Güneş KARAGÖLLÜ
 guneykaragollu@gmail.com
 (0 506) 957 24 17
Gazi Üniversitesi (İİBF)
 Uğur Cemal EYYUBOĞLU
 eyyuboglu_ugur@hotmail.com
 (0 505) 833 88 35
Gazi Üniversitesi (Merkez Kampus)
 Erdem ÖZBAŞAN
 ozbasanerdem@hotmail.com
 (0 543) 692 27 26
Hacettepe Üniversitesi
 Doğan ÖZLÜK
 doganozluok_93@yahoo.com
 (0 554) 922 35 16
Halay Mustafa Kemal Üniversitesi
 Mehmet RÜM
 mehmetrum@gmail.com
 (0 541) 414 14 31
İstanbul Üniversitesi
 Gizem DOĞAN
 gizemdogan92@hotmail.com
 (0 543) 660 00 10
İstanbul Teknik Üniversitesi
 Betül ÇİRAK
 betulcirak@gmail.com
 (0 531) 360 80 19
Kadir Has Üniversitesi
 Buket YAĞCI
 buketyagci@gmail.com
 (0 531) 011 96 17
Karadeniz Teknik Üniversitesi
 Servet CEVİNİ
 servetcevinl@gmail.com
 (0 539) 399 52 48
Kırıkkale Üniversitesi
 Can AKKAÇ
 canakkac@gmail.com
 (0 535) 788 62 68
Kırıkkale Üniversitesi
 Selçuk KILIÇ
 selcuk.kic@gmail.com
 (0 555) 368 82 63

Sure ve ayetlerde kimin katkısı var?

- Çiviyazısı 1
- Can Pınarından
Prof. Dr. Ahmet İNAM
Dar, sığ, basık yaşama hayır! 4
- Kapak
Arif TEKİN
Asıl Cebrail: Hz. Muhammed'in hocaları 5
- A) Bu konuyu seçmemin nedeni
- B) Putperestlikten peygamberliğe
- C) Hz. Muhammed'den önce tüm Mekkeliler putperest miydi?
- D) Kur'an'a göre Kur'an!
- E) Kur'an'da eski batıl inançların izleri
- F) Tevrat ve Yahudi kültüründen seçilen ayetler
- G) İncil ve Hristiyanlıktan seçilen ayetler
- H) Çeşitli örf-adet ve efsanelerden seçilen ayetler
- I) Kur'an'da eski şair ve teologların izleri

20. yüzyıla damga vuran Ezilen Dünya devrimcileri

J) Müseyleme ve diğer peygamber adayları

K) Eskilere ait anlamlı sözleşmeleri ayete çevirmek

L) Hilf'ül Füdul Teşkilatı

M) Farklı inançları Hz. Muhammed'e aktaranlar (Gerçek Cebrailler)

N) Hz. Muhammed'i defalarca intihara zorlayan neden?

- Doç. Dr. Cüneyt AKALIN
Mazlumlara dünyasının kurucu ustaları: Devrimci ulusaıcılar 59
- Doğa Tarihinden Notlar
Prof. Dr. Nurdan İNAN
İnsan evrimi çalışmaları: Alanlar ve mağaralar 79
- Bilimin Felsefesi ve Tarihi
Serpil KAYGIN
On yedinci yüzyılın genel özellikleri:
Bilimsel dernekler ve ölçüm aletlerinde standartlaşma 83
- Forum 86
- Kitap Kurdu 92
- Ödüllü Sözcük Bulmacası/ Haz.: Semra LARÇIN 96

Kocaeli Üniversitesi
Yeşim ÇAKMAK
yesim_cakmak.kocaeli@hotmail.com
(0 538) 601 02 74

Koç Üniversitesi
Uğur Gürkan TOSUN
ugur@ku.edu.tr
(0 538) 485 80 64

Malatya İnönü Üniversitesi
Kurtuluş AKKAYA
kurtulusakkaya@hotmail.com
(0 530) 870 71 56

Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Erdem ÖZDEMİR
erdem_ozdemir@hotmail.com
(0 555) 519 43 07

Marmara Üniversitesi
Sıla AY
sila_ay@windowslive.com
(0 507) 588 64 62

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Işık UZUN
birazdahayik@hotmail.com
(0 553) 432 17 44

Mersin Üniversitesi
Mehmet AK
mehmetak_33@hotmail.com
(0 537) 788 18 98

Muşla Üniversitesi
Gözen SORGUÇ
gozen_sorguc@hotmail.com
(0 554) 370 84 19

Namık Kemal Üniversitesi
Emre Alican YÜCEL
emr_alican_18@hotmail.com
(0 530) 292 50 75

Niğde Üniversitesi
Süleyman Açıköz
suleymanacikoz251@hotmail.com
(0 532) 732 64 00

ODTÜ
Mehmet KİTLİ
mehmetkitli19@gmail.com
(0 534) 810 59 59

Pamukkale Üniversitesi
Fatma ÇAKMAK
fatmacakmak6@gmail.com
(0 538) 933 17 33

Sakarya Üniversitesi
Emre AKTAŞ
emreaktas89@hotmail.com
(0 536) 203 68 50

Selçuk Üniversitesi
Su ERİK
suerik@hotmail.com.tr
(0 506) 958 83 36

Süleyman Demirel Üniversitesi
Serhat ÇİĞLA
serhat.1@hotmail.com
(0 506) 952 39 81

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Ali TATLI
alisoyun1@hotmail.com
(0 506) 286 14 03

Trakya Üniversitesi
Gürül Bora AT
gurulboraa@hotmail.com
(0 537) 385 08 40

Uludağ Üniversitesi
Veli ÇOLAK
velico83@hotmail.com
(0 505) 776 14 98

Yeditepe Üniversitesi
Ayşe HAYKIR
ayse-haykir@hotmail.com
(0 538) 813 04 52

Yıldız Teknik Üniversitesi
Orkun YILDIRIZ
orkun19901956@hotmail.com
(0 553) 236 31 68

YURTDIŞI ÜNİVERSİTELERİ MSİLGİLERİ

ABD
Philadelphia Üniversitesi
Tolga KARAYAYLA
E-posta: tlgkayyl@yahoo.com

Almanya (Güney Bölgesi)
Ulm Teknik Yüksek Okulu
Hakan DAĞISTANLI (hakan.d@gmx.net)

Almanya (Kuzey Bölgesi)
Münster Üniversitesi
Mustafa TOSUN (mustafatosun@gmx.net)

Çin Halk Cumhuriyeti
Guangdong Congliang Üniversitesi
Alican GÖKDENİZ
alican@bilimtopya.com.tr

İngiltere
Queen Mary, University of London
Hatice BALLIKAYA
ballikaya18@hotmail.com

Polonya
Varşova Üniversitesi
Małgorzata PILCZUK bogorzala@wp.pl

Rusya Federasyonu
Saint Petersburg Devlet Üniversitesi
Doç. Dr. Alexander SOTNICHENKO
sotnik37@mail.ru

Suriye
Şam Üniversitesi
Canan Fatma CAN turkkan.turhan@gmail.com

Can Pınarından

Dar, sığ, basık yaşama hayır!

Teknoloji ürünlerinin hızla çoğalmasıyla tüketim odaklı ekonomik çarkın çevirdiği yaşam, insanın darlığını giderek artırmada, yarattığı konfor ve tembellikle sığılı beslemektedir. İnsan can taşıyan bir varlık olarak, bu acımasız düzen içinde, canı çıkan bir varlığa dönüşmektedir. Can pınarından gelen gücünü duyan insanlarla birlikte, darlığımızı, sığılımızı basıklığımızı giderecek uzun soluklu insan olma yolculuğuna çıkmak gerekiyor. Yoldaşlar işitin!

Dar zamanlar yaşıyoruz. Sıkışmış zamanlar. Anlarımız yok (Anlayışımız da!). Anlarımızı dolduracak yaşantılarımız yok. Çok hızlı yaşadığımızdan dolayı anlarımızın farkına varamıyoruz. Kesintisiz bir zaman akışı içinde sürükleniyoruz. Yaşama telaşı sığılımızı anlamamızı önüyor. Planlar yapıyor, umuttan kuleler kuruyoruz. Büyük beklentilerin ardına düştüğümüzde bile, o telaş, yaşadıklarımızın, yaşamakta olduklarımızın, giderek yaşayacaklarımızın anlamını da unutturuyor bize. Dar zamanlarını genişletmek isteyenlerden kimileri, yaşadıklarına dair öyküler yazıyorlar. Öykülerle avunuyoruz. Böylesi yazılarla genişlemiyor dar zaman. Geçmişin büyük öyküleriyle süslenmiş sıkışmışlığımızın kendi öyküsü yok. Dar zamanlar, dünyayı evreni kavrayışımızın darlığı ile yaşanıyor. Birbirimize baktığımız açılardan mengenesinde boğuluyoruz. Sıkıştığımız yerlerden birbirimize dokunamıyoruz. Herkes herkesi kendi darlığına çekmek istiyor. Siyasal, ekonomik, askeri gücü olanlar aldanmadıklarını sanarak kendi görmek istedikleri dünyayı yönettikleri insanlara dayatarak hem aldatıp hem aldanıyorlar. Dar alanda süren iktidar kavgası yaşama ufkunu açamıyor. Teknoloji her gün piyasa ekonomisine yeni ürünler yığıyor. Görünüşte "ilerleyen", "gelişen" bir uygarlık var. Ulaşım giderek kolaylaşıyor. Haberleşme daha hızlı, daha zahmetsiz, eskisine göre daha çok olanaklara sahip. Evren hakkında daha "fazla" biliyor bilim. Tıp, araştırmalar sonucu, yeni buluşlarla ortaya çıkan ürünlerle hastalıklara çözüm arıyor. Pe-ki, bu görünüşte olumlu gelişmeler sonunda ortan kalkması gereken darlık, neden ortadan kalkmıyor? Ufuk açıla-

mıyor? Ufuk, sığılıktan dolayı açılmıyor. Darlığımız içinde derinliğimiz yok. İnsan, sıkıştığı dar ufuk içinde derinleşebilirse ufuk açıcı ürünler ortaya koyabilir. Darlık bir anlamda yoğunlaşmayı sağlayabildiği için, düşünmede, düşünce, yaşama biçiminde, siyaset yapma tarzında, toplumsal ilişkilerde, bilim, sanatta, inanç düzenlerinde, ekonomik ilişkilerde, yeni ufuklara açılan atılımlar gerçekleşebilir. Darlığın sığılı yozlaştırıyor yaşamı. Buradan, heyecan enerjisi veren yaşama yüksekliği ile çıkılabilir. Yaşama yüksekliği, dar sığ alanda sıkışmışlığımızda bize destek veren yaşama gücüdür. Bizi geleceğe gerçekçi bir umutla bağlayan bir hayat iradesidir. Sebattır. Bitmek tükenmek bilmeyen bir düş gerçekleştirmeye mücadelesidir. Yaşamı, onu anlam vermelerle, değer yaratmalarla yaşadığımız hayatı, zenginleştirme kavgasıdır. Yoksulu, hakkı yenen, ezileni, kendisi gibi olmaya çabalar ve gördüğü baskılarla bunu gerçekleştirmede sorunlarla karşılaşan insanı, canıyla, can enerjisiyle, can gücüyle buluşturma savaşıdır. Biyolojik, biyo-ekolojik özellikleriyle ortaya çıkan yaşam, yarattığımız anlam dünyası (bir anlamda kültür!) ile hayata dönüşür. İşte hayat, gücünü aldığı biyolojik kaynaktan beslenerek, yeni anlamlar, değerlerle zenginleşerek "yüksekliğine" doğru seyreder. Yaşam yüksekliğinin sağlayabileceği eleştiri, sorgulama, arama, araştırma heyecanı gerçekleştirilmediğinde, sıkışmışlığımızla sığılımıza bir de basıklığımız eklenir. O zaman hayatı dar, sığ, basık yaşarız. (Basık: heyecansız, yilgın, korkak, içine kapanık!) Dar, sıkışık, basık yaşamlara mahkûm muyuz? Böyle bir yaşam içinde olmadığını sanan nice dar, sığ, basık insan ta-

nırım. Basıklığını kendini aldatarak aşmaya çalışır. Bedenimizle ilişkimizde darız. Kimilerimiz bedenini küçümseyerek "ilâhi âlem"e yaklaştığını sanır. Kimilerimiz bedenimizden gelen dürtülerin enayisidir. Bedenine sıkışmış, bedeninin görünüşüne takılmış, narsist, haz budalası, beden kafesi tutsaklarının sayısı hiç de az değildir. İlişkide darızdır. Çevremiz dardır, o dar çevrede bile belli kalıplarla, ön yargılarla yaklaşıyoruz insanlara. Bizim gibi olmayanlardan nefret ederiz; kafamızdaki dogmalardan habersiz, kendimize yarattığımız dünya denilen zindanı yaşarız. Sanata, bilime, dine, düşünceye bakışımız sıkışmıştır. Bir iki şeyi yaşamımızın başında öğrenmiş, onları da önemli kültür ürünleri, yüksek estetik ve ahlak değerleri sanmışızdır. Sığılımızı onları sorgulamamızı engeller. Sanattaki sözde heyecanımız basıklığımızı ortadan kaldırmaz.

Dünyaya egemen olan ekonomik düzen, büyük bir adaletsizliğin çarkı ile dönmektedir. Teknoloji ürünlerinin hızla çoğalmasıyla tüketim odaklı ekonomik çarkın çevirdiği yaşam, insanın darlığını giderek artırmada, yarattığı konfor ve tembellikle sığılı beslemektedir. Elbette siyaset, insan kullanma, algı yaratma, beyin yıkama odaklı tavrıyla, insanın genişliğini, derinliğini, yüksekliğini gözetken değerleri çoğunlukla görmezden gelmektedir. İnsan can taşıyan bir varlık olarak, bu acımasız düzen içinde, canı çıkan bir varlığa dönüşmektedir.

Can pınarından gelen gücünü duyan insanlarla birlikte, darlığımızı, sığılımızı basıklığımızı giderecek uzun soluklu insan olma yolculuğuna çıkmak gerekiyor. Yoldaşlar işitin!

Asıl Cebrailler

H. Muhammed'in hocaları

H. Muhammed'in bilgi kaynağı kendisinden önce var olan şair ve düşünürlerdir demekle, Kur'an'ın ortaya konması için o zaman ortamın tam da uygun olduğunu, aynı bilgilerin zaten o toplumda var olduğunu belirtmek isterim. Kaldı ki onları H. Muhammed'e direkt aktaran, ona yardımcı olan, hatta hocalık yapan insanlar da çoktu.

İslami kaynaklarda "o dönem insanları hep putperestti" söylemi meşhurdur. Bir kere toplumun tahsil görmüş kesiminin çoğunluğu deistti; Allah'ın varlığını kabul ederdi. İslamiyeti güzel göstermek için, "vay efendim önceki dönem Cahiliye dönemi idi, H. Muhammed geldi onları putperestlikten kurtardı" söylemi bilerek öne sürülmüştür, bunun realiteyle hiç ilgisi yoktur.

Bu makaleyi elimdeki yeni kitap çalışmamdan derleyip topladım. Tabii ki kitap çok kapsamlı ve henüz bitmiş değildir. Bu yazımda H. Muhammed'den önce yaşamış olan Arap şair ve düşünürlerin ortaya attıklarıyla Kur'an ayetleri arasında var olan birebir ortak konular üzerinde durup somut örneklerle izah etmeğe çalışacağım. H. Muhammed'in bilgi kaynağı kendisinden önce var olan şair ve düşünürlerdir demekle, Kur'an'ın ortaya konması için o zaman ortamın tam da uygun olduğunu, aynı bilgilerin zaten o toplumda var olduğunu

nu belirtmek isterim. Kaldı ki onları H. Muhammed'e direkt aktaran, ona yardımcı olan, hatta hocalık yapan insanlar da çoktu. Bunlar üzerinde özellikle duracağım.

İslami kaynaklarda "o dönem insanları hep putperestti" söylemi meşhurdur. Bir kere toplumun tahsil görmüş kesiminin çoğunluğu deistti; Allah'ın varlığını kabul ederdi. İslamiyeti güzel göstermek için, "vay efendim önceki dönem Cahiliye dönemi idi, H. Muhammed geldi onları putperestlikten kurtardı" söylemi bilerek öne sürülmüştür, bunun realiteyle hiç ilgisi yoktur. Bu yazımda bunun üzerinde dura-

nu belirtmek isterim. Kaldı ki onları H. Muhammed'e direkt aktaran, ona yardımcı olan, hatta hocalık yapan insanlar da çoktu. Bunlar üzerinde özellikle duracağım.

Kur'an'ın ortaya konması için gerekli bilgileri H. Muhammed'e direkt aktaran, ona yardımcı olan, hatta hocalık yapan insanlar da çoktu.

çağım. Hz. Muhammed'in hocaları olsun, başka konular hakkında olsun bilgi verirken, her zaman yaptığım gibi yalnız İslam otoritelerince sağlam diye kabul görmüş kaynaklardan alıntı yapacağım. Zaten neyi nereden alırsam hep belirtirim.

Bir de konunun bütünlüğü açısından Kur'an'da anlatılanlarla Tevrat ve İncil'deki bilgiler arasında kısa ve öz bazı karşılaştırmalar yapacağım; ancak bu kısım üzerinde fazla durmayacağım. Çünkü başka yazarlar bunun üzerinde yeterince durdukları için, yeni bir konu olmadığının buna fazla yer vermeyeceğim. En çok Hz. Muhammed'in etkilendiği, kendilerinden bilgi aldığı insan menşeli Cebrailler üzerinde duracağım. Zira bunlar bugüne kadar neredeyse hiç irdelenmeyen, kamuoyuyla paylaşılmayan konulardır.

Hız. Muhammed'in eline geçen ve Kur'an'ın oluşmasında katkısı olan bazı belgeler hakkında daha önce yayınlanan bir kitabımda yeterince bilgi verdim. Hani Ka'be temelinden çıkan bir-iki kitap, farklı belgeler, Hız. Ömer'in Hız. Muhammed'i yönlendirmesi gibi. Ancak hem kitap olarak ele aldığım bu yeni çalışmamda, hem de bu makalede Kur'an'ın nereden geldiği sorusuna kapsamlı ve yeni bilgilerle yanıt vermeye çalışacağım.(1)

Ne haziirdir ki İslam tarihine baktığımızda Kur'an'ı mantık, ilim, sosyolojik temelde inceleyen birini görmek zor. Tabii ki Turan Dursun müstesna. Hindistanlı **Abdullah Yusuf Ali'nin** (1872-1953) İngilizce olarak kaleme aldığı Kur'an tefsirinde bazı muhalif bilgilerden söz ettiğini değişik kaynaklardan öğrendim. Kendisinin; "Kımleri, Kur'an o dönemde yetişen şairlerin şiirlerinden ve Tevrat'la İncil'den ancak bir alıntıdır diye yazmışlardır" şeklinde ifadeler kullandığını okudum.(2)

Son yıllarda sarsıcı olmamakla birlikte İslami kesimde bazı çıkışlar görüyoruz. Mesela Ezher üniversitesi hocalarından **Mahmut Kumni** (1947 doğumlu) direkt Kur'an'ın eski örf-adet ve inançlardan bir alıntı olduğunu telaffuz etmiyorsa da, yazılarından kendisinin Kur'an'a objektif baktığı anlaşılıyor.(3)

Hız. Muhammed Hıra dağında
(16. yüzyıl Osmanlı minyatürü. Siyer-i Nebi).

Halil A. Kerim'in (1930-2002) yazdığı kitaplar, Kur'an'daki bilgileri eski inanç ve geleneklerle karşılaştırma ve Hatice ile Varaka'nın Kur'an'ın oluşması konusunda Hız. Muhammed'e yardımları hakkında faydalı bir çalışma.(4)

Mısırlı Muhammed Sait Aşmavi (1932-2013) kitabında Kur'an'ı, o dönem var olan şairlerin sözleriyle karşılaştırıyor ve adeta onlardan bir kopya olduğu noktasına getiriyor. Kur'an'a bu bakışından dolayı kendisine 'Mısır'ın Salman Rüştü'sü' lakabını takıyorlar. Yine Mısırlı Dr.

İslami kaynaklarda zaman zaman Kur'an'la eski Arap şairlerin şiirleri arasında benzerlikler görüyordum; fakat üzerinde durmuyordum. Giderek Kur'an'daki bilgileri bu eserlerde daha fazla görünce, anladım ki neredeyse Kur'an'da yeni bir şey yok; hepsi değişik yerlerden bir alıntı.

Taha Hüseyin (1889-1973), 1926'da dönemin Mısır başbakanı Abdulhalık Servet Paşa'ya (1928-1973) yazdığı özel mektupta, "Kur'an'ın kökeniyle ilgili bir kitap yazdım; yayınlanmasına izin var mı?" diye soruyor. Sonuçta hem ona 'Deli' damgasını vuruyorlar, hem de yazdığı kitabın piyasada satılmasına engel oluyorlar. Kitabın içeriği, "Kur'an sağdan soldan bir toplama kitabıdır ve özellikle de eski şairlerin şiirlerinden alınmıştır" şeklinde özetlenebilir. Lübnanlı **Mustafa Ceha (1942-1992)**, Kur'an hakkındaki radikal yazılarından dolayı 12 Nisan 1983'teki duruşmasında mahkeme kararıyla mürtet ve kâfir ilan edilir ve sonuçta bir suikast sonucu katledilir.

Heddadi lakabıyla meşhur **Yusuf Düre (1913-1979)**, "Kur'an Hristiyanlıktan Bir Alıntıdır" adlı kitabında önemli tespit ve karşılaştırmalarda bulunuyor.(5)

Yine **Ebu'l Abbas el-Hariri'nin** (asrımızın yazarlarından) konuya ilişkin yazdıkları var. Her ne kadar bu adam Hristiyan da olsa, kanıtları Sünni kaynaklardandır. Bu son iki eserde önemli tespitler mevcut. Benzer isimler varsa da, bu kadar İslami medya, bu kadar İslam devletleri ve İslam'a bu kadar destek yanında maalesef etkileri olmuyor.(6)

Burada sorgulanması gereken bir durumu hatırlatmak isterim. Türkiye'nin il sayısı 81. Türkiye'deki ilahiyat fakültesi sayısı 100 civarında. Bu ilahiyat fakültelerinde o kadar akademisyen var; ama bugüne kadar neredeyse hiç kimseden muhalif bir ses çıktığı yok. Şu da biliniyor ki, Türkiye'de lehte veya aleyhte şu an İslam'la ilgili var olan farklı bakışları ortaya koyanlar, hep devlet okullarında yetişmeyen insanlardır. Nurculuk hareketinin lideri (beğenilir veya beğenilmez) Said Nursi özel Kürt medreselerinde yetişmiştir (devlet okullarıyla alakası yoktur). Dine başka açıdan bakan Turan Dursun yine Kürt bölgesindeki medreselerde yetişmiştir. Ben de şu an farklı bir bakışla yazıyorsam, Kürt medreselerinde gördüğüm tahsil ve daha sonra kendi özel çabama borçluyum (Zaten zamanımda köyümde okul yoktu; gidemedim). Bunlar dışında Türkiye'de

ses getiren başka kişiler var mı? Tabii ki hayır. İşte tam da burada sorgulanması gereken ciddi bir durum var: Neden bizim gibi kıt imkânlarla kendilerini yetiştirenler ortalıkta var da devlet okullarında yetişen bu kadar ilahiyat akademisyenlerinden ses seda yok! Bunun yanıtı bende var; ancak ben sadece hazin manzarayı hatırlatmak istedim.

Hele hem İslam'ın teorik olarak zayıf (içerikten yoksun) olmasından, hem de pratik olarak İslam ülkelerine, özellikle de son yıllarda ortaya çıkan IŞİD, el-Nusra gibi örgütlerin yaptıklarına bakıldığında, İslam uleması çoktan harekete geçip Kur'an hakkında farklı sesler yükseltmeliydi. Ne yazık ki her şeye rağmen kimse bu derin uykudan uyanmıyor. Geline aşamada (21. asırda) sadece birkaç kişinin çıkış yapması, doğrusu üzüntü vericidir.(7)

A) BU KONUYU SEÇMEMİN NEDENİ

İslami kaynaklarda zaman zaman Kur'an'la eski Arap şairlerin şiirleri arasında benzerlikler görüyordum; fakat üzerinde durmuyordum. Giderek Kur'an'daki bilgileri bu eserlerde daha fazla görünce, anladım ki neredeyse Kur'an'da yeni bir şey yok; hepsi değişik yerlerden bir alıntı. Durum böyle olunca konuyu incelemeye aldım. *Molière*'in (1673.ö) '*Susan bir bilgin, bir kelime söylemeyen aptallardan farksızdır*' dediği gibi, bir insan hayatı konularında bir şey biliyorsa, onu, imkânların el verdiği ölçüde kamuoyuyla paylaşmalı; yoksa o bilgileri beraberinde toprak altına götürmekle neyi elde edebilir ki. Bunu, bilgi sahipleri şov yapsın anlamında söylemiyorum; ama bir yolunu bulup insanlarla paylaşmalılar.

Kur'an'da var olan İsrailoğulları peygamberlerin hikâyelerinin (din ağzıyla peygamber diyorum) Tevrat'tan bir alıntı olduğu zaten tartışmasızdır. İnsan Tevrat'la Kur'an'ı yan yana getirip bir karşılaştırma yapsa Kur'an'ın çoğu ayet ve surelerinin Tevrat'tan bir alıntı olduğunu kolay görebilir. Burada ibret olsun diye kısa ve

Hız. Muhammed ve Cebrail (Siyer-i Nebi).

somut bir örnek vermek isterim. Tevrat'ın hemen başında ilk bölüm olan Tekvin kısmında Nuh peygamberden bahsedilirken, 950 yaşında iken vefat etti bilgisi var. Aynı rakam olduğu gibi Kur'an'da da geçiyor. Burada sormak lazım: Acaba Nuh'un kaç sene yaşadığı tanrı için çok mu önemli ki, buna hem Hz. Musa zamanında, hem de Hz. Muhammed zamanında değiniyor ve bunun için Cebrail'i iki sefer gönderiyor! İnsanlar bu dünyada birbirlerini yerken, o kadar acil sorunlar varken tanrının Nuh ömrüyle ilgili iki kutsal kitapta bilgi vermesi nasıl açıklanabilir!(8)

Hız. Muhammed'in en etkili hocalarından Varaka b. Nevfel, "İnsanlar iki çeşittir. Bir grup cennete girip sefa çekecek, diğeri cehennem çukuruna girip orada zincirlere vurulmak üzere ceza çekecektir" diyor. Bu iki sınıf insan ve cehennemde zincire vurulma olayı zaman içinde bakıyoruz ayet olarak Kur'an'da yer alıyor; hem de defalarca. Hele Kur'an'da cehennemde insanın boynuna geçirilecek o zincirlerin uzunluğu bile belli: Yetmiş arşın! Evet; eski şairlerin şiirlerinde cehennemlikler hakkında işlenen zincir konusu, Kur'an'da hem daha fazla, hem de ilginç bir şekilde(yetmiş arşın belirlemesiyle) geçiyor.(12)

Tabii ki Kur'an'daki her şey Tevrat'tan bir alıntıdır demek de yanlış. Hz. Muhammed, Tevrat ve İncil dışında başka yerlerden de yararlanmış. Az önce de ifade edildiği gibi ilk başta bunu dikkate almadım; ancak gitgide bu konuda fazla bilgi edinince durumun çok farklı olduğunu anladım ve konuyu araştırmaya başladım (tabii ki elimdeki yeni kitap çalışmamda daha teferruatlı bilgiler sunacağım).

Bunu kısa bazı örneklerle biraz açmak isterim:

Antere b. Şeddat Absi bir sözünde, "Yer yarılıp da, gül gibi kızardığı, yağ gibi eridiği zaman" diyor. Burada kıyamet gününden bahsediyor. Bu cümle Kur'an'da da aynı terimlerle az bir nüans farkıyla geçiyor. Şair Antere'nin kullandığı "Yer" kelimesi yerine Kur'an'da "Gök" kelimesi geçiyor ve "Gök yarılıp da, gül gibi kızardığı, yağ gibi eridiği zaman" şeklinde yer alıyor. Sonuçta konu aynı ve Antere bunu söylediği zaman henüz Hz. Muhammed peygamberliğini ilan etmemişti(m. 525-608).(9)

Hız. Muhammed'in en etkili hocalarından Varaka b. Nevfel (m.611.ö) (10) bir şiirinde "Allah gibisi yoktur" diyor. Adam öldükten sonra bakıyoruz onun bu sözü Kur'an'da ayet olarak değerlendiriliyor.(11) Yine Varaka, "İnsanlar iki çeşittir. Bir grup cennete girip sefa çekecek, diğeri cehennem çukuruna girip orada zincirlere vurulmak üzere ceza çekecektir" diyor. Bu iki sınıf insan ve cehennemde zincire vurulma olayı zaman içinde bakıyoruz ayet olarak Kur'an'da yer alıyor; hem de defalarca. Hele Kur'an'da cehennemde insanın boynuna geçirilecek o zincirlerin uzunluğu bile belli: Yetmiş arşın! Evet; eski şairlerin şiirlerinde cehennemlikler hakkında işlenen zincir konusu, Kur'an'da hem daha fazla, hem de ilginç bir şekilde(yetmiş arşın belirlemesiyle) geçiyor.(12)

Ümeyye b. Ebi Salt, "Kıyamet günü öylesine uzundur ki genç biri o günde yaşlanacak" diyor. Aynı ifadeler kendisinden sonra oluşan Kur'an'da Müzzemmil Sure-si 17. ayette, "İnkâr ederseniz, çocukların

saçlarını ağartan bir günden(kıyamet gününden) nasıl korunacaksınız!" şeklinde formüle ediliyor.(13)

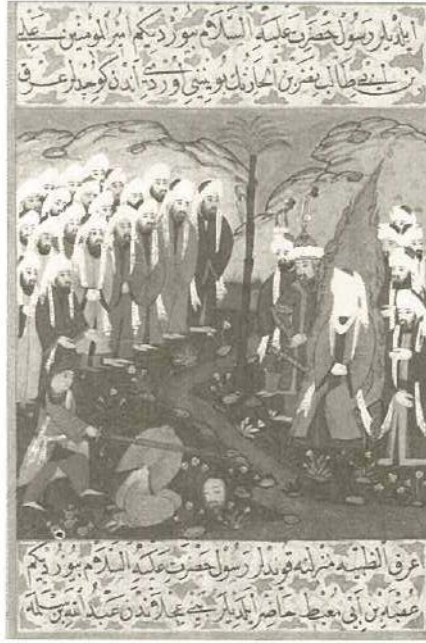
Kur'an'da Hz. İsa'nın annesi Mer-yem'in İsa ile hamile kalması konusuna epey yer verilmiştir. Hani sözde Meryem Hz. İsa'yı doğurunca "Ben zina yapmadım, kimse bana dokunmadı. Dolayısıyla bu çocuk nereden geldi?" gibi sözler kullanmış. İşte aynısını Ümeyye de daha önce şiirlerinde dile getirmiştir.(14)

Aynı şekilde Husayn b. Hamam Fezari (m.612.ö) bir şiirinde, kıyamet günü bir çağırıcı seslenip kabirdekilere, "Kalkın, her şey ortaya çıksın" dediği zaman, "işte o gün cehennem ve onun zincirleri hazır bulunacak" diyor. Husayn b. Hamam vefat ettiğinde Hz. Muhammed henüz iki yıllık peygamberdi. Burada bunları kısa bir şekilde anlatmakla bir yere varmak istiyorum; ileride bunlar üzerinde geniş bir şekilde duracağım.(15)

Kur'an'da Abese suresinin 17. ayetinde, **'İnkârından dolayı insana yazıklar olsun'**, Kamer suresi ilk ayette, **'Kıyamet yaklaştı ay yarıldı'** deniliyor. Kur'an'da Zilzal Suresi var. Onun başında **"Yerküre şiddetle sarsılıp içindekini dışarı attığı zaman"** cümlesi geçiyor. Bütün bunlar olduğu gibi Hz. Muhammed'den yaklaşık 30 yıl önce vefat eden İmrü'l-Kays'ın şiirlerinde mevcuttur(16).

Hız. Muhammed'den önce kâhinlikle uğraşan Zebra adında bir kadın, "gece hakkında and olsun, o örtüp kendi içinde barındıran geceye" anlamına gelen **'Ve'l-leyli-l ğasık'** ifadesini kullanıyor. Bakıyoruz bu ifade daha sonra meydana gelen Kur'an'da da geçiyor. Anlam aynı; ancak Zebra kelimenin sıfatını kullanmış(ğasık demiş), Kur'an'da ise bu kelimenin fiil kalıbı (ğeseke) kullanılmıştır; ikisi arasındaki fark bu.(17)

Aynı kadın bir sözünde, "and olsun o pırlıl pırlıl parlayan/ışığıyla karanlığı delen yıldız" anlamına gelen **'Ve-n-Necmi-t-tarihi'** ifadesini kullanmıştır. Aynı ifade olduğu gibi Kur'an'da ve aynı konuda yer almaktadır.(18)

Kevser Suresi'nde "Kuşkusuz biz sana (ey Muhammed) Kevser verdik." Şimdi sen rabbine kulluk et ve kurban kes. Asıl sonu kesik olan, şüphesiz sana hiç besleyendir" deniliyor.

Yine bu kadın yağmur hakkında konuşurken, 'el-müzn-i vadık' ifadesini kullanmıştır. Yani "and olsun o yağmur getiren buluta" demek. Tabii ki bunu söylerken Araplarda pek yaygın olmayan iki terim kullanmış. Bulut anlamına gelen **'Müzn'** ve yağmur anlamına gelen **'Vadık'** kelimeleri. Halbuki yağmurun araplarda yaygın ismi **'Matar'**dır. Bulutun da yaygın ismi **'Sehab'**dir. Ne ilginçtir ki ayette kullanılan ifadeler, daha önce o kadının kullandığı ifadelerin aynısı ve konu da aynıdır.(19)

Ümeyye b. Ebi Salt bir şiirinde, "Kıyamet günü herkesin eline kitap verilecektir. Dine inanıp onun gereklerini yerine getirenlerinki sağ ele, dine inanmayanların, suçlu olanların kitabı da sol ele verilecektir" demiş ve buna benzer bir ifade Kur'anda İsrâ suresinde yer almıştır.

Daha önce kimi Arap şairler güneşin doğmasıyla ilgili 'Teneffese', gece karanlığı hakkında da 'As'as' sözcüğünü kullanmıştır. Aynı terimler, aynı anlamda Kur'an'da da işlenmiştir. **'As'as gece'**, kararmaya başlayan gece demektir. Kur'an'da da 'And olsun kararmaya başlayan geceye' denilmektedir. **'Teneffese'** kelimesi, ağarmaya başlamak demek. Kur'an'da da gündüz hakkında aynı anlamda kullanılmıştır: Seher vakti. Hâlbuki bu terimler o zaman Araplarda hiç de yaygın değildi, hâlâ da değil. Ne hikmetse kimileri daha önce bunu işlemiş ve oluşan Kur'an ayetleri için de aynı terimler seçilmiştir. Peki, neden bu yaygın olmayan kelimeler işlenmiş Kur'an'da? Maksat, insanlar desinler ki -tabiri caizse- "Kur'an'da yeni, şair ve ediplerin ancak kullandıkları terimler var". İşte Hz. Muhammed nerede, bunlar nerede. Şu halde bunlar Allah'tan gelir gibi bir taktik hedeflenmiştir.(20)

Muhammed'den yıllar önce Lüey b. Kab her Cuma günü kavmini toplayıp onlara konuşma yapardı (bugünkü tabirle hutbe okurdu). O zaman Cuma gününe Arube günü denirdi. Bir konuşmasında şunları anlatıyor:

Leylün Sac: Karanlığı iyice çöken gece, **Neharün Dah:** Aydınlık olan gündüz, **Erdün mihad:** Beşik gibi dünya, **Cibalün evtad:** Direk görevini yapan dağlar, **Se-maün bina:** Bina edilmiş gökler şeklinde açıklamalarda bulunuyor. Kur'an'da da gece, gündüz, dağ, yer, gök için aynı nitelermeler yapılmıştır. Aradaki fark, Lüey b. Ka'b o terimlerin sıfat kalıbı, Kur'an'da ise genelde aynı terimlerin fiil kalıbı kullanılmıştır.(21)

Ümeyye b. Ebi Salt kıyamet ve cennetten bahs ederken, **'Kuşkusuz, O'nun (Allah'ın) vaadi yerine gelecektir'** ifadesini kullanmıştır. Bu cümle olduğu gibi Kur'an'da da aynı konu hakkında kullanılmıştır. Yine Ümeyye bir şiirinde, "Kıyamet günü herkesin eline kitap verilecektir. Dine inanıp onun gereklerini yerine getirenlerinki sağ ele, dine inanmayanların, suçlu olanların kitabı da sol ele verilecektir" diyor. Bu cümle olduğu gibi ayet olarak

H. Muhammed'in dedesi Abdulmuttalip çevresine ve çocuklarına, zalim kişilerin cezasını çekmeden dünyalarını değiştirirlerse, ahirette karşılığını mutlaka bulacaklarını söylüyor ve putlara tapmıyordu; tam aksine Allah'a inanıyordu ve bu yüzden de oğlunun (Muhammed'in babasının) adını Abdullah koymuştu: Yani Allah'ın kulu.

Kur'an'da yer almıştır. Mesela İsrâ suresinde, "Biz kıyamet günü kişiye kitap vereceğiz, sen kendin kitabını oku deriz" deniliyor(22).

Bir gün Halit b. Sinan Absi'nin kızı Hz. Muhammed'in yanına gelir. Kadıncağız orada İhlas Suresi'ni dinleyince, "Daha önce benim babam da bunu okuyordu" diyor.(23) Evet; Hz. Muhammed, "kim İhlas Suresi'ni okuyorsa (ki tek satırlık bir yazıdır), sanki Kur'an'ın 1/3'ünü okumuş gibi sevap kazanır" diyor. Halbuki İhlas Suresi Hz. Muhammed'den yıllar önce yaşamış olan Halit b. Sinan'ın sözüdür. Yine yeri gelince izah edileceği gibi, İhlas Suresi'nin baş kısmıyla Fil Suresi'nde anlatılan Ebabil kuşları hikayesi, Hz. Muhammed'den yıllar önce Kuss b. Saide tarafından dile getirilmişti(24).

Hicri birinci asırda Emeviler zamanında adamın birine Kur'an'dan Kevser Suresi okununca, kendisi, "bu zor bir iş değil; ben de bunun gibi cümleler denkleştirebilirim" diyor ve Kevser Suresi büyüklüğünde bir iki cümle oluşturuyor. Kevser Suresi'nde "Kuşkusuz biz sana (ey Muhammed) Kevser verdik (Kevser'in ne olduğu konusunda İslam alimleri arasında bir fikir birliği yoktur, meçhul bir terim). Şimdi sen rabbine kulluk et ve kurban kes. Asıl sonu kesik olan, şüphesiz sana hınç besleyen-dir" deniliyor.(25)

Adam ise o sırada, "Kuşkusuz biz (Allah olarak) sana toplum/cemaat verdik. O halde sen rabbine kulluk et ve bunu aşikar olarak yap, beyinsiz ve kafirlere itaat etme" diyor. Adam böyle bir taklit yapınca, Halit b. Abdullah onun kafasını kesiyor ve cesedini de çarpmıya vuruyor: "Allah'ın ayetleriyle alay edenin sonu budur" diyor. Bu Halit rastgele biri de değildi. Kendisi hicri birinci asırda Emevi halifesi Velit b A. Melik tarafından Mekke valiliğine atanıyor. Daha sonra Hüşam b. Abdülmelik onu eyalet valisi olarak Irak'a tayin ediyor ve 15 yıl Irak'ta valilik yapıyor. İşte bir hiç uğruna adamın kafasını kesen kişi böyle biri. Halbuki burada adamın kullandığı ifadeler Kevser suresinde anlatılanlardan daha anlamlıdır. Çünkü Kevser'de bir kere kurban kesmek, hayvan katliamı var. Kevser'in ne olduğu konusunda zaten net bir bilgi yok. Bir de, "ey Muhammed! Sana soyu kesik diyenin soyu kesiktir" demek bir tepki sözüdür. Onlar Muhammed kısırdır derken Tanrı'nın da kalkıp bu ifadeyi kullanması mı gerekir!(26)

Ama adamın kurduğu cümlelerde haik var, toplum var. Yani sıra ne hayvan katliamı, kurban var, ne de soyu kısır gibi anlamsız sözler...

Züheyir b. Ebi Selma (h.609.ö) ki Hz. Muhammed henüz peygamberliğini ilan etmeden vefat etmiş; şöyle diyordu: Sakın

kalbinizde gizli olanı inkar etmeyin. Çünkü Allah gizli ve aşikar her şeyi bilir. Aynı sözler ve aynı içenk daha sonra ortaya atılan Kur'an'da yerini alıyor.(27)

H. Muhammed henüz peygamberliğini ilan etmeden vefat eden Zeyd b. Amr b. Nüfeyl (h.606.ö) bir şiirinde; "hiç kimse mahşer gününden kurtulamayacaktır; herkes o gün toplanacaktır" diyor. Kur'an'da da bu fikir değişik ayetlerde yer almaktadır(28).

H. Muhammed'in dedesi Abdulmuttalip, çevresine ve çocuklarına şunları söylüyordu: Zalim kişiler bu dünyada cezalarını çekmeden gitmeyeceklerdir. Şayet biri cezasını çekmeden dünyasını değiştirirse, ahirette karşılığını mutlaka bulacaktır. Abdulmuttalip putlara tapmıyordu; tam aksine Allah'a inanıyordu ve bu yüzden de oğlunun (Muhammed'in babasının) adını Abdullah koymuştu: Yani Allah'ın kulu. Ayrıca bir adakta bulunduğu- nuzda mutlaka onu yerine getirin diyordu. Akraba evliliği onun yanında yasaktı. Hırsızlık yapanın eli kesilir, diyordu. Kız çocukların öldürülmesine karşıydı, "İçki ve zina haramdır, Ka'be'yi çıplak olarak tavaf etmeyin" diyordu. Halebi, A. Muttalib'in bu görüşlerini anlatırken, 'Zaten Abdulmuttalib'in fikirleri ya ayette ya da hadislerde yerini almıştır' diyor. Önemli bir açıklama.(29)

H. Muhammed henüz peygamberliğini ilan etmeden vefat eden Zeyd b. Amr b. Nüfeyl bir şiirinde; "hiç kimse mahşer gününden kurtulamayacaktır; herkes o gün toplanacaktır" diyor.

Ne yazık ki her yeni yetişen din adamları itaatkar oluyorlar, kimse ciddi anlamda araştırma yapmıyor. Halbuki Kur'an'la o eski şairlerin söyledikleri o kadar birbirlerinin aynısı ki, eski zamanlarda hocalar hutbe okurken ayetle şiiri karıştırıyorlardı. Buna bir örnek vereyim. Atab b. Verka minberde hutbe okurken, Allah'ın Kur'an'da dediği gibi her şey yok olacak; ancak kendisi kalacaktır diyor. Halbuki onun okuduğu orijinal cümle ayet değildi; şair Adiy b. Zeyd'e (m.587.ö) aitti. Cemaatten bunu farkedenden biri hemen müdahalede bulunup "Senin okuduğun cümle ayet değildir; şairin sözüdür" diyor. O sırada Atap, "ayet değilse de güzel bir sözdür" diyor. Burada önemli olan ayetlerle şairlerin sözlerinin aynı olması.(30)

Hız. Muhammed henüz doğmadan yaklaşık 15 yıl önce vefat eden Yahudi Samuel b. Adiya (m.560.ö) bir şiirinde şunu söylüyor: "Bir konuda bilgin yoksa başkalarından sor. Çünkü bilenle bilmeyen bir değildir"(31).

Kur'an'da bu ifadenin aynısı vardır: "De ki, hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla düşünür" diye geçiyor. Bir diğer ayette, bilmediklerinizi bilenlerden sorun diyor.(32)

Aslında bu bilgi "flaş" bir bilgi değildir. Dünyadan biraz haberi olan bilir ki bilgi ile cehalet aynı olmaz. Ancak buna rağmen bu Kur'an'la yeni öğrenilen bir söz değildir. Belirtildiği gibi Samuel b. Adiya'ya aittir, kaynaklar bunu diyor. Ama cümlelerin asıl sahipleri meçhul asker gibi piyasada yok; sözleri ise Kur'an'da tanrı buyrukları olarak takdim ediliyor.

Buraya kadar sunduğum özet örneklerden şunu vurgulamaya çalıştım: İlk başta İslami kaynaklarda Kur'an'la eski şairlerin sözleri arasındaki ortaklığı böyle kısa ve parça parça görünce önemsemiyordum. Daha sonra konu üzerinde detaylı durunca gördüm ki, Hız. Muhammed'in günlük hayatıyla ilgili bazı konular dışında Kur'an'da farklı yeni hiçbir şey yok.

Tabii ki burada önemli bir nokta daha var. Faydasız olmakla birlikte bunları Tev-

Zeyd b. Harise'nin türbesi...

rat'tan, İncil'den, eski şairlerin şiirlerinden, o coğrafyada var olan değişik inançlardan toplayıp bir araya getirmek bir birikim ister, kolay bir iş değil. Yani Muhammed'in o günkü şartlarda bunları tek başına yapması pek kolay değil. O yüzden yukarıda da belirtildiği gibi, "Hız. Muhammed'in yararlandığı kişiler kimlerdi?" sorusu üzerinde yeterince duracağım.

B) PUTPERESTLİKTEN PEYGAMBERLİĞE

Anlatacağım olayın şahit ve ravileri, sahabeden halife Ömer'in oğlu Abdullah, Sait b. Zeyd ve Zeyd b. Harise'dir. Olay farklı versiyonlarla anlatılıyor. O yüzden hangi kaynaktan ne varsa hepsini anlatma-

Hız. Muhammed, henüz kendisine vahiy indirilmeden önce, Mekke yakınındaki Beldah vadisinin alt tarafında Zeyd b. Amr b. Nufeyl ile buluşuyor ve Zeyd b. Amr'a pişirilmiş et yemeği takdim ediyor. Zeyd 'Ben sizin putlar adına kestiğiniz hayvanların etinden yemem; yalnız üzerine Allah'ın ismi anılan etten yerim' diyor.

ya çalışacağım. İlk konuyu özetleyeyim; daha sonra detayına geçeyim.

Bir gün Zeyd b. Amr (Hız. Muhammed'in en çok bilgi aldığı kişilerden biri. Yeri gelince özel bir başlık altında onun hakkında bilgi vereceğim), Mekke'de "Beldah" denilen yerden geçerken, Hız. Muhammed o sırada hazırlanmış bir et yemeğini yiyor. Kendisi Zeyd'e, "Gel sen de bizimle ye" deyince; Zeyd, "Ben sizin kestiğiniz etten yemiyorum. Çünkü siz hayvanları keserken putlar adına kesiyorsunuz; Allah adına kesmiyorsunuz" diyor. Şunu da belirtmem gerekir ki, bu olay olurken Hız. Muhammed henüz peygamberliğini ilan etmiş değildi. Evet, burada açık bir şekilde Hız. Muhammed putperestlikle suçlanıyor. Peki, bakalım hadis külliyatında bunun yeri nedir, hadis uzmanları buna ne demişler, görelim.

Bu konuda ilkin Buhari'de geçen hadisle başlayalım, sonra farklı kaynaklar ve farklı rivayetlere geçelim.

Abdullah b. Ömer olayı şöyle anlatıyor: Hız. Muhammed, Mekke yakınındaki Beldah Vadisi'nin alt tarafında Zeyd b. Amr b. Nufeyl ile buluşuyor. Bu buluşma kendisine vahiy indirilmeden önce gerçekleşiyor. Orada Hız. Muhammed, Zeyd b. Amr'a pişirilmiş et yemeği takdim ediyor; buyur, sen de gel ye diyor. Zeyd bundan yemediği gibi, 'Ben sizin putlar üzerine/adına kestiğiniz hayvanların etinden yemem; yalnız üzerine Allah'ın ismi anılan etten yerim' diyor(33).

Buhari bu olayla ilgili farklı bir rivayet daha anlatıyor. Onun da özeti şöyle: Bunlar Beldah vadisinde buluşunca, o sırada Hız. Muhammed'e et yemeği geliyor; ancak kendisi yemiyor. O sırada Zeyd, "ben sizin kestiklerinizden yemem. Çünkü siz Kureysiler hayvanlarınızı putlar için kesiyorsunuz" diyor.

Bu rivayette Hız. Muhammed yemedi diye geçiyor. Ama niye yemedi sorusuna yanıt yok. Zeyd burada hiç bir neden yokken, "ben siz Kureysilerin kestiklerinden yemem. Çünkü siz putlar adına kesiyorsunuz" diyor. Zeyd'e ikram edilmediği halde kalkıp böyle bir açıklama yapması

Zeyd b. Amr önemli bir teolog.
Yalnız bu olaya bakılınca
Zeyd b. Amr'ın, Allah'ı
Hz. Muhammed'den daha fazla
kutsadığı, Hz. Muhammed'in
ise normal bir Arap'tan hiç de
farkının olmadığı anlaşılıyor.

mantıklı gelmiyor. Peki, olay ne? Benim karmaşık rivayetlerden anladığım, Buhari bu hadisi bilerek bu şekle sokmuş ki Muhammed'in yiyip yemediği muğlâk kalsın. Ama konuyu yalnız Buhari değil; yüzlerce hadis uzmanı işlemiştir. Ancak Buhari de o doğru olan rivayeti almıştır. Şüphe oluşturmak için bir de yanına o muğlâk cümleyi ilave etmiştir.

Az sonra görüleceği gibi kaynaklar o kadar çok ve sağlam ki, Hz. Muhammed putlar adına kesilen etten yemiş ve üstelik kendisi hayvanı götürüp bir put adına kesmiştir. Böyle bir şey olmasaydı bu kadar hadis âlimleri durup dururken neden kılık bu kritik konuyu işlesinler ki!(34)

İbni Ömer'in az önce anlattığı, Hz. Muhammed Zeyd'e et ikram etti, o da yemedi ve üstelik 'Etinizi yemem. Çünkü sizler putlar adına hayvan kesiyorsunuz' dediği rivayetini en başta Buhari (h.256.ö), Bezar (h.292.ö), Nesai (h.303.ö), Esfehani (h.356.ö), Makdisi (h.643.ö) aktarmışlardır.(35)

Bir de olayı Zeyd b. Harise'den dinleyelim. Zeyd, "Bir gün ben ve Hz. Muhammed putlardan birinin yanına varıp onun adına bir keçi/koyun kestik ve pişirdik. O sırada Zeyd b. Amr yanıma geldi. Hz. Muhammed ondan sordu: Senin kavmin neden seni sevmiyor? O da dedi ki, bu konuda kusurum yok. Bunların dini bana göre değil. Bunun için ben Fedek'e (Medine'ye yakın bir Yahudi yerleşim yeri) gidip baktım ki bir yandan Allah'a inanırlar, diğer yandan ona eş koşarlar. O yüzden onların dinini kabul etmedim. Sonra Hayber'e (yine Yahudilerin yerleşim merkezi) gidip oradaki âlimlerle görüştüm. Baktım

onlar da aynı: Bir taraftan Allah'a inanmak, diğer taraftan ona eş koşmak. Araştırmalarımı sürdürdüm, Şam'a gittim. Bakıtım durum aynı. Oradan da bir şey çıkmadı" diyor (Tabii ki birçok kaynakta Zeyd'in dini araştırmak için Irak/Musul'a bir kâhinin yanına gittiği de yazılı. Yani adam varoluşla ilgili hep arayışlar içinde). Zeyd bunları anlattıktan sonra Hz. Muhammed ona o pişirilen etli yemekten ikram etti. O sırada Zeyd sordu, "Bu da ne?" Hz. Muhammed, "Biz bunu şu put için kestik" dedi. Zeyd buna karşı, "Üzerinde Allah'ın adı anılmayan eti yemem" dedi. Zeyd b. Amr zaman içinde öldürüldüğünde Hz. Muhammed henüz peygamber değildi diyor. Bu rivayeti İbrahim b. İshak Harbi (h.285.ö), Ebu Ya'li (h.307.ö), Taberani (h.360.ö), Hâkim Nisaburi (h.403.ö) İbni Asakir (h.571.ö), Bezar (h.292.ö), Nesai (h.303.ö), İmam Müzi (h.762.ö), Heysemi (h.807.ö), Zehebi (h.748.ö) işlemişlerdir.(36)

Sait b. Zeyd b. Amr da bu hadisi aktaranlar arasında. Şöyle devam ediyor: Zeyd b. Amr Mekke'de Hz. Muhammed'le Zeyd b. Harise'nin yanından geçerken, bunlar onu yemek sofrasına davet ediyorlar. Ancak kendisi, "Ey kardeşim oğul Ben putlar adına kesilen etten yemem" diyor. Onun bu açıklamasından sonra artık Hz. Muhammed'in "putlar adına kesilen etten yediği görülmedi" diyor.

Bu rivayeti Teyalisi (h.204.ö), mezhep lideri Ahmet b. Hanbeli (h.241.ö), Ebu Ya'li (h.307.ö), Taberani (h.360.ö), İbni Asakir (h.571.ö), Diyaüddin Makdisi (h.643.ö),

Zehebi (h.748.ö), İbni Hacer Askalani (h.852.ö), el-Müttaki el-Hindi (h.975.ö) kaynaklarında geçiyor.(37)

Sait b. Zeyd'e mal edilen bir rivayet daha var. O da şöyle: Hz. Muhammed'le Ebu Süfyan bir gün yemek sofrasındayken Zeyd b. Amr oradan geçiyor. O arada Zeyd'i de yemeğe davet ediyorlar; ancak Zeyd kabul etmiyor ve Hz. Muhammed'e, "Ey kardeşim oğul; ben putlar adına kesilen hayvanın etinden yemem" diyor. Onun bu açıklamasından sonra artık Hz. Muhammed bir daha putlar adına kesilen etten yemedi diye ekliyor. Bu rivayet de Muhibbüddin Taberi (h.694.ö) ve İbni Abdilberr (h.463.ö) kaynaklarında geçiyor.(38)

Bu olayla ilgili kaynakları daha da artırmak isterim; ancak gösterdiğim onlarca önemli eser yeterli. Çünkü hepsi İslamda güzide şahsiyetler. Dikkat edilirse tüm bu rivayetlerde Muhammed'in artık Zeyd'in bu çıkışından sonra putlar adına kesilen eti bıraktığı ifadesi var. Yine çoğu kaynaklarda Hz. Muhammed'in şahsen putlar adına hayvan kestiği ve götürüp pişirdiği, Zeyd oradan geçince 'sen de gel ye' dediği ifadesi var. Bir de Zeyd'in açık bir şekilde 'Siz hayvanları putlar adına kesiyorsunuz. O yüzden ben yemiyorum' açıklaması var.

Tüm bunlardan şu net olarak ortaya çıkıyor ki, Zeyd'in bu itirazına karşı artık Muhammed hem putlar adına kesilen eti yemeyi bırakıyor, hem de daha sonra peygamberliğini ilan edince putlar adına kesilen et konusunu Kur'an'a taşıyor. Üs-

Çeşitli güvenilir hadislerde, Hz. Muhammed'in de peygamber olmadan önce putlar adına kurban kestiğine ilişkin ifadeler vardır.

telik bir defa değil; dört ayrı yerde, "Allah'tan başkası adına kesilen hayvanın eti haramdır" cümlesi Kur'an'da tekrarlanıyor.(39)

Zeyd b. Amr önemli bir teolog. İlerde onun adına açacağım bölümde zaten detaylı bilgi vereceğim; ancak yalnız bu olaya bakınca Zeyd b. Amr'ın, Allah'ı Hz. Muhammed'den daha fazla kutsadığı, Hz. Muhammed'in ise normal bir Arap'tan hiç de farkının olmadığı anlaşılıyor.

Bu konuda İslami kesimce komik bazı savunmalar yapılmış; bir-ikisini paylaşmak isterim. Vereceğim bilgiyi, hadis âlimi İbni Hacer Askalani Buhari üzerinde yazdığı şerh kitabında işlemiştir. Muhammed nasıl putlar için hayvan kesmiş, bu olacak iş mi; peygamberler peygamber olmadan önce de günah işlemezler, bu gibi putperest yaklaşımlardan uzaklar. Dolayısıyla Muhammed nasıl bunu yapar sorusuna karşı şu yanıtı verenler olmuştur diyor: "Evet; putlar adına kesilen et haramdır; ancak Muhammed putlar adına kesmemiştir. Kendisi, hayvanını götürüp böyle bir put yanında kesmiş; ancak ona tapma niyetini taşımamıştır" gibi inanılmaz laflar.(40)

Bir diğer savunma yöntemi raviyle (olayı aktaranla) ilgilidir. O da şöyledir. Raviler arasında Mes'udi adında biri var. Sözde bu kişi pek de o kadar güvenilir değilmiş. Durum böyle olunca hadisin güvenilirliği pek kalmaz gibi laflar. Savunma gü-lünçtür aslında; ama yine de bu senaryo-dan okurları haberdar etmek isterim. Çok komik, inanılmaz bir savunma. İşte insan-ın bilgisi olmayınca meydan din bora-zanlarına kalıyor ve istedikleri şekilde düzmecelelere başvuruyorlar. Nasıl mı? Açıklayacağım.

Yukarıda geçti ki bu olayı aktaran sa-habiler İbni Ömer, Sait b. Zeyd ve Zeyd b. Harise'dir. İlk İbni Ömer'in listesine ba-kalım kimler var. Bunu yaparken de evve-la Buhari'de geçen hadisten başlayalım. Hani İbni Ömer, Hz. Muhammed Zeyd b.Amr'a içinde et yemeği bulunan bir sof-ra takdim etti, "buyurun ye" dedi. Zeyd bundan yemediği gibi, "Ben sizin putlar

Zeyd'in, Muhammed'in kurban eti teklifini "putlar için kesilen etten yemem" diyerek reddettiğini işleyen pek çok İslami kaynak vardır.

üzerine kestiğiniz hayvanların etinden ye-mem; yalnız üzerine Allah'ın ismi anılan etten yerim" dedi anlamında bir hadis aktarmıştı. Bu hadisin ravi zincisi şöyledir: Mualla A. Aziz'den, o da Musa b. Uk-be'den, Salim'den ve Salim de İbni Ömer'den aktarıyor. Görüldüğü gibi Bu-hari'nin aldığı hadiste Mes'udi ismi yok.(41)

Bezzar'ın aktardığı ve Üsame b. Zeyd'e varan rivayette kişilerin listesi şö-yedir: Bişr Ebu Üsame'den, o da Muham-med b. Amr, Ebu Seleme, Yahya, Üsame b. Zeyd ve Zeyd b. Harise. Bu listede de Mes'udi ismi yok. Üstelik en ağır rivayet de bu. Hani Muhammed Zeyd'e et ikram edince kendisi soruyor: "Bu ne etidir" diye. Muhammed, "biz put adına kesmiştik" di-

yor. Buna karşı Zeyd, "ben putlar adına kesilen etten yemem" diyor. Evet; en ağır rivayet ve raviler listesinde de Mes'udi yok.(42)

Nesai'nin listesi şöyledir: Musa Ebu Üsame'den, Muhammed b. Amr, Ebu Se-leme, Yahya, Üsame b. Zeyd ve bu da ba-bası Zeyd b. Harise'den aktarıyor. Burada da hem Mes'udi'nin adı yok, hem de Mu-hammed, "biz bu keçi/koyunu put adına kesmiştik" diyor ve Zeyd b. Amr "ben böy-le bir etten yemem" diyor.(43)

Makdisi'nin ravi listesi şöyledir: Mah-mut Ebu Üsame'den, Muhammed b. Amr'dan, Ebu Seleme'den, Yahya'dan, Üsame b. Zeyd'den o da babası Zeyd b. Harise'den aktarıyor. Bu rivayet zincirinde de Mes'udi adı geçmiyor ve burada deni-liyor ki, "Muhammed Zeyd'e et ikram etti; ancak yemedi ve ben Allah'tan başkası namına kesilen etten yemem" dedi.(44)

Esbehanî'nin listesine bakalım. Mas'ab Dahhak'tan, o da A.Rahman'dan, Musa b. Ukbe'den, Salim'den, o da İbni Ömer'den aktarıyor şeklinde bir liste su-nuyor. Evet; bu listede de adı geçen şahıs yok. Bu rivayette, Hz. Muhammed et ye-meğini Zeyd'e sunuyor; ancak kendisi ka-bul etmiyor ve "ben ancak Allah adına ke-silen hayvanın etini yerim" diyor.(45)

İbni Asakir listesi de şöyledir: Ebu Ab-dullah İbrahim b. Mansur'dan, o da Ebu-bekir'den, Ahmet b. Ali'den, Muhammed b. Beşar'dan, Abdulvahap'tan, Muham-med b. Amr'dan, Ebu Seleme'den, Yah-ya'dan, Üsame'den, o da babası Zeyd b. Harise'den şeklinde liste bitiyor. Burada da sözü edilen kişinin ismi yok. Peki, İbni Asakir'in aktardığı bu rivayette ne anlatılı-yor? Muhammed, "biz put adına kestik" diyor.(46)

İbni Abdilberr şöyle sıralamış ravileri: Ebu Zenad Musa b. Ukbe'den, o da baba-sı İbni Ömer'den aktarıyor diyor. Burada Mes'udi diye biri geçmiyor ve rivayetin içeriği de şöyle: Hz. Muhammed ikramda bulunuyor; ancak Zeyd, "Allah dışında başkası adına kesilen etten yemem" di-yor.(47)

Hadise göre Hz. Muhammed Zeyd'e et ikram edince, kendisi soruyor: "Bu ne etidir" diye. Muhammed, "biz put adına kesmiştik" diyor. Buna karşı Zeyd, "ben putlar adına kesilen etten yemem" diyor. Evet; en ağır rivayet ve raviler listesinde de, hadisleri güvensiz bulunan Mes'udi yok!

İslam inancına göre peygamberlik çalışmayla elde edilmez; Allah vergisidir, istediğine verir. Bunu yaparken de toplum içinde en saygın olan, tanrının isteklerine doğuştan yatkın olan birine verir ki anlatılanlara göre Zeyd b. Amr, Kur'an'da vasıfları belirtilen tanrıyla daha uyumlu; ancak peygamberliği ona değil de Hz. Muhammed'e veriyor.

Taberani'nin ravi listesi: Abdullah, babası Ahmet b. Hanbel'den, Ebu Üsâme'den, Muhammed b. Amr'den, Ebu Seleme'den, Yahya'dan, Üsame'den, o da babası Zeyd b. Harise'den şeklinde bitiriyor. Burada Muhammed'in put adına hayvan kestiği ve bunu itiraf ettiği, bundan hazırladığı yemeği Zeyd b. Amar'a ikram ettiği ve Zeyd'in kabul etmediği bilgisi var.

Listeleri daha da çoğaltabiliriz; ancak bu kadarı yeterli. Mesela Ebu Ya'li (h.307.ö), Hâkim Nisaburi (h.403.ö) ve daha sayamadığım birçok hadis uzmanı bu olayı işlemiş ve sundukları ravi listesinde de Mes'udi yok. Bunların rivayetinde de Muhammed itiraf ediyor ki, kendisi put adına kesmiş ve Zeyd'e ikram ettiğinde kendisi kabul etmemiştir.(48)

İşte "içlerinde bilmem falanca şahıs var, pek güveni yoktur. Dolayısıyla hadis uydurma olabilir" dedikleri senaryonun gerçeği bu. Yalnız şunu da belirteyim ki, kimi rivayetlerde sözü edilen Mes'udi'nin adı geçiyor. Ancak belirtildiği gibi onun dışında hadisın farklı ravi listesi var. Diyelim ki bu adam sağlam değil; ama onun içinde bulunmadığı farklı ve sağlam kabul edilmiş ravi listeleri var. Ayrıca bu adam hakkında aşırı derecede olumsuz bir tenkit de yok. 14 asırdır çeşitli hadis âlimleri

tarafından bu olay anlatılabilmiş, kimse bir şey dememiş; şimdi de kimileri kalkıp efendim "falanca ravinin sicili bozukmuş, ona güven olmazmış" gibi laflar ediyorlar. O zaman sormazlar mı, "madem bu adam güvensizmiş, niye bu kadar hadis âlimi bunu kaynaklarında işlemişler; hemen ilk başta neden bu olayı kayıtlara geçirdiler?"

Şu da var ki, Kur'an'a göre en ağır günah Allah'a şirk koşturmadır. Bir ayette, "Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz, bundan başkasını dilediğine bağışlar. Allah'a ortak koşan gerçekten büyük bir günah işlemiştir" diyor.(49)

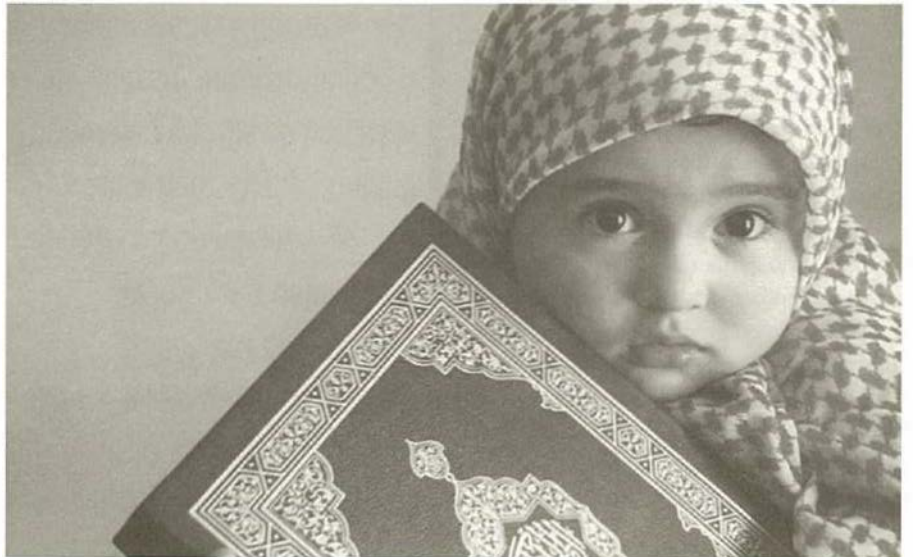
Bir şey daha var: İslam felsefesine göre/kelemlere göre peygamber olan kişiler peygamber olmadan önce de en azından büyük günahları işlememeliler. Ama belirtildiği gibi Hz. Muhammed peygamber olmadan önceki yaşamında en büyük günahı işlemiş, Allah'a eş koşturmuştur. Bunun üzerinde daha fazla durmaya değmez. Çünkü bilgiler ortada, kaynaklar ortada, her şey ayan beyan.

Burada haklı olarak şu soruyu sormak lazım: Bilindiği gibi İslam inancına göre peygamberlik çalışmayla elde edilmez; Allah vergisidir, istediğine verir. Bunu yaparken de toplum içinde en saygın olan, tanrının isteklerine doğuştan yatkın olan birine verir. Hal böyleyken anlatılanlara göre Zeyd b. Amr, Kur'an'da vasıfları belirtilen

tanrıyla daha uyumlu; ancak peygamberliği ona değil de Hz. Muhammed'e veriyor. Bu da sorgulanması gereken bir durum. Sadece Zeyd değil; o zaman Zeyd gibi birçok teolog vardı. Mesela yeri gelince anlatılacağı gibi Kuss b. Saide, Ümeyye b. Ebi Salt gibi.

Burada şu söylenebilir: Kur'an'da putlardan kaçının anlamında ayetler var. Durum bu iken nasıl denilebilir ki Hz. Muhammed daha önce putlar adına hayvan kesmiş veya onlar adına kesilen etten yemiştir! Aslında olay şu: Hz. Muhammed o süre zarfında Zeyd gibi kişilerden bilgi toplamaya çalışıyordu, o da arayışlar içindeydi ve bakıyor ki Zeyd'le birlikte önemli şahsiyetler putlara karşılar. O yüzden zaman içinde kendini peygamber ilan edince putlar adına kesilen hayvanı tanrı adına yasaklıyor ve Kur'an'da işliyor. Zeyd, Kuss, Ümeyye gibilerin dönemi Hz. Muhammed için bir nevi kalfalık, bilgi toplama dönemi idi. Zaten bunların Hz. Muhammed'in projesi üzerindeki olumlu etkilerinden özel başlıklar altında bilgi sunacağım.

Diğer yandan, zaten ayet var ki Hz. Muhammed daha önce dalalettymiş. Ayet şöyle: "Seni dalalette bulup (Edip Yüksel'in Kur'an mealine göre sapık bulup) sana doğru yolu göstermedi mi?"(50)

Hz. Muhammed peygamberliğini ilan edince, Zeyd'in kız çocuklarla ilgili hassasiyetini de Kur'an'a taşıyor, "kız çocukları kalletmeyin" diyor.

Ayet açık bir şekilde Hz. Muhammed'in daha önce dalalet içinde olduğunu tescil ediyor. Durum bu iken hadise itiraz etmenin bir anlamı kalmaz. Kaldı ki hadisi ben yazmadım; İslami kesim nezdinde güvenilir sayılan onlarca kaynaktan geçiyor.

Zeyd ile ilgili Buhari'de şu bilgi de var: Kendisi Şam tarafına gidip Yahudi ve Hristiyan âlimlerle ayrı ayrı görüşüp dinler konusunda fikir alışverişinde bulunuyor. Sonuçta her iki dinde de kendini görmüyor ve arayışlarını sürdürüyor. İlerde onunla ilgili daha geniş bilgi sunacağım. Zaten bu arayışları sonucu bir ara yine Suriye taraflarına gidince geri dönmüyor, oralarda katlediliyor. Yine Buhari'de de ifade edildiği gibi kendisi Ka'be içinde insanlara seslenerek o günkü inançları kabul etmediğini; tam tersine Hz. İbrahim dinini üzerinde olduğunu belirtiyor. Nitekim ondan sonra gelen Hz. Muhammed de İbrahim'i adres gösteriyor, ben o zinciri sürdürüyorum diyor. Buhari'de ayrıca kendisinin o zaman öldürülmek istenen kız çocukları kurtardığı, onları büyüttüğü ifade ediliyor. Zaman içinde Hz. Muhammed peygamberliğini ilan edince, Zeyd'in kız çocuklarıyla ilgili hassasiyetini de Kur'an'a taşıyor, "kız çocukları katletmeyin" diyor.(51)

C) HZ. MUHAMMED'DEN ÖNCE TÜM MEKKELİLER PUTPEREST MİYDİ?

"Hz. Muhammed zamanında o coğrafyada tüm insanlar ateist veya putperestti, Muhammed geldi onlara tek tanrı inancını getirdi" söylemi doğru değildir. Evet; zamanımızda varoluşla ilgili değişik inançlar olduğu gibi o zaman da farklı inançlar vardı ve bu farklılık daha da devam edecektir. Bir kere açıklamama gerek yok. Çünkü her şeyden önce Kur'an Muhammed zamanında muhalif olanların da tek tanrıya inandıklarını; ancak Muhammed'in tanrı elçisi olduğunu kabul etmediklerini defalarca belirtiyor. Bununla ilgili birkaç ayet sunayım.

1) De ki. 'Gökten ve yerden size rızık veren kim? Kulak ve gözlerin sahibi kim?

Hz. Muhammed'den önce Arap coğrafyasındaki tüm insanların putperest veya ateist oldukları iddiası gerçektir.

Diriyi ölüden çıkaran, ölüyü de diriden çıkaran kim? Her işi düzenleyen kim? Onlar, '**Allah'tır diyecekler**. O halde de ki, siz ona karşı gelmekten sakınmaz mısınız?(52)

2) Sor, "Yedi gökle o büyük arşın Rabbi kimdir? **Allah'tır diyecekler**. De ki, öyle ise siz Allah'tan korkmaz mısınız? De ki, peki her şeyin gerçek yönetimini elinde tutan, her şeyi koruyup gözetan, ama kendisi himaye altında olmayan kimdir? Biliyorsanız söyleyin bakalım! **Diyecekler ki, hepsi Allah'ındır**. De ki, öyleyse nasıl aldanıyorsunuz?(53)

"Hz. Muhammed zamanında o coğrafyada tüm insanlar ateist veya putperestti, Muhammed geldi onlara tek tanrı inancını getirdi" söylemi doğru değildir. Her şeyden önce Kur'an Muhammed zamanında muhalif olanların da tek tanrıya inandıklarını; ancak Muhammed'in tanrı elçisi olduğunu kabul etmediklerini defalarca belirtiyor.

3) Onlara, 'Gökleri ve yeri kim yarattı? Güneşi ve ay'ı kim emrine verdi?' diye sorsan, '**Allah'diye karşılık verecekler**. Öyleyse neden sapıyorlar?(54)

4) And olsun ki onlara, 'gökleri ve yeri kim yarattı?' diye sorsan, **elbette ki Allah diyecekler**. De ki, Allah'a hamd olsun/teşekkürler Allah'a.(55)

5) Gerçek din Allah'ındır; Onu bırakıp da putlardan dostlar edinenler, bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz derler.(56)

Evet; ayetler ilginç. Kur'an'ın Allah'ı hem soruyor, hem de kendisi insanlar yerine yanıt veriyor: "Yerle göklerin, kulak ve gözlerin, güneşle ayın sahibi kimdir diye sorsan, onlar Allah diyecekler" diyor. Bir de "madem her şeyin yaratıcısı Allah'tır, Allah'a hamdolsun" diye ısrarla insanlardan '**teşekkür**' istiyor. Acaba benzer sorular bugün de sorulsa, Kur'an'da belirtildiği gibi 'Her şeyin yaratıcısı Allah'tır' şeklinde bir yanıt verilecek mi! Mümkün değil. Çünkü ateistler var, deistler var, agnostikler vs. var. Bir ayette de putlardan dostlar edinenler, bizi Allah'a yaklaştırsınlar niyetiyle böyle yapıyoruz diyorlar diye geçti. Yani aslında hedef bu putlar aracılığıyla Allah'a varmaktır; değil ki onlara tapmaktır. Ama tanrı bunu beğenmiyor, kabul etmiyor. Diğer yandan Hac'da şeytana taş atmayı, Arafat'ta durmayı, Ka'be etrafında tur atmayı, Safa ile Merve arasında gidip gelmeyi kabul ediyor, bunu putperestlik saymıyor. Neyse burada amaç, Kur'an bakışına göre Muhammed zamanındaki insanlar ateist değildi; bunu vurgulamaya çalışıyorum. Yukarıda da belirtildiği gibi istisnalar tabii ki her zaman vardır. İslamiyeti güzel göstermek için neler uydurulmuş ki. Mesela "o zaman insanlar helva-dan-hamurdan put yapıp ona tapıyorlarmış. Hem bir taraftan insan o helvayı yemiş, hem de kalkıp ona tapmış ve Muhammed gelip insanları bu batıl inançlardan kurtarmış" gibi alaylı sözler. Bunlar İslami kesim tarafından uydurulan bilgilerdir. Çünkü yukarıda geçen ayetlerden birinde, "bu putlar bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye onlara tapıyoruz" şeklinde bilgi vardı. Bugün Müslümanlar Ka'be etrafında tur

Bir ayette, "Her toplum için elçi vardır" diye geçiyor. Bir başkasında tanrı yeminle, 'Her bir toplum için bir elçi gönderdik' diyor. Hâlbuki kutsal kitaplara bakıyoruz onun peygamber dediği kişiler hep İsrailoğulları'ndan ve Ortadoğu'da.

atmayı, Mina'da şeytan taşlarına taş atmayı, Safa ile Merve arasında koşmayı nasıl "Allah'a yaklaşmak niyetiyle yapıyoruz" diyorlarsa onlar da aynı niyeti taşıyorlardı. Bunu her şeyden önce Kur'an kabul ediyor. Olay sadece iktidar kavgasından ibarettir; ötesi yok.

D) KUR'AN'A GÖRE KUR'AN!

Hiz. Muhammed'in Kur'an'ı nasıl temin ettiği, hocalarının kimler olduğu konusuna geçmeden; Kur'an gözüyle Kur'an hakkında kısa bir tespit sunmak isterim. Çünkü Kur'an'da birçok ayette, bütün kâinat birleşse Kur'an gibi bir kitap ortaya çıkarmazlar şeklinde bir hodri meydan var. Hem konunun bütünlüğü açısından, hem de iddia edildiği gibi ne kadar harikalar içerdiğini anlamak bakımından bu konuda kısa bazı ayetleri paylaşmak isterim.

1) Kur'an hikmetle doludur ve insanlık için rehberdir

"And olsun hikmet dolu Kur'an'a ki sen (ey Muhammed) peygamberlerdensen" deniliyor. Görüldüğü üzere Kur'an'ın Allah'ı Kur'an'la yemin ederek Muhammed'in peygamber olduğunu söylüyor. Üstelik hikmet dolu bir kitaptır ve üstündür, merhametli Allah tarafından indirilmiştir" diyor.

Başka bir ayette yine Allah yeminle, 'And olsun ki biz sana yüce Kur'an'ı verdik. Şüphesiz Kur'an'ı sana indiren biziz. O, çok yüce bir Kur'an'dır' diyor. Bir diğerinde, 'Kesinlikle şerefli bir Kur'an'dır' di-

yor. Başka bir yerde, 'Kuşkusuz sen bu Kur'an'ı, bilge ve bilen birinden almaktasın' diyor. Burada Allah adı geçmiyor. Ama bilge ve bilenden Allah kast edilmiştir şeklinde değerlendirilmiş. İlerde bu bilge ve bilen kim/kimler olduğunu anlatacağım: Zaten makalenin ana konusu da budur.(57)

Bazı ayetlerde Kur'an'da asla şüphe yoktur. O, sakınanlar ve arınmak isteyenler için bir yol rehberidir, şüphesiz ki bu Kur'an en doğru yola iletir. Bu Kur'an Allah'tan başkası tarafından uydurulmuş değildir' deniliyor.(58)

Zaman zaman tanrı Kur'an'dan övgüyle söz ederken ümitsizliğini de vurguluyor. Mesela İsra Suresi'nde, "Biz gerçeği Kur'an'da çeşitli biçimlerde ifade ettik ki, düşünüp anlayabilsinler. Fakat bu onların sadece kaçırlarını artırıyor" diyor. Yine aynı surede 'Kur'an okuduğun zaman seninle ahirete inanmayanlar arasına gizli bir perde çekeriz' diyor. Her ne perdeyse! Surenin bir diğer ayetinde, 'Biz Kur'an'dan mü'minlere şifa ve rahmet olan şeyler indiriyoruz. Ama bu, zalimlerin zararını artırmaktan başka bir katkıda bulunmaz' diyor. Bu surenin diğer bir ayetin-

de, 'And olsun ki biz bu Kur'an'da insanlara her ömekten nicelerini sıraladık, ama insanlardan çoğu inkârda direttiler' diyor.(59) Kur'an'ın olumsuz bir yanı da aynı konuda defalarca yapılan tekrarlar.

Yine Kur'an'da kimi ayetlerde "Allah her günahı affeder; ancak kendisine ortak koşanı affetmez" diye geçiyor.(60) Ama aynı konuda bakıyoruz farklı ayetler de var. Mesela Hz. Musa zamanındaki insanları kastederek "Kendilerine açık kanıtlar geldikten sonra buzağıyı (tanrı) edindiler. Biz bunu da affettik" diyor. Hâlbuki buzağıyı tanrı edinmek şirk'tir. Dolayısıyla az önceki ayetlere göre affetmemesi gerekliyordu. Demek ki duruma göre hareket ediyor.(61)

Yine bir kısım ayetlerde, "Allah adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarla bakmayı emreder; hayâsızlığı, fenalığı ve haddi aşmayı yasak eder. Tutasınız diye size öğüt verir" diyor.(62) Ama bakıyoruz buna tam da ters içerikli ayetler de var. Mesela 'Biz bir toplumu yok etmek istediğimizde onun ile gelen varlıklarının orada kötülük yapmasına izin veririz. Böylece o topluma verilmiş söz gerçekleşir ve onu yerle bir ederiz' diyor. Evet; çok korkunç.(63)

Kur'an'da Hz. Musa zamanındaki insanları kastederek "Kendilerine açık kanıtlar geldikten sonra buzağıyı (tanrı) edindiler. Biz bunu da affettik" denmesi, şirk'in affına işaret ettiği için çelişkili bir ifadedir.

2) Kur'an'da her topluma bir peygamber iddiası

Bir ayette, "Her toplum için elçi vardır" diye geçiyor. Bir başkasında tanrı yeminle, "Her bir toplum için bir elçi gönderdik" diyor. Hâlbuki kutsal kitaplara bakıyoruz onun peygamber dediği kişiler hep İsrailoğulları'ndan ve Ortadoğu'da. Yalnız Yunus Ninova'da (Musul) görev yapmıştır. Kısacası, ayet her toplum diyor ama hiç kimse iddia edemez ki tanrı Amerika kıtasına, Japonya, Rusya ve Avustralya'ya da bir peygamber göndermiştir.(64)

İşte kitabım iyidir, ant olsun eşi-benzeri yoktur, yüce ve şerefli bir kitaptır demekle olmuyor. İçerik dolu olmalı; madem kâinatın yaratıcısı tarafından gelmiş, o zaman tüm insanları mutlu etmeli. Hammurabi de kendi kanununda hemen giriş bölümünde, "memlekette adaleti hâkim kılmak, şikâyet ve kötülükleri ortadan kaldırmak, güçlünün zayıfı ezmesini önlemek, insanların huzurunu sağlamak, memleketi aydınlatmak, refah seviyesini yükseltmek için, iş başına geldim" diye başlıyor. Demek istediğim, "çözüm göstermeden benimki iyidir, benzeri yoktur, ben tanrıdan gelirim" gibi lafların hiçbir değeri olmaz.(65)

3) Kur'an dağlara inseydi dağlar bile erirdi

Ayet şöyle: "Biz bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik, Allah korkusundan o dağı, baş eğmiş, çatlamış, yarılmış görürdün. Bu örnekleri, düşünceler için insanlara anlatıyoruz" diyor.(66)

Başka bir yerde, "Eğer okunan bir kitapla dağlar yürütülseydi veya onunla yer parçalansaydı, ya da onunla ölümler konuşturulsaydı (o kitap yine bu Kur'an olacak-tı) diyor.(67)

Bir bakıma da "insanoğlu Kur'an'a inanmıyorsa dağdan da beter bir yaratıktır" demek istiyor.

4) Kur'an'ın toplu halde inmeyişinin hikmeti

"İnkâr edenler, Kur'an ona toptan, bir kerede indirilseydi ya!" dediler. 'Biz böyle

Kur'an Allah'ına göre şayet Kur'an Hz. Muhammed'in uydurması olsaydı Kur'an'ın Allah'ı onu yaşatmazdı ve hiç kimse de buna engel olamazdı.

yaptık ki, onunla serin kalbini dayanıklı kılalım. Biz onu parça parça/ayet ayet indir-dik' diyor. Bu ayetle Muhammed'e kolaylık olsun diye Kur'an'ın parça parça indiği ifade ediliyor. Bir başka ayette bu sefer 'Onu insanlara ağır ağır okuman için, parçalarına ayırdık ve onu azar azar indirdik' diyor. Demek ki tek bir sefer göndermeyi-şin nedeni insanların ödevi az olsun, kolay kavrasınlar diyeymiş. Toplu halde olsaymış ödev zor olacaktı.(68)

Kur'an'a göre, Kur'an'a inanmayan kör ve akılsız diye nitelenmiş ve şöyle denilmiştir: "Rabbinden sana indirilenin hak olduğunu bilenle kör olan (inkar eden) bir olur mu! Bunun bir olmadığını ancak akıl sahipleri anlar."(69)

5) Şiir Muhammed'e yakışmaz

Hz. Muhammed zamanında kimi inanmayanlar onun hakkında 'Bu adam şairdir' diyorlardı. Bunu çürütmek için bakalım Kur'an'da nasıl bir savunma yapılmış. Bu konuda ilginç bir ayet var paylaşmak iste-

Hz. Muhammed zamanında kimi inanmayanlar onun hakkında 'Bu adam şairdir' diyorlardı. Bunu çürütmek için Kur'an'da Yasin Suresi'nde, 'Biz o peygambere şiir öğretmedik. Şiir ona yakışmaz da' cümlesi geçiyor.

rim. Yasin Suresi'nde, 'Biz o peygambere şiir öğretmedik. Şiir ona yakışmaz da' diyor. Yorum yapmama gerek yok.(70)

6) Kur'an Muhammed'in uydurması olsaydı Allah Muhammed'i yok edecekti

"Eğer O (Muhammed), bazı laflar uydurup bize iftira etseydi, elbette onu kısıvrak yakalar, sonra onun can damarını koparırdık (onu yaşatmazdık). Sizden hiç kimse de buna engel olamazdı" diyor Kur'an'ın Allah'ı.(71)

Başka bir ayette de, "Yoksa 'onu (Muhammed) uydurdu' mu diyorlar? De ki, ben onu uydursam siz beni Allah'tan kurtaracak hiçbir güce sahip olamazsınız."(72)

Evet; bu ayetlere göre şayet Kur'an Muhammed'in uydurması olsaydı Kur'an'ın Allah'ı onu yaşatmazdı ve hiç kimse de buna engel olamazdı. Demek ki ben veya başkası şimdi kalkıp bir kitap yazsak ve 'ey ahalî! Allah'tan geliyoruz, bu kitap Allah'tan bir vahiydir' desek tanrı bizi yaşatmayacak, hemen kısıvrak yakalayıp can damarımızı koparacak. Ne yazık ki insanları yıllardır öyle bir kalıba sokmuşlar ki bunlara inanıyorlar ve bunun için rahatlıkla katliamlar gerçekleştiriyorlar!

7) Kur'an'da yanlış hesap örnekleri

Kur'an'da birçok yerde "Rabbimiz o Allah'tır ki, gökleri ve yeri altı günde yarattı" diye geçiyor.(73) Ama bir yerde ciddi bir hata var. Toplu halde göklerle yere ayırdığı zamanı belirtirken "altı günde yarattım" diyor; ancak teferruat kısmında hesap tutmuyor. Fussilet Suresi'nde şöyle diyor: "De ki, 'Siz yeri iki günde yaratanı inkâr edip ona ortaklar mı koşuyorsunuz? O, dört gün içinde yeryüzünde yükselen sabit dağlar yarattı. İki günde de yedi gök yarattı'" Bir kere gök nedir, neyi kast ediyor bu bellisiz. İkincisi, rasgele, ispatsız bir bilgi söz konusu. Bütün bunlar bir yana; ortalıkta bir yanlış hesap var. Birçok ayette yerle gökleri altı günde yarattım diyor; işin teferruatına gelince hesap bozu-

Yıldızların, melekleri dinlemek üzere yukarı çıkmak isteyen şeytanları vurması hadisesi, Hz. Muhammed'den önce yaşayan Ümeyye b. Ebi Salt şiirlerinde de geçiyor. Yani bu batıl inanç o zaman halk arasında yaygındı.

luyor: İki gün dünya, dört gün dağlara ve kocaman evrene de iki gün ayırıyor ve toplam sekiz gün oluyor ki daha önce dediği altı gün hesabı tutmuyor. Çünkü bu son ayette iki gün fazla çıkıyor. Yani içerik bir yana; Kur'an'da birçok yönden hatalar çok. Bu konuda yazdığım bir kitabımda teferruatlı bilgiler var.(74)

8) Yerle uzayın en uzak noktası arasındaki mesafe...

Kur'an'da bir yerde "Melekler ve Ruh (Cebrail) ona süresi elli bin yıl olan bir günde yükselirler" diye geçiyor.(75) Başka bir ayette de, "Gökten yere kadar bütün işleri Allah yürütür. Sonra bu işler, süresi sizin hesabınızla bin yıl olan bir günde ona yükselir" diyor. Burada da hayali bir bilgi söz konusudur. Ben konunun içeriğinden ziyade burada basit bir yanlış hesaptan söz etmek isterim. Bir yerde bin yıl, diğer yerde elli bin yıl diyor. Peki, neden böyle ve nedir olay? İslami kaynaklarda da buna sağlıklı bir yanıt yok. Sahabe İbni Abbas'tan soruyorlar: Nedir bu bir günün bin yıla tekabül etme olayı? İbni Abbas moralini bozuyor ve soruya karşı şu soruyu yöneltiyor: "Peki ben de senden sorayım, Kur'an'da bir başka ayette, yerden göğe kadar elli bin yıldır" diye geçiyor. Sen bundan ne anlıyorsun? Adam İbni Abbas'a, ben senden bilgi edinmek istiyorum, sen niye benden soruyorsun ki diyor. Buna karşı sahabe İbni Abbas, ikisi de Kur'an'da vardır ben ne bileyim diyor ve yanıt veremiyor. Daha sonra aynı adam İbni Müseyyeb'in yanında iken başka biri gelip bu ayeti ondan soruyor. İbni Müsey-

yeb, "ben bunun yanıtını veremiyorum" diyor. Adam orda kendisiyle İbni Abbas arasında geçen soru-yanıt şeklindeki konuşmayı hatırlatınca, İbni Müseyyeb adama, "İşte İbni Abbas'ın yanıtını veremediği sorunun cevabını ben mi vereceğim? İbni Abbas benden daha bilgili" diyor.(76)

Bazı İslam âlimleri konuyu çözemeyince; hesap tutsun diye şöyle bir formül ortaya atmışlar. "Yer de gök gibi yedi katdır ve her kat arası beş yüz yıldır. Yedi kat yerle yedi kat göğün toplamı 14 ve bunun beş yüz yıla çarpımı yedi bin olur. Geliş gidişleri hesaba katsak bu sayı iki kat oluyor ve toplam on dört bin yıl olur. Göğün son katıyla Allah'ın Arş'ı arasındaki mesafe de 36 bin yıldır. Bu durumda otuz altı bin ile on dört binin toplamı elli bin olur" diye bir hesap ortaya çıkarmışlar. Bu durumda demek ki dünyanın çapıyla uzayın çapı eşitmiş. Çünkü yerle göğün her katı arasındaki mesafe eşitse sonuç böyle olur. Hâlbuki dünyanın büyüklüğü uzaya karşı bir hiç değerindedir. Bu son matematik hesabı Suyuti, İbni Kesir ve İbni Ebi Hatem gibi Müfessirler kendi tefsirlerinde sahabe İbni Abbas'a dayandırarak işlemişlerdir.(77)

Kur'an'ın içeriği bu ve Allah da devamlı meydan okuyor, "kâinat toplansa kitabım gibi bir kitap ortaya koyamazlar" diyor.

Ben de derim ki "yazdığım birkaç kitabımın eşi, benzeri ne bu dünyada yazılmıştır, ne de yazılacaktır; tüm yazdıklarım

Nobel ödülünü ve daha almasını hak etmiş niteliktedir". Peki, benim bu sözümün hiç bir değeri var mı? Tabii ki yoktur. Burada önemli olan içeriktir.

E) KUR'AN'DA ESKİ BATIL İNANÇLARIN İZLERİ

Bu konu hakkında Kur'an'da çok sayıda ayetler var: 'İnanmayanlar, bu ayetler eskilerin masailarından başkası değildir' derler anlamındaki ifade Kur'an'da dokuz yerde tekraren geçiyor. Demek ki o zaman bu tez üzerinde birçok insanın bulunduğu, Muhammed'i bu konuda sıkıştırdığı için habire ayet üzerine ayet indirmiş.(78)

O zaman bir kısım inananlar, "Kur'an Muhammed'in iftirasıdır, sağdan soldan bir şeyler getirip uyduruyor ve Allah'tan bana vahiy geliyor diyor" eleştirisinde bulunuyorlardı. Bu zaten Kur'an'da geçiyor, Kur'an bunu itiraf ediyor.(79)

Tabii ki bu eleştirilere karşı Kur'an'da farklı savunmalar var. Onlardan biri yukarıda anlatıldı ki, tanrı diyor "Muhammed uydursaydı ben onu sağ bırakmazdım" şeklindeydi. Başka savunma yöntemleri de var. Mesela "Kur'an Allah'tan başkası tarafından gelmiş olsaydı (uyduruk olsaydı) o zaman içinde birçok çelişki bulunacaktı" şeklinde bir savunma, bir iddia var. Hâlbuki hem içerik, hem de gramer yönünden ve başka yönlerden boğazına kadar yanlışlarla doludur.(80)

Bazı İslâm âlimleri Kur'an'a dayanarak, dünyanın çapıyla uzayın çapını eşit göstermişlerdir. Hâlbuki dünyanın büyüklüğü uzaya karşı bir hiç değerindedir.

Eski batıl inançlar derken burada birkaç somut örnekle açmak isterim: Bir gün bir kabileden kaç kişilik bir grup Hz. Muhammed'in yanına gelir. Onlardan biri, "biz yukarıda/göklerde olup bitenler hakkında kehanet yoluyla malumat sahibiyiz" der ve bu konuda Muhammed'e bildiklerini şöyle anlatır: Şeytanlar yukarı çıkıp melekleri dinlemek istedikleri zaman yıldızların ateşi onları yakıp yok eder. Evet; bu açıklama o Arap adamın.(81)

Yıldızların, melekleri dinlemek üzere yukarı çıkmak isteyen şeytanları vurması hadisesi, Hz. Muhammed'den önce yaşanan Ümeyye b. Ebi Salt şiirlerinde de geçiyor. Yani bu batıl inanç o zaman halk arasında yaygındı.(82)

Bakıyoruz bu olup bitenlerden sonra aynı mitoloji olduğu gibi Kur'an'da yer alıyor. Hemen Diyanet'in Kur'an mealinden sunayım: "Onu (dünyaya yakın olan göğü), inatçı her türlü şeytandan koruduk. Onlar yüce âlemi (melekler topluluğunu) asla dinleyemezler. Her yönden kovularak atılırlar. Onlara sürekli bir azap vardır. Ancak (meleklerin konuşmalarından) bir söz kapan olursa, onu da delip geçen bir parlak ışık takip eder" diyor. İşin bilimsel yanı bir kenara; daha önce kâhinlerin öne sürdükleri bir inanç Kur'an'da tanrı buyruğu olarak takdim ediliyor.(83)

Ben işin mitolojik yönü üzerinde durmam; ancak bununla ilgili kısa bir soruyla devam edelim diyorum. Malum ABD ve Rusya Müslüman olmadıkları halde uzağa gittiler ve böyle giderse ilerde orada ve daha uzaktaki uzay cisimlerinde karargâh kuracaklar. Ayrıca bunların Müslümanları sömürdükleri bir gerçek de var. Peki, "tanrı madem şeytanlara yukarı çıkmaya izin vermez, o zaman niye ABD ve Rusya'ya vize verdi?" diye sormak lazım.

Ben burada Halil A.Kerim'in (1930-2002) kitabından bir özet sunmak isterim. "İslam, çoğu kurallarını, Arap yarımadasında yaşayan insanlardan almıştır" diyor ve örnekler veriyor. "Mesela ahlak, sosyoloji, iktisat, hukuk, siyaset, hatta kullanılan dil bile yeni değildir" diyor. İnsanın Kur'an'daki bilgilere bakınca dehşete düş-

Tevrat ile Kur'an arasında ciddi benzerlikler bulunmaktadır.

memesi elde değil. Çünkü çoğu cahiliye dönemi denilen eski örf-adetlerin aynısı diyor ve şu örneklerle devam ediyor. Hac ve Umra daha önce de vardı. Ka'be'nin kutsiyeti, Ramazan ayına hürmet daha önce de vardı. Eşhür'ül hurum denilen hürmetli aylar (Zil-Kade, zil-Hicce, Muharrem, Recep ayları) daha önce de vardı. Zina cezası, hırsızlık ve içki konusunda durum daha önce yine aynıydı. Kısas, Kan bedeli, kasame (bir insan kaç kişi tarafından katledilseydi hepsi ceza alırdı) daha önce de vardı. Bunları sıraladıktan sonra teferruata geçiyor ve o zaman Arap yarımadasında 21 değişik hac yerleri olduğunu, Hz. Muhammed hepsini batıl sayıp yok ederek sadece kendininkinin hak olduğunu öne sürdü şeklinde devam ediyor. Evet; Kur'an'daki bazı konular bölgenin eski örf-adetlerinden derlenmiştir; bu- nu vurgulamaya çalıştım.(84)

Halil A. Kerim: "İslam, çoğu kurallarını, Arap yarımadasında yaşayan insanlardan almıştır. Mesela ahlak, sosyoloji, iktisat, hukuk, siyaset, hatta kullanılan dil bile yeni değildir. İnsanın Kur'an'daki bilgilere bakınca dehşete düşmemesi elde değil. Çünkü çoğu cahiliye dönemi denilen eski örf-adetlerin aynısı."

F) TEVRAT VE YAHUDİ KÜLTÜRÜNDEN SEÇİLEN AYETLER

Yahudilikten Kur'an'a aktarılan bilgiler iki kategoride ele alınabilir: Biri, direkt Tevrat kitabından Kur'an'a aktarılan ayetler, diğeri ise Yahudi halkı arasında meşhur olan Yahudilik kültüründen aktarılan ayetler. Bu, İncil'den Kur'an'a aktarılan bilgiler için de geçerlidir. Bunu birkaç örnekle açalım.

Kur'an'daki tüm İsrailoğulları hikâyeleri Tevrat'tan bir alıntıdır. Yine helal-haramla ilgili konularda Muhammed Tevrat'tan Kur'an'a epey bilgi aktarmıştır. Ben hepsini değil; hem içerik hem de cümle denklemini itibariyle Tevrat'la Kur'an'da aynı olan bazı somut örnekler vermek isterim. Bunlara geçmeden önce, Kur'an'da geçen ve Kur'an'ın Tevrat'tan bir alıntı olduğunu itiraf eden bazı ayetler sunmakta fayda görüyorum.

19 ayetlik A'la Suresi'nin ilk cümlelerinde yaratıcının yaptıklarından söz ediliyor. Daha sonra Muhammed'e bazı tavsiyelere geçiliyor, tanrıyı dinleyen ve dinlemeyenlerin durumundan bahsediliyor, ahiret hayatının daha güzel olduğu vurgulanıyor ve sonunda da bu anlatılanlar önceki kitaplarda, İbrahim ile Musa'nın kitaplarında vardı deniliyor ve böylece sure bitiyor. Burada önemli olan Kur'an tanrısının Kur'an'da anlatılanların eski kaynaklarda var olduğunu, bunların yeni olmadığını kabul etmesi.(85)

Bir ayette, "O (Kur'an'da anlatılanlar) geçmişlerin kitaplarında da vardı" diye geçiyor. Bunlar açık bir şekilde Kur'an'ın, öncekilerden bir alıntı olduğunu itirafıdır.(86)

Kur'an Tevrat bilgisiyle doludur. Hele İsrailoğulları peygamberleri diye bilinen 20'den fazla kişilerin hayat hikâyeleri olduğu gibi Tevrat'tan bir alıntıdır. Fikir olsun diye bazı somut örnekler verip diğer konulara devam edelim.

1) Tevrat başındaki ilk ayet, "Allah gökleri ve yeri yarattı" şeklindedir. Aynı

cümle olduğu gibi Kur'an'da da geçiyor.(87)

2) Tevrat'ta, 'Allah, kendi suretimde, bana benzer şekilde insan yaratayım ki denizin balıklarına, göklerin kuşlarına, sıgırlara, tüm yeryüzüne ve yerde sürünen her şeye hâkim olsun dedi ve kendi suretinde insan yarattı (Adem'i kastediyor)' diye geçiyor. Kâinatta insan hizmetine sunmak için her şeyi yarattım ifadesi Kur'an'da birkaç yerde geçiyor. Mesela; "Gökleri ve yeri yaratan, yukardan indirdiği su ile rızık olarak ürünler yetiştiren, emri gereğince denizde yüzmek üzere gemileri, nehirleri, ay ve güneşi, geceyle gündüzü sizin buyruğunuza veren Allah'tır" diyor.(88)

Başka ayetlerde, "Geceyi, gündüzü, Güneşi ve Ay'ı sizin emrinize vermiştir" diye geçiyor.(89)

Diğer bir ayette, "Göklerde ve yerde olanları, hepsini sizin buyruğunuz altına vermiştir" deniliyor.(90)

Sözün kısası, yaradılış konusunda Kur'an'daki ayetler Tevrat'tan ancak bir alıntıdır. Tevrat'la Kur'an'ı eline alıp karşılaştıran normal bir insan bile bunu açık bir şekilde görebiliyor.(91)

3) Adem ile Havva cennete konurken kendilerine her şey serbest bırakılır; ancak tek bir şey yasak edilir. Onlar o yasayı çiğneyince ceza olarak cennetten atılırlar. Kur'an'da anlatılan bu hikâye olduğu gibi Tevrat'ta geçiyor.(92)

4) Tevrat'ta Âdem'in ilk iki çocuğunun hikâyesi anlatılıyor: Uzunca bir hikâye. Sonunda Kabil Habil'i katlediyor. Yalnız Tevrat'ta kabil yerine Kâin geçiyor. İslam'da ise Kabil olarak anlatılıyor. Kısacası, Kur'an'da anlatılan bu iki kardeşin olayı Tevrat'tan bir alıntıdır.(93)

5) Kur'an'da birkaç surede anlatılan Hz. İbrahim'in hayat hikâyesi fazlasıyla Tevrat'ta geçiyor. Orada, "Hz. İbrahim Harran'dan çıkınca 70 yaşındaydı" diye başlıyor ve devam ediliyor. Öyle ki Kur'an'da Hz. İbrahim'in ismi 69 yerde geçerken Tevrat'ta ise nerdeyse bunun iki katı olarak geçiyor. Buna bakarak hikâyenin Tevrat'ta ne kadar kapsamlı olduğu ve

Musa Peygamber hakkında Tevrat'ta yer alan pek çok hikâyeye, Kur'an'da da aynı şekilde rastlamak mümkündür.

bunun özetinin özeti çıkarılıp Kur'an'a konduğu kolay anlaşılır. Öyle ki Muhammed İbrahim'i Kur'an'da işlerken bir de bir sureye ad yapıyor, İbrahim suresi diye. Yine Tevrat'ta anlatılan Yusuf, Hud, Nuh, Yunus gibi peygamber diye inanılan kişileri Kur'an'da işlerken onları da birer sureye isim yapmıştır.(94)

6) Tevrat'ta cana can, göze göz, diş diş, ele el, ayağa ayak, yanığa yanık, yara yara, bereye bere cezası uygulanacak diye geçiyor. Aynı ayet olduğu gibi Kur'an'a alınmıştır.(95)

Hatta Kur'an'la Tevrat arasında o kadar detaylarda ortaklık var ki insanın aklı duruyor. Mesela Tevrat'ta deniliyor ki "Al-

Kur'an'da Hz. Musa'nın mucizelerinden (gösterdiği olağanüstü olaylardan)

sıkça söz edilmekte ve örnekler verilmektedir.

Mesela elini koynuna bırakıp çıkarınca eli bembeyaz oluyor. Kur'an'da bu beş ayrı surede tekrar edilerek geçiyor.

lah Hz. Musa'ya, kavminden yetmiş kişi al çıkın bana secde edin dedi". Bu cümle olduğu gibi Kur'an'a alınmıştır.(96)

7) Firavun kendi kavmine talimat veriyor, "İsrailoğulları'ndan doğum yapan kadınların çocukları erkek ise öldürün" diye. Bu hikâye de olduğu gibi Kur'an'da defalarca işlenmiştir.(97)

Hz. Musa tanrı emriyle bir sandığa konup suya atılıyor ve bir kanaldan gidip Firavun'un havuzuna giriyor, onun sarayında kalıp büyüyor ve sonra bilinen anı Firavuncu Musa ortaya çıkıyor. Bu hadise Tevrat'ta işlendiği şekliyle Kur'an'a alınmıştır.(98)

Tevrat'ta kurbanlık bir inekten söz ediliyor ve renginin kırmızı olduğu belirtiliyor. Kur'an'da bu anlatılırken rengi sarı diye geçiyor. Yani detayına kadar bilgiler aynı.(99)

8) Tevrat'ta Hz. Musa Mısır'dan çıkıp Medyen'e gelince bir kuyu başında hayvanlarını sulamayı bekleyen yedi kız kardeş görüyor ve onlara su konusunda yardımcı oluyor. Sonunda onların babaları yanına gidiyor ve o kızlardan biriyle evleniyor ve kayınpederine çobanlık yapmaya başlıyor. Ufak farklarla birlikte bu olay Kur'an'da da anlatılıyor.(100)

Kur'an'da Hz. Musa ile ilgili şöyle bir olay var: Hz. Musa Tuva vadisine girince Allah ona, pabuçlarını çıkar; çünkü sen kutsal bir yerdesin diyor. Aynı olay olduğu gibi Tevrat'ta da anlatılıyor.(101)

Kur'an'da Hz. Musa'nın mucizelerinden (gösterdiği olağanüstü olaylardan) sıkça söz edilmekte ve örnekler verilmektedir. Mesela elini koynuna bırakıp çıkarınca eli bembeyaz oluyor. Kur'an'da bu beş ayrı surede tekrar edilerek geçiyor.(102)

Yine Kur'an'da Hz. Musa rabbine yalvararak benim dilim ağırdır/kekeyim, ben yalnız bu görevi yapamam. O yüzden kardeşim Harun'u da benimle birlikte bu işle görevlendir şeklinde duası geçiyor ve Allah da kabul ediyor. Bu yalvarış olduğu gibi Tevrat'ta da geçiyor.(103)

Yine Kur'an'da anlatıldığına göre Hz. Musa Mısır'da sihirbazlarla karşı karşıya

Kur'an'da insanın yaratılış evreleri hakkında bilgi verilirken, ilkin topraktan (Adem'i kastediyor), ondan sonra, meni, derken ete kemiğe bürünme -Yunus Emre'nin dediği gibi- büyüme şeklinde devam ediliyor. Bu Tevrat'ın Eyüp bölümünden bir alıntıdır.

kalınca hepsi bastonlarını atıyorlar yılan oluveriyor; ancak Harun'un ki onlarınkini yutuyor. Bu da olduğu gibi Tevrat'ta geçiyor.(104)

Firavun-Musa mücadelesinde Kur'an'da deniliyor ki, biz Firavun kavmi üzerine tufan, çekirge, haşere, kurbağalar ve kan gönderdik. Aynı olaylar Tevrat'ta fazlasıyla anlatılmaktadır.(105)

Kur'an'da birkaç yerde, İsrailoğulları Mısır'dan çıkıp çöle gelince Allah onlara kuvvet helvasıyla bildircin kuşunu gönderdiğini söylüyor. Bu hikâye de Tevrat'tan bir alıntıdır.(106)

Gerçekten Hz. Musa hakkında Kur'an'ın Tevrat'tan aldıkları aşırı derecede fazla. Bir fikir oluşsun diye Musa hakkında her iki kitaptan yaptığım karşılaştırma sanırım yeterli. Bilgiler zaten faydasız; kaldı ki çok açık bir şekilde detayına kadar ilgili konulardaki ayetlerin Tevrat'tan bir alıntı olduğu tartışmasız. Yalnız bazı yerlerde bunların Kur'an'a alınışı farklı olmuş. Mesela Tevrat'a göre Hz. Musa ve kavmi Mısır'dan çıkıp çöle gelince tanrı onlara "kuvvet helvasıyla bildircin kuşlarını yiye" demiş. Bu gayet normaldir; ikisine ulaşmak zor değil. Bunlar o zaman o bölgede demek ki varmış; adeta onlara helal kılıyor/yiyebilirsiniz diyor. Ancak Kur'an bunu farklı bir anlatımla işliyor: "Sizze kudret helvasıyla bildircin indirdik" diyor. Cümle denklemi böyle olunca, bunları olağanüstü bir şekilde yukarılardan göndermiş demek oluyor. Bazen konular Tevrat'tan Kur'an'a aktarılınca benzer farklar

olmuştur. Çünkü olay 14 asır önce olmuş. O bakımdan o zaman için bu kadar hata normal karşılanmalı diyebiliriz veya belki de Hz. Muhammed bilerek olayı bu şekilde işlemiştir; bu da mümkündür.

Kur'an'da insanın yaratılış evreleri hakkında bilgi verilirken, ilkin topraktan (Adem'i kastediyor), ondan sonra, meni, derken ete kemiğe bürünme -Yunus Emre'nin dediği gibi- büyüme şeklinde devam ediliyor. Bu da Tevrat'ın Eyüp bölümünden bir alıntıdır.(107)

Daha önce o bölgede yaşayan kimi insanların inançlarına göre anne, kız, haia, teyze, iki kız kardeşle evlilik, babanın eşi (üvey anne) ile evlilik yasaktı. Babanın hanımıyla evlenen adama 'deryüz' denirdi. Bugün biz de az bir farkla deyüz kelimesini kullanıyoruz. Yine genelde herkes kendi dengiyle (küfv) evlenirdi. Toplum içinde itibarı olan bir kişi, kızını ancak itibarı olan birine verirdi. Eş boşama yine İslam'daki gibi üç talakla ancak gerçekleşirdi. Ölen birinin yıkanması, kefenlenmesi, üzerine dua okunması (cenaze namazı gibi), defnedilmesi, kabri başında iyiliklerinden söz edilmesi eskiden beri vardı. Bugün hocaların ölen birinin cenazesi başında, hakkınızı helal edin demesi işte bu eski gelenekten gelir. Yine ağız çalkaması (İslam'da buna mazmaza denir), burnuna su çekmek (istinşak), misvak kullanmak, etek, koltuk altı traşları, tuvalet ihtiyacını giderirken kendini bir cisimle temizlemek (ki İslam'da buna istinca denir), bi-

yık ve saç tıraşı, sünnet olmak gibi adetler eskiden beri vardı. Muhammed'den önce o coğrafyada yaşayanlardan Yahudi ve putperestler sünnet olurdu. Hatta Dr. Cevat Ali, Tevrat'ta anlatılan İsmail'in sünnet olayı; aslında gösteriyor ki Hz. İbrahim zamanında o coğrafyada bu bir gelenekmiş diyor. Yani İbrahim'le başlayan yeni bir olay değildir.(108)

Dediğim gibi Kur'an-Tevrat karşılaştırması konusunda kimi yazarlar bilgi verdikleri için (İlhan Arsel gibi) ben bunun üzerinde fazla durmam. Konunun bütünlüğü açısından birkaç özet örnek verdim. Kısacası, Kur'an'ın sağlandığı yerler çok; ancak Kur'an'daki İsrailoğulları konusunda (alıntı bakımından) Tevrat bir numaradır. Çünkü bu hikâyeler İncil'de yoktur.

G) İNCİL VE HİRİSTİYANLIKTAN SEÇİLEN AYETLER

a) Hz. İsa, kişi Allah sevgisini kendi evine, hanımına, kardeşlerine, anne ve babasına, çocuklarına tercih etmişse o her vakit kazançlı olacaktır. Yani Allah sevgisi her şeyden önce gelir diyor. Kur'an'da ise "Allah'a ve ahiret gününe inanan bir milletin babaları, oğulları, kardeşleri yahut akrabaları da olsa Allah'a ve elçisine düşman olanlarla dostluk ettiğini görmezsin." şeklinde formüle edilmiştir.(109)

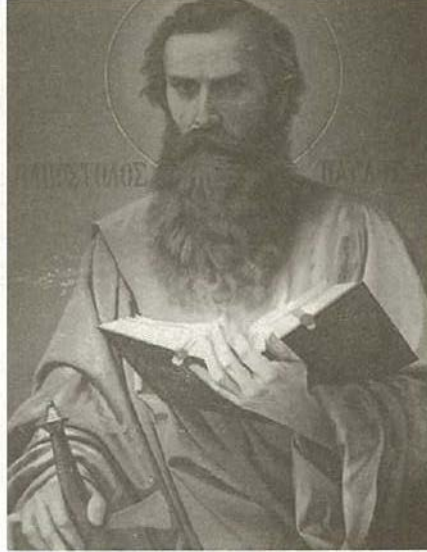
Hz. Muhammed'den önce de o coğrafyada yaşayanlardan Yahudi ve putperestler sünnet olurdu.

Burada şu nokta da dikkat çekicidir; belirtmek isterim. Hz. İsa, ben önceki peygamberleri yıkmaya gelmedim; tam tersine onların getirmiş olduğu şeriatı tamamlamaya geldim diyor. Aynı şeyi Hz. Muhammed de Kur'an'da defalarca dile getirmiştir. Başta Hz. Musa olmak üzere değişik peygamberlerden övgüyle söz edilmiş ve yukarıda da belirtildiği gibi bunlardan kimilerini Kur'an surelerine ad bile yapmıştır.(110)

b) İncil'de Hz. İsa'nın çeşitli hastalıklara yakalananları, delileri ve sara hastalarını tedavi edip iyileştirdiği bilgisi vardır. Hz. İsa'yla ilgili aynı bilgiler fazlasıyla Kur'an'da işlenmiştir. (111)

c) Hz.İsa'yı istemeyenler onu yakalayıp ortadan kaldırmak için planlar kurmuşlar bilgisi İncil'de var. Bu açıklama Kur'an'da "Onlar (Yahudiler) tuzak kurdular (Hz. İsa'ya karşı). Allah da tuzak kurdu. **Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır**" şeklinde ifade ediliyor. İlginç: Allah tuzakçıymış; ancak onun tuzağı en hayırlısıymış. Allah'ın tuzakçı ve hem de en iyi hayırlı tuzakçı olduğunu belirten ayetlerden birkaçını sunmak isterim. Az önceki ayet, Yahudilerin Hz. İsa'ya karşı kurduğu tuzaktan bahsediyor. Aynı zamanda Hz. Muhammed'e karşı kurulan tuzaktan söz eden ayetler de var. Mesela; hani kâfirler seni tutuklamak veya öldürmek ya da (Mekke'den) çıkarmak için tuzak kuruyorlardı. Allah da onlara karşı tuzak kuruyordu. Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır diyor. Bir başka ayette, "Öncekiler de (peygamberlerine karşı) tuzak kurmuşlardı. **Bütün tuzaklar Allah'a aittir**" diye geçiyor. Semud kavmiyle ilgili şöyle bir ayet var: "Onlar bir tuzak kurdular. Farkında değillerken **Allah da bir tuzak kurdu**" diyor. Yunus Suresi'nde, "Ayetlerimiz hakkında onların tuzakları var. De ki: **'Allah, daha çabuk tuzak kurar.'** Şüphesiz elçilerimiz (melekler) kurmakta olduğunuz tuzakları yazıyorlar" diye geçiyor. Evet, konu tanrı tuzağı değil; ancak İncil ve Kur'an karşılaştırmasını yaparken bir yerde tanrı tuzağından söz edilince konuyu bir az açtım.(112)

d) İncil kültürü sayılan Pavlus'un birinci Korintoslulara mektuplar kısmında,

Kur'an'da Pavlus İncil'inden parçalara da rastlanmaktadır.

"iyilik sahipleri için cennette öyle nimetler var ki göz onları görmemiş, kulak onları duymamış ve bunlar kimsenin de kalbine gelmemiş" diye geçiyor. Ayette de "Yaptıklarına karşılık olarak, onlar için ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez" deniliyor.(113)

Kur'an'da böyle geçiyor; ancak kudsi hadiste Pavlus'un kullandığı ifadenin orijinali geçiyor. Malum İslama göre kudsi hadis de Allah'ın sözüdür; ancak cümleyi Muhammed kurmuştur. Bu kudsi hadis müttiekün aleyhtir. Yani Buhari ile Müslim'in ortak işledikleri hadislerdendir. Buhari bunu dört yerde, Müslim de birçok farklı rivayetle almıştır.(114)

Yukarıda da bir yerde belirtildiği gibi Kur'an'da bazı şeyler İncil'de geçmediği

Hz. İsa'yı istemeyenler onu yakalayıp ortadan kaldırmak için planlar kurmuşlar bilgisi İncil'de var. Bu açıklama Kur'an'da "Onlar (Yahudiler) tuzak kurdular (Hz. İsa'ya karşı). Allah da tuzak kurdu. Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır" şeklinde ifade ediliyor.

halde Hz. Muhammed bunları Hz. İsa'ya mal etmiştir. Mesela inanmayanlar Hz. İsa'dan bir sofraya (yemek) istiyorlar, Allah yukardan bize bir güzel yemek göndersin ki senin peygamber olduğuna inanalım diyorlar. İşte bu yalnız Kur'an'da vardır.(115)

Yine Kur'an'da deniliyor ki Hz. Meryem için Allah yukardan yemek gönderiyormuş. Zekeriya Peygamber (din mantığına göre peygamber diyorum) ne kadar Meryem'in yanına gitmişse hep onun yanında yiyecekler görmüş ve bu da nereden geliyor diye sorunca; Meryem, Allah'tan gelir yanıtını vermiştir. Belki merak olur diye olayı kısaca anlatayım. Hz. Meryem doğunca onu teyzesinin kocası Zekeriya'ya teslim ediyorlar, o baksın diye. Henüz Zeynep tıfıl iken Zekeriya ne kadar onun yanına varmışsa hep farklı yiyecekler görmüş. Yani Meryem'in de Allah tarafından mucizeler gördüğünü ifade etmek isteniyor ayetlerde(116)

Tevrat ve İncil'den Kur'an'a bilgiler aktarırken, zaman zaman büyük yanlışlar yapıldığını da görüyoruz. Kur'an'da deniliyor ki, Hz. İsa çamurdan kuş-kartal yapıp onlara ruh vermiş.(117)

Bunlar İncil'de yok; ancak ya Hz. Muhammed'den önce fanatik Hristiyanlar (tıpkı fanatik Müslümanların Muhammed için uydurdukları gibi) İsa ve ailesi hakkında bu gibi masalları uydurmuşlar veya İsa'dan yaklaşık 6 asır önce yaşamış olan Hindistanlı Gotama Buda (MÖ 563-483) için uydurulan ve orta doğuya yayılan hikâyelere dayanır. Kur'an'da buna benzer gariplikler çok.

Mesela; şu an var olan tüm İncil nüshalarında (Matta, Markos, Luka ve Yuhanna) Hz. İsa'nın yakalanıp çarmıha gerdirilmek üzere öldürüldüğü belirtiliyor, öldürüldüğü kabul ediliyor. Hatta bu işlemin kaç saat sürdüğü bile İncil'de belli. Yani kendisi ölüyor, can veriyor ve onu gömüyorlar.(118)

Peki, bakalım Kur'an'da nasıl işlenmiş; bunu da özetleyelim. "Allah elçisi Meryem oğlu İsa'yı öldürdük demeleri yüzünden (onları lanetledik). Hâlbuki onu ne

öldürdüler, ne de astılar; ancak (öldürdükleri) onlara İsa gibi gösterildi. Onun hakkında ihtilâfa düşenler, bundan dolayı tam bir kararsızlık içindedirler; bu hususta zanna uymak dışında hiçbir (sağlam) bilgileri yoktur ve **kesin olarak onu öldürmediler**. Tam tersine Allah **onu kendi kâtına yükseltti**" diyor.(119)

Ben burada Hz. Muhammed'in bu bilgileri bilmeyerek aldığına ihtimal vermiyorum. Bunu bilerek böyle yaptığı kesin. Şöyle ki, Hz. İsa'yı zaten Yahudiler götürdüler. Dolayısıyla bu iki kesim zaten birbirlerini sevmiyordu. Kendisi İsa'yı göklere çıkarmakla Hristiyanları kazanmak istemiş. Zaten o zaman onunla en çok kafa tutan, uğraşan Yahudilerdi. Hatta Yahudi düşmanlığını Kur'an'a taşıyor; Hristiyanları ise Kur'an'da Müslümanlara yakın olarak gösteriyor. **Amaç, parçala yut misali**. İlgili ayet şöyledir: "Şu tartışılmaz bir gerçektir ki, iman edenlere en şiddetli düşmanlık duyanları, Yahudilerle şirke batanları bulursun. Şu da tartışılmaz bir gerçektir ki, insanların iman edenlere sevgide en yakın olanlarını, biz Hristiyanlar diyenleri bulursun. Bu böyledir. Çünkü o Hristiyanlar içinde derin araştırmalar yapan keşişler, kendini Allah'a adanmış rahipler vardır" diyor.(120)

Ayetle Hristiyanlar Müslümanlara yakın gösterilirken öne sürülen gerekçe de çok ilginç: "Hristiyanlar içinde derin araştırmalar yapan keşişler vardır" diyor. Yahudiler sanki cahil mi?

Hâlbuki Yahudilik İslama daha yakındır ve zaten Kur'an'ın nerdeyse ezici çoğunluğu Tevrat'tan bir alıntıdır. Mesela Yahudilikte tek tanrı inancı var; ama Hristiyanlıkta üçlü sistem var ve İsa Allah'ın oğlu olarak kabul edilir. Bu ise şirktir. Hatta Hz. Muhammed daha ileri giderek Yahudiler hakkında hakaret içeren ayetler indiriyor. Kur'an'da birkaç yerde, "biz Yahudileri yaptıklarına karşılık maymun ve domuza çevirdik" diyor. Yahudilerin maymun ve domuza çevrilmesi zaten hikâyeye. Burada önemli olan yaklaşımdır. Yahudileri ceza olarak domuz ve maymuna dönüştürmeyele ilgili ayetler Kur'an'da üç yerde geçiyor.(121)

İsa'nın babasız dünyaya geldiğini ancak Kur'an öne sürüyor. Hâlbuki İncil'e göre İsa'nın babası var: Meryem'in kocası Yusuf'tur ve ikisinden de İsa doğuyor diye net olarak geçiyor.

İsa'nın babasız dünyaya geldiğini ancak Kur'an öne sürüyor. Kur'an'a göre Hz. İsa, tanrının üfürüp püfürmesinden Meryem rahmine düşmüştür. Yani asıl babası insan değildir. Bu konuda ayette şöyle deniliyor: "Ve cinsiyet organını/ırsını titizlikle koruyan o kadını da (Meryem'i) an. **Biz ona ruhumuzdan üfledik**; onu ve oğlunu cümle âlem için bir ibret kıldık." Bir başka ayette, "İffetini korumuş olan, İmran kızı Meryem'i de (Allah örnek gösterdi). **Biz ona ruhumuzdan üfledik**" diyor.(122)

Hâlbuki İsa hakkında bu kadar inanılmazlar ancak Kur'an'da geçiyor. İncil'e göre İsa'nın babası var: Meryem'in kocası Yusuf'tur ve ikisinden de İsa/Masih doğuyor diye net olarak geçiyor. Bu, hem Matta, hem de Luka nüshasında var.

Yahudilik İslama daha yakındır ve zaten Kur'an'ın nerdeyse ezici çoğunluğu Tevrat'tan bir alıntıdır. Mesela Yahudilikte tek tanrı inancı var; ama Hristiyanlıkta üçlü sistem var ve İsa Allah'ın oğlu olarak kabul edilir. Bu ise şirktir.

Evet; Hz. İsa'yı ve Hristiyanları hedef tutmuyor; ancak aktıl almaz bir şekilde, aşırı derecede ona torpil yapıyor ve bu inanılmazı yaparken de 'ancak benimki doğrudur, sözlerim tanrıdan gelmedir' diyor!(123)

Sanki İsa öldürülse bu bir eksiklik sayılmış da bundan onu göklere çıkarmış. Bu da anlamsız olmakla birlikte Kur'an'ın diğer ayetleriyle çelişiyor. Çünkü Kur'an defalarca bahsediyor ki birçok peygamber katledilmiştir. O zaman niye İsa katledilse onununki bir eksiklik sayılsın!(124)

Hz. Muhammed İncil'den Kur'an'a bilgiler aktarırken kimi konularda hiç değişiklik yapmamış, kimilerinde ise aşırı değişiklikler görüyoruz. Mesela bazı ayetlerde şunlar anlatılıyor. "O (İsa), İsrailoğullarına bir elçi olacak (ve onlara şöyle diyecek:) Size Rabbinizden bir mucize getirdim: Size çamurdan bir kuş sureti yapar, ona üflerim ve Allah'ın izni ile o hemen kuş olur. Yine Allah'ın izni ile körü ve alacalıyı iyileştirir, ölüleri diriltirim. Ayrıca evlerinizde ne yiyip ne biriktirdiğinizi size haber veririm. Eğer inanan kimseler iseniz, bunda sizin için bir ibret vardır". "Ey Meryem oğlu İsa! Sen iznimle, çamurdan kuş gibi bir şey yapmış ona üflemiştin de iznimle kuş olmuştu; anadan doğma körü, alacalıyı iznimle iyi etmiştin. Ölüleri iznimle diriltiyordun" diyor.(125) Bu konularda İncil nüshalarında şu bilgiler var: Hz. İsa **sıtma** hastalığına yakalananları,(126) **slaca** hastalarını iyileştiriyor. Üstelik bu bilgiler tüm İncil nüshalarında var.(127) Yine Hz. İsa'nın kör olanları(128), **sağır ve dili peltek** olanları sağlıklarına kavuşturduğu İncil'de anlatılıyor.(129)

Bir de Hz. İsa'ya çeşitli hastalıklara maruz kalanlar gelir ve o da onları iyileştirir şeklinde bir genel bilgi var İncil'de.(130)

Ölüleri dirilttiğine dair somut örnekler var. Ölen bir kıza tekrar can veriyor. Yine bir kadının tek oğlu varmış. Çocuk ölünce Hz. İsa kadına üzülen ve o çocuğa can veriyor.(131)

Yukarıda İncil'deki bilgilere ters bir şekilde Kur'an'da Hz. İsa'nın çarmıha gerilmediğini, Hristiyanların Müslümanlara

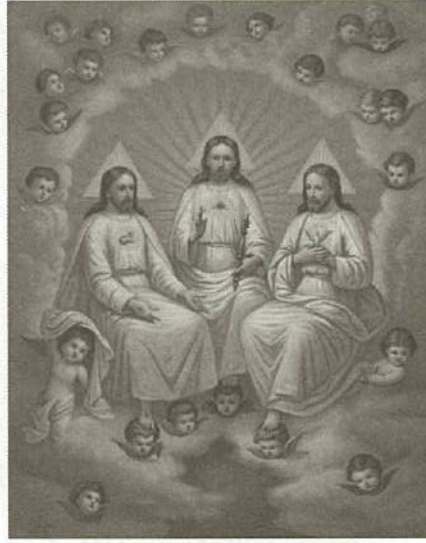
daha yakın olduklarını ifade eden ayetlerin bilerek seçilmiş bir nevi politik sözler olduğunu belirttik. Sanırım İncillerdeki bilgilere ek olarak Kur'an'a aldığı 'Hz. İsa çamurdan kuş yapıp üflemek suretiyle ona hayat veriyordu' sözünü de bilerek kullanmıştır. Bu da 'Nasıl olsa İsa ölüleri diriltmiş, hastaları, kör ve sağırları iyileştirmiş ve bunu Hristiyanlar kabul ediyorlar. Çünkü İncil'de geçiyor. Ben bu mucizeleri biraz daha geniş tutayım ki onlar da sevinip bana düşman olmasınlar' niyetini taşımış olabilir. Ben burada bunları anlatmakla bunlar olmuştur, olağanüstü şeylerdir demek istemiyorum. Maksadım, Kur'an'ın detayına kadar ne denli önceki inançlardan, örf-adetlerden seçilmiş olmasını vurgulamaktır.

Her ne kadar Hz. Muhammed kimi konularda siyasi mülahazalardan dolayı bilerek farklılıklara başvurmuştur diyorsak da; bu genel olarak geçerli değildir. Ortada ciddi yanlışlar vardır. Buna da birkaç örnek vermek isterim.

Kur'an'da Hz. Meryem'le ilgili yanlış bilgi

Kur'an'da Hz. İsa'nın annesi Meryem hakkında bilgi verilirken, ey Harun'un ablası, ey İmran kızı diye hitap ediliyor.(132) Doğrudur: Hz. İsa'dan yaklaşık 13 asır önce yaşayan Hz. Musa'nın kız kardeşi Meryem vardı. Tevrat'taki bilgilere göre bunlar üç kardeşti: Harun, Musa ve kız kardeşleri Meryem. Bunların babaları İmran, anneleri de 'Yokebed'(133) Tevrat 1. tarihler kısmında, İmran (Armam) çocukları sayılırken Harun, Hz. Musa ve Meryem (Miriya) diye geçiyor. Hatta Tevrat Sayılar bölümünde bir keresinde Harun ile Meryem, Habeşli bir kızla evlenmiş diye Hz. Musa'yı eleştirmişler diye detaylı bir bilgi de geçiyor. Yani bunlar kardeş.(134)

Sünni tarihçilere göre bile Hz. İsa'nın annesi Meryem'in babası Yohakim, annesi Hanne diye geçiyor. Burada ciddi bir bilgi yanlışlığı, isimleri birbirine karıştırma söz konusudur. Yani Hz. Muhammed İsa'nın annesi Meryem'i Hz. Musa ve Harun'un kız kardeşi, onların babası olan İmran'ın kızı saymıştır.

Teslis inancı bizzat İsa'ya dayanmadığı halde Kur'an'da, "ant olsun ki, Allah için üçüncüsüdür diyenler kâfir olmuşlardır" denilmektedir.

ran'ın kızı saymıştır. Bu ciddi bir bilgi eksikliğidir. İşte bazı yerlerde Hristiyanların gönlünü almak için farklı şeyler söylemişse de, aynı niyet bu kimi örneklerde söz konusu değildir.(135)

Hz. İsa hiçbir zaman ben, annem ve Allah üçümüz ortak tanrıyız dememiştir

Bir ayette, "Allah, 'Ey Meryem oğlu İsa! Sen mi insanlara Beni ve annemi Allah'tan başka iki tanrı olarak benimseyin

Sünni tarihçilere göre bile Hz. İsa'nın annesi Meryem'in babası Yohakim, annesi Hanne diye geçiyor. Burada ciddi bir bilgi yanlışlığı, isimleri birbirine karıştırma söz konusudur.

Yani Hz. Muhammed İsa'nın annesi Meryem'i Hz. Musa ve Harun'un kız kardeşi, onların babası olan İmran'ın kızı saymıştır.

dedin?' İsa, 'Haşa, hak olmayan sözü söylemek bana yaraşmaz; eğer söylemişsem, şüphesiz sen onu bilirsin" diye yanıt vermiş.(136)

Hz. İsa'dan sonra kimi aşırı Hristiyanlar Hz. İsa'ya tanrının oğlu olarak inanmışlar. Az önceki ayet Hz. İsa'nın bundan bigâne olduğunu kabul ettiği halde yine bakıyoruz Kur'an'da bu teslis (üçlü tanrı inancı) işlenmiştir. Bir ayette, "ant olsun ki, Allah için üçüncüsüdür diyenler kâfir olmuşlardır" deniliyor. İsa'nın söylemediği ve zamanında geçerli olmadığı bir sözü getirip bu şekilde Kur'an'a taşımanın ne anlamı vardır?(137)

H) ÇEŞİTLİ ÖRF-ADET VE EFSANELERDEN SEÇİLEN AYETLER

Kur'an'da var olan her bilgi Tevrat ve İncil'den alınmış değil. Bunun alındığı başka kanallar da var. Onlardan biri de o güne kadar süre gelen örf-adetler. Buna da biraz değinmek isterim.

Hz. Muhammed on yıllık Medine döneminde ganimet-talan ve cariyeler primiyle milleti baskılara gönderince; çevredeki korkudan heyetler halinde gelip Müslüman olmak zorunda kalırdı. Bu on yıllık Medine döneminde irili-ufaklı 90 civarında savaş ve baskınlar olmuştur. Korkudan diyor. Çünkü kendisi vefat edince çoğu inananlar İslamiyeti terk ettiler. Yalnız Mekke, Medine bir de Bahreyn'de bir cami kalmış. Bunun üzerine Ebubekir bu irtidat (dinden çıkma) hareketlerini bastırmak için yine ganimet, talan ve cariye dopingiyle-katliamlara girişiyor. Ben bunları değişik kitaplarımda kanıtlarıyla işledim. Burada konu bunlar değil. Şunu demek istiyorum. Bir ara Ezd kabilesinden bir heyet Hz. Muhammed'e gelip Müslüman olduklarını beyan ediyorlar. Kendisi onlardan soruyor; her toplumun bir gerçeği, geleneği vardır. Sizin neyiniz var? Onlardan Süveyd b. Haris adında biri yanıt veriyor. Bizde şu şu gelenekler vardır diyor. Bunun üzerine Muhammed, 'Bunlar edip, akıllı, halim-selim bir toplumdur; nerdeyse bu özellikleriyle peygam-

Muhammed'den önce yapılan savaşlarda ele geçen ne varsa, liderler onun dörtte birini kendine alır kalanı katılımcılar arasında dağıtıldı. Hz. Muhammed bu geleneği de Kur'an'a taşıdı. Ayet şöyle: Bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah'a, Resulüne, onun akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolcuya aittir diyor.

ber mertebesine ulaşırlar' diyor. Bu adam heyetle gelmiş Müslüman olduğunu bu sözlerle anlatıyor; ancak kendisi münafık (İslamı kabul etmediğini içinde gizliyor). Böyledir işte; ortalıkta korku varsa can havlusundan adam kabul etmek zorunda!(138)

Hz. Muhammed'den önce o coğrafyada üç talak (boşanma) geleneği vardı. Mesela dönemin ünlü şairlerinden A'sha (Meymun b. Kays) hanımına haksızlık yapınca, kadının akrabasından iki kişi gidip onu tehdit ediyorlar: Ya kızımızı boşayacaksın, ya da sopamız sırtından kalkmayacak diyorlar. Adam, tamam eşim boş olsun diyor. Onlar bunu kabul etmiyorlar; sen üç sefer onu boşayacaksın diyorlar. Adam da, sopa yemektense üç sefer boşarım diyor ve boşuyor. Şunu da belirtiyim ki, bu ünlü şair Muhammed döneminde yaşadığı halde İslamiyeti kabul etmemiştir. İşte Muhammed bu eski geleneğe de Kur'an'da yer veriyor ve bir erkek eşini boşarsa üç sefer koşulunu getiriyor. Ayette, "Boşama iki kezdir. Bunun ardından ya iyilikle tutmak ya da güzelce serbest bırakmak gerekir" deniliyor. Yani üçüncü kez boşanırsa artık sondur/ayrılmak gerekiyor. Şayet günün birinde o kadınla bir daha evlenmek isterse adamın işi zor. Çünkü ayete göre bir daha onunla evlene-

bilmesi için kadının bir başka erkekle evlenmesi gerekir ve o erkeğin de o kadınla cinsel ilişkide bulunması ve kendi iradesiyle kadını boşaması lazım. Konumuz bu değil; ancak değinmişken bunu da belirtmiş olayım. Tüm bu bilgiler Kur'an'da geçiyor.(139)

Farklı bir örnek daha vereyim. Muhammed'den önce yapılan savaşlarda ele geçen ne varsa, liderler onun dörtte birini kendine alır kalanı katılımcılar arasında dağıtıldı. Hz. Muhammed bu geleneği de Kur'an'a taşıdı. Ayet şöyle: Bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah'a, Resulüne, onun akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolcuya aittir diyor.

Görüldüğü gibi görünürde oranlarda bir fark var. Daha önce dörtte bir iken bunu beşte bir yapıyor. Sözde mal hep zenginler arasında el değiştirmeden böyle bir formül uygulanıyor. Ama daha da kötü yapıyor. Çünkü olayı sadece beşte bire indirgemek değil ki. Ganimet, talan henüz dağıtılmadan, Hz. Muhammed ne istese ondan kendine özel (Safiy denilen) bir şey alır, ondan sonra kalanın dağıtımına başlardı. Mesela Beni Mustalık baskınında kendine Cüveyriye seçiyor. Yine Hayber baskınında kendine özel Safiye b. Hüveyy adındaki kadını seçiyor ve ondan sonra kalan ganimetin taksimine geçiliyor. Bu da yetmedi; şayet bir savaş veya baskın hazzırlığına başlansa ve karşı taraf korkudan gelip teslim olsa, o zaman onların tüm

malı "Fey" adı altında tanrı adına Muhammed'e bırakılır. Hâlbuki askerlerin korkusundan dolayı karşı taraf teslim olmuşsa, burada yine etken olan ordudur; ama Kur'an bunu kabul etmiyor/hepsi Muhammed'indir diyor ve gerekçe de, siz savaşmadınız, at koşturmadınız; o yüzden size(askerlere) hak yoktur diyor. Bu durumda eski formül olan dörtte bir, askerler için daha avantajlı. Konumuz bu değil; yalnız eski bir geleneği anlatırken tam anlaşılсын diye biraz açtım. Burada mevzuumuzla ilgili olan şu: Eskiden beri ganimetle ilgili var olan bir geleneğin tanrı buyruğu olarak Kur'an'da resmiyet kazanması. Bunlar birer örnektir; yoksa birçok konuda Hz. Muhammed eski örf-adetlerden de yararlanmıştı.(140)

1) KUR'AN'DA ESKİ ŞAİR VE TEOLOGLARIN İZLERİ

1) Ka'b b. Lüey b. Galip (m.454.ö)

Kur'an'dan ilginç bir ayetle başlayalım. "Eğer sen, sana indirdiğimizden kuş-kuda isen, senden önce Kitabı okuyanlara sor. Andolsun, sana Rabbinden hak geldi, sakın kuşkulanarlardan olma!" diyor.(141)

Bir kere bu ayetle tescil ve kabul ediliyor ki, Muhammed döneminde Kur'an'da anlatılanları bilen adeta bir danışma heyeti varmış. Öyle bir heyet ki, Muhammed bile Kur'an'ın Allah'tan geldiği konusunda

Kur'an'a konulan üç talak (boşanma) geleneği, Arap coğrafyasında İslam'dan önce de vardı.

Hız. Muhammed, pek çok eski şair ve teologdan etkilenmiştir.

şüphede ise onu bu şüphelerden kurtaracak kadar güçlü. Tanrı böyle diyor. Peki, bunun izini hem bu başlıkta, hem de ileride 'Gerçek Cebrailler' başlığı altında bir sürelim de bakalım kimlermiş o kitabı okuyanlar. Ben bu iki bölümü benimsiyorum ve diyebilirim ki bunlar makalenin ana damarlarıdır.

Bu başlıkta meşhur bazı şair, edip, teologların Kur'an'ın ortaya atılmasına ne denli katkı sunduklarını anlatmaya çalışacağım. Kur'an'ın izleri Hz. Muhammed'den önce yaşamış olan birçok şair, teolog, düşünce adamı tarafından dile getirilmiştir. Abd Avn Ravdan'ın o dönemde yaşayan şairlerle ilgili yazdığı ansiklopedi kitabında binlerle ifade edilen bir şair sayısından söz ediyor, onların hayat hikâyelerini anlatıyor. Tabii ki hepsi önemlidir. Her biri bir şey demişse, damlaya damlaya göl olur misali Kur'an gibi bir kitabın ortaya çıkmasına kaynak olarak yeter de artar bile. Zaten Kur'an'da zor bir şey yok ki. Ben burada o zamanki şair, edip ve dinlerle, varoluşla ilgilenen birkaç kişi üzerinde duracağım. Bunlar bize birçok şey anlatmaya yeterli.(142)

Ka'b b. Lüey b. Gallp, Hz Muhammed'in 7. sıradaki dedesidir. Kimi kaynaklarda Muhammed'in peygamber ilan edilmesiyle Ka'b arasındaki zaman da belli-

dir: Muhammed'den 560 yıl önce yaşamıştır. Zerikli ise onun miladi 454 yılında vefat ettiğini yazıyor. Genel kanı, kendisinin Hz. Muhammed'den 120 yıl önce vefat etmesi yönündedir. Her ne olursa olsun Hz. Muhammed'den yıllar önce yaşayıp vefat eden bu insanın bakalım onun Kur'an'la örtüşen görüşleri nelerdir?(143)

Arapların kendisine değer verdiği biri. Öyle ki, onun ölümünü tanrı başı yapmışlar ve bu, hicrete kadar devam etmiştir. Kendisi insanlara 'Yere, göğe bakın ibret alın, bunların mutlaka bir yaratıcısı vardır' diyordu. İnsanları kendi aralarında şefkat ve merhamete davet ediyor, birbirlerine selam vermelerini, verilen sözün yerine getirilmesini, akrabalık bağının güçlendirilmesini, yoksul ve yetimlere sahip çıkılmasını tavsiye ediyordu

Ka'b'ın bir Cuma (Arube) günü vermiş olduğu hutbesinde geçen bazı düşüncelerini Kur'an ayetleriyle karşılaştırmak isterim.

Mesela Ka'b hutbesinde, **Leylün sac** demiş: Sâkinleşen veya karanlığı tam basan gece demek. Kur'an'da ise bunun karşılığı "Sâkinleşen/karanlığı tam basan geceye ant olsun" şeklindedir. Yani aynı konu, aynı anlam; ancak ayette tanrı yemini fazladır ve kelime fiil kalıbıyla geçi-

yor. Ka'b ise kelimenin sıfat kalıbını kullanmıştır. **Neharun dah:** Yani gündüz aydınlıktır. Kendisi 'Dah' kelimesini kullanmış ki sıfat bir kelimedir. Kur'an'da aynı anlamda ve konuda 'Duha' kelimesi kullanılmıştır ve "Kuşluk vaktine ant olsun" şeklinde formüle edilmiştir. Biri aynı kökten 'Dah' şeklinde sıfat kelimesini kullanmış, diğeri ise aynı kökten isim olarak 'Duha' kelimesini kullanmıştır. Aradaki fark bu. Ancak ayette bu örnekte de tanrı yemini fazladır: 'Kuşluk vaktine ant olsun' diyor.(144)

Burada şunu belirtmek gerekir ki, tanrının Kur'an'da eşya ile yemin etmesi daha önce Araplarda da bir adetti. Mesela Kur'an'da Duha (kuşluk vakti), Leyl (gece), Şems (güneş), Kamer (ay) ile tanrı yemin ediyor ve bu isimlerin geçtiği sureye de bunları ad yapıyor. Aynısı Hz. Muhammed'in dedelerinden Haşim zamanında da meydana geliyor. Haşim ve kardeşi bir dava için rahip Huzai'nin yanına varıyorlar. Rahip sözlerine başlarken, ant olsun aya, yıldıza, buluta... şeklinde devam ediyor ve ondan sonra olay hakkında konuşmaya başlıyor. Yani Kur'an'da geçen eşya ile yemin konusu da öteden beri yaygındı, Araplarda kullanılıyordu.(145)

Kur'an'ın izleri Hz.

Muhammed'den önce yaşamış olan birçok şair, teolog, düşünce adamı tarafından dile getirilmiştir. Abd Avn Ravdan'ın o dönemde yaşayan şairlerle ilgili yazdığı ansiklopedi kitabında binlerle ifade edilen bir şair sayısından söz ediyor. Her biri bir şey demişse, damlaya damlaya göl olur misali Kur'an gibi bir kitabın ortaya çıkmasına kaynak olarak yeter de artar bile.

Ka'b hutbesinde, dünyayı beşik (mi-had) olarak tanıtiyordu. Kur'an'da ise, "Biz yeryüzünü bir beşik (mihad) yapmadık mı?" şeklinde anlatılıyor. Konu aynı, anlam aynı; ancak cümle formalları farklıdır. Kur'an'da biz dünyayı beşik yapmadık mı diye soru şeklinde geçiyor. O kadar fark normaldir! Yine Ka'b, dağlar birer kazık (evtad) gibidir demiş. Kur'an'da ise "Dağ-ları birer kazık (evtad) yapmadık mı?" ifadesiyle geçiyor. Burada da olay aynı, ifadeler aynı; ancak cümle soru şeklinde kurulmuştur.(146)

Yine Ka'b, gök bina şeklinde yaratılmıştır diyordu. Aynı cümle Kur'an'da da geçiyor, 'O Allah ki, size göğü bir bina yaptı' deniliyor. Ka'b'dan benzer örnekler çoğaltılabilir. Kur'an'la çakışan bu birkaç örneği şunun için sundum. Hz. Muhammed'den yıllar önce yaşamış olan biri kalıp bunları hutbelerinde söylemişse artık Kur'an'ın nereden geldiği ve ne kadar mucize olduğu konusunda düşünmek lazım. Daha neler var neler; anlatacağım.(147)

Hz. Muhammed henüz yok iken şiirleri birincilik kazanıp Ka'be kapısına asılan şairler de Kur'an'ın oluşmasına ilham kaynağı olmuşlardır. Bunlardan İmrü'ül Kays'i zaten özel olarak işleyeceğim. Bunlar yedi şairdi; ancak İmrü'ül Kays, Zühayr b. Ebi Selma ve Nabîğa Zebyani en meşhur olanlarıydı. Bunlardan Zühayr b. Ebi Selma Allah hakkında, 'Öyle bir Allah ki, gizli aşikâr ne varsa hepsini bilir' diyordu. Allah bu dünyada er-geç zalimin yaptığını yanında kâr bırakmayacak; şayet bu dünyada cezasını çekmiyorsa ahirette karşılığını bulacaktır diyordu. Aynı şeyler Kur'an'da da anlatılıyor.(148)

2) İmrü'ül Kays b. Hücr el-Kindî (m.540.ö)

Bu ünlü şairin düşünceleri birçok ayetin oluşumuna ilham kaynağı olduğu bir gerçektir.

Az önce de geçtiği gibi zamanında yazılan şiir müsabakalarında şiirleri birincilik kazandığı için bir nevi ödül olarak Ka'be'ye asılan yedi şairden en meşhur olanıdır. Genel kanı, bu adam Hz. Mu-

Şair Zühayr b. Ebi Selma, "Allah zalimin yaptığını yanında kâr bırakmayacak; bu dünyada cezasını çekmiyorsa ahirette karşılığını bulacak" diyordu. Aynı şeyler Kur'an'da anlatılıyor.

hammed'in doğumundan yaklaşık 30 yıl önce vefat ettiği yönündedir. Miladi 565'te vefat ettiğini yazanlar da vardır. Ama sonuç ne olursa olsun bu adam vefat ettiğinde Hz. Muhammed henüz doğmuş değildi.(149)

Bunu şunun için ekledim: Eğer Hz. Muhammed'in peygamberliği döneminde yaşamış olsaydı İslami kesim, 'Efendim; İmrü'ül Kays şiirlerini Hz. Muhammed'den ve dolayısıyla ayetlerden kopya etmiştir' diyeceklerdi. Ama böyle bir fırsat yok. Çünkü belirtildiği gibi henüz Hz. Muhammed yok iken yıllar önce vefat etmiştir.(150)

İmrü'ül Kays b. Abis ile konumuz olan ünlü şair İmrü'ül Kays el-Kindî farklı kişidir.

Eğer Hz. Muhammed'in peygamberliği döneminde yaşamış olsaydı İslami kesim, 'Efendim; İmrü'ül Kays şiirlerini Hz. Muhammed'den ve dolayısıyla ayetlerden kopya etmiştir' diyeceklerdi. Ama böyle bir fırsat yok. Çünkü henüz Hz. Muhammed yok iken yıllar önce vefat etmiştir.

lerdir; bunu özellikle belirtmek isterim. Çünkü hem tarihleri, hem de düşünceleri farklı. Kimileri yanlış anlar diye belirtmek istedim.

İmrü'ül Kays el-Kindî şiirlerinin Hz. Muhammed ve Hz. Ali tarafından övülmesi, yine Hz. Muhammed tarafından onun Arap şairlerinin öncüsü olarak nitelendirilmesi, şöhretini daha da artırmıştır.(151)

İmrü'ül Kays'ın ilginç bir özelliği de putlarla arasında cereyan eden ok falında göze çarpmaktadır. Kendisi bir niyet için Zülhalasa adlı putun önünde durarak ok falı çeker. Ancak falın kendi isteği doğrultusunda çıkmaması onu sinirlendirir ve sonuçta puta öfkelenir. Putun başına oklar fırlatmakla öfkesini dindirmek ister. Bu durum da onun putlara karşı tavrının önemli ipuçlarını göstermekte, tamamıyla onlara bağlı olmadığını ortaya koymaktadır.

Hz. Muhammed'in bu ünlü şairden ne kadar etkilendiği, şiirlerinden ne kadar yararlandığı konusunda, "Allah İmrü'ül Kays'ın belasını versin ki henüz Kur'an inmeden kalkmış Kur'an'da işlenen konuları işlemiştir" diye bir rivayet var İslami kaynaklarda. Hadisleri değerlendiren Acluni bunu işlerken de bu söz sahtedir şeklinde herhangi bir olumsuz yorum da yapmamıştır.(152)

Buna benzer bir açıklamayı da Menavi yapmış ve bununla ilgili değişik örnekler sunmuştur. Menavi, 'Kur'an henüz inmeden İmrü'ül Kays onun ayetlerini işlemiştir' diyor ve örnekler gösteriyor(153).

Hz. Muhammed İmrü'ül Kays hakkında, 'Bu adam kıyamet günü cehennemlik olan şairlerin sancaktarlığını yapacaktır' diyor. Bir taraftan önemli bir şair olduğunu belirtiyor (bu işin sanat yönü), diğer taraftan da cehennemliktir diyor (bu da işin düşünce yönüne göredir). Peki, durum bu iken gerçekten onun düşünceleri ve hatta cümlelerinin aynısı ondan sonra ayet olarak değerlendirilip Kur'an'a eklenmiş mi; buna bir bakalım.

Kur'an'da Abese Suresi'nin 17. ayetinde, 'İnkârından dolayı insana yazıklar olsun'; Kamer Suresi ilk ayette de, 'Kıya-

Kur'an'da Abese Suresi'nin 17. ayetinde, 'İnkârından dolayı insana yazıklar olsun'; Kamer Suresi ilk ayette de, 'Kiyamet yaklaştı ay yarıldı' deniliyor. Bu her iki cümle de İmrüü'l Kays'ın şiirlerinde vardır.

met yaklaştı ay yarıldı' deniliyor. Bu her iki cümle de İmrüü'l Kays'ın şiirlerinde vardır. İmrüü'l Kays bir şiirinde, 'Yeryüzü kendine has sarsıntıya uğratıldığı, içindikileri dışarı çıkarıp attığı ve insan, "Neler oluyor?" dediği zaman, işte o gün insan tekrar kendi kökü üzer'ne dırilecek ve hesap günü için hazırlanacaktır. O sırada adil bir melik/tanrı hesap soracak ve kişinin durumuna göre ya onun lehine, ya da aleyhine karar verecektir' diye açıklamalarda bulunuyor. Bu bilgi olduğu gibi Zilzal suresinde geçiyor.(154)

Bazen ayette geçen 'Yeryüzü içindikileri dışarı çıkarıp attığı zaman' tabiri, ahiretle hiç ilgisi olmayan günlük konularda mecazi anlamda kullanılırdı. Mesela bir futbolcu, 'yarın oynayacağımız maçta kıyamet koparacağız' diyorsa, tabii ki bundan gerçek kıyamet kastedilmiyor. Amaç, rakimizi ezip heçeniz, kazanağiz. Kaldı ki İmrüü'l Kays'tan başka şaire 'Hunsa' da Hz. Muhammed'e okuduğu bir şiirde, 'Yeryüzü içindikileri dışarı attığı zaman' ifadesini kullanmıştır. Bu, o zaman mecazi anlamda birçok konuda kullanılan meşhur bir sözdü. Yine aynı sözü Husayn bî Hamam da kullanmıştır. Bu adam 612'de vefat ettiğinde Hz. Muhammed henüz iki yıllık peygamberdi.(155)

Kısacası, ayette geçen bu cümleler daha önce insanlar tarafından kullanılıyordu, bunlar Kur'an'la yeni ortaya atılan şeyler değil.(156)

Şair Husayn b. Hamam şöyle diyor: İnsanların amelleriyle baş başa kaldığı kıyamet gününde maskaralık olanılardan Allah'a sığınırım. O gün kâfirlerin terazisi hafif gelecek (günahları ağır gelecek) ve

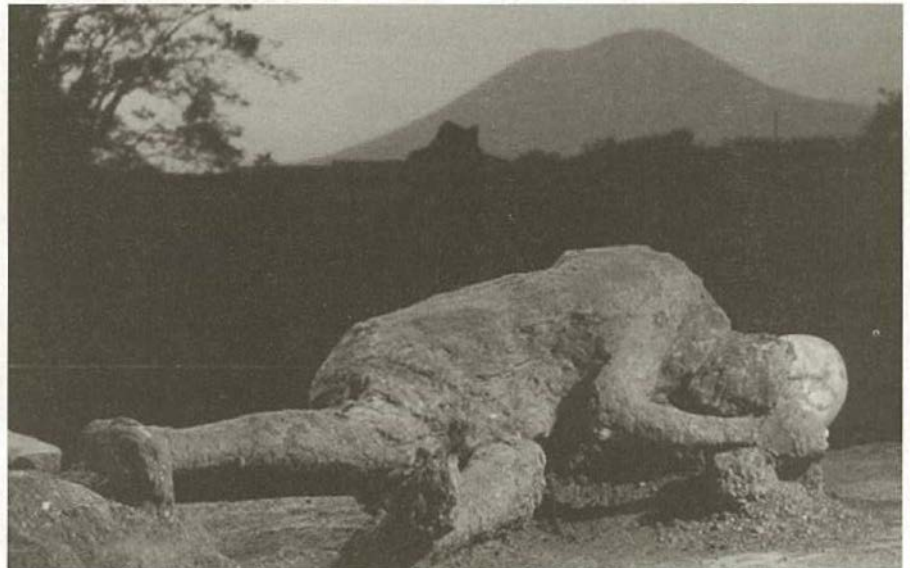
yeryüzü kendine has sarsıntıya uğratılacaktır. Dikkat edilirse hem cümlelerin anlamı Kur'an'a uygun, hem de yeryüzünün kendine has sarsıntıya uğratılması ifadesi az önceki ayette geçen biçimiyle onun anlatımlarında da var.(157)

Kur'an'da Semud kavminin başına gelenler anlatılırken orada bir deve hikâyesi anlatılıyor. Sözde Allah o toplumu sınamak için kendilerine bir dişi deve göndermiş. Sonuçta onlardan biri deveyi öldürmüş. Allah da onlar üzerine korkunç bir ses göndermek suretiyle onları o ses yoluyla yok etmiş. Burada amacım bu mitolojiyi anlatmak değil. Burada ayette İmrüü'l Kays şiirleri arasında bir uygunluktan söz ediyoruz. Şöyle ki, ayette geçen 'Fe-teata feakere' (birini ileri atılıp deveyi kestii demek), ile 'Keheşimi'l muhatazar' (ağıcının serptiği kuru ot gibi kırılıp ufaldılar demek) ifadeleri İmrüü'l Kays'ın şiirlerinde de geçiyor. İşin ilim ve mantık yanı bir tarafta; bir kere sağlam İslami kaynaklarda bunların İmrüü'l Kays şiirlerinde işlendiği ifade ediliyor. Ancak İmrüü'l Kays bunları aşk konusunda işlemiş; kadının biri bir bayram günü bana çattı beni bu hale getirdi diyor. Kur'an'da ise bunlar Semud kavmiyle ilgili işlenmiştir. Tabii ki burada önemli olan bu orijinal ifadelerin ilkin kimler tarafından kullanılmasıdır. Aradaki fark, Muhammed bu kavramları başka ko-

nularda işlemiştir. Bu pek bir şey ifade etmiyor.(158)

Hz. Muhammed'in dönemin şairlerinden yararlandığı konusunda kendi itirafı vardır. Üstelik ilgili cümle en başta Buharî'de birkaç yerde ve Müslim'de geçiyor. Hz. Muhammed, şairin söylediği en güzel söz şair Lebid'indir ki, "İyi bilin ki Allah'tan başka her şey boşdur, her nimet de hiç şübhesiz kalıcı değildir" demiştir diyor. Burada iki şey önemli: Biri, demek ki yerine göre şairlerden güzel sözler seçmiştir. İkincisi, şairlerin ne söyledikleri hakkında ayrıca bilgisi de varmış.(159)

Bir şiirinde şunları söylüyor. Rahman (Allah) bu bulutları gönderdiği zaman yeryüzünde her kuru yer nasibini alır. Bunlar ölçülüdür, bir nizam intizam dâhilinde ceyran eder. Rahman bunu insanlar arasında icra eder. Aynı şekilde bakıyoruz bu inanç, ayetlerde de geçiyor. Nebe Suresi'nde, "(14-16) Size tohumlar, bitkiler, (ağaçlar) sarmaş dolaş olmuş bağlar bahçeler yetiştirmek için üstüste yığılıp sıkışan bulutlardan şarıl şarıl akan sular indirdik" diyor. Yine Kur'an'da biz göğü yükselttik, ayı güneşi yarattık derken, bunu ölçülü yaptık diyor. Yani İmrüü'l Kays'ın dediği gibi bir nizam ve intizam söz konusu. Ama görüldüğü gibi bu, Kur'an'la yeni ortaya atılan bir düşünce değildir. Şu da var ki, bu şair her ne kadar şiirlerinde ila-

Kur'an'da Semud kavminin başına gelenler anlatılırken, İmrüü'l Kays şiirlerine atıflar mevcuttur.

hiyatla ilgili beyanatlarda bulunmuşsa da, kendisi ağırlıklı olarak şiirlerinde kadınlar-dan/aşk'tan söz etmiştir. İmrü'l Kays de-nince ilk akla gelen kadın ve aşktır. Ama ne olursa olsun kendisi de Kur'an'da ge-çen bazı konuları işlemiştir. Kaldı ki bunlar İslami kaynaklarda anlatılmaktadır.(160)

3) Kuss b. Saide el-Eyadi (m.600.ö).

Kuss, Hz. Muhammed henüz peygamberliğini ilan etmeden vefat ediyor. Genel görüş, kendisi miladi 600'de, hicret-ten 23 yıl önce vefat etmiştir ki, o zaman Hz. Muhammed 30 yaş civarında ve he-nüz peygamberlik iddiası ortalıkta yok.(161)

Bilindiği gibi Hz. Muhammed kırk yaşı-na geldiğinde peygamber olduğunu öne sürmüştü. Sunacağım bilgileri tarihçi ve Kur'an yorumcusu İbni Kesir, Cahız, hadis âlimlerinden Taberani, Beyhaki, İbni Ha-cer Askalani, tarihçi Cevat Ali gibileri işle-mişlerdir.

İlkin Kuss'la ilgili bilgiyi Hz. Muham-med'den dinleyelim. Bu bilgiyi aktaran ra-viler, bilginin şahitleri hayli fazladır. Bunla-rın başında sahabeden Enes b. Malik, İb-ni Abbas, Ubade b. Samit adındaki şahıs-lar gelir.

Kuss b. Saide'nin kavmi bir ara Hz. Muhammed'in yanına gelince kendisi on-lardan, 'Kuss'a ne oldu bilginiz var mı?'

diye soruyor. Kendileri, Kuss vefat etti ya-nıtını veriyorlar. Hz. Muhammed o sırada şunları anlatıyor. Yıllar önce ben Kuss bin Saide'yi Ukaz panayırında hac aylarında halka hitap ederken dinledim. O sırada kırmızı bir deveye binmişti. Konuşması çok güzel ve cazipti. Bu arada, hatırıma gelmeyen bazı şiirleri de var deyince; Ebubekir, 'Sözünü ettiğin o şiirler benim hatırımdadır' diyor ve onları orada okuyor.

Hz. Muhammed'in Kuss'tan aktardık-ları mesajlardan birkaçı şöyledir: Bizden önce yaşayıp gidenlerde bize ibretler/dersler olmalı. Her canlı ölümü tada-caktır, gökte haber var (tanrı vahyini kas-dediyor), yerde ibretler vardır, yıldızlar ha-reket halindedir, kıyamet mutlaka kopa-caktır, yükseltilmiş tavana yemin olsun (ki Kur'an'da Tur Suresi 5. ayette Arapça ifa-desi "Sektun mer'fu" diye geçiyor) gibi bilgiler. Ne hikmetse bu anlatılanlar Kuss'tan sonra ayet olarak Kur'an'da yer alıyor. Bir de günümüzde sıkça hutbeler-de söylenen 'Emma bâdü' yani bundan sonra ifadesi yine Kuss'un icadıdır. Yazış-malarda kullanılan, 'Falancadan falanca-ya' sözü yine ilk defa onun tarafından kul-lanılmıştır. Aşağıda sunacağım Kuss bin Saide'nin Ukaz panayırındaki konuşması birçok İslami kaynakta geçiyor.(162)

Kuss, davalarda şahitler davacıya, yemin ise davalıya aittir diyordu. Bu, Hz. Muhammed'in şeriatında da geçerli bir kuraldır ve her dört mezhebe göre de tar-

tışmasızdır. Yine Kur'an'da İhlâs suresin-de geçen 'Allah öyle biridir ki ne doğ-muş, ne de doğurmuştur' sözü, Hz. Mu-hammed'den yıllar önce Kuss tarafından dile getirilmiştir. Kur'an'da Fil suresinde anlatılan Ebabel kuşları hikâyesini Kuss b. Saide de verdiği vaazında dile getiriyordu. Ebrehe adında bir Mekke'deki Ka'be'ye alternatif olarak Yemen'de bir Ka'be yapı-yor ki, halk gidip orayı ziyaret etsin. Çıkan bir olaydan dolayı Ebrehe kalkıp Mek-ke'deki Ka'beyi yıkmaya karar veriyor. Yo-la çıkınca artık fırtına mı oluyor her ne-dense sözde Ka'be yıkımını başaramıyor. İşte burada Muhammed, tanrı Ebabel kuş-larını gönderdi de Ebrehe ve ordusunu imha etti diyor ve bunu Kur'an'da Fil sure-sinde anlatıyor. İşte aynı mitolojiyi Kuss b. Saide ve başkaları da Muhammed'den önce işliyordu. Kur'an yorumcusu ve ta-rihçi İbni Kesir şunları yazıyor: Muham-med'den önce Arap yarım adasında Ka'be gibi kutsal yerler çoktu. Bugün Ka'be nasıl kutsal bilinip tavaf ediliyorsa, o zaman halklar gidip o yerleri tavaf eder-lerdi diyor. Şimdi nasıl hac için belli bir za-man şart ise, onlar da bu kutsal yerleri belli zamanlarda hac ederlerdi ve bu ayla-ra da haram aylar/Eşhürü'l-Hurum denirdi (Zilkâde, Zilhicce, Muharrem, Receb ayla-rı). O zaman da bu aylarda savaş olmaz-dı, kimseye zulüm yapılmazdı, bunlar ba-rış aylarıydı. Hal böyleyken daha sonra tüm bu örf-adetler tanrı buyrukları olarak Kur'an'a geçti.

Kur'an'ı etkileyen Kuss, Hz. Muhammed henüz peygamberliğini ilan etmeden vefat ediyor.

Genel görüş, kendisi miladi 600'de, hicretten 23 yıl önce vefat etmiştir ki, o zaman Hz. Muhammed 30 yaş civarında ve henüz peygamberlik iddiası ortalıkta yok.

Ebu Zer-i Gıfari gelip Müslüman olunca Muhammed ondan da Kuss hakkında bilgi edinmek istiyor. Ayrıca Muhammed, Kuss'un Ukaz panayırında okuduğu hutbeyi burada da anlatıyor, kendisinden çok etkilendiğini belirtiyor.

Sözün kisası, şu ortaya çıkıyor ki, Kur'an'ın ortaya çıkmasında Kuss'un da önemli derecede katkısı olmuştur, onun görüşlerinden de istifade edildiği kesindir.(163)

Hiz. Muhammed ayrıca toplum huzurunda, "Allah'a yemin ederim ki Kuss kıyamet gününe inanan biriydi" diyor.(164)

Kuss'un Ukaz panayırında halka hitaben yapmış olduğu konuşmanın bir özeti-ni sunmak isterim: **Ey insanlar!** Gelin, dinleyin, belleyin ve ibret alın! Yaşayan ölürl! Yağmur yağar, otlar biter; çocuklar doğar, anne ve babalarının yerlerini alırlar. Derken, hepsi ölüp gideri Hadiselerin ardı arkası kesilmez; hepsi birbirini kovalar. Dikkatle dinleyin! Gökte haber, yerde ibret alınacak şeyler vardır. Yeryüzü büyük bir divan, gökyüzü yüksek bir tavan. Yıldızlar yürür, denizler durur. Gelen kalmaz, giden gelmez. Acaba gidenler vardıkları yerden hoşnut oldukları için mi orada kalırlar? Yoksa orada kalıp da uykuya mı dalarlar?

Ey insanlar! Hani babalar, dedeler, atalar? Nerede soy sop? Hani o süslü saraylar ve mermer binalar yükselten Ad ve Semüd kavimleri? Hani dünya varlığından gururlanıp da kavmine, 'Ben sizin en büyük Rabbiniz değil miyim?' diyen Firavun'la Nemrud? Onlar, zenginlik ve kuvvet bakımından sizden çok daha üstündüler. Ne oldular? Bu yer onları değirmenin de öğüttü, toz etti, dağıttı. Kemikleri bile çürüyüp dağıldı. Evleri yıkılıp ıssız kaldı. Yerlerini yurtlarını şimdi köpekler şenlendiriyor. Sakın onlar gibi gaflete düşmeyin, onların yolundan gitmeyin! Her şey fanidir; baki olan ancak Allah'tır ki o birdir, eşi ve benzeri yoktur! İbadet ancak ona yapılır. Allah doğmamış, doğurmamıştır! Daha önce gelip geçenlerde bize ibret alınacak şeyler çoktur! Ölüm bir ırmaktır. Girecek

Hiz. Muhammed, kendisini de çok etkileyen Kuss için, "Allah'a yemin ederim ki Kuss kıyamet gününe inanan biriydi" diyor.

yerleri çoktur, ama çıkacak yeri yoktur! Büyük küçük hep göçüp gidiyor! Giden geri gelmiyor! Kesinlikle biliyor ve inanıyorum ki, herkese olan, size ve bana da olacaktır.(165)

Evet; Kuss bu konuşmaları yaparken Hiz. Muhammed de dinleyenler arasında dikkatle onu izliyor ve dinliyordu.

Yıllar sonra Hiz. Muhammed peygamberliğini ilan edince artık Kuss b. Saide vefat etmişti, yaşamıyordu.

Hiz. Muhammed her fırsatta ne kadar da heyecanla Kuss'tan bahsetmiş, o tarihi konuşmalarını hep dile getirmiş ve onu tanıyan insanlara, söylediklerini anlatın anla-

Kur'an'ın ortaya çıkmasında Kuss'un da önemli derecede

katkısı olmuştur, onun görüşlerinden de istifade edildiği kesindir. Kuss'un Ukaz panayırında halka hitaben konuşurken, Hiz. Muhammed de dinleyenler arasında dikkatle onu izliyor ve dinliyordu. Yıllar sonra

Hiz. Muhammed peygamberliğini ilan edince artık Kuss b. Saide vefat etmişti, yaşamıyordu.

tın diye ısrar etmiş! İşte bu Kuss'un söyledikleri daha sonra ortaya atılan Kur'an'ın değişik ayetlerinde yer alıyor.

Söz 'Ukaz'panayırından açılmışken o zaman var olan diğer panayır ve alışveriş merkezleri hakkında da kısa bir bilgi eklemek isterim. O zaman nerdeyse hemen hemen hergün ya panayır, ya da alışveriş merkezleri kurulurdu. Az önce sözü edilen Ukaz panayırı en meşhur olanıydı. Taife yakın bir yerde kuruluyordu ve burada ticari, kültürel gibi faaliyetler icra ediliyordu. Ayrıca hem yerel ölçekte, hem de daha geniş ölçekte hizmet veren panayır ve pazarlar vardı. Mesela Arafat yakınında Zül Mecaz, Mekke yakınında Mecenne, Mekke-Yemen arasında Hubaşe, Hayber'de Nutate, ayrıca Hacr, Rabiye, Deba (buna Çin'den, Hindistan'dan, doğu ve batıdan katılımcılar olurdu), Dumetü-l Cendel, Hecer, Müşakkar, Suhar, Aden, San'a ve daha sayamadığım birçok ticari merkez ve panayırlar senenin değişik aylarına dağılmak üzere icra edilirdi. Bunlara kısa değinmemin nedeni, meraklı bir insan için bunlar aynı zamanda kültür, inanç alışverişi için adeta bir okul kadar önemliydi. Hiz. Muhammed nasıl Ukaz panayırında Kuss'un konuşmalarını unutmamışsa, benzer şeyler başka kişiler tarafından da ortaya atılmıştır. Evet; bunlar adeta bir hayat okulu gibi, merak eden insanda mutlaka etki bırakan aktivitelerdi.(166)

Hele kısmen saydığım bu panayır ve ticaret merkezleri hep dâhiliydi, Hicaz bölgesinde oluyordu. Bir de Mekke halkı ticaret için aylarca Şam tarafına gider kalırdı. Nitekim Hiz. Muhammed de bir iki sefer bu kervanlara katılmıştı. Burada da Bahira, Nastura gibi Hristiyan din adamlarıyla görüşmüştü. Yeri gelince bu konuda zaten bilgi sunacağım.

4) Zeyd b. Amr b. Nüfeyl (m.606.ö)

Bu adam aslen Mekkeli, Hiz. Muhammed'in soyundan. Aynı zamanda halife Ömer'in de amcaoğluydu. Hiz. Muhammed henüz peygamber olmadan (miladi 606'da) kendisi vefat ediyor. Bakalım ne-ler söylemiş, nasıl biriymiş.(167)

Hız. Muhammed nasıl inanç konusunda bir sonuca varmak için ara sıra Hira Dağı'na çıkıp tefekkür etmişse/konsantre olmaya çalışmışsa, Zeyd de zamanında aynı dağda epey kalmıştır. Yani bu dağ/mağaraya çıkma olayı öteden beri süregelen bir gelenektir/adeta nirvanaya çıkma yeri idi. Hatta Zeyd, o dönem var olan dinlere inanmadığı ve yeni arayışlar içinde olduğu için Hz. Ömer'in babası Hattap -ki aynı zamanda onun amcasıydı, Zeyd'in Mekke'ye girişini yasaklıyordu. Hz. Muhammed nasıl daha sonra Mekke'de tutunmayıp Medine'ye gitmeye zorlandıysa, aynı eziyeti daha önce o da çekmiştir. Zeyd bazen fırsat bulup amcasından gizli olarak Mekke'ye girerdi; ancak Hz. Ömer'in babası Hattap bunu duyduğunda tekrar onu döver, ona eziyet verir ve Mekke'den çıkartırdı. Nedeni de o gün var olan dini inanç karşı çıkıp yeni bir din peşinde olması. Din konusunda araştırmalarını derinleştirmek için bir ara Şam tarafına gidince; orada kimileri tarafından katledilir.(168)

Kaynaklarda, Mekke'de Hira dağına çıkıp da ibadet etme geleneği ilk defa Hz. Muhammed'in dedesi A. Muttalip tarafından ortaya atıldığı belirtiliyor. Genelde gelenin de orda kalıp tefekküre dalıyor.(169)

Bazı İslami kaynaklarda enteresan bilgiler de var. Mesela Zeyd, Ömer'in babası tarafından Mekke'den kovulup Hira'ya gidince, o süreç içinde Muhammed de onun yanına gidip ondan **Arapça okumaya, varoluşla ilgili bilgiler ediniyor.** Burhanettin Delv/Delu bunu kitabında yazıyor.(170)

Cinlere inanmak eskiden beri vardı. Zeyd b. Amr bir şiirinde, "ben cinleri terk ettim, ne Uzza putuna taparım, ne de onun iki kızına. Ayrıca kendisine tapınan Hübel'i de terk ettim" diyor. Burada dikkat edilmesi gereken, bu adam Muhammed'den önce yaşamış ve ben cinleri terk ettim diyor. Ama bakıyoruz ondan sonra gelen Muhammed cinlere Kur'an'da yer ayırıyor ve üstelik bir surenin adını da Cin Suresi yapıyor.(171)

Zeyd, Kur'an'dan önce cinlere inanmadığını açıkça ifade ediyordu.

Zeyd, insan haklarına saygılı, hümaniter bir kişiliğe sahip; döneminde önde gelen mütefekkirlerden biriydi. Örnek vermek gerekirse; diri diri gömülmekle yüz yüze kalma ihtimali bulunan kız çocuklara sahip çıkıyordu. Kendisi kızın velisine, 'Ona karışma! Ben onun tüm masraflarını karşılarım' diyor ve bu durumdaki kız çocukları yanına alıp kurtarıyordu. Kız çocuğu büyüdüğünde Zeyd onun velisine, '**İstersen kızı masraflıyla birlikte sana geri vereyim, istersen yanımda kalmaya devam etsin**' diyor.

Yine meşhur Ferezdek'in dedesi Sa'saa, kız çocukların diri mezara gömül-

Hız. Muhammed nasıl inanç konusunda bir sonuca varmak için ara sıra Hira Dağı'na çıkıp tefekkür etmişse/konsantre olmaya çalışmışsa, Zeyd de zamanında aynı dağda epey kalmıştır. Yani bu dağ/mağaraya çıkma olayı öteden beri süregelen bir gelenektir/adeta nirvanaya çıkma yeri idi.

mesi olsun, başka şekilde öldürülmesi olsun karşıydı. Bu da şiir şeklinde dile getirilmiştir.(172)

Bu harika bir insani yaklaşımdır. İşte Hz. Muhammed zamanında böyle insanlar vardı; ancak İslamiyeti güzel göstermek için, ondan önceki dönemi hep kötü göstermeye çalışmışlar, onu cahiliye devri diye tanıtmışlardır. Bunun gerçekte hiç ilgisi yoktur. İktidarlar hep böyledir: Gelen bir öncekini hep kötülüyor, onlara kusurlar buluyor. Her dönemde istisnalar illaki olmuştur, oluyor ve olacaktır da. O dönemin koşullarında elbette ki birileri kız çocuğunu diri olarak mezara gömmüştür/ gömmek istemiştir; ancak bunu genellemek doğru değildir.(173)

Hız. Muhammed'den yıllar önce hem Zeyd b. Amr, hem de Ümeyye b. Ebi Salt'ın yaradılış hakkında kullandıkları iki önemli terim var. Biri, 'O Allah ki yeri dahv etti/ sağlam bir şekilde döşedi. Diğeri ise dağları **irsa** etti/sağlam bir şekilde yerleştirdi' şeklindedir. Zaman içinde bunların kullandıkları '**Dahv ve irsa**' terimleri aynı amaçla ve aynı konuyla alakalı olarak ayet olarak değerlendiriliyor. Bunlar Nazi-at Suresi'nde geçiyor.(174)

Bu kelimelerin Hz. Muhammed'den önce o bölgenin şairleri tarafından kullanıldığını Kur'an yorumcusu Kurtubi ve nerdeyse ilk İslam tarihçisi İbni Hişam anlatıyorlar. Az önce geçen iki kelimenin(dahv ve irsa) içinde bulundukları şiirde Kur'an'la uyuşan başka örnekler de vardır. Mesela Zeyd b. Amr ve Ümeyye b. Ebi Salt şöyle diyorlar: Allah dünyayı yaratırken mahlûkatı onda yaydı. Bunlar, '**Tenad**' denilen kıyamet gününe kadar burada yaşayacaklar diye. Burada kullanılan Tenad kelimesi kıymet anlamında kullanılmıştır. Yine yaymak anlamında kullanılan '**Besse**' kelimesi bu şiirde kullanılmıştır. Bunlar da harfiyen Kur'an'da işlenmiştir. Hâlbuki orijinal kıyamet kelimesi var iken bunun yerine Tenad kelimesini kullanmak Araplarda yaygın değildi/hata da değildir. Maksat, bu ünlü şairler kullanınca kelimeler değer bulmuş. O yüzden Muhammed de getirip bunları ayetlerinde işlemiştir.(175)

Mesela Zeyd b. Amr ve Ümeyye b. Ebi Salt şöyle diyorlar: "Allah dünyayı yaratırken mahlûkatı onda yaydı." Bunlar, 'Tenad' denilen kıyamet gününe kadar burada yaşayacaklar diye. Burada kullanılan Tenad kelimesi kıymet anlamında kullanılmıştır. Bunlar da harfiyen Kur'an'da işlenmiştir. Hâlbuki orijinal kıyamet kelimesi var iken bunun yerine Tenad kelimesini kullanmak Araplarda yaygın değildi.

Hele üstelik kimi açığöz islam âlimleri bundan mucizeler çıkarmaya çalışmışlardır. Mesela bilim adamlarınca dünyanın elips şeklinde olduğu ortaya atıldıktan sonra bazı İslami yazarlar, 'Efendim bak Kur'an dünyanın yuvarlak olduğuna asırlar önce değinmiş' demeğe başladılar. O da şöyle: Kur'an'da geçen 'Dahv' kelimesinin bir anlamı da yumurta şeklinde yaratmak demek. Hal böyle olunca demek ki dünyanın yuvarlak olduğu Kur'an'da geçiyormuş gibi gülünç iddiada bulunanlar var. Kaldı ki kabul edelim ki kelimeden bu anlam çıksın. O zaman bunu Muhammed'den önce Zeyd ve Ümeyye söylemişlerdir. Dolayısıyla bunlarda bir keramet varsa bu ikisindir. Bu yorumlar zaten önemli islam âlimleri tarafından yapılmamıştır. Mesela bir ara M. Emin Eminoglu adında Türkiye'den biri Kur'an Işığında Kainatın Fethi diye bir kitapçık yazmıştı; onda benzer mucizeler gördüm! Tıpkı bir zamanlar Dr. Haluk Nurbaki'nin nerdeyse fizik, kimya gibi ilimlerin kurallarını getirip İhlâs Suresi'ne yerleştirmesi gibi. Bunlar mesnetsiz şeylerdir, bilgisiz insanların kafasını karıştırmaktan başka bir şey değildir.

Zeyd b. Amr hakkında islamda en eski tarihçilerden sayılan İbni Hişam'dan bir özet sunmak isterim.

Zeyd, döneminde var olan önemli dinlere vakıf biriydi. Ne Yahudi, ne de Hristiyanlığı benimsiyordu. Ayrıca döneminde Arapların benimsediği dinleri de kabul etmiyordu. Putlardan uzak duruyordu, kesilmeyen hayvan eti pistir diyor ve yemiyordu. Kan içmek, putlar adına kesilen hayvan eti yemek haramdır/pistir diyordu. Az önce ifade edildiği gibi kız çocukların katline karşıydı.

Zeyd öldükten sonra bir gün onun oğlu Saî't Hz. Muhammed'den soruyor, böylesine bir babaya dua edelim mi? Hz. Muhammed, edebilirsin diyor ve ekliyor: Baban kıyamet günü tek başına haşır olunacak diyor, çok önemli biri olduğunu belirtiyor. Zeyd uzun bir şiirinde şunları anlatıyor. Kıyamet günü hesap verilirken insan acaba şimdiden bir tanrıya inansa mı daha hayırlı yoksa bin tanrıya inanmak mı! (Tabii ki tek tanrıya inanmak daha iyi) Lat ve Uzza'yı terk ettim ve doğru olanı da budur. Aynı zamanda Hübel'e de inanmıyorum; ki daha önce ona inanıyordum. Zeyd Allah hakkında Rahman, Gafur, Rabb sıfatlarını kullanıyordu. Bugün bunların hepsi Kur'an'da var. Yine Zeyd, Allah birçok insanı helak etti ki, onların işi hep kötülükte. Kimilerini, toplum içinde iyilik yap-sınlar diye yarattı. Ben rahman olan rabbime taparım ki, günahlarımı affetsin. Ey insanlar! Allah'ın takvasına sarılın. Böyle yaptığınızda pişman olmazsınız, görecek-

siniz ki iyilerin yeri cennet olacaktır. Kâfirler için de 'Sair'den cehennem olacaktır ve ayrıca dünyada da onlar maskaralık olacaklardır. Hele ölümden sonra kalpleri sıkışan bir durumla karşılaşacaklardır di-yordu. İbni Hişam onun hakkında uzunca bir bilgi veriyor.(176)

Burada basit bir örnek vereyim: Zeyd'in, cehennem için kullandığı 'Sair' terimi daha sonra oluşan Kur'an ayetlerinde 17 yerde işleniyor.(177)

Zeyd bir şiirinde, kıyamet gününde hesap vermektan kurtuluş yoktur diyor. Daha sonra onun bu sözü de ayet olarak değerlendiriliyor.(178)

Diğer bir şiirinde Firavun'la alay ederek Musa ve Harun hakkında şunları dile getiriyor: "Allah onlara, gidin zulümkâr olan Firavun'u Allah'a davet edin ve ona deyin ki, sen mi bu gökleri direksiz yaratıp bu hale getirmişsin? Ona, sen mi bu göklerin ortasında aydınlatıcı cisimler (ay, güneş yıldızlar gibi) yerleştirmişsin diye sorun dedi" şeklinde devam ediyor. Bütün bu ifadeler ondan sonra Kur'an'da harfiyen yer alıyor. Gerçekten bazı ayetler virgölüne kadar Zeyd'in sözlerinin aynısıdır. Mesela Taha Suresi 43. ayette, Musa ve Harun'a hitaben, "İkiniz Firavun'a gidin; çünkü o azdı" diye geçiyor. Bu, Zeyd'in kullandığı cümlelerin aynısıdır.(179)

Zeyd'in şiirinde Firavun'la ilgili yazdıkları, Kur'an'da aynen yer almaktadır.

Zeyd b. Amr Varaka ile birlikte Musul'a gidip Hristiyan bir âlimden dinler konusunda bilgi topluyor. Ayrıca Zeyd aynı amaçla defalarca Şam tarafına gidiyor. Sonuçta Varaka Hristiyanlığı kabul ediyor; ancak Zeyd hiçbir din kabul etmiyor; ben Hz. İbrahim'in dinini benimsiyorum diyor ve arayışlara devam ediyor.(180)

Zeyd o kadar Hz. Muhammed üzerinde olumlu iz bırakmış olmalı ki, kendisi Zeyd için, 'Ben onu cennette gördüm' ifadesini kullanıyor. Bu, o kadar senden bilgi aldım, senden yararlandım buna karşısı mekânın cennet olsun demektir.(181)

İlginçtir ki Hz. Muhammed'in kendilerine cennet müjdesi verdiği on kişiden biri de bu Zeyd b. Amr'ın oğlu Sad'dır. Haklı olarak, acaba Hz. Muhammed Zeyd'den çok yararlandığı için mi oğlunu da bu on kişilik listeye almış diye bir soru akla gelir! Çünkü onun gibi yüzlerce sahabe vardı. Dolayısıyla hepsinin içinden niye Zeyd'in oğlu?

Şu da önemli ki Hz. Muhammed, ben annem için Allah'tan izin talebinde bulundum ki ona duacı olayım; bunu kabul etmedi. Kabrini ziyaret etmem için izin istedim verildi diyor. Bu izni Allah'tan nasıl istemiş, Allah'la nasıl buluşmuş, nerede sohbet etmişler hikâyesine girmiyorum. Bu hadis en başta Müslim, Ebu Davud, Nesai, İbni Mace; Ahmet b. Hanbel Müsned'i gibi kaynaklarda geçiyor.(182)

Diğer yandan, -az önce de geçtiği gibi- Zeyd'i cennetle müjdeliyor. Hâlbuki ikisi de islamdan önce yaşamışlar. Niye anesine izin yok, niye Zeyd'i cennetle müjdeliyor!

Yukarıda da geçtiği gibi Hz. Muhammed kendini peygamber ilan etmeden beş yıl önce Zeyd vefat ediyor.(183) Kısacası; Zeyd putlara karşıydı, Allah'ın varlığına ve birliğine, cennet ve cehenneme inanırdı. O da Allah'ın isimlerini işliyordu. Mesela Allah, Rahman, Gafur, Rab gibi ve daha neler, neler... Yukarıda bir başlıkta anlatıldı ki Zeyd, henüz Hz. Muhammed peygamber olmadan putlar adına kesilen etten yemezdi; ancak Hz. Muhammed'in peygamber olmadan putlar adına kesilen etten ye-

H. Muhammed'in büyük saygı duyduğu ve "cenneti müjdellediği" Zeyd, Hz. İbrahim'in dinini benimsediğini söylüyordu.

diği sağlam kaynaklarla izah edildi. Başlangıçta gerçek bu iken daha sonra bakıyoruz Hz. Muhammed putlar adına kesilen hayvan konusunu Kur'an'a taşıyor.

Hz. Muhammed'in Zeyd'in şakirdi olduğuna ve Kur'an'da onun temposunu sürdürdüğüne ilişkin birçok kanıt var. Mesela Zeyd Ka'ba'ye doğru yönelip namaz/ibadet ederdi. Daha sonra Hz. Muhammed peygamber olunca yaklaşık bir buçuk yıl Mescid-i Aksa'ya yönelip namaz kıldı; ondan sonra Ka'be kibleydi diye Bakara Suresi'ne ayetler yerleştirdi ve Zeyd'in kible hakkındaki görüşünü onayladı. Zeyd'in diri olarak öldürülen kız çocukları hakkındaki hassasiyetini az önce anlattım. İşte Zeyd'den sonra bu konu da Kur'an'a taşınıyor. Zeyd hiçbir dinde ken-

dini görmüyordu; yalnız Hz. İbrahim dini diyordu. Hz. Muhammed bunu da kabul edip birkaç ayette buna yer verdi. Zeyd, Zina yapmayın diyordu. Zaman içinde Hz. Muhammed Kur'an'da bu konuya da yer verdi. Putlar adına kesilen et haramdır dedi. Zeyd daha sonra bunu da Kur'an'a taşıdı. Bugün Müslümanların yaptığı gibi Hac ibadetini ifa ederken Arafat'ta duruyordu, yine bugün Müslümanlar Hac yaparken okudukları 'Lebbeyke...' duasını daha önce o da okuyordu. Zeyd o zaman bu düşünceleri söylediği için Mekke toplumunun inançlarına ters düştüğünden, en başta akrabası tarafından eziyete maruz kalıyordu ve Mekke'den kovuldu. Aynı şeyler Hz. Muhammed'in de başına geldi. Daha fazla örnekler gösterilebilir. Bütün bu ortak yanlar bir şeyler çağırıştırıyor mu? Elbette ki bunlar birbirlerinden bağımsız değildir. İşte Zeyd böyle bir Zeyd'di.

5) Husayn b. Hamam Fezari (h.612.ö)

Bu şair Hz. Muhammed'den büyük; vefat ettiğinde Muhammed henüz iki yıllık peygamberdi. Onan Kur'an'a geçen bazı sözlerini özetle sunmak isterim. Bir şiirinde şunları söylüyor: Takva sahibi olmaktan başka kurtuluş yoktur.

Emirler yukardan, Allah katından gelir. Ben maskaralık/rezilikten Allah'a sığınırım. O gün (kıyameti kastediyor) insan kendi hayatında ne işlemişse karşısına çıkacaktır. Kâfirlerin iyilik terazileri hafif gelecek, o gün yer köre şiddetli sarsıntısıyla sarsılacak. O gün bir çağırıcı seslenip şöyle diyecek: Ey insanlar! Kabirlerden çıkın ki, yer içinde neler varsa ortaya çıksın. O gün suçlular için bir taraf cehennem, diğer tarafta zincirler hazır bekleyecektir.

Onun tüm bu anlattıkları Kur'an'da tekrar edilerek geçiyor. Kimisi bu adam, henüz Hz. Muhammed peygamberliğini ilan etmeden vefat etmiş diye yazmış. Bunun ayrıca şiir divanı da vardır. Kimi din âlimlerine göre şiirleri hikmetle dolu bir düşünürdür. Ayrıca putlara karşı olan bir insandı.(184)

İlginçtir ki Hz. Muhammed'in kendilerine cennet müjdesi verdiği on kişiden biri de bu Zeyd b. Amr'ın oğlu Sad'dır. Haklı olarak, acaba Hz. Muhammed Zeyd'den çok yararlandığı için mi oğlunu da bu on kişilik listeye almış diye bir soru akla gelir! Çünkü onun gibi yüzlerce sahabe vardı. Dolayısıyla hepsinin içinden niye Zeyd'in oğlu?

Düşünceleri Kur'an'la o kadar uyumludur ki, Ayşe binti Şatii (1930-1998) Mısır'da yayınlanan *el-Ehram* gazetesindeki köşesinde şunları yazıyor: Yer sarsıntısıyla ilgili var olan ayetleri, Husayn b. Hamam'ın şiirleriyle yan yana getirince, sanki bu şairin yanında Kur'an'dan Zilzal Suresi varmış da ona bakarak şiirlerini yazmıştır. Çünkü ilgili konuda onun şiirleri hem kelime kalıbı bakımından, hem içerik bakımından ayetlerin aynısı. Evet; bunu diyen Ayşe Hanım, Arap dili konusunda başta Suudi Arabistan olmak üzere iki üç devletten ödül alan biri. Bu, aslında Kur'an hazırlanırken sanki Muhammed'in Husayn gibilerin şiirlerini yanına alıp yazdığının bir itirafıdır. Çünkü ilk söyleyen bu gibi şairlerdir. Muhammed ise daha sonra gelmiştir.(185)

6) Ümeyye b. Ebi Salt (h.2.ö)

Ümeyye, Sakif kabilesinden Abdullah b. Ebi Rebia'nın oğludur. Babası da onun gibi aydın biri ve şairdi. Annesinin adı ise Rukiyye binti Şems. Kendisi yaşça Hz. Muhammed'den büyük ve ondan yıllar önce dünyaya gelmişti. Hicri 2 yılında vefat ediyor. Şiirlerinden kendisinin önemli bir teolog olduğu zaten belli oluyor. Anlatıklarıyla Kur'an'ın birçok ayeti tıpa tıpa aynıdır. O yüzden kimi ayetler Ümeyye'nin fikirlerinden bir kopyadır demek yerinde bir ifade olur. Henüz Hz. Muhammed peygamberlik iddiasında bulunmamış iken, Ümeyye başta Araplar olmak üzere Hz. Muhammed gibi dünya peygamberi olmayı hedefliyordu, buna hazırlanıyordu. Ömrünün son yıllarında Bahreyn'e yerleşiyor ve orada 8 yıl kalıyor. Bir gün Taif'e dönünce ona, senin peşinde olduğun peygamberliği Muhammed senden önce ilan etti diyorlar. Durum böyle olunca onunki kursağında kalıyor. Bu, Hz. Muhammed'in koşullarının Ümeyye'ninkinden çok daha elverişli olmasından kaynaklanır. Çünkü Hz. Muhammed Hatice ile evlenmekle bir kere birçok avantaj sahibi olmuştu. Hem meddi olarak (çünkü Hatice çok zengindi), hem de manevi olarak Hz. Muhammed'in koşulları daha elverişliydi. Hatice bilgili bir kadındı. Hz. Muhammed hem onun bilgi-

Husayn b. Hamam Fezari vefat ettiğinde Muhammed henüz iki yıllık peygamberdi. Fakat onun "emirler yukardan, Allah katından gelir" görüşüne, Kur'an'da aynen yer verilmektedir.

sinden ve önerilerinden yararlandı, hem de kadın bizzat Muhammed'in peygamberliği için kulis yapıyordu. Bunları ileriki başlıklarda daha fazla izah edeceğim. Önceki kitaplarımda da özetle değindim.(186)

Ancak Ümeyye için bu imkânlar sözü konusu değildi. Kendisi geçimini ticaretle sağlıyordu. Bazen ticaret için bir yere giderken aylarca kalıyordu. İşte bu gibi olumsuz nedenlerden dolayı kendisi peygamberliğini ilan etmekte gecikince Hz. Muhammed fırsatı değerlendirdi ve ondan önce peygamberliğini ilan etti.

Müslüman tarihçiler, aslında Ümeyye Muhammed'in peygamberliğini kabul

Husayn b. Hamam Fezari'nin düşünceleri Kur'an'la o kadar uyumludur ki, Ayşe binti Şatii (1930-1998) Mısır'da yayınlanan *el-Ehram* gazetesindeki köşesinde şunları yazıyor: "Yer sarsıntısıyla ilgili var olan ayetleri, Husayn b. Hamam'ın şiirleriyle yan yana getirince, sanki bu şairin yanında Kur'an'dan Zilzal Suresi varmış da ona bakarak şiirlerini yazmıştır."

ederdi; ancak Bedir Harbi'nde onun yakınları katledilince artık Muhammed'e karşı tavır almış, onun aleyhinde çalışmıştır gibi laflar öne sürmüşler; ancak bunun gerçekle hiç ilgisi yoktur.(187)

Bedir Harbi'nde onun da etkisi olduğu söyleniyor. Karşı tarafı Muhammed'e karşı teşvik ve tahrik etmiştir diye bilgiler var. Müşriklerden önemli şahsiyetler bu savaşta katledilir ve Muhammed'in emriyle toplu halde Kalip kuyusuna atılırlar. Ümeyye bunlar lehine şiirler söyler. Kaldı ki bu ölenler arasında Rebia b. Abdî Şems'in oğulları Utbe ve Şeybe de vardı ki, bunlar şair Ümeyye'nin kuzenleriydi. Kendisi hem putperestliğe karşı, hem de aynı zamanda Muhammed'in getirmiş olduğu işlama karşıydı; onu peygamber olarak kabul etmiyordu. O da Muhammed gibi Şam taraflarına gitmiş, orada varoluş/din konularında dönemin ünlü din âlimleriyle görüşmüştü. Tabii ki okur-yazar biriydi. Şiirlerinde hem Tevrat, hem de İncil'den bilgiler işlediği açık bir şekilde belli oluyor; tıpkı Hz. Muhammed'in aynısını yaptığı gibi.

Muhammed'in onun fikirlerinden ne kadar yararlandığını ve ayetlerini ne kadar onun düşüncelerinden oluşturduğunu anlamak için ilkin en başta Sahih-i Müslim'de geçen bir hadisi paylaşmak isterim, ondan sonra onun sözleriyle Kur'an ayetleri arasındaki ortak yanları irdelemeye çalışacağım.

Bir gün Hz. Muhammed'le Şerid b. Süveyd adında biri yolculuk ediyorlar. Muhammed Şerid'i arkasında aynı deveye bindirmiş giderken bir ara Şerid'den soruyor: Sen Ümeyye b. Ebi Salt'ın şiirlerinden hiç biliyor musun? Şerid 'evet' deyince Muhammed, 'o zaman anlat bakalım' diyor. Adam, "ben bir beyit okuyunca Muhammed bana devam et dedi. Ben bir beyit daha okudum. O bana yine devam et dedi. Bir beyit daha okudum. Kendisi yine bana devam et dedi. Öyle ki ben o sırada ona Ümeyye'nin yüz beytini okudum. Sonunda Muhammed, 'Ümeyye kendisi şiirleriyle müslümandır; ancak inanmamıştır' dedi" diyor. Burada dikkatleri çeken önemli bazı noktalar var. **Birincisi:** Mu-

hammed bilgi almak için bilerek adamı arkasında devesine bindiriyor ki rahat rahat ondan bilgi almış olsun. **İkincisi:** Sen Ümeyye'nin şiirlerinden hiç biliyor musun teklifinin Muhammed'den gelmesi. **Üçüncüsü ve en can alıcı olanı:** Adam her defasında bir şiir okuyunca Muhammed ona devam et diyor. Adam her beyitten sonra duruyor, Muhammed de devam et diyor ve sonuçta yüz beyit okuyor. Bu şu demek oluyor ki, Muhammed adama yüz sefer 'oku' demiştir. Burada şunu sormak lazım: Muhammed Ümeyye'nin söylediklerini niye o kadar heyecanla sorup zevkle dinliyordu? İşte onları öğrenip ayetlerine kaynak arıyordu da ondan. **Dördüncüsü,** Muhammed'in şiirleri dinledikten sonra **'Yemin olsun ki az daha Müslüman oluyormuş'** demesi. Bu, yemin olsun ki ben Ümeyye'den birçok ayet için malzeme topladım demektir. Kaldı ki Muhammed'in çoğu ayetleri harfiyyen Ümeyye'nin şiirlerinde işlenmiştir; bunları anlatacağım.(188) Hz. Muhammed hakkında öne sürülen bazı mitolojiler daha önce aynen Ümeyye hakkında da söylenmiştir. Mesela İslami kaynaklarda anlatılıyor ki, melekler gelmiş Muhammed'in kalbini çıkarıp temizlemiş ve tekrar yerine koymuşlar. Bu inanç daha önce Ümeyye hakkında da söylenmiştir. Mekke'nin fethinden sonra (Ümeyye artık o sırada yaşamıyordu) bir gün Hz. Muhammed **Ümeyye'nin kız kardeşi Faria'dan** soruyor, sen ağabeyinin şiirlerinden hiç hatırlıyor musun? Kadın, evet diyor ve bildiklerini anlatıyor: Ümeyye bir yolculuktan döndüğü zaman ilkin yanıma gelirdi. Bir gün yine bir ticaret yolculuğundan dönmüştü ve yanıma gelip uyudu. Benim de elimde bir iş vardı, kendisi uyurken ben işimi yapıyordum. O sırada iki **kuş/kuş şeklinde iki yaratık (melek) gelip onun göğsünü açtı ve kalbini çıkarıp ellerine koyduktan sonra** bir daha yerine yerleştirip gittiler. Daha sonra Ümeyye uykudan kalkınca sordum, bir yerin ağrıyor mu diye? Hayır dedi.

İşin masal tarafı bir yana. Burada şu gerçek gözden kaçmamalı ki, Hz. Muhammed'in göğsünün melekler tarafından açılması hikâyesi -görüldüğü gibi- yeni değil. Bu taktiği ondan önce başkaları da

Hadislerle göre Hz. Muhammed, Kur'an'daki pek çok ifadeyle benzeşen Ümeyye'nin şiirlerini özellikle okutmaktadır.

uygulamışlardır. Demek ki keramet göstermek için benzer formüller öteden beri uygulanagelmıştır.

Kadın bu olayı anlattıktan sonra onun şiirlerinden uzunca bir bölümü Hz. Muhammed'e okur. Kendisi olup bitenleri kaddından dinleyince, Allah Ümeyye'ye vermiş; ancak kendisi yemesini bilmemiştir diyor ve Araf Suresi 175. ayetini okuyor. Ayetin anlamı şu:

"Onlara şu adamın haberini de oku: Kendisine ayetlerimizi verdik de onlardan sıyrıldı, çıktı, şeytan onu peşine taktı, böylece azgınlardan oldu."(189)

Hz. Muhammed hakkında öne sürülen bazı mitolojiler daha önce aynen Ümeyye hakkında da söylenmiştir. Mesela İslami kaynaklarda anlatılıyor ki, melekler gelmiş Muhammed'in kalbini çıkarıp temizlemiş ve tekrar yerine koymuşlar. Bu inanç daha önce Ümeyye hakkında da söylenmiştir.

Ümeyye'nin bu kız kardeşi (Faria) zeki bir bayandı. Hz. Muhammed onun anlattıklarına karşı şaşkınlık içinde kalıyor.(190)

Birçok müfessir (Kur'an yorumcusu), Araf Suresi'nin az önceki ayetinde kendinden söz edilen kişinin Ümeyye olduğunu belirtmişlerdir. Mesela Suyuti ilgili ayetin açıklamasında 'Bu ayet Abd b. Hamit, Nesai, İbni Cerir, İbni Münzir, İbni Ebi Hatem, Ebu Şeyh, Taberani, İbni Merdeveyh ve İbni Asakir gibileri Abdullah b. Amr'e dayandırarak Ümeyye hakkında indiğini söylemişlerdir' diye belirtiyor.(191)

Aynı bilgileri A.Razzak Sem'ani ve müfessir İbni Kesir de kaynaklarında işlemişlerdir. Burada önemli olan, Muhammed'in Şerid b. Sevad'a söylediği gibi kadına da, Ümeyye'nin şiirlerinden hatırında varsa bana anlat demiş olması.(192)

İşin ilginç yanı, Muhammed hem Ümeyye'nin kız kardeşinden talep ediyor, 'Ağabeyinin şiirlerinden bana oku' diyor; hem de Şerid b. Süveyd'den ısrarla onun şiirlerini dinlemek istiyor ki deminde ifade edildiği gibi ayetlerine malzeme bulsun; ama diğer yandan da şairler aleyhinde ayet oluşturup Kur'an'a ekliyor ve o ayetin içinde bulunduğu sureye de 'Şairler' anlamına gelen 'Şuara' suresi deniyor. İlgili ayetin anlamını da vereyim: "Şairlere ancak çapkınlar, sapkınlar uyar" diyor. Evet; bu herhangi bir söz değil; Kur'an'ın ayetidir.(193)

Peki, o şiirlerde neler vardı; bir özet de onlardan sunayım:

O şiirlerde, 'her canlı eninde sonunda zeval bulacaktır' ifadesi vardı. Bu, aynı zamanda Al-i İmran Suresi'nde de geçiyor.(194)

Hz. Muhammed'e okunan o şiirlerde, 'Kıyamette hesap günü o kadar uzundur ki, genç olan biri o günde yaşlanacaktır' diye geçiyor. Kıyamet günüyle ilgili Kur'an'da da 'Çocukların saçlarını ağartan bir gün' nitelemesi vardır. Yine Hz. Muhammed'e okunan Ümeyye'nin o şiirlerinde, 'Hamd-sena Allah'a mahsustur, onun eşi-benzeri yoktur' diye geçiyor. Bu zaten

Ümeyye kıyamet günüyle ilgili 'O'nun (Allah'ın) sözü, kuşkusuz yerine gelecektir' diyor. Aynı ifade olduğu gibi Kur'an'da Meryem Suresi 61. ayetinde de geçiyor. Kur'an'da Maide Suresi 118. ayetinde Hz. İsa'dan alıntı yapılarak, "Onları cezalandırırsan (ey Allah), onlar senin yaratıklarındır. Onları bağışlarsan, kuşkusuz sen üstünsün" deniliyor. Buna benzer bir açıklama da Ümeyye şiirlerinde geçiyor.

Kur'an'ın karakterdir, defalarca anlatılıyor. Her şeyden önce Fatih'a'nın hemen ilk ayetinde 'Hamd Allah'a mahsustur' diye geçiyor. 'Ona (Allah'a) benzer hiç bir şey yoktur' ifadesi de Şura Suresi 11. ayetinde geçiyor. Yine okunan o şiirlerde kıyamet gününde insanların iki kısım olacağını, bir kısmın **Sait** (talihli), bir kısmın da **Şaki** (talihsiz) olduğu ifade ediliyor. Bu inanç olduğu gibi ve aynı terimlerle Kur'an'ın Hud Suresi 105. ayetinde geçiyor.

Muhammed'e okunan Ümeyye şiirlerinde 'Allah açık olanı da, gizli olanı da bilir' cümlesi geçiyor. Kur'an'da Taha Suresi 7. ayette, 'Allah gizli olanı da gizlinin gizlisini de bilir' diye geçiyor. Ümeyye kıyamet günüyle ilgili 'O'nun (Allah'ın) sözü, kuşkusuz yerine gelecektir' diyor. Aynı ifade olduğu gibi Kur'an'da Meryem Suresi 61. ayetinde de geçiyor. Kur'an'da Maide Suresi 118. ayetinde Hz. İsa'dan alıntı yapılarak, "Onları cezalandırırsan (ey Allah), onlar senin yaratıklarındır. Onları bağışlarsan, kuşkusuz sen üstünsün" deniliyor. Buna benzer bir açıklama da Ümeyye şiirlerinde geçiyor.(195)

Buraya kadar Hz. Muhammed'in ısrarla Şerid b. Süveyd ve Ümeyye'nin kız kar-

deşi Faria'dan dinlediği şiirlerin içeriği hakkında kısa bazı bilgiler sundum. Tabii ki adamın geniş bir görüşü vardı; düşünceleri sadece o şiirde saklı değildi. Piyasalarda adamın koskocaman şiir divanı vardır. Şimdi de Ümeyye'nin Kur'an'la çakışan genel düşünceleri hakkında somut bazı örnekler özetlemek isterim.

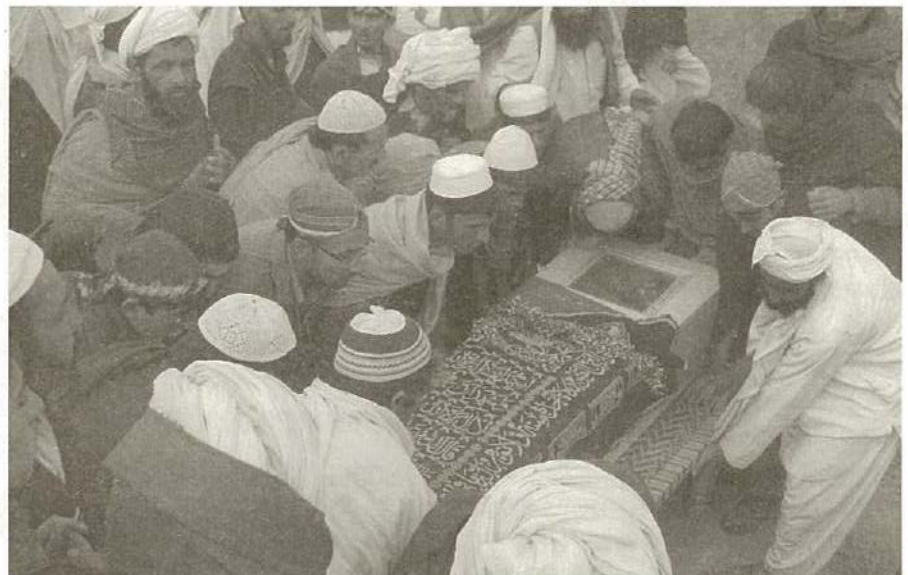
Ümeyye genelde inanç konularını, gök, yer, güneş, ay, melekler, geçmiş peygamberler(din ağızıyla), kıyamet, cennet-cehennem, Allah'ın varlığı ve tek olduğu meselelerini işlemiştir. Bir sözünde, '**Allah'a hamd olsun, onun eşi benzeri yoktur. Bunu böyle kabul etmeyen kendine zulüm eder**' diyor. Cennet hakkında yazdığı şiirinde cennette ne boş şeylere ne de günaha yer yoktur diyor. Aynı tema Kur'an'da Tur Suresi 23. ayetinde de geçiyor.(196)

Ümeyye oruç tutardı, içkiyi kendine yasaklamıştı. Arapları kitap okumaya alıştıran duyarlı bir kişiydi.(197)

Ebu Süfyan anlatıyor: Biz ticaret için Ümeyye ile beraber Şam taraflarına sefere çıkmıştık. Ümeyye kimin evinde misafir olmuşsa hep yanında kitap bulundurur, insanlara bir şeyler anlatırdı.(198)

Şiirleri inançla-dinle ilgiliydi. Ahiret, cennet, cehennem, hesap günü gibi ölüm ötesi hayattan bahsediyordu. Bir de kendi

zamanında veya zamanına yakın meydana gelen olayları işliyordu. Mesela Yemenli Ebrehe'nin Ka'be'yi yıkma teşebbüsü ve başına gelenleri anlatıyordu. Malum Muhammed de bu olayı Kur'an'da Fil Suresi'nde işlemiş. Bunu yurkadi kısaca anlattım. Muhammed nasıl Kur'an'da peygamber diye geçen eski insanların hikâyelerini işlemişse (Musa, İbrahim, Nuh, Eyup, Yusuf gibi) o da şiirlerinde bunlara geniş yer veriyordu. Kur'an'da nasıl Arapça olmayan yabancı kelimeler ve hatta garip/anlamsız sözcükler kullanılmışsa o da aynı yöntemi uyguluyordu. Mesela şiirlerinde **Sahur** kelimesini ay anlamında kullanmış ki, Arapça değil; bu kelime Aramice'dir. Kaldı ki Araplar o zaman bunların anlamını da bilmiyordu. Yine **Saltit** ve **Teğrur** kelimelerini Allah'ın birer sıfatı olarak kullanıyordu ki, bunlar da Arapça değil. Gök anlamına gelen **Sakure** ve **Hakure** isimlerini kullanıyordu. Bunlar da Arapça değil ve halk bunların da anlamını bilmiyordu. Muhammed'in aynı taktiği uygulamasının nedeni, insanların, abo Muhammed ne garip şeylerden söz ediyor. Demek ki bildiği bir şey vardır; Allah'tan ona garip bilgiler geliyor demelerini sağlamak. Bir de Ümeyye'nin cinlerle konuştuğunu, onların kendisini dinlediğini halka anlatıyordu. Hirisyanlık, Yahudilik dışında ayrıca hem birçok din biliyordu, hem de birçok kitap okumuştı. Âdem, Nuh Tufanı,

Al-i İmran Suresi'ndeki, 'her canlı eninde sonunda zeval bulacaktır' ifadesi, Ümeyye'de de geçmektedir.

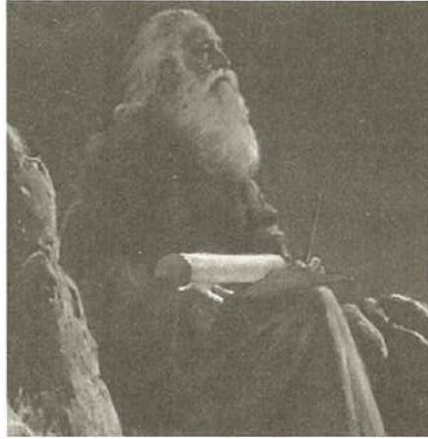
Zilkarneyn, Hz. Süleyman-Yemen kraliçesi Belkıs ve Hüdud denilen kuşun hikâyesini, Hz. İbrahim ve kurban olarak kesilmek istenen oğlunun hikâyesini, Davud Peygamber, Musa ve Firavun, Ad kavmi, Hz. İsa ve annesi Meryem'in olayı gibi Kur'an'da anlatılan tüm bunları Ümeyye Muhammed'den önce kendi şiirlerinde işlemiştir. Aynı taktiği Muhammed de Kur'an'da uygulamıştır. Çoğu surelerin başında anlamsız kelimeler kullanmıştır. (Mesela; Bakara ve Al-i İmran surelerin ilk ayetleri, başlarında Ha-Mim geçen birkaç sure gibi) Kısacası, toplumu etkilemek amacıyla Ümeyye nasıl şiirlerinde yabancı ve anlamsız kelimeler kullanmışsa, nasıl peygamber denilen o eski kişilerin başından geçenleri anlatmışsa aynı taktiği daha sonra Muhammed de Kur'an ayetlerinde uygulamıştır. Hatta cin konusunda Hz. Muhammed Kur'an'da bir surenin adını da Cin Suresi yapmıştır. Gerçekten çoğu Kur'an ayetleriyle Ümeyye düşünceleri neredyse ikiz gibi: Birbirlerinden farkları yok.(199)

İslami kaynaklarda Ümeyye hayvan dilini biliyormuş bilgisi de vardır. Etrafındakiler onu Süleyman Peygambere benzetiyorlarmış. Ümeyye, "aslında ben peygamberliği ilan edecektim; ancak Muhammed benden önce kendini ilan etti; artık bu konuda bana şans kalmadı" diyor, şiirlerinde Allah'ı çok övüyordu.

Ümeyye'nin düşünceleriyle ilgili bundan sonra özetleyeceğim bilgiler, Muhammed'in neden onun şiirlerine meraklı olduğunu kesin bir şekilde ortaya koyuyor.

Bakalım hem Ümeyye'nin şiirlerinde, hem de genel olarak düşünceleriyle Kur'an ayetleri arasında nasıl bir ortak bilgi varmış görelim.

Ümeyye'nin şiirlerinde anlatılanlar değil ki sadece anlam olarak ayetlere uyuyor; bazı beyitleri, mısraları hem anlamıyla, hem de kelimeleriyle yüzde yüz Kur'an ayetlerine uyuyor: Aralarında fark yok. Mesela Meryem Suresi 61.ayette cennetle ilgili, 'Onun(Allah) sözü, kuşkusuz yerine gelecektir' diye geçiyor. Bu, Ümeyye şiirlerinde harfiyyen vardır. Alusi, bunları kendi tefsirine bile taşımıştır.(200)

Kur'an'da peygamber diye geçen eski insanların hikâyelerine, Ümeyye de şiirlerinde geniş yer veriyordu.

Ümeyye'nin şiirlerinde özellikle kâinatın tek bir yaratıcısının olduğu açık bir şekilde vurgulanıyor. Ayrıca adalet sahibi bir tanrı vurgusu vardır. Bir de dağları yeryüzüne diken, yeryüzünde çeşitli gıdalar var eden, yaradan, can alan, kıyamet günü herkesi sorguya çeken, herkesin eline daha önce dünyada iken ne yaptığını içeren bir kitap veren, iyilik yapanların kitapları onların sağ ellerine, kötülük yapanların ise sol ellerine verilecek diyen odur.(201)

Yine ona göre kıyamet gününde bir kısım insanları cennete, bir kısmını da cehenneme gönderen, herkese orada daha önce dünyada ne yaptıklarının karşılığını verecek olan Allah'tır. Ahirette günahkârlar

İslami kaynaklarda Ümeyye hayvan dilini biliyormuş bilgisi de vardır. Etrafındakiler onu Süleyman Peygambere benzetiyorlarmış. Ümeyye, "aslında ben peygamberliği ilan edecektim; ancak Muhammed benden önce kendini ilan etti; artık bu konuda bana şans kalmadı" diyor, şiirlerinde Allah'ı çok övüyordu.

zincirlenerek cehenneme sevk edilecek ve orada sonsuza kadar kalacaklar. İnananlar ise gölgeliklerde istirahat edecekler. Orada bal, içki, süt, elma, nar, incir, soğuk ve saf su, insanın canı ne istese vardır diyen Ümeyye'dir. Orada ayrıca huriler vardır, güzel yataklara yaslanmışlardır. Güzel elbiseler giymişler, kollarında altın bilezikler vardır. Tüm bu anlatılanlar olduğu gibi Kur'an ayetlerine de serpilmiştir.

Kur'an'da Ashabü'l Kahf mitolojisi anlatılıyor. 6-7 kişilik bir grup köpekleriyle birlikte bir mağaraya sığınıyorlar ve köpek kapıda, onlar içerde uyuyorlar. 309 yıl uyukladıktan sonra kalkıp dışarı çıkıyorlar. Ümeyye bu konuda, 'O grup içerde uyurken kimse yoktu; yalnız köpekleri kapıda bekliyordu' diyor. Ümeyye'nin bu açıklaması ilgili ayette değişik Kur'an yorumcuları tarafından işlenmiştir. Bunlar arasında Zemahşeri ve Alusi gelmektedir. Ayrıca birçok İslam tarihi kaynaklarında da geçiyor. Burada bir önemli nokta da, Ümeyye o grubun sayısı hakkında bir açıklama yapmamış. Kur'an da aynen Ümeyye gibi bunu muğlak bırakmıştır. Şöyle diyor: "Tahminde bulunanların bazıları, 'Onlar üçtür, dördüncüleri köpekleridir,' derken diğerleri de, 'Beştir, altıncıları köpekleridir,' diyecekler. Başkaları ise, 'Yedidir, sekizincileri köpekleridir,' diyecekler. De ki, 'Onların sayısını en iyi bilen Rabbimdir.' Onları bilen azdır. Onlarla yüzeysel olması hariç tartışmaya girme ve onlardan hiç kimseye de bu konuyu danışma." Mitolojik bir konu olmakla birlikte; burada önemli olan, Ümeyye bunların sayısı hakkında bilgi vermediği için oluşan ayet de işi muğlak bırakmış, kesin bir rakam belirtilmemiştir. Bilmem kimi dört demiş, kimi beş demiş, kimi yedi demiş diyor. Peki, bunun bir anlamı var mı?(202)

Hele Kur'an'da anlatılan çoğu İsrailoğulları hikâyeleri onun şiirlerinde sıkça işlenmiştir.

Burada Muhammed tüm fikirlerini Ümeyye'den almıştır demiyorum. Kur'an'ın kaynaklarını getirip bir veya birkaç kişiye sığdırmak doğru değildir. Kökenleri çok çeşitlidir. Kendisi birçok kişiden ve kaynaktan bilgi topladığı gibi

Burada Muhammed tüm fikirlerini Ümeyye'den almıştır demiyorum. Kur'an'ın kaynaklarını getirip bir veya birkaç kişiye sığdırmak doğru değildir. Kökenleri çok çeşitlidir. Bir kere Hz. Muhammed'in ailesinden de Kur'an'da anlatılanlara yakın olan kişiler vardı. Dolayısıyla bunların da Muhammed'in projesi üzerinde etkisi olduğu bir gerçektir. Çünkü ailesi o zaman Mekke şehrinin yöneticileriydi.

Ümeyye'den de almıştır ve Ümeyye sadece o kişilerden biridir. Düşünceleriyle Kur'an ayetlerinin birbirlerinin ne kadar aynı olduğu konusunda daha fazla bilgi için, Ümeyye'nin şiirlerini içeren divanları na bakılabilir.(203)

Ben bu başlıkta bir şahsın Muhammed üzerinde bıraktığı iz üzerinde bazı bilgiler paylaştım. Sanırım bundan önemli mesajlar da ortaya çıktı. Örnek olsun diye Hz. Muhammed'in dedesi Abdullah'tan kısa bir örnek ekleyip Ümeyye ile devam edeceğiz. Bunu şunun için yazıyorum: Bir kere Hz. Muhammed'in ailesinden de Kur'an'da anlatılanlara yakın olan kişiler vardı. Dolayısıyla bunların da Muhammed'in projesi üzerinde etkisi olduğu bir gerçektir. Çünkü ailesi o zaman Mekke şehrinin yöneticileriydi. Abdullah'ın inançları hakkında Halebi'nin kaynağından kısa bir özet sunmak isterim. Bunlar aynı zamanda İbnü'l Cevzi'nin de eserlerinde geçiyor.

O zaman insanlar Abdullah'a "Feyaz" diye lakap takmışlardı. Yani zıvalı, faydalı insan. Çünkü kendisi insanlara yardım ettiği gibi yabancı hayvanlara ve kuşlara da yiyecek bir şeyler veriyordu,

hümaniter ve cömert biriydi. Bir gün Mekke'de bir Yahudi ile Mekke halkından Harb adında birinin arasında kavga çıkıyor. Harb, ben bu yahudiye öldüreceğim diye karar veriyor. Abdullah bunu duyunca Harb'i uyandırıyor, sakın böyle bir şey yapma diyor. Sonuçta hem bunu önüyor, hem de Harb'den 100 deve alıp Yahudi tarafına veriyor. Abdullah çocuklarına, asla kimseye zulüm yapmayın, zina etmeyin, toplumun düzenini bozmaya kalkışmayın diye nasihatlerde bulunuyordu. Hep iyi ahlaklı olun, kötü şeylerden kaçının diyordu. Şu ifade onundur: Bu dünyada kim zulüm yaparsa, kendisi henüz ölmeden onun cezasını ödeyecektir. Şayet bu dünyada ödemesse o zaman ölümden sonraki ahiret hayatında bunun cezasını çekecektir diyordu. Demek ki Kur'an ve dolayısıyla islamda geçen ahiret inancı Muhammed döneminde onun bir kısım akrabası tarafından da kabul ediliyordu. Abdullah ayrıca, putlara tapmaya karşıydı. Kendisi Ka'be'yi çıplak olarak tava'f etmeyin, yakın akrabayla evlenmeyin, nesli koruyun (bir evladın kime ait olduğu bilinsin) diyordu. Ayrıca kız çocukların diri olarak gömülmesine ve içki içmeye karşıydı. Halebi bunları anlatırken, Abdullah'ın çoğu fikirleri daha sonra ya Kur'an'da ya da hadislerde yer almıştır diyor. Bu önemli bir itiraf.(204)

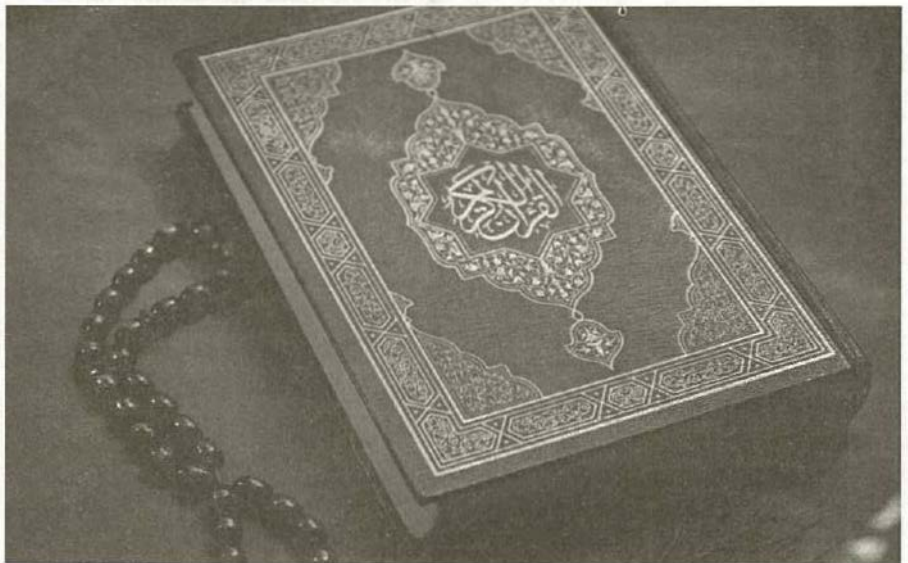
Abdullah, bir adakta bulunursanız onu mutlaka yerine getirin diyordu. Kur'an'da geçen 'Çalan kişinin elini kesin'

sözü daha önce Abdullah tarafından da savunuluyordu. Bunlar önemli tespitlerdir.(205)

İbni Düreyd (h.321.ö) şunları yazıyor: Muhammed'den olmasaydı Sakıf kabilesi Ümeyye'yi peygamber olarak kabul ederdi. Çünkü kendisi Hristiyanlık eğitimi almış, birçok Hristiyan hocadan din konusunda bilgi almıştı. Ayrıca Yahudilik hakkında eğitim almıştı ve genel olarak dinler konusunda birçok kitap okumuştur, ölünce de Hz. Muhammed'in peygamberliğine inanmamıştı diye yazıyor.(206)

Muhammed'te Ümeyye düşünceleri arasında ilginç bir benzerlik daha var. Mesela; Tevrat ve İncil düz bir yazı ile yazılmışken, Kur'an kafiyelidir. Bu da gösteriyor ki Muhammed Ümeyye, Kuss gibi dönemin önemli şairleri taklit etmiş, Kur'an'ı kafiyeli bir şekilde oluşturmuştur; ancak şairler gibi güzel bir tempo tutturamamıştır.

Ümeyye bir şiirinde 'Kıyamet günü günahkârların giyecekleri gömlek katrandandır ve kendilerine zincirler vurulacaktır' diyor. Kur'an da suçlu olanların kıyamet günü giyecekleri katran ve onlara takılacak zincirden söz ediyor. Gömlekleri katrandandır ifadesi İbrahim suresi 50. ayetinde, yine suçlulara zincirler takılacak anlamındaki ayetler birkaç yerde işlenmiştir. Mesela Kur'an'da cehennemle ilgili 'hamim' kelimesi kullanılıyor. Bu da Ümeyye'nin şiirlerinden alınan bir terimdir.(207)

Buhari'de geçen bir hadiste Muhammed Ümeyye'nin genel durumuna bakınca, **'Nerdeyse Müslüman sayılır'** demiştir. Bu bir bakıma Muhammed'in ondan yararlandığının bir ikrarıdır/itirafıdır.(208)

Her ne kadar konu anlaşılmissa da, yine Ümeyyenin düşünceleriyle ilgili bir özet sunmak istiyorum:

Allah'a teşekkür edin. Çünkü o teşekkürü layıktır. Farklı bir ifadeyle, hamd ve minnet sana mahsustur ey insanların rabbi. Padişah ve hüküm sahibi sensin. Sen insanı anne rahminde bir damladan yaratmışsın.(209)

Ümeyye Nuh Tufanı'ndan söz ederken, Allah Nuh ve taraftarlarına, gemiye binin ben sizi korurum demiştir diyor ve son olarak da geminin Cudi Dağı üzerinde durduğunu belirtiyor. Daha sonra oluşan Kur'an'da bunun aynısı işleniyor. Kur'an'da, en son Nuh Gemisi, Cudi Dağı üzerinde durdu ayrıntısı da vardır.(210)

Cennette hurma, üzüm, elma, nar, zeytin ve güzel su vardır. Orada hazır et, ayrıca canları ne isterse vardır, orada güneş yüzü görmemiş huriler vardır. Bunlar yataklara yaslanmış sadece kocalarına bakacaklar.(211)

Gözler Allah'ı görmez. Yukarıda Allah'a ibadet eden melekler vardır. Ümeyye'nin bu fikirleri Kur'an'ın değişik yerlerinde ayet olarak şekillenmiştir; hatta Ümeyye Allah hakkında **'Müheymîn'** (koruyup gözetken) kelimesini kullanmış. Daha sonra bu kelime de Kur'an'da Haşir Suresi 23. ayetinde Allah'ın bir sıfatı olarak yerini almıştır.

Ümeyye, "Tek bir tanrıya inanmak mı daha hayırlıdır; yoksa birçok tanrıya inanmak mı? Elbette ki tek tanrıya inanmak hayırlıdır" diyordu. Daha sonra onun bu sözü de ayet olarak Kur'an'a geçiyor. Şöyle ki, Yusuf Suresi 39. ayette, **'Çeşitli rablere inanmak mı daha iyidir, yoksa tek ve her şeye egemen olan Allah'a inanmak mı?'** denilir.

Ümeyye bir şiirinde, "Allah'ım, iyiliğinle Yunus Peygamberi bir balığın içinden çıkardın; ki daha önce birkaç gece balık içinde kalmıştı. Sudan çıkardıktan sonra,

Ümeyye'nin Nuh Tufanı efsanesi hakkında söyledikleri de, Kur'an'a aktarılmış gözükmektedir.

güneşte vücudu bozulmasın diye onun üzerine bir kabak fidanını bitirdin" diyor. Ümeyye'nin işlediği bu hikâye daha sonra ayet olarak Kur'an'da yerini alıyor. İlgili ayetlerin meali şöyledir: "Şüphesiz Yunus da peygamberlerdendi, kaçıp yüklü gemiye binmişti. Balık onu yuttu, biz onu sahile attık (sudan çıkardık). Ve üstüne (gölge yapması için) kabak türünden geniş yapraklı bir bitki bitirdik."(212)

Ümeyye hakkında İbni Asakir'in bir araya getirdiği bilgilerden bir kesit ekle-

Ümeyye Nuh Tufanı'ndan söz ederken, Allah Nuh ve taraftarlarına, gemiye binin ben sizi korurum demiştir diyor ve son olarak da geminin Cudi Dağı üzerinde durduğunu belirtiyor. Daha sonra oluşan Kur'an'da bunun aynısı işleniyor. Kur'an'da, en son Nuh Gemisi, Cudi Dağı üzerinde durdu ayrıntısı da vardır.

mek isterim. İbni Asakir yukarıdan beri Ümeyye hakkında anlatılanları, kız kardeşinin Muhammed'e anlattığı, 'iki kişi geldi, Ümeyye'nin göğsünü açtı' olayını, Muhammed'in Şerid adındaki kişiden Ümeyye hakkında bilgi topladığını güzel bir şekilde işlemiştir. Üstelik Muhammed adama, gel arkamda deveme bin demiş ki adam binsin de Ümeyye hakkında ona bilgi versin. Kaldı ki Ümeyye'nin her şiiri okunduğunda Muhammed, Ümeyye doğru söylemiştir vurgusunu yapıyor. Yani sıra Ümeyye'nin iki kızının da babalarının göğsünün açılıp kalbinin çıkarıldığını ve tekrar yerine konduğunu anlatmışlardır diye aktarıyor.(213)

İbni-l Cevzi'ye göre, Hicri 2. yılında vefat eden Ümeyye, eski kitapları bilip de okuyan biriydi. Ayrıca putperestliğe karşı olan, kendini peygamberliğe hazırlayan biriydi. Muhammed kendini ondan önce peygamber olunca artık o vazgeçti ve bu yüzden de Muhammed'e haset eder/onu sevmezdi. Muhammed onun hakkında, 'Şiirleriyle Müslümandır; ancak fiilen kâfirdir' ifadesini kullanmıştır diyor. Bunlar zaten yukarıda anlatıldı. İbni-l Cevzi onun hakkında genel bir bilgi verdikten sonra yaklaşık 100 mısralık bir şiirini sunuyor.

O şiirde şunlar var:

Hamd, mülk ve nimet sana mahsus- tur ey rabbimiz. Senden daha üstün bir şey yoktur. Havada kuşlar seni tesbih eder. Gökte Arş üzerinde 'müheymîn/gözetip koruyansın. Yüzler sana secde ederler. Senin etrafını nur kaplamış ışık saçmaktadır. Meleklerin vardır ve onların ayakları yerde, başları da göklerde sana secde ederler. Gökler/arş senin emrinle durmaktadır. Melekler içinde Ruhul kudus denilen Cebrail ile Mikail vardır. Melekler Allah'a ibadet ederler, ruku ve secde ederler. Melekler yerde de bulunur ve her birinin görevi vardır. Allah ne doğmuş ne de doğurmuştur. Allah **'Samed'dir**, onun **'küfvü'** yoktur. Yani her şey ona muhtaçtır ve benzeri yoktur. Mahlûkat gelip geçicidir; ancak Allah hep vardır. Her şey fani olacak; ancak o baki kalacaktır. O, her daim can alır ve yaratır. Yıldırım, tüm vahşi hayvanlar ve ağaçlar onu tesbih eder.

Ümeyye putperestliğe karşı olan, kendini peygamberliğe hazırlayan biriydi. Muhammed kendini ondan önce peygamber olunca artık o vazgeçti ve bu yüzden de Muhammed'e haset eder/onu sevmezdi.

Muhammed onun hakkında, 'Şiirleriyle Müslümandır; ancak fiilen kâfirdir' ifadesini kullanmıştır.

Ölümünden ve ölüm sonrası öbür dünyadan kork ey insanoğlu. Allah meleklerle, Âdem'e secde edin dedi. Hepsini ona secde etti; ancak biri kibirlendi, ben ateşten yaratılmışım dedi ve secde etmedi (şeytani kâd ediyor). Şeytan hep bizi yoldan çıkarmaya çalışır. Allah âlemlerin ve yerle dağların rabbidir. Gökleri yedi kat şeklinde ve direksiz yaratmıştır. Ayrıca gökleri güneş ve ay ile aydınlatmıştır. Yukarılardan su/yağmur gönderir; onunla tarım yetiştir ve canlılar hayatlarını idame ettirirler. Yeri yarar ve ondan çeşmeler, ırmaklar şeklinde su akar. Allah'tan başka her canlı yok olacaktır. Sonra zamanı gelince bir çağırıcı çağırır(melek) ve hepimiz kabirlerden kalkıp mahşere gideceğiz. Her insanın sağ ve sol eline onun kitabı(dosyası) verilecek ve sen yaptıklarını kendin gör denilecektir. O zaman adalet terazisi kurulacak ve kimsenin kimseye torpili geçerli olmayacaktır. Yalnız kişinin ameli/dünyada yaptıkları ona fayda verecektir. Tabii ki Allah dilediğini bağışlayacak bu ayrı; buna engel yoktur. Günahkârlar çıplak bir halde cehenneme sevk edilecekler. Derileri yandığında bir daha eskisi gibi olacak ve sürekli bu şekilde azap edileceklerdir. Su istediklerinde kendilerine 'Hamım' denilen kaynar su ikram edilecek. Onların ahirette yiyip içtikleri zakkumdur. Orada ölüm yoktur ki kurtulsunlar; hep böyle yaşayacaklardır.

Takva sahipleri ise cennette üzüm ve hurma gölgeliklerinde istirahat edecekler. Orada canları ne isterse vardır. Orada İstibrak giyerler. Orada süzme baldan, süten, temiz sudan ve insanı sarhoş etmeyen içkiden ırmaklar vardır.

Malum Âdem ile Havva'nın mitolojisi Kur'an'da anlatılıyor. Bu ikili kendilerine cennette yemesi yasak edilen maddeyi yiyince Allah onları cennetten kovuyor. Bu konuda şöyle bir ayet var: Birbirinize düşman olarak inin! Size dünyada bir süreye kadar kalma ve yararlanma imkânı veriyorum diyor.(214)

İşte Âdem-Havva ile ilgili bu cennetten atılıp dünyaya yerleştirme konusu yine daha önce Ümeyye'nin şiirlerinde işlenmiştir.

Evet; bunlar Ümeyye'nin bir şiirinin özetidir. Görüldüğü gibi nerdeyse Kur'an bu fikirlerinden adeta özetlenmiş bir kitap gibi. Bütün bu anlatılanlar Kur'an'da vardır.(215)

Ümeyye'nin şiirlerini böylece özetledikten sonra şimdi de örnek olsun diye bunlardan birkaçının Kur'an ayetlerinde yerlerini göstermeye çalışalım:

1) Ümeyye, Allah gökleri yedi kat şeklinde yaratmış ve onlara ne ayak takmış, ne de sütun: Onları kendi kudretiyle havada durdurmuştur diyor. Bu konuda Kur'an'da iki yerde, "Gökleri, gördüğünüz gibi direksiz yükselten Allah'tır" şeklinde ifade ediliyor. Yani Ümeyye'nin anlatımıyla Kur'an'daki anlatım yüzde yüz aynı.(216)

2) Ümeyye şiirlerinde, kıyamet günü suçlular cehenneme atılıp ciltleri yanınca bir daha eski haline dönüşecekler ve bu durum sürekli devam edecek. Ayrıca onlara zincirler vurulacak. Su istediklerinde kendilerine hamım (kaynar su) ve zakkum verilecek diyor. Aynı terimler(yandıklarında tekrar eski hale gelme, zincirlere vurulma, zakkum ve hamım kelimeleri) Kur'an'da defalarca geçiyor ve cehennemdekiler hakkında kullanılıyor. Öyle ki Kur'an'da 'hamım' kelimesi 18 yerde tekrar edilerek geçiyor. Yine Ümeyye'nin cehennemliklerin yiyip içecekleri arasında saydığı Zakkum kelimesi Kur'an'da aynı anlamda üç yerde geçiyor. Ümeyye şiirlerinde, cehennemliklere zincirler vurulacaktır diyor. Bu zincir vurma olayı Kur'an'da sekiz yerde tekraren geçiyor.

Âdem-Havva ile ilgili bu cennetten atılıp dünyaya yerleştirme konusu yine daha önce Ümeyye'nin şiirlerinde işlenmiştir.

Ayrıca Kur'an'da şu farklı detay da var: Cehennemliklere vurulacak o zincirlerin uzunluğu 70 arşındır diye. Ayetin mealini de vereyim: "Suçlu olanı, uzunluğu yetmiş arşın (zir'a) olan bir zincire vurun" deniliyor. Buna daah önce de zaten değindim.(217)

Ümeyye'nin, havada kuşlar Allah'ı tesbih eder sözü Nur Suresi 41. ayette : "Görmedin mi göklerde ve yerde olanlar, kanatlarını çırparak uçan kuşlar Allah'ı tesbih eder (şanını yüceltirir)?" şeklinde ifade ediliyor.(218)

3) Ümeyye, "Allah sameddir ve küfvü olmayandır" diyor. Yani her şey ona muhtaçtır, onun benzeri yoktur. Bu anlam ve aynı kelimeler olduğu gibi ayet olarak İhlâs Suresi'nde geçiyor. Orda da geçen Samet ve Kütüv kelimeleri aynı anlamı ifade ediyor.(219)

4) Cennetliklerin durumu Ümeyye şiirlerinde şöyle anlatılıyor: Cennete girecekler orada süzme bal, temiz su, süt ve sarhoş etmeyen içki vardır diyor. Ayrıca onlar ne isterlerse orada vardır şeklinde hem genel bir ifade kullanıyor, hem de kimi nimetlerin isimlerini veriyor. Mesela orada nar, elma, hurma, zeytin, incir var diye bir kısmını ismen veriyor. Aynı durum harfiyen Kur'an'da da söz konusudur. Kur'an'da Muhammed Suresi 15. ayette, "Allah'a karşı gelmekten sakınanlara sözü verilen cennet şöyledir: Orada temiz su ırmakları, tadı bozulmayan süt ırmakları, içenlere zevk veren içki ırmakları, süzme bal ırmakları vardır. Onlara orada her türlü ürün vardır" deniliyor. Başka bir ayette, "Orada canların çektiği ve gözlerin hoşlandığı herşey vardır" diye geçiyor.(220)

5) Ümeyye'nin kız kardeşi onun hakkında Hz. Muhammed'e bilgi verirken uzun bir şiirini de okuyor. Buna zaten yukarıda değindim. O şiirin içeriğine ve o şiirde geçen o garip kelimelere bakıyoruz bunlar olduğu gibi Kur'an'da da var. Mesela Ümeyye cehennemliklerden söz ederken, öyle bir ateş ki sahibini her yandan kuşatır diyor. Yine cennetlik olanın durumunu işlerken, cennette onlar için yastıklar dizilmiştir diyor. Her iki konu aynı terim ve kalıplarla Kur'an'da da geçiyor.(221)

Ümeyye'nin cennet tasviri, Kur'an'daki Muhammed Suresi'nde yer alanının neredeyse aynıdır.

6) Ümeyye Allah hakkında, 'Senin etrafını nur kaplamış ışık saçmaktadır' diyor. Aynı niteleme Kur'an'da Nur suresinde de geçiyor. Ayette Allah'ın nuru şöyle izah ediliyor:

"Allah, göklerin ve yerin nurudur. Nurunun temsili şöyledir: Duvarda bir hûcre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fanus içinde. Fanus, sanki inci gibi parlayan bir yıldız gibi mübarek bir ağaçtan, ne doğuya, ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile neredeyse aydınlatacak (kadar berrak)tır. Nur üstüne nur" deniliyor. Bu, Diyanet'in Kur'an tercemesinden alıntıdır. Bu ayetle Ümeyye'nin tanrı tanımı aynıdır.(222)

Ümeyye, Allah gökleri yedi kat şeklinde yaratmış ve onlara ne ayak takmış, ne de sütun: Onları kendi kudretiyle havada durdurmuştur diyor. Bu konuda Kur'an'da iki yerde, "Gökleri, gördüğünüz gibi direksiz yükselten Allah'tır" şeklinde ifade ediliyor. Yani Ümeyye'nin anlatımıyla Kur'an'daki anlatım yüzde yüz aynı.

7) Ümeyye meleklerin varlığından söz ederken onlardan Cebrail ile Mikail'i ismen belirtiyor. Malum islamda ismanın şartlarından biri meleklerin varlığını kabul etmektir. Kaldı ki bu iki melek Kur'an'da da birçok yerde ismen geçiyor.

8) Ümeyye, gök gürlemesi Allah'a hamd/teşekkür eder diyor. Aynı inanç daha sonra inen Kur'an ayetlerinde onaylanıyor ve üstelik gök gürlemesi Kur'an'ın bir suresinde geçtiği için o surenin de adı oluyor: "Ra'd" suresi diye. Ra'd, gök gürlemesi demektir. Ayet şöyledir: "Gök gürlemesi Allah'a hamd ederek onu tespih ediyor. Melekler de onun korkusundan onu tespih ediyorlar."(223)

9) Ümeyye'ye göre, Allah, Âdem'i yarattığı zaman meleklerle talimat verip 'Âdem'e secde edin/onu tanıyın' dedi. Bütün melekler bu teki'fi kabul edip emre itaat etti; ancak şeytan buna karşı çıktı ve secde etmedi. İşte bu mitoloji de daha sonra ayet olarak Kur'an'da birkaç yerde tekrar etmek suretiyle yerini alıyor. Tabii ki Ümeyye de bunları kendisi icat etmemiştir. Bunların hepsi zaten Tevrat'tan alınmadır.

10) Kur'an'ın 64. suresinin adı Teğabün Suresi'dir. Bu bölümde Teğabün kelimesi geçtiği için surenin adı olmuştur. Teğabün aldanma anlamına gelir. Kur'an'ın bu bölümünde geçen bir ayette, "Toplanma günü için, sizi bir araya getirdiği zaman, işte o, kimin aldandığının ortaya çıkacağı gündür (mahşer gününü kasdediyor)" diye geçiyor. Ümeyye ise bu konuda şöyle diyor: "Kimin aldandığı gün olan o mahşer gününde onlar bölük bölük hesaba sürüklenince artık kaçış fayda vermeyecek." Aradaki fark, Kur'an ikinci kişinin çoğul zamirini kullanmıştır (siz), Ümeyye ise üçüncü kişinin çoğul zamirini kullanmıştır (onlar). Tabii ki bu kadar fark normaldir. Yine Kur'an'da 39. surenin adı Zümer Suresi'dir. Bu surenin 71. ayetinde Zümer kelimesi geçtiği için bu ismi almıştır. Zümer, kısım kısım/bölüm bölüm demek. Ayette, "İnkâr edenler, bölük bölük cehenneme sürüklenecekler" diye geçiyor. Bu ifade ve bu anlam Ümeyye şiirlerinde vardır.(224)

Yine Ümeyye'nin kız kardeşi onun şiirlerini Hz. Muhammed'e okurken, Ümeyye'nin, 'Allah gizli olanı da, aşikâr olanı da bilir. Şüphesiz Allah'ın vaadi yerine gelir' dediğini anlatıyor. Aynı sözler Kur'an'da ayet olarak yer alıyor.(225)

11) Cehennemin birçok ismi Kur'an'da geçiyor. Bunlardan biri de 'Sakar'dır.

Kamer Suresi 48. ayette, "O gün yüzükoyun ateşe sürüklenecekler: 'Cehennemin dokunuşunu tadın!' denecek", deniliyor. Burada geçen cehennem, sakar olarak ifade edilmiştir. Sakar kelimesini Ümeyye de şiirlerinde işlenmiştir.

12) Ümeyye, kıyamet günü suçlular cehenneme atılırken bir de cehennem görevlileri onlarla alay edercesine, 'Siz dünyada iken size uyarıcı gelmedi mi (yani peygamber)! Onlar, bize uyarıcı geldi de biz ona kulak asmadık, şeytanın yolundan gittik diyecekler' diyor. Ümeyye'nin daha önce kullandığı bu cümle Kur'an'da yer alıyor. Nebe Suresi 8 ve 9. ayetlerinde şöyle deniliyor: "Neredeyse cehennem öfkeden çatlayacaktır! Oraya bir topluluk atıldıkça bekçileri onlara, 'Siz bir uyarıcı gelmemiş miydiniz?' diye soracaklar. Onlar da şöyle diyecekler: 'Evet, bize uyarıcı geldi. Fakat biz onu yalanladık' ve 'Allah hiçbir şey indirmemiştir; siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz' dedik." Görüldüğü gibi ayet, Ümeyye'nin kullandığı ifade ve anlamların aynısını içeriyor.

13) Kur'an'da İnsan Suresi'nde, 'Orada (cennette) kendilerine, katkısı 'Zencefil' olan içekte dolu bir kâseden içirilir. Orada bir pınar ki ona 'Selsebil' adı verilir" diye geçiyor.(226)

Bu ifadeler Ümeyye'nin şiirlerinde de aynı anlamda kullanılmıştır ve üstelik bu kelimeler Arapça değil; bunlar Farsçadır. Yani nasıl Ümeyye bir taktik olarak yabancı kelimeler kullanmışsa, ondan sonra Hz. Muhammed de aynı yöntemi Kur'an'da uygulamıştır. Kimse belki bunu farketmemiş; ancak önemli bir tespit.(227)

14) Kur'an'da oruçlular hakkında, "Şafağın beyaz ipliği siyah ipliğinden ayırdılinceye kadar yeyin, için" deniliyor. Burada ufukta aydınlık olunca (ki buna fecr-i

Ümeyye, gök gürlemesi Allah'a hamd/teşekkür eder diyor. Aynı inanç daha sonra inen Kur'an ayetlerinde onaylanıyor.

sadık denir) artık yeme-içmeyi bırakın demektir; ancak ayette kullanılan ifade mezacidir: Beyaz iplik, siyah iplik tabirleri kullanılmıştır. İşte bu ifade de Ümeyye şiirlerinde vardır. Yani detayına kadar Kur'an'la eski şairlerin ifadeleri içiçedir.(228)

15) Kur'an'da cennet hun'lerinden sıkça söz ediliyor. Bunlar bakireler, daha önce kimseyle aşk yaşamamışlardır şeklinde anlatılıyorlar. Aynı durum Ümeyye şiirlerinde de vardır. Kur'an'da Rahman suresinde hun'ler hakkında kullanılan ifadeler aynen Ümeyye şiirlerinde de geçiyor. Hatta Kur'an'da cennetliklerin giyecekleri ve

Ümeyye'ye göre, Allah, Âdem'i yarattığı zaman meleklerle talimat verip 'Âdem'e secde edin/onu tanıyın' dedi. Bütün melekler bu teklifi kabul edip emre itaat etti; ancak şeytan buna karşı çıktı ve secde etmedi. İşte bu mitoloji de daha sonra ayet olarak Kur'an'da birkaç yerde tekrar etmek suretiyle yerini alıyor. Tabii ki Ümeyye de bunları kendisi icat etmemiştir. Bunların hepsi zaten Tevrat'tan alınmadır.

oturacakları yerler anlatılırken 'Sündüs, İstabrak ve Eraik' terimleri kullanılmıştır ki, bu kelimeler de az önce geçen Zencefil ve Selsebil gibi Arapça değil; Farsçadır. Sündüs, ince, halis ipek; İstabrak, kalın ipek/atlas; Eraik de tahtalar, adeta koltuklar demek. İşte bu kelimeler de Ümeyye şiirlerinde cennet hakkında kullanılmıştır.(229)

16) Kur'an'da birkaç yerde anlatılan Lut kavmiyle ilgili olaylar, olduğu gibi Ümeyye şiirlerinde de geçiyor. Hani Lut zamanında homoseksüellik meşhurmuş, Lut bununla mücadele etmiş; ancak kavmi bunu terk etmeyince Allah tarafından cezalandırılmışlar. Ümeyye bunu şiir halinde işlemiştir. Yine Kur'an'da anlatılan Yunus Peygamber'in kendini denize atması ve büyük bir balığın onu yutması, sonra Allah'ın onu kurtarıp sahile atması ve sudan yeni çıkmış, canı bozulmasın diye ona şemsiye gibi bir kabak fidanını yaratması gibi anlatımlar Ümeyye'nin şiirlerinde detayına kadar vardır. Hatta meşhur müfessir (Kur'an yorumcusu) İmam Suyuti, Dürrü'l Mensur adlı tefsirinde bu konuda net belirtiyor: Ümeyye, henüz İslam yok iken Yunus'un bu olayını şiirlerinde işlemiştir diyor.(230)

Yine Kur'an'da Zil-karneyn mitolojisi anlatılırken (hani dünyayı sözde çok gezmiş) bir yerde "Nihayet güneşin battığı yere ulaşınca onu, kara balçıklı bir gözede batır buldu" deniliyor. Konu nedir, inandırıcı mıdır bunun üzerinde durmuyorum. Ama şu var ki Kur'an'a göre güneş batarken balçıklı bir pınarda batıyormuş. Yani milyonlarca kat dünyadan büyük olan güneş akşamları batınca bir pınarda kaybolup gidiyormuş. Bu ayete benzer bir açıklama da başta Buhan'de birkaç yerde, Müslim'de ve diğer hadis kaynaklarında geçiyor. Ebu Zer-i Gıfari, "Hz. Muhammed bana, 'ey Eba zer! Güneş akşamleyin batarken nereye gittiğini biliyor musun?' diye sordu. Ben, 'hayır' dedim. Kendisi yanıt verdi: 'Güneş her akşam batınca Allah'ın huzura ona secde etmeye gider ve Allah ona izin verir.'" Daha sonra ona, doğru geldiğin yere git, tekrar görevine devam der ve devri-i daim şeklinde hergün bu iş

Kur'an'da birkaç yerde anlatılan Lut kavmiyle ilgili olaylar, olduğu gibi Ümeyye şiirlerinde de geçiyor. Hani Lut zamanında homoseksüellik meşhurmuş, Lut bununla mücadele etmiş; ancak kavmi bunu terk etmeyince Allah tarafından cezalandırılmışlar. Ümeyye bunu şiir halinde işlemiştir.

sürer, diyor. Burada demek istediğim, Zil-Karneyn ile ilgili bu söz, Muhammed'den önce yaşamış şairlerin şiirlerinde geçiyor; ilgili ayetin çoğu tefsirlerinde bu yazılıyor. Lüveys Şeyho (1927.ö) yazdığı bir kitabında bu sözün Ümeyye şiirlerinde var olduğunu belirtiyor ve şiiri de yazıyor.(231)

Kur'an'da anlatılan çoğu hikayeleri o zaman birçok insan biliyor ve anlatıyordu zaten. Süveyd b. Samit adında bir şahıs Hz. Muhammed'in yanına gelir. Süveyd Muhammed'e, sende olan (Kur'an ayetleri) bende de vardır diyor. Muhammed ona, gös'ler bakalım deyince; adam Lokman Hekim ile ilgili bilgilerin yazılı olduğu bir belgeyi gösteriyor. Muhammed o bilgileri görünce, 'Güzel; ancak benimki Allah'tan gelmedir ve ben peygamberim' karşılığını veriyor. Hem beğeniyor, güzel şeylerdir diyor ve onlardan ayetlerini oluşturuyor, hem de sizinki önemli değil; benimki Allah'tan gelmiştir ve ben peygamberim diyor.(232)

Daha ilginç bir mitoloji anlatayım. Ümeyye bir şiirinde, Allah'ın Arş'ını dört şey (Arslan, öküz...) taşıyor diyor ve sayıyor. Onun bu şiiri Muhammed'e okunuyor ve ne hikmetse daha sonra Kur'an ayetleri inince bakıyoruz benzer bir inanç Kur'an'da da geçiyor. İlgili ayet şöyle: "Melekler de onun kenarlarındadır. O gün Rabbinin Arş'ını, bunların üstünde sekiz tanesi taşır". Arş demek, uazydaki Samanyolu, Galaksi gibi her şey demek. Öküz arslan mitolojisini bırakalım da;

Kur'an'a göre sekiz melek onu taşıyacakmış. Peki bu kadar büyük olan Arş ceneze midir ki sekiz kişi boyunlarına alıp taşısınlar; taşıyıp da nereye götürecekler hayrola!(233)

Hani Ümeyye dört demiş; ancak Kur'an'da artış var; Arş'ı taşıyanlar sekizdir diye geçiyor. Kur'an yorumcuları bu ayeti açıklarken bu dört rakam konusuna da değinmişler. Şöyle ki, şu an dört kişi taşıyor; ancak Kıyamet günü bu sayı sekiz olacak demişler. Evet; bunu Taberi, Suyuti gibi Kur'an yorumcuları ilgili ayet bölümünde bu şekilde işlemişlerdir.(234)

Vaazlarda hep söyleniyor, efendim Kur'an'da geçiyor ki, bilenlerle bilmeyenler bir olur?' diye. Yani Kur'an ilme önem veriyor diye. Bir kere ayet fizik, kimya, biyoloji, sosyoloji gibi ilimlerden bahsetmiyor. Buradaki bilgiden neyin kasdedildiğini anlamak için ayetten önce geçen bir-iki cümleye bakmak lazım. Hemen bir önceki ayeti de verelim: Gece saatlerinde secde ederek, ayakta durarak ibadet eden, ahiretten korkan ve rabbinin rahmetini umanla bunun tersi(bir önceki ayette geçen) bir olur mu? De ki: "Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" Doğrusu ancak sağduyu sahipleri öğüt alır diyor. Demek ki burada bilgiden kasıt, gece secde edip namaz kılmak, ibadet etmek demektir. Yani Kur'an tanrısı insanı kendine ibadet etmeye teşvikten bahsediyor ve bilgi dediği şey insanın kendisine kul-köle olmasıdır, bol bol namaz kılması, secde etmesidir. Ayet gayet açıktır; yoksa ilme teşvik varmış gibi, sanki ilim tahsiliyle ilgili bir devrim önermiş

anlamını çıkaramayız. Başka bir ayette gözü olanla kör olan aynı mı deniliyor. Bunlar faydalı mı değil mi tartışmalarından ziyade; ben burada konumuzla ilgili farklı bir şey söylemek isterim. İşte bütün bunlar da Ümeyye'nin şiirlerinde var. Hatta Ümeyye'nin şiirlerinde, gözü olanla kör olan aynı olur mu ifadesi de var. Bu cümle olduğu gibi Kur'an'da da geçiyor.(235)

Ümeyye'nin söylemlerinde ayrıca çarpıcı bazı ifadeler dikkatimi çekiyor. Mesele Hz. Muhammed'i peygamber olarak kabul etmiş, onun hakkında medhiyeler yazmış türden ifadeler var. Peki kimi İslam alimleri niye böyle bir uydurmaya başvurmuşlar? Çünkü Kur'an'ta Ümeyye fikirleri o kadar içiçe ki, Ümeyye Müslüman sayılmazsa açık bir şekilde denilebilir ki Muhammed ayetlerini ondan kopya etmiştir de ondan. Bu yüzden zaman içinde bilekrek onun şiirleri arasına Muhammed hakkında uyduruk medhiyeler sığdırmışlardır. Halbuki adam Muhammed'den önce yaşamayıp bu düşüncelerini ortaya atmış ve ölünce de Müslüman olmamıştır. Bu konuda tüm İslam tarihçileri hemfikirler. Burada Hz. Muhammed'i kurtarmak için açık bir şekilde adama iftira edilmiştir. Hatta Bedir Harbi'nde Muhammed ve taraftarlarının katledilen Mekkeliler hakkında Ümeyye, 'Muhammed eğer peygamber olsaydı akrabası olan bu insanları öldürmezdi' diyerek onu şiddetle eleştirmiştir.(236)

Ümeyye hakkında en başta Buhari, Müslim ve diğer hadis külliyatında Hz. Muhammed'in şu sözü geçiyor: "Ümeyye

Kur'an'da anlatılan çoğu hikayeleri o zaman, o coğrafyadaki birçok insan biliyor ve anlatıyordu zaten.

az kalmış Müslüman sayılsın." Yani onun fikirleri'yle Kur'an ayetleri o kadar içiçe ki Muhammed onun hakkında böyle bir açıklamada bulunuyor. Bu ifade Buhari'de üç yerde, Müslim'de birkaç rivayetle geçiyor.(237)

Dikkatimi çeken ilginç bir durum daha söz konusu. Ümeyye düşünceleriyle yüzde yüz örtüşen ayetler hep Mekke'de inen surelerde geçiyor. Bu şu demektir ki, Ümeyye Mekke bölgesinde doğmuş orada düşüncelerini ortaya atmıştır. Bu yüzden Hz. Muhammed henüz Mekke'de iken oluşturduğu surelerde sığağı sığağına onun fikirlerini orada işlemiştir.

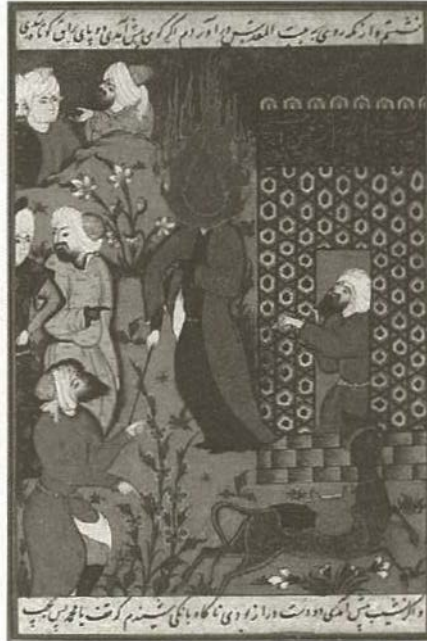
Ebu Süfyan anlatıyor: Henüz Muhammed peygamberliğini ilan etmemiştir. Benle Ümeyye ticaret için Şam taraflarına gittiğimiz. Benimle Ümeyye arasında yapılan konuşmada Ümeyye "Allah'a yemin ederim ki biz kıyamet günü mahşerde toplanacağız ve yaptıklarımızdan sorguya çekileceğiz. Yine Allah'a yemin olsun ki o zaman bir kısım insanlar cennete, bir kısmı da cehenneme girecektir" dedi. Burada Ebu Süfyan şunu kesinlikle vurguluyor ki, o zaman Muhammed henüz peygamber olmamıştı.(238)

Kur'an'da ise bu içeriğin karşılığı şöyledir:

"Yemin olsun ki siz kabirlerinizden kalkıp mahşere gideceksiniz ve dünyada yaptıklarınızdan sorgulanacaksınız.(239) Kıyamet günü bir kısım insanlar cennete, bir kısmı da cehenneme girecektir.(240)

Bu örnekte dikkatleri çeken bir detay daha vardır. Ümeyye bunları anlatırken nasıl yeminle başlamışsa, Kur'an'da da bunlar anlatılırken yeminle başlamıştır. Ayrıca Kur'an'da mahşere ilgili ayetlerin sayısı hayli fazla.(241)

Ümeyye şiirleri'yle ayetler arasındaki birebir uygunluk konusunda fikr olsun diye özet bir bilgi sundum; yoksa kapsamlı bir karşılaştırma yapıldığında Kur'an'la onun şiirleri arasında çok zengin bir ortak tablo ile karşı karşıya kalınır. Ben bu konuda araştırma yapmak isteyen ilahiyatçılara şunu öneriyorum. Dr. Sücey Cemil'in

hazırlayıp tahkik ettiği Ümeyye'nin şiir divanı veya Dr. Abdulhafız Satli'nin hazırladığı Ümeyye divanını, ya da Seyfettin Kâtip ve Ahmet Ussam Katib'in hazırlamış oldukları Ümeyye'nin şiir divanına bakabilirler. O zaman görecektir ki Kur'an'la Ümeyye fikirleri arasında nerdeyse yüzde yüz bir ortaklık vardır.

O dönemde veya o döneme yakın; ancak daha önce yaşamış olan şair ve düşünce adamları sadece yukarıda kendilerinden bilgi verdiğim kişiler değildi. Kur'an'da anlatılanların yeni şeyler olmadığı, daha önce değişik şahıs ve kesimler

Ümeyye düşünceleriyle yüzde yüz örtüşen ayetler hep Mekke'de inen surelerde geçiyor. Bu şu demektir ki, Ümeyye Mekke bölgesinde doğmuş; orada düşüncelerini ortaya atmıştır. Bu yüzden Hz. Muhammed henüz Mekke'de iken oluşturduğu surelerde sığağı sığağına onun fikirlerini orada işlemiştir.

tarafından dile getirildiği konusunda bir fikir oluşsun diye başka birkaç şairden kısa bazı bilgiler vermek isterim. Burada bir noktayı belirtmek isterim. Hz. Muhammed önemli bir ailenin çocuğuydu/yani köylü çocuğu değildi. Onun zamanında o kadar şiire önem verilirdi ki, güzel ve etkileyici bir şiir için insanlar namazda secde eder gibi secde ederdi. Nitekim Lebid b. Rabia beğendiği bir şiiri okuyunca katırından inip secdeye varır ve nedenini sorarlara şu yanıtı verir: Siz nasıl namazda secde ediyorsanız benim yanımda da şiirin secdesi vardır. İşte Hz. Muhammed zamanında şiirin vardı aşama, değer bu iken Muhammed'in bundan habersiz olduğu, bigane kaldığı söylenebilir mi?

Bir ara Muhammed'in yanında Antere b. Şedad Absi'nin şiirleri'nden bir bölüm okununca kendisi, ondan övgüyle söz eder.(242)

Kaldı ki, o şiirleri çözebilecek bir dile de sahipti. Kendisi, Hicaz bölgesinde benim gibi mükemmel bir Arapça bilen yoktur diyor ve nedenini de şöyle açıklıyor. Ben, en güzel Arapça'nın konuşulduğu Sadoğulları bölgesinde büyüdüm; bu önemli bir etken. Ayrıca bürokrat, Mekke site devletini yöneten bir ailenin çocuğuyum diyor. Durum böyle olunca onun şiirden anlaması sorun değildi. Kaldı ki çözülmeyen yerler varsa ona yardımcı olan ekip vardı, bu konuda zorluk çekmiyordu. Yalnız kendisi lehte olan şiiri övmüş, aleyhte olanı da yermiştir. Kısacası, onun sistemini eleştiren şiirlere şiddetle karşıydı. Bu gibiler için, insanın içi irinle doluyorsa, şiir bilmesinden daha iyidir diyordu. Bu hadis Müslim'de geçiyor.(243)

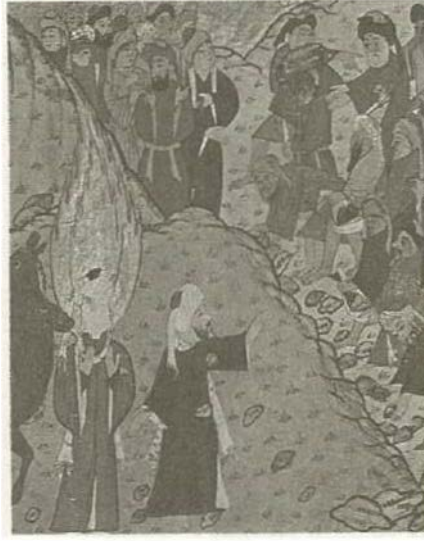
Ben burada Hz. Muhammed'den önce yaşamış ve kısmen de kendisinin onlara yetiştiği birkaç şairden söz ettim, Kur'an ayetlerinin onların görüşleriyle ne kadar içli dışlı olduğunu izah ettim. Tabii ki o dönemde varoluşa ilgili kafa yoran insanlar sadece bu birkaç kişi değildi. Bunlar örnek olsun diye yazdım. Bunlar gibi birçok insan vardı. Onlardan birkaçını dipnot olarak ekliyorum. Zaten elimdeki kitapta onlardan da bazı örnekler sunacağım.(244)

J) MÜSEYLEME VE DİĞER PEYGAMBER ADAYLARI

Her şeyden önce Müslümanların bilmediği bir gerçek var. "Ey ahali! Haberinizi olsun ben yaratıcı/yaratıcılardan görev aldım, siz söylediklerime uymak zorundasınız" görüşü, çok eskilere dayanır. Örnek vermek gerekirse, Hammurabi kendi kanunun hemen başında, "beni Anum, hava tanrısı Enlil, çoban tanrısı Marduk gönderdi ve siz beni dinlemek zorundasınız" diye başlıyor ve devamla birçok tanrının isimlerini sıralıyor.(245)

Eskiden insanoğlu tabii afetlere karşı korkunca çeşitli ilahlara inanmak zorunda kalmış. Bu arada kimi açık gözler de kendilerini o tanrı-tanrılar/tanrıçaların bir temsilcisi olarak insanlara takdim etmişlerdir. Bu inanç zaman içinde farklı düzenlemelerle değişik kişiler tarafından takip edilmiş; Hz. Muhammed dönemi ve hatta ondan sonra da bu gelenek devam etmiştir. Kimisi projesinde başarı gösterebilmiş, kimisi kaybetmiştir. Bu konuda Sad el-Gamidi'nin hazırlamış olduğu doktora tezinde geniş bilgiler var. Bu adam hem Hz. Muhammed zamanındaki peygamber adaylarından, hem de ondan sonra Emevi ve Abbasiler döneminde peygamberlik iddiasında bulunan kişilerden bahsediyor. Hz. Muhammed zamanında peygamberlik iddiasında bulunan insanlar çoktu.(246)

Yukarıda da belirtildiği gibi Hz. Muhammed'den önce Ümeyy b.Ebi Salt buna hazırlanıyordu; ancak Muhammed ondan önce peygamberliğini ilan edince onunki kursağında kalır. Bir de peygamber adaylarından meşhur Müseyleme, Hz. Muhammed'e teklif sunuyor, gel birlikte/ortaklaşa bu görevi icra edelim diyor. Ama Hz. Muhammed bunu kabul etmiyor/tek başına iktidar olmak istiyor. Şu da var ki, Hz. Muhammed hayatta iken bu adamı mağlup edemedi; ancak vefatından sonra Ebubekir zamanında ona karşı yapılan savaşta mağlup oldu ve bu savaşta yaklaşık 11 bin insan kılıçtan geçirildi. Yine Hristiyan asıllı Şecah binti Haris adında bir bayan da o dönemde peygamberliğini ilan etti. Suriye'de Yakid adında

Hiz. Muhammed önemli bir ailenin çocuğuydu/yani köylü çocuğu değildi.

başka bir bayan, Umman'da Lakid b. Malik ve daha birçok insan peygamber olduğunu öne sürdüler. Burada demek istediğim, o dönemde peygamberlik eskiden kalma bir nevi kültür, iktidar aracı olarak halk nezdinde biliniyordu. Hz. Muhammed bu konuda başarılı oldu; diğerleri tarih sahnesinden silindi. Hep söylüyorum: Hz. Muhammed'in başarı nedeni, etrafındaki insanlara, inanmayanların kız ve kadınları cariye olarak size helaldir, malları da ganimettir deyip bunu tanrı emri olarak öne sürmesidir. Böylece bölge halkı korkudan inanmak zorunda kalıyordu. Ama Hz. Muhammed vefat edince kaçan kaçana, nerdeyse herkes İslamiyeti bıraktı. Bundan bahsettik. Daha sonra yine kılıç

Her şeyden önce Müslümanların bilmediği bir gerçek var. Ey ahali! Haberinizi olsun ben yaratıcı/yaratıcılardan görev aldım, siz söylediklerime uymak zorundasınız görüşü, çok eskilere dayanır. Bu inanç zaman için farklı düzenlemelerle değişik kişiler tarafından takip edilmiş.

zoruyla Ebubekir döneminde kendilerini toparlayabildiler. Çünkü ayrılanlar aşiret aşiretti, onların organize orduları yoktu. Müslümanların ise orduları vardı ve Muhammed zamanında da birçok savaşa katılmaları sebebiyle deneyim sahibiydiler. O yüzden İslami iktidar peşinde olanlar kendilerini toplama konusunda daha şanslıydılar. Kısacası, Hz. Muhammed'in peygamber olarak ortaya çıkmasında, öteden beri kültür haline gelen bu müesseseyi de hesaba katmak gerekir. Durup dururken hemen aniden bu fikir ortaya çıkmadı.

K) ESKİLERE AİT ANLAMLI SÖZLEŞMELERİ AYETE ÇEVİRMEK

Kur'an'ın 114 suresinden birinin adı Kureyş Suresi'dir. Hz. Muhammed'in soyu olan Kureyş ile ilgili bir konudan söz ettiği için bu ismi almıştır. İlk tarihi olayı anlatıp sonra ilgili ayetleri sunayım. Hz. Muhammed'in dedelerinden Haşim b. Abdulmenaf zamanında Kureyş'in ekonomik durumu kötüye gider. Hatta bazı fakir aileler çadırlarını kurup açlıktan dolayı içinde ölümü bekliyorlardı. Yaygın olan görüşe göre Haşim az sonra sunacağım formülü bulur; ancak kimi kaynaklarda Haşim'le birlikte kardeşleri Abdüşems, Muttallip ve Menaf'da ilgili projede varmış. Haşim'le birlikte bu dört kişi, Kureyşler'i bu açlık felaketinden kurtarmak için ilk önce acil müdahale olarak şu çözümü getirirler: Her zengin aile, yanına ölüme terk edilmiş bir aileyi alsın diyorlar ve gereken yapıyor. Tabii ki bu geçici bir çözüm. Daha sonra komşu ülkelerle ilişki kurup daimi çözüm yollarını arıyorlar. Sonunda Habeşistan, Yemen, İran(Fars) ve Şam(Rum) devletleriyle temasa geçerek bu ülkelerle cüz'i bir vergi vermek suretiyle ticaret anlaşmaları yapıyorlar. Bu dört kardeşten Haşim Şam/Rum imparatorluğu ile, Muttallip Yemen'le, Menaf doğu cephesi İran'la ve Abdüşems de Habeşistan'la anlaşma yapıyor. Bunun sonucu olarak ticaret gelişiyor ve Kureyşiler kendilerini toparlıyorlar, ekonomilerini düzlüğe çıkarıyorlar. Bunlar kı-

H. Muhammed vefat edince kaçan kaçana, nerdeyse herkes İslamiyeti bıraktı. Daha sonra yine kılıç zoruyla Ebubekir döneminde kendilerini toparlayabildiler. Çünkü ayrılanlar aşiret aşiretti, onların organize orduları yoktu. Müslümanların ise orduları vardı ve Muhammed zamanında da birçok savaşa katılmaları sebebiyle deneyim sahibiydiler. O yüzden İslami iktidar peşinde olanlar kendilerini toparlama konusunda daha şanslıydılar.

şin Habeşistan, Yemen(Himyer'e kadar) ticaret yapmaya başlıyorlar; yazın da Şam (Rum bölgesi), Basra ve İran taraflarına gidip oralarda ticaret yapıyorlar. Ayrıca Mekke'ye gelen yol güzergâhlarının güvenliğini sağlıyor ve böylece dışarıdan da tüccarlar oralara mal götürüp satmaya başlıyorlar. Kısacası, bu ülkelerle yapılan ticari anlaşmalar Kureyşlileri kurtardığı gibi, onların hem refah seviyelerini yükseltiyor, hem de komşu ülkeler nezdinde itibarlarını artırıyor. Evet; Kureyşlileri akıllı bir formülle kurtaran Haşim'in bu icraatını anlatanlar arasında, Kur'an yorumcularından Fahrettin Rezi, Kurtubi, Suyuti, İbni Aşur ve İbni Manzur gibileri var.(247)

Burada iki nokta takdire şayandır. Biri, Haşim'in ortaya koyduğu insani düşünce: Her zengin yanına yoksul bir aile alsın fikri. İkincisi, komşu devletlerle anlaşarak ticareti geliştirmek ve halkını yoksulluktan kurtarmak. Bence Haşim bu haliyle ben peygamberim deseydi daha mantıklı ve inandırıcı olurdu!(248)

İşte H. Muhammed daha sonra peygamber olunca bu olayı bir tanrı müdahalesi olarak ele alıyor ve buna Kur'an'da

yer ayırıyor. İlgili ayetlerin anlamını da veriyim. *"Kureyş'e kış ve yaz seyahatleri kolaylaştırıldığı için onlar, kendilerini açlıktan doyuran ve her çeşit korkudan emin kılan şu evin (Ka'be'nin) rabbine kulluk etsinler"* diyor. Peki, fazla uzatmadan kısa bir cümleyle sormak lazım: Adam diploması yapmış, kafasını kullanıp toplumunu açlıktan kurtarmışsa; bunun Allah'la ne alakası var! Adam toplumuna çare bulmuş, onları açlıktan kurtarmış ve yıllar sonra Muhammed dünyaya gelip kendini peygamber ilan edince, "Cebrail geldi ayetler getirdi, eskiden Allah sizi o açlıktan kurtardığı için ona ibadet edin" şeklinde ayet indiriyor ve üstelik bu olayın işlendiği iki satırlık surenin adı da Kureyş suresi oluyor. Gerçekten ilginç bir olay. İşte Muhammed böylesine bir Muhammed'di: Hesabına gelen konuyu nerede, ne zaman işlenmişse işlensin buna bakmaksızın alıp ayet olarak değerlendiriyordu.(249)

L) HİLFÜ'L FÜDUL TEŞKİLATI

Bu teşkilat ilkin Curhumiler zamanında icat edilmiş. Çeşitli kabilelerin ileri ge-

lenleri bir araya gelip bölgelerinde haksızlığı önlemek amacıyla kurmuşlardır. Bugünkü tabirle bir nevi insan hakları teşkilatı gibi bir anlam taşıyordu. Tabi ki her sistem için geçerli olduğu gibi bu da zaman içinde meydana gelen kavgalar-savaşlar yüzünden uygulamadan kaldırılır. Araştırmacılara göre Arapların tarihinde en insani ve en çok beğenilen teşkilat budur. H. Muhammed'in peygamberliğinden önce Mekke'de bunun tekrar canlandırılması nın nedeni şöyle açıklanır: Mekke dışından bir tüccar mal getirip Mekke'de satmak ister. Bunu As b.Vail adında bir Mekke'li satın alır; ancak parasını ödemez. As, Mekke'de önemli biri olarak biliniyordu. Adam durumu Mekke'de çeşitli ailelere bildirir; ancak onlar yardımcı olmazlar. Bu sefer adam sabaha doğru Ebu Kubeys dağına çıkıp şöyle seslenir. Ki o sırada herkes Ka'be'de ibadet halinde adamın sesini duyar.

Ey Fihroğulları! Bir mazluma yetişin. Mekke'nin ortasında malım elimden gitti. Ey toplananlar! Ka'be'de grup grup Umresini yapamayan perişan bir ziyaretçi var. Ey Hicr ile Haceru'l-Esved arasında toplananlar! Bu mukaddes yer, keremini ta-

Eskiden insanoğlu tabii afetlere karşı korkunca çeşitli ilahlara inanmak zorunda kalmış. Bazı açığözler de kendilerini o tanrı-tanrılar/tannıçaların bir temsilcisi olarak insanlara takdim etmişlerdir.

mamlayanlarıdır. Günahkar ve zalim kişinin elbisesi, o kişiye saygı ve asalet vermez diyor. Bunu duyan Zübeyir b. Abdulmuttalip hemen harekete geçiyor; başta Haşim, Zühre ve Teymoğulları olmak üzere kabile liderleri Abdullah b. Cüd'a'nın evinde toplanıyorlar. Abdullah onlara yemek veriyor. Ondan sonra ortaya attıkları ortak görüş üzerine yemin içiyorlar, Allah'a söz veriyorlar. Hepsi, tümümüz bir ses olup Mekke şehrinde ve çevresinde mazlumu zalime karşı koruyacağız; ta ki hakkına kavuşana kadar. Bu mazlum ister yerli, ister yabancı olsun mutlaka korunacaktır ilkesi üzerine anlaşıp yemin içiyorlar. İlk olarak hemen kalkıp As'ın evine gidiyorlar ve o yabancı'nın parasını ondan alıp sahibine veriyorlar. (250)

O kadar etkili sonuç veriyor ki, daha sonra Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin ile o zaman Medine emiri olan Velit b. Utbe arasında bir mal konusunda anlaşmazlık çıkıyor. Velit makam yetkisini de kulları Hz. Hüseyin'e karşı dik davranınca; Hüseyin ona, "Ben durumu Hilf'ül Fudul" teşkilatı yetkililerine aktaracağım diyor. Burada gayem bu iki şahıs arasında geçen olayı anlatmak değil. Maksat, Hz. Hüseyin'e kadar bu teşkilatın ne kadar da olumlu anlamda etkili olduğunu belirtmek. Hüseyin burada İslami mahkemeden söz etmiyor; sonuç getirici olarak bu teşkilatı adres gösteriyor. Bu olay, teşkilatın ne kadar önemli olduğunu bariz bir kanıttır. (251)

Daha sonra Müslümanlar arasında meydana gelen ikdidar kavgaları sonucu kimse artık bu teşkilatı dinlemiyor ve tarihe karışıyor. Mesela Muaviye, Yezit gibileri varken o teşkilatın geçerliliği söz konusu olur mu? Hz. Muhammed henüz 10 yaşlarında iken kendisi de sık sık o teşkilata uğrayıp olup bitenleri izliyordu. Yani orası onun için bir hayat okuluydu demek yerindedir.

Hz. Muhammed bu teşkilatın önemini şu sözleriyle dile getiriyor: "Abdullah b. Ced'an evinde ben de bu teşkilata katıldım. Bu, benim için kızıl develere sahip olmaktan daha kıymetlidir. Şayet beni oraya çağırırlarsa İslam geldiği halde ben yine giderim" diyor. Bu hadis onlarca İsla-

Muhammed, hesabına gelen konuyu nerede, ne zaman işlenmişse işlensin buna bakmaksızın alıp ayet olarak değerlendiriyordu.

mi kaynakta geçiyor. Bu olayda önemli olan şudur. Hz. Muhammed yirmi yaşlarından itibaren (590.m) bu teşkilat'a tanışıyor, burada bir pratik görüyor. Bu kendisi için aynı zamanda bir hayat okulu, bir bilgi merkezi. Bir diğer nokta, peygamber olduğu halde, "Ben oraya çağırılısam yine seve seve giderim ve bunu kızıl develere sahip olmama da tercih ederim" diyor. Bu açıklamalar, teşkilatın ne kadar önemli olduğunun itirafıdır. Ne yazık ki Hz. Muhammed oraya gidip olup bitenleri gördüğü ve az önce geçtiği gibi teşkilatta hakkında olumlu beyanatta bulunduğu halde bu teşkilatın özüne uygun bir ayeti Kur'an'da bulmak zor. Hem Hz. Muhammed'in 20 yaşında iken bu teşkilata gidip gelmesi, hem peygamber olduktan sonra, "şayet oraya davet edilirim bir daha giderim ve orayı kızıl develere sahip olmaya tercih ederim" demesi ve hem de Hz. Hüseyin ile Velit b. Utbe arasında meydana gelen

Hz. Muhammed daha sonra peygamber Kureyşlilerin olayını bir tanrı müdahalesi olarak ele alıyor ve buna Kur'an'da yer ayırıyor: "Kureyş'e kış ve yaz seyahatleri kolaylaştırıldığı için onlar, kendilerini açlıktan doyuran ve her çeşit korkudan emin kılan şu evin (Ka'be'nin) rabbine kulluk etsinler" diyor.

anlaşmazlık sonucu Hüseyin'in, ben durumu 'Hilf'ül Fudul' yetkililerine aktaracağım sözünü ilgili kaynakları dipnot olarak ekledim. Bunlar arasında en başta Buhari geldiğini belirtmek isterim. (252)

M) FARKLI İNANÇLARI HZ.MUHAMMED'E AKTARANLAR (GERÇEK CEBRAİLLER)

Şimdiye kadar Kur'an'daki bilgileri Tevrat, İncil, eski örf-adetler, şairlerin şiirleri ve halk arasındaki efsanelerle karşılaştırmaya çalıştım, bu konuda geniş bir tespit, geniş bir bilgi sundum.

Bu başlıkta ise eski inançlardan Tevrat'a, İncil'den diğer Ortadoğu dinlerine ve o gün var olan önemli şahısların şiirlerine, düşüncelerine kadar bunları tarayıp Hz. Muhammed için hazır hale getiren, Kur'an'ın ortaya çıkmasına katkıları olan şahıslar (Hz. Muhammed'in asıl Cebrailleri) üzerinde duracağım. Başka bir ifadeyle, faydasız, mitoloji de olsa bu eski bilgileri kim derleyip Hz. Muhammed'e hazır hale getirdi ve o da yeni bir ambalajla Kur'an'ı nasıl ortaya koydu? İşte benim en çok benimsediğim konu burası. Bakalım kimlerin katkısı olmuş, kimler Hz. Muhammed'e bu bilgileri aktarmış göreceğiz.

Bu cümlelerimden "Efendim bakın işte yazar da itiraf ediyor ki Kur'an'ın ortaya atılması zor bir olay. Bu yüzden ona bir ekip bulmak zorunda kalıyor" gibi bir yanlış algı ortaya çıkmasın. Kur'an'da zor ve yeni bir konu yoktur; ancak Tevrat'tan olsun, İncil'den olsun bu bilgileri Muhammed'e aktaranlar var mıydı; yoksa kendisi mi Tevrat ve İncil okumuş, onlardan alıntı yapıp Kur'an'a mı geçiriyordu; buna açıklık getirmeye çalışacağım. Diyelim günümüzde biri kalksa her üç kutsal kitabı (Tevrat, İncil ve Kur'an'ı) önüne koyup bunlardan bir özet çıkarıp yeni bir isimle ortaya koysa biz kalkıp ona peygamber mi diyelim! İşte Muhammed'in durumu böyledir. Kaldı ki bu hikâyeleri birerinden dinleyip yazmadan sözlü olarak anlatmak zor bir iş de değil. Zaten Kur'an, halife Os-

man'a kadar yazılı olarak ortalıkta yoktu, hep sözlü olarak ağızdan ağıza dolaşıyordu. Benim bir halam var, hala yaşıyor ve okur-yazar da değil. Onu tanıyanlar, kendisine aslında sen kolaylıkla parlamenterlik yapabilirsin diyorlar. Şunu demek istiyorum: Eğer Hz. Muhammed o zaman birilerinden Yusuf-Züleyha, Musa-Firavun, Nuh tufanı, Süleyman-Belkıs olayları gibi Kur'an'da anlatılan hikâyeleri dinlemişse pekâlâ bunları anlatabilir; bu zor olan bir iş değil ki. Kaldı ki bu konuda ona yardımcı olanlar vardı. İşte bu başlıkla bunlardan bahsedeceğim.

Hz. Hatice ve amcaoğlu Varaka b. Nevfel

Hemen konunun başında şunu açık bir şekilde belirtiyim ki, *Kur'an'ın asıl mimarları Hatice ve Varaka b. Nevfel idi*. Nasıl elektrik formülünü Edison bulmuş ve ondan sonra gelen elektrik mühendisleri elektrikliği daha da ileriye götürmüşlerse Kur'an da aynen böyledir. İlk pirleri bu iki kişidir. Daha sonra farklı kişilerden Tevrat'taki hikâyeleri öğrenip daha da geliştirmiştir. Bunu Varaka ve Hatice şahsında kanıtlarıyla ortaya koymaya çalışacağım. Hatice henüz Hz. Muhammed'le evlenmeden Mekke'nin en zenginiydi. Onun mal varlığı, tüm Mekkelilerin mal varlığından daha fazlaydı. Ayrıca okur-yazar ve bilgili biriydi. (253)

Muhammed için Kur'an'daki bilgileri Hatice sağlıyordu. Mesela bilge kişi Varaka b. Nevfel ve onun rahibe olan kız kardeşi *Küteyle/ümmü Kıtıl* ve patrik *Osman b. Hüveyris* Hatice'nin amca çocuklarıydı. Hatice'nin kafasında Muhammed'i lider yapmak vardı. Zaten Osman b. Hüveyris Mekke yönetimi için çok uğraşmıştı; adam Rum yönetiminden bile bu konuda yardım istemiş ve onay da almıştı; ancak Mekkeliler buna rıza göstermemişlerdi. Yani adam zeki ve dünyadan haberi olan biriydi. (254)

Hatice ilkin bu üç kişiyle başladı, bunlarla ilişkiyi güçlendirdi ve onların bildikleri dini konuları kendisi bizzat öğrenmeye çalıştı. Ayrıca kaynaklarda anlatılan

Hikâyeleri birilerinden dinleyip yazmadan sözlü olarak anlatmak zor bir iş de değil.

yor ki, Varaka, dini bilgisini geliştirmek için Şam ve Musul taraflarına gidip birçok Hristiyan ve Yahudi din âliminden bilgiler öğrenmişti. Bu arada Varaka hem Tevrat'ı İbranice'den Arapça'ya, hem de İncil'i Arapça'ya çeviriyordu. Varaka'nın Tevrat ve İncil'i Arapça'ya çevirdiği bilgisi, Buharî'de birkaç yerde ve Müslim'de işlenmiştir. Bu bilgiler Arapça'ya çevrilince tabii ki hem Hatice, hem de Muhammed için bunlardan yararlanmak kolay oluyordu. Hatice, Varaka'nın Arapça'ya çevirdiği o bilgileri hep Muhammed'le müzakere ederdi. Tabii ki Muhammed de boş biri değildi, başta Varaka olmak üzere o insanları dikkatle dinliyor, bilgi topluyordu. (255)

Bunun dışında zaten Mekke şehri Yahudi ve Hristiyanlarla doluydu. O zaman

Hemen konunun başında şunu açık bir şekilde belirtiyim ki, *Kur'an'ın asıl mimarları Hatice ve Varaka b. Nevfel idi*. Nasıl elektrik formülünü Edison bulmuş ve ondan sonra gelen elektrik mühendisleri elektrikliği daha da ileriye götürmüşlerse Kur'an da aynen böyledir. İlk pirleri bu iki kişidir.

Ka'be içinde eski peygamberlerin isimleri, ağaçların resimleri ve Hz. İsa ile annesi Meryem'in resimleri vardı. Mekke geri alınca Muhammed, amcası oğlu Fazl'a onları imha etmesi için talimat veriyor diye; kendisi bizzat elini Hz. İsa ve Meryem'in resim/figürleri üzerine koyuyor, kimse bunlara karışmasın diyor. Yani Varaka dışında zaten o bölgede Hristiyanlık inancı yaygındı, Muhammed kolaylıkla bu dinden yararlanabiliyordu. Yalnız Varaka özel bir şekilde Muhammed'i yetiştiriyor, geleceğe hazırlıyordu. Bu adam ayrıca Hz. Muhammed'in de soyundandı. (256)

Varaka b. Nevfel'in bir başka özelliği de, daha genç iken Hz. Muhammed'in dedesi A.Mutallip, Osman b. Hüveyris, Ubeydullah b. Caşş, Ebu Ümeyye b. Muğire ve başkaları gibi onun da Hira dağına gidip uzun süre kalmasıdır. Demek ki bu Hira'da keramet varmış ki daha sonra Muhammed de oraya gider ve belli bir süre sonra ilk ilhamını ordan alır. Bunlar burada genelde bir ay kalır zamanlarını oruçla geçirirlerdi. Bu kişiler aç olanları doyurur, yoksullara yardım ederlerdi. Bunlar aynı zamanda putlara karşıydı, putlar adına kesilen etten yemezlerdi. O mağarada dinle ilgili kitaplar okur, onlarda geçen kıssalar hakkında düşüncelerini geliştirirlerdi. Bunlar çocukların sünnet olmasını isterdi, Hac ibadeti, boy abdesti almak, içki içmemek bunlar için önemliydi. Tüm bunlar tanrı buyruğu olarak şu an Kur'an'da var. (257)

Haddadı bu konuda şunu yazıyor: Muhammed 25 yaşında Hatice ile evlenir ve 40 yaşında peygamberliğini ilan eder. Varaka'nın onu onbeş yıl yetiştirmesi, peygamberliği için önemli bir süredir diyor. Bugün bile 15 yıllık tahsil bir üniversiteyi bitirmeye tekabül ediyor. Hatta *Hariri*, Varaka Muhammed'i kendine evlat edinmişti ve Hristiyanlık dininde yetiştiriyordu ki gelecekte ondan sonra Muhammed onun yerine o bölgede Hristiyanlığı sürdürsün diye yazıyor. Evet; Varaka Muhammed'i evlat edinmişti diyor. (258)

Muhammed'in Kur'an'da işlediği bilgileri daha önce o toplumun da bildiğini zaten Kur'an itiraf ediyor. Ayetin anlamını Di-

H. Ayşe, "Veraka ölür ölmez vahiy kesilmiş ve bu boşluk yüzünden de Muhammed defalarca dağa çıkıp intihar etmek istemiş" diyor. Bundan sonraki bölümde bunu anlatacağım. Evet; bilge adam gidince tabi ki H. Muhammed ortalıkta hocasız kalıyor.

yanet'in Kur'an mealinden veriyorum: *"Sana indirdiğimizden şüphede isen, senden önce indirdiğimiz kitapları okuyanlara sor. And olsun ki, sana Rabbinden gerçek gelmiştir, sakın şüphelenenlerden olma"* diyor. Ben de burada soruyorum; kimmiş bu danışma heyeti ki Muhammed bile Kur'an'dan şüphe ediyorsa onlar ona yardımcı olsunlar? Evet; burada Kur'an yakayı ele veriyor: Muhammed'den daha bilgili insanların o dönemde var olduğunu tescil ediyor. İşte bu şahıslar baştan beri belirttiğim kişiler ve daha niceleriydi.(259)

H. Ayşe, "Veraka ölür ölmez vahiy kesilmiş ve bu boşluk yüzünden de Muhammed defalarca dağa çıkıp intihar etmek istemiş" diyor. Bundan sonraki bölümde bunu anlatacağım. Evet; bilge adam gidince tabi ki H. Muhammed ortalıkta hocasız kalıyor.

Doğrusu, ben konuya ilişkin var olan bilgileri bir araya getirince şu kanıya varıyorum: Aslında Varaka kendini iyi yetiştirmiş bir Hristiyan; ancak çok yaşlanmıştı (Muhammed zamanında yaşı 80'i geçmişti) ve gözlerini de kaybetmişti. Muhammed hakkında şunu düşünmüş: Ben nasıl olsa yaşlılıktan giderim. En iyisi bu insanın şartları da uygun (Hatice zengin. Ayrıca Muhammed baba tarafı da Mekke'nin yöneticilerinden ve kendisi de becerikli) onu iyi yetiştireyim yerimi tutsun, benden sonra Hristiyanlık dinini halka anlatsın demiş; bu amaçla ona Tevrat, İncil ve birçok bilgiyi öğretmiş. Hira mağarasında

onu oruç ve namazla oğunlaştırmaya çalışmış. Tüm adresler, az önceki ayette de geçtiği gibi Muhammed döneminde ondan daha üstün bilgiye sahip kişilerin var olduğu noktasında birleşiyor.(260)

H. Muhammed Medine'ye geçince nasıl on yaşındaki zeki çocuk Zeyd b. Sabit'i kendine seçip sağ kol yaptıysa ve öyle ki daha sonra kitap haline getirilen Kur'an'ın komisyon başkanlığını yapma aşamasına gelmişse, Varaka da 'Nasıl olsa bu çocuk benim eniştemdir ve şartları da uygun onu özel olarak yetiştireyim demiştir.

Gerek Sünni ve gerekse Batılı kaynaklarda en çok Muhammed'in Şam tarafında bir iki sefer görüştüğü papaz Bahira ve Nastura üzerinde durulmuş. Muhammed bilgisini bu adamlardan almıştır diye geçiyor. Ben burada Varaka'nın hakkının yendiğini görüyorum. Diyelim Muhammed onlarla bir ay bilgi alış veriş yapmış; peki bu kadar yeterli mi! Burada şu ortaya çıkıyor: Muhakkak Bahira, Varaka'ya iletmek üzere Muhammed'e mektup vermiş veya sözlü olarak söylemiş; ya da başka kişiler aracılığıyla haber iletmış: 'Ey Mekke'deki temsilcimiz Varaka! Bu çocuğa sahip çık, onu yetiştir; gelecekte bir papaz olarak bizim yerimize geçsin' demesi mümkün. Bahira yapmışsa ancak bunu yapmıştır. Zaten mantıklı olanı da budur.

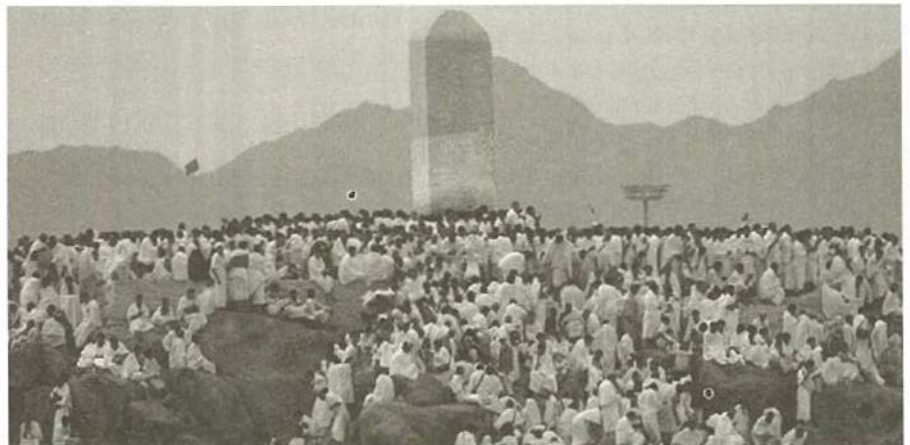
O zaman Mekke'de Dar-ü Nedve diye bir meclis vardı. Buraya ancak kırk yaşını dolduran önemli kişiler üye olabiliyordu. Bu bir nevi Mekke'nin yönetim kadrosu-

nun merkezidi. Bunlar içinde Varaka da vardı.(261)

Hatice, Muhammed'le evlenmeden önce millet ona 'Et-Tahire' diyordu. Yani temiz, mümtaz şahsiyetli kadın demek. Kadın sadece servetiyle değil; aynı zamanda ahlak ve bilgisiyle de bölgesinde ve çevresinde şöret sahibiydi. Muhammed'in kendi peygamberliğini bu Dar-ü Nedve denilen meclise üye olan kişilerde şart olan kırk yaşına gelmesine denk getirmesi de anlamlıdır. Hatice kadın olduğu için kendini peygamberlik için ortaya atmayınca Muhammed'i yetiştirmeye gayret gösteriyordu. Kimileri zaten açık bir şekilde Hatice'den olmasaydı Muhammed peygamberlik deneyimini kazanamazdı diye yazmışlardır. (262)

Varaka onlara özel dersler vermekten ziyade; uzun gecelerde Tevrat'ta anlatılan Musa-Firavun, H. İbrahim'in hayat hikâyesi, Yakup-Yusuf, Nuh Tufanı, Süleyman peygamber hikâyelerini... hep anlatıyordu.(263)

Bu konularla ilgili Halil Abdulkerim'in kitabından kısa bir kesit eklemek isterim. Muhammed'le Varaka b. Nevfel, Bahira ve Addas arasında iletişimi sağlayan Hatice'dir. Varaka'nın Tevrat ve İncil'den Arapça'ya yaptığı çevirileri Muhammed'e öğrettiği yine Hatice'dir. Çünkü kendisi okuyamaz bir kadındı. Bölgedeki önemli insanların Muhammed'le tanıştıran, önemli din ve itikatlar konusunda ona yardımcı olan yine Hatice'dir diyor. (264)

Muhammed'in Kur'an'da işlediği bilgileri daha önce o toplumun da bildiğini zaten Kur'an itiraf ediyor.

Hatice'nin rahip Bahira ve rahip Adas'la irtibat içinde olduğu, hele Bahira'ya şahsen gidip bilgi topladığı İslami kaynaklarda anlatılıyor.

Muhammed, değişik milletlerden Mekke ve çevresindeki panayırlara katılmak için gelen insanlarla irtibat halindeydi. Mecusilik, Yahudilik, Hristiyanlık, Sabilik, Mezopotamya dinleri konusunda onlardan bilgi ediniyordu. Ayrıca Ukaz, Mecnene gibi ünlü panayırda konuşmalar yapan ünlü kişileri dinlerdi. Örneğin daha önce hakkında bilgi verdiğim Kuss b. Saide gibi. Geceleyin ise bazen sabaha kadar Hatice ve Varaka ile bu konuları konuşur değerlendirilmelerde bulunurlardı.(265)

Kaynaklarda Hz. Muhammed'in Varaka'nın ölümünden sonra, ben rüyamda "Varaka'yı gördüm, onun üzerinde beyaz bir elbise vardı. Bu da gösteriyor ki kendisi cennet ehliendir. Çünkü cehennemlik olanlar beyaz elbise giymezler" dediği anlatılıyor. Tabi ki Varaka'nın bu kadar emeğine karşı böyle bir iltifat normaldir.(266)

Gerçek bu iken İslami kaynaklarda akıl almaz senaryolar da yazılıp çizilmiştir. Örneğin; Varaka'nın Hatice'ye, size müjdelersun ki Muhammed peygamberdir demesi gibi. Ama aynı eserlerde, "Varaka Hristiyan dini üzerine vefat etmiştir" bilgisi de var. Peki; madem Muhammed peygamberdir diye müjde veriyorsun, o zaman sen niye ona inanmıyorsun, niye Hristiyan olarak ölüyorsun? Belli ki bunlar uyduruk şeylerdir. Gerçek şu ki, Hristiyanlık dinini sürdürmek için Varaka kendine bir halef yetiştirmiş; ancak onun ölümünden sonra iş başka bir mecraya girmiştir.

Farklı bir senaryo örneğini daha anlayalım. Hatice bir ara Muhammed'e, "Ara sıra sana gelen, bir şeylerden söz eden kişi (yani Cebrail) bir ara sana gelince bana haber ver" diyor. Bir gün Muhammed ona "İşte Cebrail burada, geldi" diyor. Bunun üzerine Hatice, Muhammed'e, sol dizim üzerinde otur diyor ve Muhammed oturuyor. Bu arada Hatice soruyor: "Peki Cebrail hâlâ burada mı?" Muhammed, "Evet; hâlâ burada" yanıtını veriyor. Hatice

Varaka'nın Tevrat ve İncil'den Arapçaya yaptığı çevirileri Muhammed'e öğreten Hatice'dir.

ce Muhammed'e, bu sefer sağ dizim üzerinde otur diyor ve Muhammed oturuyor. Hatice bir daha soruyor, Cebrail var mı diye. Muhammed evet diyor. Hatice bu sefer Muhammed'e, kucağımda otur diyor ve Muhammed oturuyor. Bir daha soruyor, Cebrail yine burada mı diye? Muhammed yine evet diyor. Hatice bu sefer üzerindeki başörtüsünü çıkarıp atıyor ve Muhammed'den soruyor, hala burada mı? Muhammed, hayır bu sefer çıkıp gitti diyor. Bunun üzerine Hatice, sen peygambersin diyor. Çünkü Cebrail başı açık kadınların olduğu yerde durmaz diyor. Bu hadisi ilk İslam tarihçilerinden İbni İshak (h.153.ö) anlatıyor. İbni Hişam (h.213.ö) da bunu işlemiştir. Yine ilk İslam tarihçilerinden ve aynı zamanda müfessir (Kur'an yorumcusu) olan Taberi (h.310.ö), neredyse ilk hadis âlimlerinden sayılan Taberani (h.360.ö), daha sonra Niveyri (h.733.ö) ve saymadığım birçok İslam

Varaka b. Nevfel, Hira mağarasında onu oruç ve namazla olgunlaştırmaya çalışmış. Tüm adresler, az önceki ayette de geçtiği gibi Muhammed döneminde ondan daha üstün bilgiye sahip kişilerin var olduğu noktasında birleşiyor.

tarihçisi Hatice'nin az önceki hikâyesini, onun Hz. Muhammed'in peygamberliğini test etmesini işlemiştir. Böyledir işte; vahyin kimden geldiğinin izini kaybettirmek için her yalan dolana başvurmuşlardır; ama nafile(267)

Mekke şehri zaten yabancılarla doluydu. Yunanlılardan aileler oraya yerleşmişti. Çünkü ticaret için önemli bir merkezdi. Arap çölünde bir şey olmadığı için oraya yerleşip mallarına pazar buluyorlardı. Mısır, Musul ve Şam'dan Hristiyanlar gelip oraya yerleşmişlerdi.(268) Zaten İslamda var olan çoğu kurallar daha önce o coğrafyada icra ediliyordu. Bunu detaylıca yukarıda izah ettim.(269)

Hatice'nin vefat ettiği yıla 'Senetü'l Hazen' denir. Yani üzüntü yılı. Demek ki Hatice'nin gitmesi, Muhammed'in projesi üzerinde ciddi anlamda olumsuz etki yapmıştır. Kimileri, "Hatice onun eşiydi, vefat edince tabii ki üzüldü; dolayısıyla üzüntü nedeni projesine yaptığı katkıdan değil de; hayat arkadaşını kaybetmesinden dolayıdır" gibi laflar kullanabilirler. Olay bu değildir. Çünkü Muhammed'in Hatice'den daha genç yaşta ölen başka eşleri de vardı ve onlar için hiçbir şey söylendiği söz konusu değil. Kaldı ki, yoruma gerek yok. Zira deminden beri anlattığım gibi Hatice bu işte baş aktördü.

Ayrıca her ne kadar İslami kesim inkâr edip gizliyorsun da Muhammed'in okur-yazar olduğu konusunda kaynaklarda kanıtlar çok. Bu konuda özel bir kitabım zaten piyasada var.(270)

Kur'an'da Muhammed ümmidir diye geçiyor. Ümmi demek okur-yazar olmayan demektir anlamını çıkarmışlar. Bu konuda Cuma suresi ikinci ayet açıklamalarında hem Taberi, hem de Kurtubi şunu yazmışlardır: Muhammed'in ümmeti ümmiydi demek, yani daha önce onlara tanrıdan kitap gelmemiştir demektir. Hatta Kurtubi, "ister bunlar yazıyı bilmiş olsunlar ister bilmesinler fark etmez: Kendilerine Allah'tan kitap gelmediği için tüm Kureys ve Mekke halkına ümmi deniliyordu" diyor. Zaten bu konuda hadis de vardır. Ak-taran Übey b. Kab. Hz. Muhammed Ceb-

rail'e, ben ümmi bir ümmete gönderildim diyor ve açıklıyor: İçlerinde yaşlı, erkek, kız, hiç kitap okumayanı var diyor. Bu hadis, ümmünün kendilerine peygamber gönderilmeyen, boşlukta olan toplum demek olduğunu kanıtlıyor.(271)

Son yıllarda bir komisyon tarafından hazırlanıp piyasaya sürülen 33 ciltlik "Da-iretü'l Mearif-i İslamî" adlı eserde, "Muhammed'in, ayetleri zaman zaman kendi eliyle yazması muhtemeldir" diye bilgi var.(272)

Buhari'de şu açıklama var. Hüdeybiye antlaşmasının kâtibi Hz. Ali'ydi. Bu antlaşma yazılırken imzalayanlardan biri İslam lideri Muhammed, diğeri de Mekkelilerden biri. Sonunda Hz. Ali, bu antlaşma Allah'ın resulü Muhammed ile falanca tarafından kabul edilmiştir cümlesini yazınca karşı taraf itiraz ediyor: Muhammed'in Allah'ın resulü olarak yazılmasını kabul etmiyoruz. Onun yerine Abdullah oğlu Muhammed şeklinde düz yazın diyor. Hz. Muhammed Hz. Ali'ye, "o zaman Allah'ın resulü ifadesini sil; sadece Abdullah oğlu Muhammed kalsın" diyor. Ali bunu kabul etmiyor, bunu yapamam diyor. İşte o sırada Muhammed kalemi eline alıyor, o ibareyi eliyle siliyor, cümleyi karşı tarafın istediği şekle getiriyor. Ancak Buhari bunu anlatırken, "Muhammed'in yazması iyi değil" diyor. Bu açıklama Buhari'de birkaç yerde geçiyor.(273)

Hep vurgu yapıyorum, Muhammed'in okur-yazar olmadığı sözü bir taktik olarak öne sürülmüştür: Denilsin ki okuma-yazması olmayan bir kişi nasıl böyle bir kitabı ortaya çıkarabilir! Dolayısıyla olsa olsa ancak Allah'tan gelen bir vahiydir diye.(274)

Kur'an'ın başkaları tarafından Muhammed'e öğretildiği konusu o zaman zaten gündemde vardı. Buna Kur'an birkaç yerde değiniyor. Ben Hatice ve Varaka üzerinde durdum. Tabii ki hocalar çoktu. Bilgi olsun diye özetlemek isterim.

Nahl suresinde, "And olsun ki biz onların (inanmayanların), Kur'an'ı ona (Muhammed'e) bir insan öğretiyor dediklerini biliyoruz. İddâ ettikleri kişinin dili yabancı-

"Hep vurgu yapıyorum, Muhammed'in okur-yazar olmadığı sözü bir taktik olarak öne sürülmüştür."

dır. Oysaki Kur'an dili apaçık Arapça'dır" deniliyor. Bu ayet, o zaman inanmayanların, Muhammed kimi Kur'an bilgilerini bir şahıstan alıyor iddialarını teyit ediyor. Ancak hangi isimdi, kimdi bu ayette belli değil. Kur'an yorumcuları birçok isim üzerinde durmuşlar; hatta yerli olan Araplardan da saymışlar. Ancak ayette geçen "dili yabancıdır" ifadesi, gösteriyor ki bundan kasdedilen yerlilerden değil. O yüzden burada adres olarak Selamn-i Farisi gösterilmiş. Kimileri de o zaman Mekke'de birçok yabancı vardı diyor; inanmayanlar Muhammed onlardan bilgi topluyor diyorlardı. Bunların başında da Rum asıllı; ancak köle statüsünde olan Cebr, Yesar, demirci Bel'am gibi isimler üzerinde durmuşlardır.(275)

Az önceki ayet Muhammed'in yararılandığı tek kişiden söz ediyor. Ancak Muhammed bilgisini birçok insandan alıyor,

Kur'an'da Muhammed ümmidir diye geçiyor. Ümmi demek okur-yazar olmayan demektir anlamını çıkarmışlar; ancak işin aslı böyle değil. Ayrıca her ne kadar İslami kesim inkâr edip gizliyorsa da kaynaklarda Muhammed'in okur-yazar olduğu konusunda kanıtlar çok.

sonra da, "Bana bu bilgiler Allah'tan gelir" diyor şeklinde geniş bir kadrodan bahseden insanlar da vardı. Bundan söz eden ayetler de var. Furkan suresinde, "İnkâr edenler, bu (Kur'an) olsa olsa onun (Muhammed'in) uydurduğu bir yalandır. Başka bir zümre de bu hususta kendisine yardım etmiştir, dediler. Böylece onlar hiç şüphesiz haksızlığa ve iftiraya başvurmuşlardır. Yine onlar dediler ki: (Bu ayetler), onun başkasına yazdırıp da kendisine sabah akşam okunmakta olan, öncekilere ait masallardır. De ki onu, göklerde ve yerdeki gizlilikleri bilen Allah indirdi" diyor. Bu ayette geçen "sabaha akşam okumak" ifadesi ilginçtir. Çünkü Hatice'nin evinde başta Hatice olmak üzere Varaka, kız kardeşi ve Osman b. Hüveyris'ten oluşan komisyon sabahtan akşama kadar çalışıyordu. Ayet boşuna sabah-akşam demiyor.(276)

Ayetlerin tefsirlerine bakıldığında Varaka'dan başka Muhammed'e bilgi verenlerden birçok kişinin isimleri veriliyor. Ben sadece Hatice ve Varaka hakkında detaylı bilgi verdim. Sanırım verilen bu bilgiler, Kur'an'ı kimin/kimlerin Muhammed'e öğrettiğine ilişkin somut bir yanıtıdır. Kalan kişiler hakkında elimdeki yeni kitap çalışmamda detaylıca bilgi vereceğim. Çünkü hepsi hakkındaki olup bitenleri bir makaleye sığdırmak zor. Ancak burada onların kimlikleri hakkında kısa bir bilgi eklemek isterim.

Bu ayetlerin açıklama kısmında Hz. Muhammed'in kendilen'nden bilgi aldığı kişilerle ilgili hayli fazla bir liste sunulmuştur. Bunlar arasında Rum asıllı Cebr, Yesar, Mekke'de demircilik yapan Bel'am adındaki köle, Beni Muğire, Beni Hadremi kabilesinden kitapları olan okur-yazar köleden bilgi aldığını söyleyenler var. Bir kısım insanlar, "Safa tepesinde yabancı bir kalıp eşyalarını satıyordu. Muhammed sıkça onun yanına gidip bilgi topluyordu demişler." Kimileri "Merve tepesinde biri kalıyordu. Muhammed ondan bilgiler almış ve Kur'an'ı bu bilgilerden temin etmiştir vs." şeklinde liste devam ediyor. Tabii ki bütün bunlar okur-yazar ve Tevrat ile İncil'i bilen bilgili kişiler.(277)

Ayetlerin tefsirlerine bakıldığında Varaka'dan başka Muhammed'e bilgi verenlerden birçok kişinin isimleri veriliyor. Ben sadece Hatice ve Varaka hakkında detaylı bilgi verdim. Sanırım verilen bu bilgiler, Kur'an'ı kimin/kimlerin Muhammed'e öğrettiğine ilişkin somut bir yanıttır.

Nisaburi kendi tefsirinde o isimleri şöyle özetliyor: Mekke'de Huveyt b. Abdiluzza'nın "Aiş-Yeiş adında bir kölesi varmış. Kölenin bir de kitapları varmış. Muhammed ona gidip bilgi toplamış ve Kur'an'ı bu bilgilerden oluşturmuştur" demişlerdir. Bazıları, "Cabr adında Rum asıllı Amır b. Hadremi'nin bir kölesi varmış; Muhammed Kur'an bilgisini ondan almıştır"; kimileri de, "Mekke'de kılıç ustası iki zanaatkar varmış. İsimleri Cebr ve Yesar. Bunlar Tevrat ve İncil'i iyi biliyorlarmış. Muhammed onlardan aldığı bilgiyle Kur'an'ı ortaya koymuştur demişler" şeklinde anlatıyor.(278)

Evet; bu ayetlere göre Muhammed'in o zaman yararlandığı hocalar bir değil; birçok kişiydi. Tabii ki bunlar Varaka ve Hatice dışında olan farklı ekiplerdi. Şunu da belirtiyim ki, Muhammed tüm bilgilerini bu kaç kişiden almıştır demek de doğru değildir. Bunlar onun yararlandığı yerlerden ancak bir parçadır. Sonuçta damlaya damlaya göl olur misali tüm bu merkezlerden ve kişilerden aldığı bilgilerden Kur'an'ı ortaya koymuştur. Tabii ki kabul edeceğiz ki Kur'an onundur. Çünkü Hz. Osman'a kadar Kur'an diye bir yazılı kitap yoktu. Bununla ilgili yazdığım özel bir kitabım zaten piyasada var.(279)

N) HZ.MUHAMMED'İ DEFALARCA İNTİHARA ZORLAYAN NEDEN?

Burada net ve ilginç bilgiler sunacağım. Bunlar bir bakıma bu makaleyi özetler durumda. Olayı Hz. Muhammed'in meşhur eşi, Ebubekir kızı Ayşe'den dinleyelim. Uzunca bir hadis; ancak ilgili bölümü paylaşmak isterim. Ayşe, "Varaka vefat edince o esnada vahiy kesilmeye başlıyor ve bundan dolayı Hz. Muhammed çok üzülüyor. Bu yüzden birkaç kez yüksek dağların tepelerine çıkıp intihar etmek istiyor. Her defasında atlamak üzereyken Cebrail ona görünüp "Ey Muhammed! Şübhesiz Sen hak olarak Allah'ın peygamberisin" deyip onu uyarıyor. Böylece Muhammed moral bulup intihardan vazgeçiyor ve evine geliyor.

Ancak vahyin gelmemesi uzun süre devam edince kendisi yine dağa çıkıp intihar etmek istiyor. Dağdan atlamak üzereyken yine Cebrail gelip onu uyarıyor" şeklinde devam ediyor.

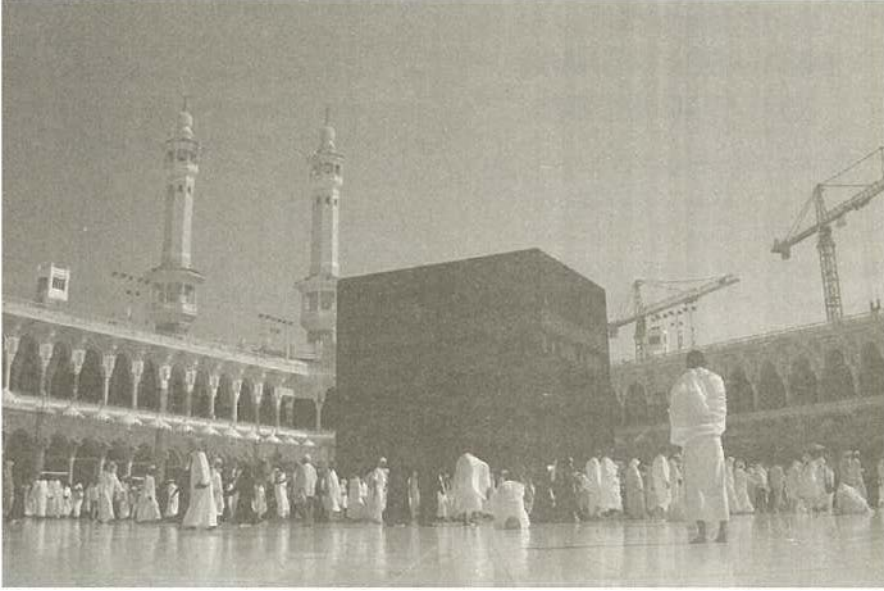
Bu hadis birçok sağlam islami kaynaktan geçiyor. Malum islamda Buhari hadisleri Kur'an'dan sonra ikinci derecede yer alır. Ben de konuyu ilkin Buhari'den özetlemekle başlayayım. Hadiste şu ifadeler açık bir şekilde var: Varaka ölür ölmez vahiy kesilir ve bundan dolayı Hz. Muhammed çok üzülür. Vahye epey ara verilince Hz. Muhammed defalarca dağların zirvesine çıkıp intihar etmek ister. Hatta dağdan atlamak üzereyken Cebrail gelir, onu uyarır.

Bu hadis Buhari'de bir kaç yerde geçiyor; ancak "Rüya" tabirleri kısmında olay daha detaylı anlatılıyor.(280) Buhari'de anlatılanlar olduğu gibi mezhep lideri Ahmet b. Hanbel'in (h.241.ö) Müsned'inde geçiyor.(281)

Ayrıca aynı hadisi İbni Kesir'in (h.774.ö) hem tefsir kitabında, hem de tarih kitabında işlemiştir. Bunları teker teker anlatmama gerek yok. Bunu yazarlar arasında İslam tarihçileri, hadis alimleri, müfessirler var. Yani sayı hayli fazla. A.Raz-zak San'ani (h.211.ö), Avane (.316.ö), Ebu İbni Hibban (h.354.ö), Beyhakı (h.458.ö), Askalani (h.852.ö) ve daha sayamadığım birçok islam alimi bunu işlemişlerdir. Evet; bütün bu verdiğim kaynaklarda şu bilgi ortak olarak işleniyor ki, Varaka vefat edince Hz. Muhammed'e gelen vahiy kesiliyor. Bunun sonucu olarak çok üzülüyor ve daha fazla dayanamayıp dağların zirvesine çıkıp intihar etmek istiyor ve bunu defalarca deniyor. Hadiste geçen "Cebrail geldi, Muhammed yapma etme" lafı bir yakıştırmadır; bunun üzerinde durmaya değmez.

Kur'an'ın başkaları tarafından Muhammed'e öğretildiği konusu o zaman zaten gündemde vardı.

Varaka gibi "Cebrail" olmasaydı Muhammed'in bugünkü projesi olmazdı.

Bu vahiy kesme süresi de pek az değildi. Mezhep lideri Ahmet b. Hanbel'in aktardığına göre bu kesim işi üç yıl devam etmiştir. Bunu aynı zamanda tarihçi İbni İshak da kaydetmiştir. Kimilerine göre bu sürenin iki yıl olduğu belirtilmiş, kimileri daha az demiştir. İşte burada söylenmesi gereken sözün vakti geldi: Demek ki Hatice ile Muhammed kendi aralarında o bilge; ancak âmâ olan Varaka'yı bir nevi öğretmen olarak evlerinde Muhammed için tutmuşlar ve asıl vahiy elçisi Cebrail değil; Varaka'ymış. Kendisi vefat edince belli bir süre dengeler altüst olmuş. Çaresizlikten Hz. Muhammed dağa çıkıp intihara kalkışmış. Burada şöyle bir söz tam da uyuyor: Lübeyd adında biri, Ubeyd adında bir kişiyi ayarlıyor. Lübeyd aslında bilgilerini Ubeyd'den alıyor; ancak halka, "bana Cebrail bu bilgileri Allah'tan getiriyor" diyor. Günün birinde bu plan deşifre olunca halk, "Ubeyd olmasaydı Lübeyd olmazdı" diyor ve bu artık darb-i mesel/ atasözü olarak tarihe geçiyor. Bu, çok eskilerde olan bir şeydir. Aynı zamanda konumuza da uyuyor: Varaka gibi Cebrail olmasaydı Muhammed'in bugünkü projesi olmazdı. Burada şu ortaya çıkıyor ki, Varaka'dan sonra vahyin kesildiği süre içinde Hz. Hatice yine rolünü oynayıp Muhammed için yeni hocalar ayarlayınca (Bel'am, Selman-i Faris-i, Cebr-i Rumi,

Yesar vb.) tekrar vahiy gelmeğe başlamış ve kaldığı yerden devam edilmiştir.(282)

Vahyin kesilmesiyle ilgili zaten Kur'an'da ayetler var.

Duha suresi bununla ilgilidir. Dedğim gibi Muhammed kendine yardımcıları bulunca süreç içinde yine toparlanıyor. O arada geçen boşluğu kapatmak için de Duha suresini indiriyor. Tanrı burada, "Kuşluk vaktine ve karanlığı iyi çöktüğü zaman geceye and olsun ki, rabb'in seni terk etmedi ve sana darılmadı" şeklinde yeminle başlayıp Muhammed'e tekrardan sahip çıkıyor.

Burada sormak lazım: Acaba tanrı nedden vahye ara verip Muhammed'i sıkıntıya sokarak intihara kadar götürdü de sonra bilmem kuşluk vaktiyle, geceyle yemin ederim ki asla ben seni terk etmedim demiş olsun. Kur'an'ın Allah'ı bu şekilde Muhammed'i kurtarsa da bu sefer kendisi zorda kalır. Çünkü ayetin anlamı, "Muhammed kusura bakma, yemin olsun ki seni unutmadım" demek oluyor. Muhammed sözde kendini kurtarıyor; ancak inandığı Allah'ını da bu hale getiriyor.(283) Vahyin kesilmesiyle ilgili inanılmaz uydurmalar da var. Mesela deniliyor ki, Muhammed'in evinde bir köpek yavrusu ölmüş; ancak kendisi bunun farkında değilmiş. Bu yüzden belli bir süre vahiy kesilmiş.

Günlerden bir gün Havle adında bir kadın Muhammed'i moralsiz bulunca, bir ara fırsatını bulup evine gitmiş ve her tarafı yoklayınca bir yerde çoktan ölen köpek yavrusunu görmüş. Kadın onu temizleyip dışarı atınca ondan sonra vahiy gelmeye başlamış. Yani Cebrail köpek leşinin olduğu eve girmiyormuş, vahiy bundan kesilmiş gibi laflar. Peki, evinde köpek leşi olduğunu bilmeyen bir Muhammed nasıl olur da geçmiş ve gelecekte bilgi vermiş olsun! Ayrıca Cebrail savaşlarda(ki en kötü şey savaştır) Muhammed'le birlikteydi bu kötü değildir de köpek leşi mi kötüdür! Bir de kimi rivayetlere göre bu vahiy 2-3 yıl gelmemiş. Peki, bunlar hiç mi evde temizlik yapmamışlar ki köpeği görmesinler.(284)

Bir de vahiy epey gelmeyince; artık muhalif kadınlar bile Muhammed'le alay ediyorlar. Muhammed'in şeytanı ona darılmış, vahiy getirmiyor diye. Yine bu hadis en başta Buhari'de kaç yerde ve Müslim'de geçiyor. Peki, tanrı niye bu fırsatı karşı tarafa verdi acabal(285)

Hz. Muhammed'le Selman-i Farisi arasındaki samimiyete ilişkin kısa ve anlamlı bir not eklemek isterim. Hz. Ayşe, Hz. Muhammed ve Selman-i Farisi geceleyin tek başlarına toplantı yaparlardı. Konuşmaya öylesine dalarlardı ki neredeyse Hz. Muhammed bizi unuttu diyor. Peki, bunlar bu özel sohbetlerde sabaha kadar neyi konuşuyorlardı! (286) Yukarıda anlatılanlardan şu ortaya çıktı ki Kur'an sağdan soldan bir toplama kitabıdır. Peki, hiç

Şunu anlıyoruz: Hatice ile Muhammed kendi aralarında o bilge; ancak âmâ olan Varaka'yı bir nevi öğretmen olarak evlerinde tutmuşlar ve asıl vahiy elçisi Cebrail değil; Varaka'ymış. Kendisi vefat edince belli bir süre dengeler altüst olmuş.

İslamiyet engeli olmasaydı demokrasi Avrupa'dan önce ilk defa Ortadoğu'da gelişip ortaya çıkabilirdi diye düşünüyorum. Çünkü Kur'an tanrı buyruğu olarak kabul edildiği zaman başka sistemlere hayat hakkı mümkün değildir; bu durumda başka alternatifler gelişmiyor.

mi yeni bir şey yok Kur'an'da? Yeni şeyler de var tabi ki...

Mesela; cennette taze huriler var diyor. Kur'an'ın Allah'ı insanlara "hayvan, hatta hayvandan da beterler" diyor, onlara köpek, eşek diyor. Ayrıca ben "en iyi intikamcıyım" diyor. Ebabil kuşları gönderdim; onlar Ebrehe ve askerlerini yok ettiler diyor. Hz. Muhammed'i kızdırdığı için "Ebu Leheb ve onun eşi aleyhine özel bölüm" gönderiyor. Hz. Muhammed malum birçok kadınla evliydi. Onları kontrol altında tutmak için habire ayet üstüne ayet gönderip siz normal kadınlar gibi değilsiniz, yolda yürürken sakın çalımı malımlı

yürümeyin. Ola ki sizin hakkınızda kimi erkeklerin kalbine kötü şeyler gelir diyor. Yine Tahrim suresinde Hz. Muhammed'in eşlerini uyararak, bakın Muhammed sizi boşarsa ben ona sizden daha hayırlı olan dul ve kızlar vereceğim diyor. Bir savaş dönüşü Safvan adında biriyle zina yapmakla suçlanan Ayşe hakkında ondan fazla "kurtarma ayetleri" gönderiyor. Zeyd'in eşi Zeynep'i alabilmek için "Allah yukarıda bizim nikâhımızı kıymıştır" gibi gönderdiği ayetler kalıyor fazladan.(287)

Malum Ortadoğu ilk medeniyetler merkezidir ve çoğu bilim insanlarına göre de insanoğlu ilk defa bu coğrafyada hayata başlamıştır. Mezopotamya ve Mısır medeniyetleri dışında ayrıca birçok medeniyetlere de komşu olmuştur. Bundan dolayı, İslamiyet engeli olmasaydı demokrasi Avrupa'dan önce ilk defa Ortadoğu'da gelişip ortaya çıkabilirdi diye düşünüyorum. Çünkü Kur'an tanrı buyruğu olarak kabul edildiği zaman başka sistemlere hayat hakkı mümkün değildir; bu durumda başka alternatifler gelişmiyor.

Bu makaleyi yazarken "Kaynakça" kısmında geçen tüm eserlerden yararlandım. Zaten yazıda baştan sona kadar yer alan dipnotlar, bu kaynaklarla karşılaştırıldığında belli oluyor ki fazladan yazılan

hiçbir eser yok. Bunu, kimileri başka anlar diye belirtmek istedim. Her şey açık ve nettir.

Dipnotlar

(1) Arif Tekin, Bilinmeyen Yönleriyle Kur'an. Abdullah Yusuf Ali. İng Kur'an tefsiri, s. 1382 ve 1638. Kitap 1938'de Lahor'da Dar'ü Şeyh Muhammed Eşref matbaasında piyasaya sürülmüştür.

The Holy Qur'an: Text, Translation Commentary

(2) Yazdıkları ne kadar sağlıklıdır; bunu bilmiyorum. Çünkü kitap elime geçmedi; geçse de İngilizce olduğu için anlamıyorum

(3) Yazdığı, "Al-Arab'ü Kablet İslam" adlı birkaç sayfalık çalışmasında, Kur'an'da çoğu bilgilerin eski şa-irlerde var olduğunu belirtiyor.

(4) El-Cezur'ü-t-tarhiyye ile Fetret'ü tekvin fi ha-yat-i Sadık-il emîn adlı eserleri.

(5) Nun kitabı Arapça olarak yazılmış ve şu an piyasada mevcut: "el-Kur'an'ü Da'vet'ün Nasraniyye", 2. baskı. Bulsiye matbaası/Beyrut/1986

(6) Ebu'l Abbas Hariri, "Baht'ün fi Neş'at'il İslam" adlı yapıtı ilk defa 1979'da Beyrut'ta yayınlanmıştır.

(7) a-Muhammed Saif Aşmavi, "El-Halafetü-l İslamiye" Sina yayınevi/Mısır/1992

b-Dr. Taha Hüseyin, "Fi-Ş-Şiri-i cahiliyyi" adlı eserinde yukarıdaki bilgiyi yazmıştır.

c-Musatafa Ceha, "Mihnetü-l Akli Fi-l İslam"

(8) Nuh'un 950 yıl yaşadığına ilişkin Tevrat ve Kur'an'dan ayetler: Tevrat Tekvin 9/29, Kur'an, Ankeb-ur 14. ayet

(9) Rahman suresi, ayet 37, Hatib-i Tebrizi, Şerh-ü Divani Antere, s. 199

(10) Zirikli, A'imla, c. 8/114

(11) M.Sait Aşmavi, Halafetü-l İslamiye, s. 46, Şura suresi ayet 9

(12) Kur'an'da Yasin suresi ayet 8, Galir suresi ayet 71, Hakka suresi ayet 32 ve İnsan suresi ayet 4

Bağdadi, "Hazanetü-l Edebi", Abdulkadir b. Ömer Bağdadi, c. 3/396. 234. şahit kısmında.

(13) Mesudi, "Müruc'ü Zeheb", c. 1/56

(14) Meryem suresi ayet 21-23 ve Makd'si, el-bed-ü ve tarih, c. 3/123

(15) Esfehah, el-Eğani, c. 14/13. Husayn b. Hamam başlığı altında.

(16) Menavi, Feydu'l Kadir, c.2/187, hadis no: 1624-1625'in açıklamasında anlatılıyor

(17) İnşikak suresi ayet 17. Alusi, Büluğ'ül arab fi marifet-i ahval-i arab, c. 3/288

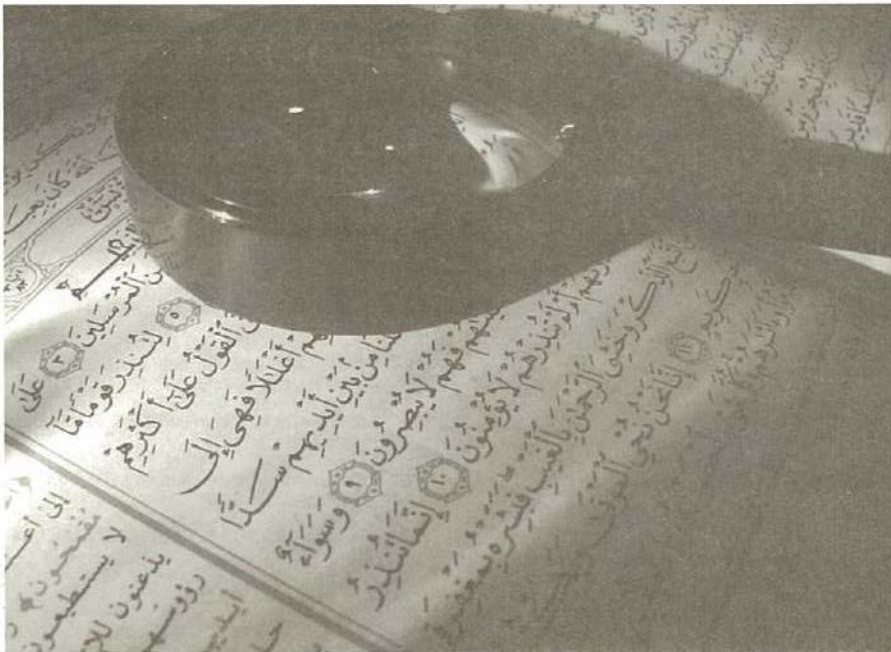
(18) Tarık suresi ayet 1-3 ve Alusi, Büluğ'ül arab fi marifet-i ahval-i arab, c. 3/288

(19) Nur suresi, ayet 43 ve Vakıa suresi ayet 69. Alusi, Büluğ'ül arab fi marifet-i ahval-i arab, c. 3/288

(20) Tekvir suresi, ayet 17-18. Kurtubi tefsiri, ilgili ayet açıklamasında, c. 19/238

(21) Nebe suresi 6 ve 7. ayetler. Duha suresi ilk 1-2. Alusi, Büluğ'ül ereb, c.3/289

(22) Meryem suresi, ayet 61. Nüveyri, Nihayetü-l Erebi fi lünun-i edeb, c. 13/233. Hz. Musa bölümünde. İsrâ suresi ayet 13-14. İbn'l Cevzi, el-muntazam'ü fi tarih, c. 3/154, h. 2. yılında vefat edenler başlığı altında

Peki hiç mi yeni bir şey yok Kur'an'da? Yeni şeyler de var tabi ki...

- (23) a-Cahiz. Hayatü'l Hayevan, c.4/477
b-Alusi, Büluğ'u'l Ereb. c.2/278
c-Mes'udi, Müruc'u Zeheb, c. 1/54
(24) İbni Teymiyye. Mecmuu'l Fetava, c. 17/5-8
(25) Kevser suresi, 1-3. ayetler
(26) a-Zerikli "A'lam" adlı eserinde onun hakkında bu bilgileri veriyor.
b-Daremi, er-Redd'ü atel Cehmiyye, s. 182, no: 389
(27) Alusi, Büluğ'u'l Ereb, c. 2/277
(28) Şehristani, el-milel ve Niha, s. 677. Tahkik eden Ahmet Fehmi Muhammed, Darü'l kütübi'l ilmiye/ Beyrut/ 1992
(29) Halebi, Siret'ü'l Halebi, hemen başta Hz. Muhammed'in soyu başlığı altında anlatıyor ve bunlar İbni Cevzi'nin de kaynaklarında anlatılıyor diyor.
(30) İbni Zekeriyya el-Cerini, Celis-ü Salih c. 3/365
(31) a-Bağdadi, Hazanet'ü'l Edeb, c. 10/331, 858. şahit başlığı altında.
b-M.Sait Aşmavi, el-halafetü'l islamiyye, s. 37
(32) Zümer suresi ayet 9, Nahl 42
(33) Buhari, Zebai'h, bab 16, no: 5499
(34) Buhari, Menakib, no: 3826
(35) a-Buhari, Zebai'h, bab 16, no: 5499
b-Bezari, Keşfü'l Estar, 3/283, no: 2754
c-Nesai, Sünen-i Kübra, c.7/326, hadis no: 8133
d-Makdisi, Ehadisü'l muhtar, c. 3/308, no: 1110
e-Esfahan, el-Eğani, c. 3/86. Zeyd b. Amr başlığı altında
(36) a-İbni Asakir, Tarih-ü Medinet-i Dimaşk, c. 19/344
b-Heysem, Mecme-ü Zevaid, c. 9/693, no: 16179-16182'ye kadar.
c-Zehabi, Siyer-i A'lam, c.1/221: Zeyd b. Harise kısmında.
d-Taberani, Mucem-i Kebir c. 5/86, no: 4663.
e-Ebu Ya'li, Müsned, c. 13/171-74, no: 7212
f-Nesai. Fedail-i Sahabe, s. 27, no: 84, Zeyd b. Amr başlığı altında ve sinen-i Kübra c. 7/325, no: 8132
g-İmam Müzi, Tehzib-ü Kemal, c. 10/39, Zeyd b. Harise bölümünde.
h-El-Müttteki el-Hindi. Kenz'ü'l ummal, c. 14/33, no:37862
i-İbrahim b. İshak Harbi, Garibü'l Hadis, sc. 2/790
j-Hakim Nisaburi, Müstedrek, Mebakib, c. 3/239, hadis no: 4956
(37) a-Ahmet b. Hanbel. Sait b. Zeyd b. Amr hadisleri bölümü, no: 1548 ve 1648.
b-Nesai, Menakib bölümü, c.7/326, no: 8133
c-Taberani, Mucem-i Kebir, c. 1/152, no: 350
d-Askalani, Fethü'l Bari, c. 8/536, Menakib-i Ensar bab 24/3826
e-Zehabi, Siyer-i A'lam, c.1/221: Zeyd b. Harise kısmında
f-Müsned-i Ebu Davud Teyallisi, c.1/190, hadis no: 231
(38) a-Muhibbuddin Taberi, Riyad-ü Nadre, c. 2/303
b-İbni Abdilberri, İstiab, Sait b. Zeyd başlığı altında, no: 982
(39) putlar adına kesilen hayavan etinin haram olduğu içeren ayetler: Bakara 173, Maide 3, En'am 145 ve Nahl 115. ayetler
(40) İbni Hacer Askalani, Fethü'l Bari, c. 8/536. Menakib-i Ensar bab 24/3826
(41) Buhari, Zebai'h, bab 16, no: 5499
(42) Heysemi, Keşfü'l esrar, c. 3/283, hadis no: 2755
(43) Nesai, Fedail-i Sahabe, s. 27, no: 84
(44) Makdisi, Ehadisü'l muhtare, s. 751
(45) Esbehani Eğani, c. 3/86
(46) İbni Asakir, Tarih-ü Medinet-i Dimaşk, c. 19/344
(47) İbni Abdilberri, İstiab, no: 982, Sait b. Zeyd başlığı altında.
(48) a-Taberani, Mucem-i Kebir, c. 5/86, no: 4663
b-Ebu Ya'li, Müsned, c. 13/171, no: 7212
c-Hakim, müstedrek, c. 3/339, no: 4956
(49) Nisa suresi ayet 48
(50) Duha suresi ayet 7
(51) Buhari, Fedail-i Ensar, bab 24, no: 3827-3828
(52) Yunus suresi ayet 31
(53) Müminun, ayetler 86-89
(54) Ankebut, 61
(55) Lokman, 25. ayet
(56) Zümer, 3. ayet
(57) Yasin suresi ayet 2 ve 5. Hicr suresi ayet 87. İnsan suresi ayet 23, Buruc, ayet 21, Vakıa suresi ayet 77, Neml 6. ayet
(58) Yunus suresi ayet 37. Bakara suresi ayet 2, İsra 9. ayet
(59) İsra suresi 41, 45, 82. 91
(60) Nisa suresi 48 ve 116
(61) Nisa suresi 153.
(62) Araf suresi 28. ayet. Nahl suresi ayet 90
(63) İsra suresi ayet 16
(64) Yunus suresi ayet 47. Nahl suresi ayetler 36 ve 89
(65) Mevrure Tosun, Kadriye Yalvaç. Sumer, Babil, Asur kanunları ve Ammi Şaduqa Fermanı, s. 181
(66) Haşr suresi 21. ayet
(67) Rad suresi ayet 31
(68) Furkan, 32. ayet, İsra suresi 106. ayet
(69) Rad 19. ayet
(70) Yasin, 69. ayet
(71) Hakka suresi ayetler 44-47
(72) Ahkaf suresi 8. ayet
(73) Araf 54, Yunus 3, Hud 7, Furkan 59, Secde 4, Kal 38, Hadid 4. Arif Tekin, Bilinmeyen Yönleriyle Kur'an
(74) Fussilet, 9-12
(75) Mezaric, 4. ayet.
(76) Secde suresi 5. ayet, Suyuti, Dürrü'l mensur, Secde suresi ayet 5, c. 11/676
(77) Suyuti, Dürrü'l Mensur, Mezaric suresi ayet 4, c. 14/689
(78) En'am suresi 25, Enfal 31, Nahl 24, Mü'minin 83, Furkan 5, Nemi 68, Ahkaf 17, Kalem 15 ve Muttaffirin 13
(79) Furkan suresi 4. ayet
(80) Nisa suresi ayet 82
(81) İbni Seyyid-i Nas, Uyuni-ül eser, c. 1/157
(82) Cahiz, Kitab'ü'l Heyevan, c.6/275
(83) Saffat suresi ayetler 7-10.
(84) Halil A. Kerim, el-Cezur-ü tarihiye, s.8-15
(85) A'la suresi 18-19
(86) Şuara suresi, 196
(87) En'am suresi, 73.. Tevrat Tekvin bölümü, ilk ayet
(88) İbrahim suresi 32-33
(89) Nahl 12.
(90) Casiye suresi ayet 13
(91) Sahih-i Müslim, Cennet kısmı, hadis no: 2841
(92) Tekvin, Tekvin bölümü 3. bab. Kur'an'da ise Bakara suresi 35-36. ayetler
(93) Maide suresi ayet 30, Tevrat, Tekvin bölümü, 4/1-16
(94) İbrahim olayı Tevrat'ta Tekvin bölümü bab 11'den bab 27'ye kadar devam eder
(95) Tevrat, Çıkış bölümü, bab 21/23-25. Kur'an'da Maide suresi ayet 45 aynı.
(96) Tevrat, Çıkış bölümü, bab 24/1, Kur'an, Araf suresi ayet 155
(97) Tevrat, Çıkış, bab 1/15-22, Kur'an. Bakara suresi ayet 49, Araf 127, 141, İbrahim 6 ve Kasas suresi 4. ayet.
(98) Tevrat, Çıkış, bab 2/1-11, Kur'an'da da aynı anlatılıyor. Taha suresi ayetler 38-39
(99) Tevrat, Sayılar, bab 19/1, Kur'an, Bakara suresi ayetler 67-71
(100) Tevrat, Çıkış bölümü, bab 2/16-22, Kur'an, Kasas suresi ayetler 23-28
(101) Tevrat, Çıkış, bab 4/4-6, Kur'an, Taha suresi, ayet 12
(102) Tevrat, Çıkış bölümü, bab 4/6-8, Kur'an: Araf 108, Taha 22, Şuara 23, Neml, 12 ve Kasas 32
(103) Tevrat, Çıkış, bab 4/10-15, Kur'an, Şuara 13. ayet
(104) Tevrat, Çıkış, bab 7/11-12. Şuara 44-45
(105) Tevrat, Çıkış bölümü, bab 7/20. bab 8/1-15. bab 8/21-24, bab 9/8-12, bab 10/12-15, Kur'an. Araf suresi 133
(106) Tevrat, Çıkış bölümü, bab 16/13-35. Kur'an, Bakara 57, Araf 160 ve Taha 80
(107) Hac suresi 5, Müminun suresi 14. Tevrat, Eyüp bölümü, bab 10/8-12
(108) a-Şehristani, Millet Nihai, s.689-703 b-Dr. Cevat Ali, El-mufasssal, c. 6/507
(109) Luka incili, 18/29-30, Kur'an'da Mücadele suresi, 22. ayet
(110) Matta incili, bab 5/17-19
(111) Matta incili, 4/23-24. Kur'an'da ise Al-i İmran suresi ayet 49.
(112) Matta 26/4. Al-i İmran 54, Enfal 30. Rad 42.

Namlı suresi ayet 50., Yunus suresi 21

(113) İncil. 1. korintoslulara mektuplar bab 2/9, Kur'an'dan Secde suresi ayet 17.

(114) a-Buhari, Bihak bab 8/3244, Tefsir Secde, 4779-4780 ve Tevhid bab 35/7498,

b- Müslim cennet no: 2824-2825.

(115) Maide suresi, 112-115)

(116) Al-i İmran suresi ayet 37.

(117) Al-i İmran 41-43. ayetler

(118) Matta İncili bab 27, Markos 15. Luka 23 ve Yuhanna 19.

(119) Nisa suresi 157-158

(120) Maide, 82.

(121) Bakara 65, Maide 60 ve A'raf 166

(122) Enbiya suresi ayet 91. Tahrim suresi ayet 12

(123) Matta İncili, bab 1/16, Luka İncisi bab 3/23

(124) Bakara suresi ayetler 87 ve 91. Al-i İmran 21, 112, 181, 183. Nisa 155 ve Maide 70

(125) Al-i İmran suresi ayet 49 ve Maide suresi ayet 110

(126) Matta İncili bab 8 ve Markos bab 1/29-35

(127) Matta İncili, bab 8, Markos bab 1/40, Luka İncili bab 5/12

(128) Matta İncili bab 20/29-34 ve Markos İncili bab 8/22-25

(129) Markos İncili, bab 7/32-35

(130) Markos İncili bab 1/29-35

(131) Luka İncili, bab 7/12-15 ve bab 8/49-55

(132) Al-i İmran, ayetler 35-36, Meryem suresi ayet 28. Tahrim suresi ayet 12

(133) Tevrat, Sayılar bölümü, bab 26/59, Çıkış bölümü, bab 15/20

(134) Tevrat, 1. tahrirler, bab 6/1-3, Sayılar, bab 12/1

(135) Suyuti, Dürrü'l mensur, Al-i İmran tefsiri, ayetler 35-37, c. 3/516 ve Kurtubi tefsiri aynı ayetler c. 4/85

(136) Maide 116-117

(137) Maide 73, Nisa 171, Tevbe 31

(138) a-İbni Asakir, Tarih-ü Medinet-i Dimasq, c. 41/198

b-İbni Kesir, Bidaye, c. 7/371

(139) Bakara 229-230, Suyuti, Dürrü'l mensur, c. 2/683.

(140) Ayetler: Enfal 41, Haşr. 6-7, Kurtubi tefsiri, Haşr suresi ayet 7, c. 18/16, Divan-ü Zühre b. Ebi Selma, s.41

(141) Yunussuresi ayet 94

(142) Abd Avn Ravdan, Mevsuat-ü Şuara-i Asn-i Cahili. Baştan sona kadar bu şairlerden bahsediyor.

(143) Muhammed Abdullah oğludur. Sırayla Kab b. Lüey'e kadar şöyle devam eder: Abdülmülâlip, Haşim,

Abdulmenaf, Kusay, Kilap, Mürre ve Ka'b b. Lüey.

a-Ebu Naim Esbehani, Delail-i Nübüvve, c.1/89-90, no:46

b-Zirikli, el-A'lam, c. 5/228

(144) Duha suresi, 2. ayet

(145) Şehabettin Ebşihî, 'el-Mustatraf...' c. 2/87

(146) Nebe suresi ayet 6.

a-Ebu Naim Esbehani, Delail-i Nübüvve, c.1/89-90, hadis no: 46.

b-İbni Kesir, el-bidaye ve Nihaye, c. 3/333

c-Cevad Ali, el-Mufasssal, c.6/505

d-Alusi, Büluğ-ı Ereb, c.2/282

(147) Bakara suresi 22. ayet

(148) a-Cevad Ali, Mufasssal, c. 6/504

b-Tarih-i Yakubi, c. 1/316

(149) a-Zirikli, el-A'lam, c. 2/11.

b-M.Sait Aşmavi, Halafetü-l İslamiye, s.45

(150) İbni Kesir, Bidaye-Nihaye, c.3/266. O zaman yapılan müsabakalarda şiirleri birinciliğe layık görülen şairler şunlardır: 1-İmri'ül Kays,2-Nabiğa Zübeyni, 3-Zübeyir b. Ebi Süйма, 4-Tarafa b. Abd, 5-Antere b. Şeddad,

6-Alkame b. Abd ve 7-Lebid b. Rabia'dır

(151) Ahmet Savran: "İmrü'l Kays b. Huor", TDVİA. C.22/238

(152) Acluni, Keşfu'l Hafa, c. 2/93, no: 1858

(153) Menavi, Feydu'l Kadir, c. 2/187

(154) Menavi, Feydu'l Kadir, c.2/187, hadis no: 1624-1625'in açıklamasında anlatılıyor

(155) Ebu'l Ferec Esfehani, Ağani', c. 14/13, Husayn b. Hamam kısmında.

(156) a-İbni Manzur. Lisanelü aeap. c. 3/238, Ş.R.D maddesinde anlatıyor.

b-Tabresi Mecmau'l Beyan, c. 9/261, Rahman suresi ayet 31-45 açıklamasında.

c-Esfehani, Eğanî, c. 15/65, Hunsu başlığı altında.

(157) Askalani, İsabe, c. 2/559, no: 1733.

(158) Kamer suresi, 31. ayet. Menavi, Feydu'l Kadir, c.2/187, hadis no: 1624-1625'in açıklamasında anlatılıyor

(159) Buhari, Menakib-i Ensar, bab 26/3841 ve Edep. bab 6147. Müslim, Şiir başlığı altında no: 2255

(160) M.Sait Aşmavi, Halafetü-l İslamiye, s. 45. Nebe suresi ayetler 14-16, Rahman 5 ve 7. ayetler.

(161) Hayrettin Zirikli, el-A'lam, c. 5/196.

(162) a-Dr.Cevat Ali. "el-Mufasssal fi Tarihi'l Arap Kable'l İslam" c. 6/463-469

b-İbni Esir, Üsdü'l Gabe, c. 4/384, no: 4299

c-Mes'udi, Müruc'ü Zeheb, c. 1/55

d-Askalani, "el-İsabe..." c. 9/215-19, no:7373

e-Cahiz, "el-Beyan ve Tebyin", c. 1/308-309

f-Harabî Muhammed b. Cafer(h.327.ö), "Hevatü'l Cinan", hadis no: 18, s.62-64, Kuss b. Saide başlığı altında.

g-Taberani, Mucem-i Kebir, c. 12/89, no: 12561

(163) a-Taberani, Mucem-i Kebir, c. 25/230-232, no: 22.

b-İbni Hacer Askalani, İsabe, c. 9/215, no:7373

c-Beyhakı, Delail-i Nübüvve, c. 2/101...

d-İbni Kesir, Bidaye-Nihaye, c. 3/299...

(164) a-İbni Kesir, Bidaye-Nihaye, c. 3/313

b-Beyhakı, Delail-i Nübüvve, c.2/104

(165) a-İbni Kesir, Bidaye-Nihaye, c. 3/313

b-Beyhakı, Delail-i Nübüvve, c.2/104

c-Alusi, Büluğ-ı Ereb, c. 2/244

(166) Alusi, Büluğ-ı Ereb, c. 1/264-270

İbni Hbaib, Muhabber, s. 263-268

(167) Zirikli, el-A'lam, c. 3/60

(168) a-Cevat Ali, el-Mufasssal, c. 6/469-470

b-İbni Hişam, Siyer, c. 1/258-261

c-İbni Asakir, Tarih-ü Medinet-i Dimasq, c. 19/498

d-Esfehani, Eğanî, 3/85

(169) Dr. Cevat Ali, el-Mufasssal, c. 4/75

(170) Burhanettin Delv. "Ceziretü-l Arap Kable'l İslam", tek cilt, 840 sayfa, 2004'te Darü-l Farabi matbaası/Beyrut'ta basılmıştır. Muhammed'in Hira'da Zeyd'den Arapça öğrendiği bilgisini bu yazar burada işlemiştir.

(171) a-Esfehani, Eğanî, c. 3/85, Zeyd b. Amr başlığı altında

b-İbni Ebi Asım, Ahad ve'l Mesani, c. 2/77, no: 145

c-İbni Asakir, Tarih-ü Medinet-ü Dimasq, c. 19/514, Zeyd b. Amr başlığı altında.

d-İbni Kesir, Bidaye-Nihaye, c. 3/329, Zeyd b. Amr bölümünde.

(172) Ebu Hayyan Endülüsi, Bahnu-l muhit, Tekvir suresi, c. 8/425

(173) Buhari, Menakib-i Ensar, bab 24, no: 3828

(174) Naziat suresi 29 ve 32. ayetler

(175) a-Kurtubi, Camiu Ahkamil Kur'an, Naziat suresi ayetler 29-33, c. 19/204-205. Tenad kelimesi Kur'an'da

Mümin suresi 32. ayetinde geçiyor. Besse kelimesinin geçtiği yer de Bakara suresi 164. ayet

b-İbni Hişam, Sire, c.1/260

(176) Siyer-i İbni Hişam c. 1/253.

(177) Sair kelimesinin Kur'an'da geçtiği yerler: Hac suresi ayet 4, Lokman ayet 21, Sebe 12, Fatır 6, Şura 7, Mülk 5 ve 10, Nisa 10 ve 55, İsrâ 97, Furkan 11, Ahzab 64, Fetih 13, İnsan 4, İnşikak 12 ve Kamer 24,47

(178) Sad suresi ayet. Şehristani, el-Milel ve Nihal. c.2/590

(179) İbni Hişam, sire, 1/257

(180) Cevat Ali, el-Mufasssal f. tarihi-l arap. c. 6/469-70

(181) a-Cevat Ali, el-Mufasssal, c. 6/475

b-İbni Asakir, Tarih-ü Medinet-i Dimasq, c. 19/504

c-İbni Sad da bunu Hz. Muhammed'in peygamberlik işaretleri başlığı altında almıştır.

(182) a-Müslim, Cenaiz, bab 36, hadis no: 976

b-Ebu Davud, Cenaiz, no: 3234

c-İbni Mace, Cenaz bölümü, bab 48, no: 1572

(183) a-Buhari, Zebah bölümü, bab 16/5499.

b-Ahmet b. Hanbel, Müsned, Sait b. Zeyd hadisleri kısmında, no: 1648 ve Abdullah b. Ömer hadisleri

kısmında, no: 5369, 5631 ve 6110.

c-Heysemi, Mec'meü Zevaid, c. 9/694.no:16179.

d-Taberani, Mucem-i Kebir, c. 1/152, no: 350 ve 5/87, no: 4663

e-Nesai, Sünen-i Kübra, Menakıb bölümü, bab 13, no: 8132, c. 7/324

(184) a-Esfehani, el-Eğani, c. 14/13, Hüsayin b. Hamam başlığı altında.

b-Zinkü, el-A'lam, c. 2/262

(185) a-M. Sait Aşmavi, Halatetü'l İslamiye, s. 63, 21. dipnot

b-El-Ehram gazetesi, 9 Mayıs 1998

(186) Bilinmeyen Yönleriyle Kur'an adlı yapıtım.

(187) İbni Kesir, Bidaye ve Nihaye, c. 3/283-288

(188) Müslim, Şiir bölümü, no: 2255

(189) Dr.Cevat Ali, "el-Mufasssal fi Tarihü'l Arap Kable'l İslam", c. 6/478-500

(190) Dr. Cevad Ali, Mufasssal, c. 6/482

(191) Suyutü, Dürrü'l mensur, A'raf suresi ayet 175, c. 6/675

(192) İbni Kesir, el-Bidaye ve Nihaye, c. 3/274

(193) Şuara suresi 224.

(194) Al-i İmran, ayet 185

(195) Alusi, Ruhul Maani tefsiri, A'raf 175, c. 9/113

(196) Mes'udi, "Müvuc'ü Zeheb", c. 1/56

(197) Dr. Cevad Ali, Mufasssal, c. 6/482

(198) İbni Kesir, el-Bidaye ve'l Nihaye, c. 3/274-278

(199) Dr. Cevat Ali, el-Mufasssal fi tarihü'l Arap kable'l İslam, c. 6/478-496

Kur'an'da bulunan yabancı kelimelerle ilgili "Bilinmeyen Yönleriyle Kur'an" adlı kitabımda bağımsız bir başlık açmıştım. Oraya bakılabilir.

(200) Alusi, Ruhul Beyan, A'raf suresi, ayet 175, c. 9/113

(201) Ümeyye b. Ebi Salt Divanı, tahkik eden dr Şücey' Cemil Cübeyli, s.101,

(202) a-Zemahşeri, El-keşşaf, Kehf suresi ayet 9, c. 3/566

b-Alusi, tefsir-ü ruhl' l Beyan Kehf suresi ayet 9, c. 15/209

(203) a)Divan'ü Ümeyye b. Ebi Salt, tahkik eden dr Şücey' Cemil Cübeyli, Dar'ü Sadır matbaası/Beyrut/1998

b)Divan'ü Ümeyye b. Ebi Salt, derleyen Dr. Abdulhafiz Sallı, Şa üniversitesi Edebiyat bölümü öğr. Üyesi.

(204) Halebi, İnsan'ül uyun, c. 1/4, Hz. Muhammed'in nesebi(soyu) başlığı altında..

(205) Halebi, İnsan'ül uyun, 1. cildin hemen başında, Hz. Muhammed'in soyu başlığı altında.

(206) İbni Düreyd, İştikak, s. 303

(207) Taberani tefsiri, Bakara suresi ayet 102 ve Nisa suresi 87-90, c.7/281 geçiyor bu şiirler

(208) Buhari, Menakıb, bab 26, no: 3841, Edep, bab 90.no: 6147

(209) Ümeyye Divanı, tahkik eden dr Şücey' Cemil Cübeyli s.111

(210) Hud suresi 44, ayet. Ümeyye divanı, s. 117

(211) Ümeyye divanı, tahkik eden dr Şücey' Cemil Cübeyli s.121. Aynı şeyler Kur'an'da en çok Rahman

suresinde geçiyor

(212) Saffat suresi, 139-146. ayetler

(213) İbni Asakir, Tarih'ü Medinet-i Dimaşk, c. 9/255-287, no: 811

(214) Araf suresi 24

(215) İbni Cevzi, el-Muntazam, hicri 2. yılı olayları bölümünde, c.3/142-155.

(216) Ümeyye divanı, tahkik eden dr Şücey' Cemil Cübeyli s. 100, Rad suresi ayet 2 ve Lokman suresi ayet 10.

(217) Ümeyye divanı, tahkik eden dr Şücey' Cemil Cübeyli s. 102. Hamim kelimesinin Kur'an'da geçtiği yerler:

En'am suresi 70, Yunus suresi 4, Hac 19, Saffat, 67, Sad 57, Gafir 18,72, Fussilet 34, Duhan 46,48, Rahman

44, Vakıa 42, 54 ve 93, Hakka 35, Mearic 10. Muhammed 15 ve Nebe suresi 25.Zekum kelimesinin Kur'an'da geçtiği yerler: Saffat suresi 62, Duhan suresi 43 ve Vakıa suresi 52. Kur'an'da cennemlemlere zincirler vurulacak anlamındaki ayetlerde iki eşanlamlı kelimeler kullanılmıştır. Eğlal kelimesi: 1 A'raf 157,

Ra'd 5, Sebe 33, Gafir 71, Yasin 8, insan 4, Bir de Selasil kelimesi: İnsan suresi 4 ve Gafir suresi 71.

Zincirlerin boyu 70 arşındır diyen ayet: Hakka suresi, ayet 32

(218) İbni Cevzi, el-Muntazam c.3/150

(219) İbni Cevzi, el-muntazam fi tarihü'l müluk, c.3/152

(220) a-Muhammed suresi ayet 15 ve Zuhur suresi ayet 71.

b-İbni Cevzi, el-muntazam, c.3/15. ve İctimau'l Cuyuş'ül İslamiye, s. 477

c-Ümeyye divanı, tahkik eden dr Şücey' Cemil Cübeyli s.103 ve 121 ...

Ümeyye şiirleriyle Kur'an ayetleri arasında ne kadar

benzerlik vardır diye merak eden varsa, bu konuda hem Ümeyye'nin şiir divanı var ona müracaat edebilir, hem de İbni Cevzi'nin el-Kamil ile İctimau'l Cuyuş'ül İslamiye adlı eserlerine bakabilir. Tabii ki İbni Kesir, İbni Asakir ve başka da birçok tarihçi bunları işlemiştir; ancak sözü edilen yerlerde -nerdeyse- tüm düşünceleri bir arada toplanmıştır

(221) İbni Asakir, Tarih'ü Medinet-i Dimaşk, c.9/282

(222) Nur suresi ayet 35, İbni Kayyim el-Cevziyye, İctimau'l Cuyuş'ül İslamiyye, s. 477-479

(223) Ra'd suresi ayet 13.

(224) Ümeyye divanı, tahkik eden dr Şücey' Cemil Cübeyli s.79

(225) Meiyem suresi ayet 61, Alusi, Ruh'ül Beyan tefsiri, Meiyem suresi 61. ayetin açıklama kısmında, c.9/113 bunları anlatıyor.

(226) 17-18. ayetler,

(227) Kur'an'da geçen yabancı kelimelerle ilgili "Bilinmeyen Yönleriyle Kur'an" adlı kitabımda bir bölüm açmıştım, oraya bakılabilir. S. 264-296

(228) Ümeyye divanı, tahkik eden dr Şücey' Cemil Cübeyli s. 119

(229) Kehf suresi, 31, Hac suresi 23, Fatır suresi 33, Mutaaffin suresi 23,35, Duhan suresi 53 ve İnsan suresi 21.

Ümeyye divanı, tahkik eden dr Şücey' Cemil Cübeyli s.122. Arif Tekin, Bilinmeyen Yönleriyle Kur'an, s.

278.

(230) a-Ümeyye divanı, tahkik eden dr Şücey' Cemil Cübeyli s. 108,117 .

b-Makdisi, el-Bed-ü ve Tarih, c. 3/41, 3/62 ve ve 65, Peygamberler başlığı altında

c-Yakut Hamevi, Mucemü'l Büldan, c. 3/201

d-Suyutü, Dürrü'l Mensur, c. 12/479, Saffat suresi 146. ayet açıklamasında.

(231) Kehf suresi 86. ayet. Lüveys Şeyho, Divan-ü Şuarai-n-Nasranıyet-i kablel İslam, 1/237

Buhari, Bed'ül haklı bab 4/3199, Tefsir, Yasin, bab 1/4802,4803. Tevhid, bab 22/7424. Ebu Davud, Huruf, bab 34/4002, Müslim, İman bab 72/159

(232) İbni Kesir, Bidaye-Nihaye, 4/366

(233) Hakka suresi ayet 17, Bağdadlı, Hazanet-ül edep, c. 1/247. Burada Askalanı'nın İsabe adlı kitabından alınılı var

(234) a-Suyutü, Dürrü'l mensur, c. 14/672, Hakka suresi ayet 17

b-Taberi tefsiri, Hakka suresi, ayet 17, c. 23/229

(235) Dr. Abdulhafiz Sallı, Divan'ü Ümeyye b. Ebi Salt, s. 387, Rad suresi 19 ve Zümer 9, En'am 50

(236) Dr. Cevat Ali, el-Mufasssal, c.6/484. Cevat Ali bunları Alusi tefsirinden. Tarihü'l Hamis ve Tabre-si'den alıntı yaparak anlatıyor

(237) a-Buhari, Menakıb-l Ensar, bab 25/3841, Edep, bab 90/6147 ve Rikak bab 29/6489.

b-Müslim, Şiir bölümü, no: 2256. Burada farklı birkaç rivayet geçiyor.

(238) a-İbni Kesir, Bidaye ve Nihaye, c. 3/277

b-Ebu Naim Esbehani, Maife-ü Sahabe, Dahr b. Harb(Ebu Süfyan) başlığı altında, no: 1467

c-Cevat Ali, el-mufasssal fi tarihü-l arap, c.6/487

(239) Teğabün suresi, ayet 7

(240) Şura suresi, ayet 7.

(241) Alisi, Bölüğü'l Ere, c. 2/263. Ümeyye'nin Divanından naklen..

(242) Alus, Bölüğü'l Ere, c. 3/117

(243) Arif Tekin, Kur'an'ın Kökeni, s. 21, Müslim, Şiir bölümü, no: 2257

(244) a)Amir b. Ceşm b. Hübeyb

b) Abd'ü Tağlî b. Sa'leb

c) Allaf b. Şihap Temimî

d) el-Mültemis b. Ümeyye el-Kenani

e) Züheyr b. Ebi Selma

f) Halit b. Sinan b. Gays el-Absî

g) Rabi' b. Rabia.

h) Abit b. Ebras Esedî)Tübbeu'l Yemani

ı) Abdullah Kudâfî.

j) Tarata b. Abd

k) Kusey b. Klib ve daha sayamadığım birçok kişi.

(245) Kadiye Yalvaç, Mebrure Tosun, Sümer, Babil, Asur kanunları ve Amml Şaduga fennanı, s. 18

(246) İbni Sad el-Gamidi, "Akidet-ü hatm-i nübüvveti bi'n- Nübüvveti" l Muhammedüyye, doktora tezi, s.173-195.

(247) a- Suyutü, Dürrü'l mensur, Kureyş suresi, c.15/674 b- İbni Aşur tefsiri Tehzir ve Tenvir, Kureyş

suresi, c. 30/558-559 c- Fahrettin Razi. Tefsir-i Kebir, Kureys suresi. c. 32/107 d- İbni Manzur, Lisani'l Aap, c.9/9, "ELF" maddesinde anlatıyor.

(248) Kütubi tefsiri, c. 20/204, Kureys suresi açıklamasında.

(249) Kureys suresi, ayetler 1-4

(250) a- İbni Kesir, Bidaye ve Nihaye c. 3/457 b- İbni Hişam, Sire, c. 1/154 c- Taberi, Tehzib-i Asar, Cüz'ül mefkud, s.17

(251) a- İbni Kesir, Bidaye ve Nihaye c.3/460 b- İbni Esir, el-Kamil, c. 1/570 c- İbni Hişam, sire, c.1/155 d- Taberi, Tehzib-i asar, Cüz'ül mefkud, s. 21

(252) a) İbni Hişam, Sire, c. 1/154 b) Beyhaki, Sünen-i Kübia, Fey' ve ganimet bölümü, bab 62, c.6/596, no: 13080, c) Buhari, Edeb-i müfred, no: 56 d) Ahmet b. Hanbel, Müsned, Abdurrahman b. Avf hadisleri, no: 1655 ve 1676 e) İbni Hiban, 10/214, no: 4374 f) Hakim, Müstedrek, Mekatib, c. 2/239, bab 12/2870 g) Taberi, Tehzib-i asar, Cüz'ül mefkud, s. 21 h) <http://library.istaweb.net/hadith/hadith/Service.php?type=2&cid=1477&sid=4461>. Bu adreste 67 yerde geçtiği belirtiliyor.

(253) Heddadi, el-Kur'an'ü da'vetün Nasraniyye, s. 97, A.Razzak Nevfel'den naklen.

(254) İbni Asakir, Tarih-ü Medinet-i Dimasık, c. 38/332-338

(255) a-Buhari: B.Vahiy, bab 3/3, Ehadis-i Enbiya bab 22/3392 ve Tabir, bab 1/6982 b-Sahih-i Müslim, iman bölümü bab 73, no: 160

(256) Ebu Musa el-Hariri, Bahsü'n fi neş'eti-l İslam, s. 16

(257) Ebu Musa el-Hariri, Bahsü'n fi neş'eti-l İslam, s.20

(258) a-Ali b. Nayif eş-Şühud, ei-Müfassal fi-r-Redd'ı ala şebahat' A'dail islam, c. 10/148. b-Ebu Musa el-Hariri, Bahsü'n fi neş'eti-l İslam, s. 52

(259) Yunus suresi ayet 94

(260) Ebu Musa el-Hariri, Bahsü'n fi neş'eti-l İslam, s. 51-52

(261) El-Hariri, Bahsü'n fi neş'eti-l İslam, s. 12

(262) Halil A.Kerim, Fetret-ü Tekvin Fi Hayat-i Sadıki-l Emin, s.84

(263) Abd Avn er-Revdan, Mevsuat-ü Şuarai-l asri-l cahiliyyi 1/326

(264) Halil A.Kerim, Fetret-ü Tekvin Fi Hayat-ü Sadıki-l Emin, s. 9 ve 84-85

(265) Halil Abdülkerim, Fetret-ü Tekvin, s. 99-119

(266) a- Dr. Cevat Ali, el-Mufassal fi tanhi'l Arap kabble'l İslam, c.6/500-503. b- Tirmizi, Rûya bölümü, bab 10, no: 2288 c- Alusi, Buluğ'ül Ereb, c.2/269

(267) a-İbni Hişam, Sire, c.1/271 b-Taberi Tarihi, c. 2/302

(268) Halil Abdülkerim, Fetret-ü Tekvin, s. 99-107

(269) Cevad Ali, el- Mufassal, c. 5/604, Maide suresi ayet 38 Mesela hırsızlık yapmanın eli kesilirdi. Örneğin; Vabisa b. Halit, Avf b. Ubeyd, Mirar, Hiyyar b. Adiy, Ubeydullah b. Osman. Müdrük b. Avf, Melih b. Şüreyh, Mükis b. Kays'ın sağ elleri, hırsızlık yüzünden kesilmişti. Bunlardan 3'ü aynı ailedendi. İkisi ise baba-oğul idi. Muhammed bu geleneği de resmileştirip Kur'an'da işledi: Hırsızlık eden erkek ve kadının, yaptıklarına karşılık Allah'tan bir cezâ olarak ellerini kesin! Anlamında ayet indirdi

(270) Bilinmeyen Yönleriyle Kur'an adlı çalışmam.

(271) Tirmizi, Kıraat bölümü, bab 11/2944

(272) Dairetü-l Mearif-i İslami, c. 26/8167

(273) Buhari, Megazi bölümü, Kaza umresi başlığı altında bab 42/4251

(274) Buhari: Sulh bölümü, bab 6/2696-99. Megazi bölümü, bab 42/4251 ve Cizye kısmı, bab

19/3184

(275) Nahl suresi ayet 103

(276) Furkan suresi ayetler 4-7

(277) a-Taberi tefsiri, Nahl suresi ayet 103, c. 14/364-389. b-Suyuti, Dürrü'l Mensur, Nahl suresi ayet 103, c. 9/115-118 c-İbni Kesir tefsiri, Nahl 103, c. 4/406

(278) Nisaburi, Garib-ül Kur'an, Nahl suresi ayet 103, c. 4/307

(279) Bilinmeyen Yönleriyle Kur'an.

(280) Buhari, B.Vahiy, bab 3/3. Tefsir bölümü, İkra suresi no: 4953 ve Tabir bölümü, bab 1/6982

(281) Ahmet b. Hanbel, Müsned, Ayşe hadisleri, no: 26486

(282) a- İbni Kesir, Tefsirinde Alak suresi c.5/436. Bidaye Nihaye c. 4/5, Vahiy bölümünde. b- Ebu Avane, Müsned, c. 1/103, bab 28/328. hadis. c- A.Razzak, Musanna, c. 5/323, no: 9719 d- Beyhaki, Delail-i Nübüvve, c. 2/140 e- İbni Hibban, c.1/219, no: 331 f-İbni Hacer Askalani, Fethu'l Bari Şerh-ü Sahih-i Buhari, c. 1/62 Bed'ü-l vahiy bölümü.

(283) Duha suresi, 1-3, Dr Taha Hüseyin, Fl's-Şi'ri-l cahiliyy. s.82

(284) Suyuti, Dürrü'l Mensur, Duha suresi c. 15/483

(285) a-Buhari, Tehcüd namazı kısmında, bab 4/1125 ve Tefsir, Duha bölümünde no: 4950-51 b-Sahih-i Müslim, Cihat bölümü, bab 39, no: 1797

(286) İbni Abdülberr, Istiab, Selma başlığı altında, no: 1014.

(287) Rahman suresi 56, 70 ve 74. ayetler. Nur suresi 11-20. ayetler, Ahzab 28'den 35'e kadar. Tahrim, 5. ayet. Ayrıca 36 ve 53. ayetler. Nebe suresi 32-34 ve Tebbet suresi.

Kaynaklar

Abdurrauf el-Menavi(h.1031.ö)

"Feydu'l Kadir şerh'ü Camii-s- Sağır" 6 cilt, Dar'ül Marife matbaası, 1977/Beyrut

Abdurrazzak San'ani(h.211.ö)

"el-Musanna", 12 cilt.Tahkik eden Habiburrahman, Medisü'l ilmiye matbaası, Pakistan/1983

Ahmet b. Hanbel(h.241.ö)

"Müsned", Beyt-ü Elkar-i Devliye matbaası/Riyad/1989

Alusi Mahmut Şükrü Bağdadi(1924.ö)

"Buluğ'ül Ereb fi Marifeti Ahvali'l Arap", 3 cilt. Tahkik eden Muhammed Behçet Esen, Dar'ül kütubi'l Misri/Mısır

Abd Avn er-Revdan,

"Mevsuat-ü Şuarai-l Asri-l cahiliyyi", Üsame matbaası/Ürdün/2001

Aciluni(h.1162.ö)

"Keşfü'l Hafa" 2 cilt. Mektebetü-l Kudsi/Kahire/h.1351

Ahmet b. Hanbel(h.241.ö)

"Müsned", Beyt-ü elkar-i Devliye matbaası/Riyad/1989

Askalani İbni Hacer Ahmet b. Ali(h.852.ö)

"Fethu'l Bari Şerh-ü Sahih-i'l Buhari" 17 cilt. Tahkik eden Abdurrahman b. Nasir, Dar'ü-l Tayyibe matbaası/ Riyad/2005

"El-İsabe fi Temyiz-i Sahabe" 14+2 cilt fihrist. tahkik eden komisyon, Hacer matbaası/Kahire/2008

"Melailü-l Aliye" 19 cilt. Tahkik eden Muhammed b. Zafir, Dar'ü-l Asime matbaası/ Suud/2000

Bağdadi Abdulkadir b. Ömer(h.1093.ö)

"Hazanetü-l Edeb", 13 cilt. Tahkik eden Abdussefame Muhammed Harun, Mektebetü-l hancı/Kahire/1997

Beyhaki Ebubekir Ahmet b. Hüseyin(h.458.ö)

"Delail-i Nübüvve", 7 cilt. Tahkik eden Dr A. Mu'î, Dar'ül kütubi'l ilmiye/Beyrut/1988

Buhari Muhammed b. İsmail(h.256.ö)

"Sahih-i Buhari" 4 cilt, Dar'ü İbni Kesir/Beyrut/ 2002

Burhanettin Delv/Delu,

"Ceziretü-l arap kable'l İslam", tek cilt, 840 sayfa. 2004'te Dar'ü-l Farabi/Lübnan

matbaası/Beyrut'ta basılmıştır.

Dr. Abdulfazl Saltı,

"Divan'ü Ümeyye b. Ebi Salt" tek cilt, Teavüniye matbaası, Şam/2000

Daremi Osman b. Salt(h.280.ö)

"Er-Redd-ü Alel Cehmıyye". Tahkik eden Bedr'ül Bedir, Dar-ü Selefiyye matbaası Küveyt/1985

Divan'ü Ümeyye b. Ebi Salt.

Tahkik eden Dr. Şücey' Cemil Cübeyli, Dar'ü Sadır matbaası/Beyrut/1998

Cahız Ebu Osman Amr b. Bahr(h.255.ö)

"Kitab-ül Heyevan" 8 cilt. Tahkik eden Abdüsselam Muhammed Harun, Mustafa-l babil Halebi matbaası/Mısır/1967

"Beyan ve Tebyin" 4 cilt.Tahkik eden Abdüsselam Muhammed Harun. mektebetü-l Hancı matbaası/1998/Mısır

Cevad Ali(ö.1987.m)

"el-Mütassal fi Tanhi'l Arap Kable'l İslam" 10 cilt. Bağdat üniversitesi yayını/1993

Ebu Avane Yakup b. İshak

"Müsned" 5 cilt. Tahkik eden Eymen b. Arif Dimasık, Dar'ül Marife, Beyrut/1996

Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as Cicişan(h. 275.ö)

"Sünen-i Ebu Davud", Beyt'ü Elkar-i Devliye, Riyad/hahslz

Ebu Ferec b. Zekerıyya el-Ceriri(h. 390.ö)

"El-Celis-ü Salih el-Kafi", 4 cilt. Tahkik eden Dr. Muhammed Muisi el- Huli, Alem-ül-kütüp matbaası/Beyrut/1993

Ebu Hayan Endulusi (h.745.ö)

"Bahru'l Muhit", 8 cilt. Tahkik eden komisyon, Dar'ül kütubi'l ilmiye, Beyrut/ 1993

Ebu Yalî Mevsill Ahmet b. Ali(h.307.ö),

"Müsned-ü Ebi Yalî" 16 cilt. Tahkik eden HŞAN Selim Eşed, Dar'ül me'mun li-l türas, 1989/Beyrut

Esbehani Ebu Naim(h. 430.ö)

"Delail-i Nübüvve", 2 cilt. Tahkik eden Muhammed Revas ve Abdülber, Dar'ü Nefais matbaası, Beyrut 1986

"Marifet-ü Sahabe", 7 cilt. Tahkik eden Adil b. Yusuf Azazi, Dar'ü Vatan matbaası/ Riyad 1998

Esfehani Ebu'l Ferec Ali b. Hüseyin(h.356.ö),

"el-Eğani" 24 cilt. Tahkik komisyon. Dar'ü Sadır matbaası/Beyrut/ 2008

Haddadi Yusuf Düre(1913-1979),

"el-Kur'an'ü Da'vetün Nasraniyye", 2. baskı. Bulsiye matbaası/Beyrut/1986,

Hakim Ebu Abdillâh Nisaburi(h.403.ö)

"Et-Müstedrek-ü ala's- sahlhayn", 5 cilt. Tah. Mustafa b. Ebi Nasr, Dar'ü'l kütübi-İlmiye/Beyrut/tarihsiz.

Halebi Burhanettin(h.1044.ö)

"İnsan'ü Uyun". 3 cilt, Dar'ü Nevadir matbaası, Beyrut/2013

Halil Abdülkerim(1930-2002)

"Fetret-ü Tekvin Fi Hayati-İ Sadiki-İ Emin" tek cilt. Dar'ü Misri-İ Mahrusa/Mısır/2004

"el-Cüzürü Tarihîye ii şeraihi-İ İslamiye", birinci baskı, Sina yayınevi/Kahire/1990

Hariri Ebu'l Abbas(Asrî)

"Bahsün li Neş'eti-İ İslam" Beyrut/1979

Hatib-i Tebrizi(h.502.ö)

"Şerh-ü Divani Antere", 242 sayfa. Dar'ü-İ Kitabi-İ Arabi/Beyrut/1992

Hayrettin Zirikli(1976. ö)

"El-A'lam", 8 cilt. Dar'ü'l İlm il'ı mela'yin, Beyrut 2002

Heysemi Nurettin Ali b. Ebibekir(h.807.ö)

"Keşfu'l Estar an Zevaid-İ Bezar" 4 cilt. Tahkik eden Habibürrahman Azami, Müesseset-ü Risale/ Beyrut/1984

"Beğiyet-ü Ra'id fi tahkik-i Mec'mei Zevaid", 9 cilt. Tahkik eden Abdullah Muhammed Derviş, Dar'ü-İ fikir matbaası/Beyrut/ 1994

Hindî Afauddin el-Mütteki(h.975.ö)

"Kenzü-İ Ummal fi Süneni-İ Akval-i ve'l Efal" 18 cilt. Tahkik edenler: Bekri Hayan ve Salve Sakka, Risale matbaası/Beyrut/1985

İbni Abdilber Nümeni(h.463.ö)

"El-istilab fi marifeti-İ Ashab", 2 cilt. Dar'ü-İ fikir matbaası, Beyrut/2006

İbni Asakir Ali b. Hasan(h.571.ö)

"Tarih'ü Medinet-i Dimaşk" 80 cilt. Tahkik eden Muhibbüddin Ebu Sait, Dar'ü fikir, 1995/Beyrut

İbnil Cevzi Ebu'l Ferec A.Rahman b. Ali(h.597.ö)

"el-Muntazam'ü fi Tarih-i Müluk" 19 cilt. Tahkik edenler Muhammed Abdulkadir Ata ve Musatafa Abdulkadir Ata. Dar'ü-İ kütübi-İ ilmiye, Beyrut/1992

İbni Düreyd Ebubekir Muhammed b. Hasan(h.321.ö)

"Kitab-ü İştikak", tahkik Abdusselam Muhammed Harun, Dar'ü Ceyl, Beyrut/1991

İbni Ebi Asım(h.287.ö)

"Ahad ve'l Mesani", 6 cilt. Tahkik Basım Faysal. Dar'ü Raye matbaası. 1991/Riyad

İbnü'l Esir Ali b. Muhammed Cezeri(h.630.ö)

"Üsd-ü-İ Gabe" 8 cilt. Komisyon, Dar'ü-İ kütübi-İ ilmiye/Beyrut/

İbni Habib Ebu Cafer(h.245.ö)

"Muhabber", Tahkik eden Dr. Stiter. Dar'ü-İ Afaki-İ Ce-

dide, Beyrut/Tarihsiz

İbni Hibban(h.354.ö)

Sahih-i İbni Hibban bi terib-i İbni Belban(739.ö). 18 cilt. Tahkik eden Şuayip Arnavit, Risale matbaası/Beyrut/Tarihsiz

İbni Hişam(h.213.ö)

"Siret-i Nebi", 4 cilt. Tahkik eden Ömer A.Selam Tedmür, Dar'ü kitab'İl Arabi, Beyrut/1990

İbni Kesir İmaduddin İsmail(h.774.ö)

"el-Bidaye ve'l Nihaye" 20 cilt. Tahkik eden dr Abdullâh b. Abdülmuhsin, Hecer matbaası,Kahire/1997

"Tefsir-ü Kur'an-ı Azim", 8 cilt. Tahkik esen Sami b. Muhammed. Dar'ü Tayyibe matbaası/Suudi/ 1999

İbni Sad(h.230.ö)

"Tabakat-İ Kübra" 8 cilt. Dar'ü İhya matbaası, 1996/beyrut

İbni Seyyid-i Nas Ya'mer(h.734.ö)

"Uyun-ul Eser" 2 cilt. Tahkik edenler Muhammed'ül İyd ve Muhittin, İbni Kesir matbaası/Beyrut

İbni Teymiyye Takiyyüddin Ahmet Harani(h.728.ö)

"Mec'mu'l Fetava" 37 cilt. Tahkik eden Enver Baz ve Amir Cezzar, Dar'ü'l Vefa matbaası. Mısır/2005

İbni Zekeriyâ Nehrevani el-Ceriri(h.390.ö)

"Celis-ü Salih el-Kafi", 4 cilt. Tahkik eden Dr. Osman Abbas, Alem-ü kütüp matbaası/ Beyrut/1987

İbrahim b. İshak el-Harbi(h.285.ö)

"Gar'b-ü-İ Hadis" 3 cilt. Tahkik eden Süleyman b. İbrahim, Ömmü'l Kurra üniversitesi yayını. 1985/Mekke

İmam Müzi Cemalattin Ebu'l Haccac Yusuf(h.742.ö)

"Tehzib-ü Kemal" 35 cilt. Tahkik eden Dr. Beşşar Avvad Maruf, Risale matbaası Beyrut/1992

Kadriye Yalvaç, Mebrure Tosun,

Sumer, Babil, Asur kanunları ve Ammi Şaduqa fermarı, Türk Tarih kurumu yayını 1989/Ankara

Kurtubi Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmet(h.671.ö)

"el-Cami'ü li Ahkam-İ Kur'an" 24 cilt. Tahkik eden Abdullah b. Abdülmuhsin, Risale matbaası/Beyrut/2006

Makdisi Diyaüddin Ebu Abdillâh Muhammed(h.643.ö)

"el-Ehadis-ü-İ Muhtare" 13 cilt. Tahkik eden A.Melik b. Abdullah, Dar'ü Hader matbaası/Beyrut/2001

Makdisi Mutahhir b. Tahir(h.4. asırda yaşamış)

"el-Bed'ü ve Tarih" 6 cilt. Mektebet-ü Sekafet-i Diniye/Mısır/tarihsiz

Menavi Muhammed A.Rauf(h.1031.ö)

"Feyd-ü Kadir", 6 cilt. Dar'ü-İ Marife matbaası, Beyrut/1972

Mes'udi Ebu'l Hasan Ali b. Hüseyin(h.348.ö)

"Müruc'ü Zeheb" 4 cilt, tahkik eden Kemal Hasan, Mektebetü'l Asriyye/Beyrut/2005

Muhammed Salt Aşmavi(2013.ö)

"El-Halafet-ü-İ İslamiye". Sina yayınevi/Mısır/1992

Muhibbüddin Taben(h.694.ö)

"Zehairu'l Ukba Fi Menakibi-İ Zev'ül Kurba". Mektebetü-İ kudsîyye. kahire h. 1356

"Riyad-ü Nadre fi Menakibi-İ Aşere", tahkik Muhammed Bedrettin, M.Emin Hancı yayınevi Mısır/h.1327

Mustafa Ceha(1942-1992),

"Mihnet-ü-İ akli fi'l İslam" Kitap 1982'de Lübnan'da basılır ve yasaklanır.

Müslim Ebu'l Hüseyin(h.261.ö)

"Sahih-i Müslim". Tahkik eden Muhammed Fuad Abdulkaki,Dar'ü'l kütübi-İ ilmiye/Beyrut/ 1991

Nesai Ahmet b. Şuayip(h.303.ö)

"Sünen-ü-İ Kübra", 12 cilt. Tahkik eden Abdullah b. Abdilmuhsin, Şuayip Arnavut ve Hasan Şelbi, Müesseset-ü Risale, Beyrut/2001

"Fedail-i Sahabe". Dar'ü kütübi-İ ilmiye, Beyrut/1984

Nisaburi Nizamettin Hasan b. Muhammed(h.850.ö),

"Garib-ü-İ Kur'an ve regaib-ü-İ fūrkan" 6 cilt. Tahkik eden Zekeriyâ Ümeyral, Dar'ü-İ kütübi-İ ilmiye/Beyrut/ 1996

Nüveyri Şehabettin Ahmet b. Abdülvahhap(h.533.ö)

"Nihayet-ü-İ Erebe Fi fūnuni-İ Edeb" 33 cilt. Tahkik edenler Dr Yusuf Tavil ve Ali Muhammed Haşim, Dar'ü-İ kütübi-İ ilmiye matbaası, Beyrut/2004

Suyutî Celaleddin(h.911.ö)

"Dür-ü-İ Mensur" 17 cilt. Tahkik eden Abdullah b. Abdilmuhsin, Hecer matbaası/Mısır/ 2003

Şehristani Ebu'l Feth Muhammed b. Abdülkerim Ebubekir Ahmet(h.548.ö)

"el-Milel'ü ve'l Nihal", 2 cilt.Tahkik edenler: Emir Ali Mehna ve Ali Hasan Faur. Dar'ü Marife/Beyrut/ 1993

Taberani Ebu'l Kasım b. Ahmet Süleyman(h.360.ö)

"el-Mucem'ül Kebir" 25 cilt. Tahkik eden Hamdi Abdulmecit Selefî, İbni Teymiyye matbaası Kahire/

"Mucem-i Evsal", 10 cilt. Tahkik edenler Ebu Muaz ve Ebu Fadl, Dar'ü-İ Haremeyn matbaası/ Kahire/ 1995

Taberi Ebu Cafer Muhammed b. Cerir(h.310.ö)

"Camiu'l Beyan an Tevil-i Ayyi'l Kur'an". 25 cilt, tahkik eden dr. Abdullâh b. Abdülmuhsin,Hecer matbaası/Kahire/2001

"Tarih-i Taberi", 11 cilt. Tahkik eden Muhammed Ebu-İ Fadl, Dar'ü-İ Maarif/Mısır/1968

Teyalisi Süleyman b. Davud (h.204.ö)

"Müsned-i Teyalisi" 4 cilt. Tahkik eden M. B. Abdilmuhsin, Hecer matbaası/ Kahire 1999

Tirmizi Muhammed b. İsa(h.279.ö)

"Sünen-i Tirmizi", Mektebetü-İ Mearif, Riyad/1417 hicri

Yakubi Ahmet b. Yakub(h.292.ö)

"Tarih'ü Yakubi" 3 cilt.Gara matbaası/Necef/1358 hicri

Yakut b. Abdullah Hamevi(h.626.ö)

"Mucem'ül bülân" 5 cilt. Dar'ü Sadır matbaası, Beyrut 1993

Zehebi Şemseddin Muhammed b. Ahmet(h.748.ö)

"Siyer-i A'lam-i Nübela" 29 cilt. Tahkik eden komisyon, Risale matbaası/ Beyrut/1984

Zemahşeri Canullah Mahmut b. Ömer(h.538.ö)

"El-Keşşaf", 6 cilt. Tahkik edenler Adil Ahmet ve Ali, Mektebetü-İ Abidin Mısır/1998

Mazlumlar dünyasının kurucu ustaları

Devrimci ulusalcılar

Mazlumlar dünyasının kurucu ustaları feleğin çemberinden geçmiş devrimcilerdi. Babacan görünümlü, sahteciliğe yeltenmeyen gerçek insanlar... Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde sahneye çıktılar, dünyanın çehresini değiştirdiler, insanlığın önünü açtılar. Olamaz denilenleri olur kıldılar. Emperyalizmin "kâğıttan kaplan" olduğunu dosta düşmana gösterdiler.

Giriş

Çok değil otuz-kırk yıl öncesine kadar dünya halklarının-milletlerinin günümüzdekilerden farklı kahramanları vardı: Asyalı, Afrikalı, Latin Amerikalı önderler... İnsanlara güven veren, moral veren, umut aşılayan şahsiyetler...

Feleğin çemberinden geçmiş devrimciler... Babacan görünümlü, sahteciliğe yeltenmeyen gerçek insanlar... Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde sahneye çıktılar, dünyanın çehresini değiştirdiler,

insanlığın önünü açtılar. Olamaz denilenleri olur kıldılar. Emperyalizmin "kâğıttan kaplan" olduğunu dosta düşmana gösterdiler.

Ne var ki, karşı taraf sahnenin kenarına itilmişti ama sökülüp atılmamıştı. Pek çok kişinin dünyanın çehresini değiştireceğine inandığı Vietnam Zaferi'nin ardından hamle yaptılar. Bir yandan Sovyetler Birliği'nin altını oyduklar, bir yandan da kanlı-maskesi çoktan düşmüş emperyalizmi borsa ile, yeni teknolojilerle alayıp pullayıp yeniden önünüze

Çok değil otuz-kırk yıl öncesine kadar dünya halklarının-milletlerinin günümüzdekilerden farklı kahramanları vardı: Asyalı, Afrikalı, Latin Amerikalı önderler... İnsanlara güven veren, moral veren, umut aşılayan şahsiyetler...

Ezilen Dünya'nın milli devrimleri, sosyalizmle birlikte 20. yüzyıla damga vurduklar.

NATO bombardımanında katledilen Yugoslavlar... Milli devrimlerin yıkımı, savaş, kan ve gözyaşı getirdi.

koydular. Büyük bir medya bombardımanı ile, psikolojik savaş yöntemlerini sonuna kadar kullanarak, hepimizin ufkunu kararttılar. "Yeni liberal ideoloji" insanlığa dayatıldı.

Borsanın siyasetin sahte kahramanlarını pazarlamak için öncelikle bir algı operasyonu gerekiyordu. İnsanoğlunun devrimci geçmişi karalandı. 20. yüzyılda çığır açan sosyalist öğretisi ile onun başlıca müttefiki "milli devrimler"i tu kaka ederek işe koyuldular. Uluslararası kamuoyunun dikkatini mazlumlar dünyasından, büyük metropollere yönlendirildi bir kez daha. Mazlum dünyanın yoksulluğun, esaretin ve baskıların altında inim inim inlemesi, "geriliğin kaçınılmaz sonucu" olarak nitelendi. Batılı sözde "uygar dünya" yüceltilti.

Operasyonun kanlı sonuçlar doğurması kaçınılmazdı. Haritalar bir kez daha kanla çizildi, kıyamet görüntüleri TV ekranlarında milyarlarca insana seyrettirildi. Zalim Bushlar öne çıkarıldı, gerçek kahramanlar karalandı.

Bu büyük saptırma, insanlığa ve tarihe karşı büyük suçlar, gün gelecek, cezalandırılacaktır. Ama öncelikle insanlığın önünü açmak gerekir. Dünyayı değiştiren kahramanları hatırlamak, bir kadirbilirlik değil, belleği tazelemektir. Geleceğe gerçeği miras bırakmaktır.

Kapitalizmin emperyalizmini darma-dağın eden, emperyalist kampı parçalayan, mazlumlar dünyasını sahneye taşıyan o büyük kahramanları... Atatürk'ü, Mao'yu, Nehru'yu, Ho Şi Minh'i, Tito'yu, Hintli ozan Tagore'u, Kim İl Sung'u, Nasır'ın önderliğindeki Arap devrimcileri ve inim inim inleyen Kara Afrika'nın kaderine el koyan Kenyattaları, Sekutireleri, Nkumahları, Senghorları ve ötekileri...

Aslında bu listeye Lenin, Castro, Che Guevara vb. önderleri de eklemek mümkündür. Ancak onlar kendilerini farklı adlandırdıkları için, dışarıda tuttuk. Öte yandan komünist önderler olmalarına rağmen, önderlik ettikleri devrimin niteliğine uygun olarak milli demokrasi için mücadele eden Mao, Çu En Lay, Ho Şi Minh, Tito, Kim İl Sung gibi devrimcileri bu listeye dâhil ettik. Onlarsız olmazdı.

Uzaklara gitmeye gerek yok. 20. yüzyılın ilk çeyreğini uzanmak yeterli olacak.

Devrimci ulusalcıların tarih sahnesine çıkışları

Devrimle karşı-devrim çoğu kez iç içe geçer, mücadele içinde birbirini şekillendirir. Devrimci ulusalcıları/milliyetçileri tarih sahnesine emperyalistler-sömürgeciler taşıdı.

Marx'ın deyişi ile tarihe büyük bir dinamizm getiren, devrimci bir rol oynayan burjuvazi(1) 19. yüzyılın ikinci yarısında tekeli burjuvaziye, emperyalizme dönüştükçe gericileşti, gericileştikçe saldırı-ganlaştı. 19. yüzyılın ikinci yarısı büyük devletlerin sömürgeleri paylaşımı ile geçti. İngiltere Hindistan'daki varlığını pekiştirdi, Mısır'a ve Afrika'nın doğusuna uzandı. Amerika'da ve Hindistan'da İngiltere'ye yenilen Fransa Çinhindi'ne ve Batı Afrika'ya el attı. Geriden gelen Almanya Afrika'ya ve Balkanlar'a, Rusya Orta ve Uzak Asya'ya göz dikti. Portekiz elindekileri korumaya çalıştı. Rodezya'nın kurucusu Cecil Rhodes'in deyişi ile "imparatorluklar bir mide sorunu idi, iç savaştan kaçınmak isteyenler emperyalist olmak zorunda idiler"(2). 19. yüzyılın sonunda sömürge paylaşımı öyle kızışmıştı ki 20. yüzyıla sarkan paylaşım savaşı daha önce de patlak verebilirdi.(3) Gerici emperyalist güçler, ülke içinde artık çatırdayan, miadını doldurmuş gerici çevrelerle işbirliği içinde idiler.

Emperyalist sömürgecilerin saldırı-ganlığına tepkiler, 19. yüzyılın son çeyreğinde tarihin akışını hızlandırmış görünüyor. Kahramanlarımız o yıllarda dünyaya ayak bastılar. Dr. Sun Yat-Sen (1866), Lenin (1870), M. Kemal Atatürk (1881), Nehru (1889), Ho Şi Minh (1890), Tito

(1892), Mao (1893), Ahmet Sukarno (1901), Habib Burgiba (1903)... Devrim-

Komünist önderler

olmalarına rağmen, önderlik ettikleri devrimin niteliğine uygun olarak milli demokrasi için mücadele eden Mao, Çu En Lay, Ho Şi Minh, Tito, Kim İl Sung gibi devrimcileri de devrimci ulusalcılar listesine dâhil etmek gerekir. Onlarsız olmaz.

Devrimci ulusalcılar/milliyetçiler emperyalizme karşı mücadelede kulaklarını Sovyetler Birliği'ne diktiler. Bir o kadar önemli olan, M. Kemal'in önderliğindeki Türk Devrimi'dir. Sovyet devrimi kapitalist-emperyalist sistemde büyük bir delik açmış, Türk Devrimi ise zalimlere karşı mücadelenin yolunu göstermiştir. Bu iki büyük devrim, uyanışı düşünsel bir arayış olmaktan çıkarmış, somut maddi bir veriye dönüştürmüştür.

ci örgütlerin de aynı yıllarda tarih sahnesine çıkmaları dikkati çekiyor: İttihad-ı Osmani (1889), Hint Millî Kongre Partisi (1885), Dr. Sun Yat-Sen'in ilk kez cumhuriyetten söz etmesi, Çin'de Yeniden Doğuş Birliği'nin metinleri(1898),(4) İranlı devrimciler... Bu süreçte Asya'nın (ve Latin Amerika'nın) uyanışı ön alacak, Arap ulusal uyanışı bunu izleyecek, Afrika'nın uyanışı ise Birinci Dünya Savaşı'nın ardından başlayacaktır.

Devrim arayışı sürüyor, pek çok şey gibi devrim düşüncesi de Avrupa'da aranıyordu. Kafalar bir ölçüde karıştı. Lenin'in katkısı burada devreye girdi.

19. yüzyılın devrimleri geride kalmıştı. Devrim artık bir ülkenin içinde işçi sınıfı ile burjuvazi arasındaki mücadelenin bir ürünü olmayacaktı. Emperyalist karakter kazanan gelişmiş kapitalist ülkeler sermaye ihracı yoluyla Ezilen Dünya'dan elde ettikleri sömürünün bir bölümünü kendi emekçilerine pay vererek sınıfsal çelişkileri yumuşatmışlardı. Bu nedenle devrimin merkezi çelişmelerin keskinleştiği Ezilen Dünya'ya kaymıştı.

Bir başka deyişle devrim, bir ülkede emperyalizme karşı mücadelenin ürünü olacaktı.(5)

Diğer bir deyişle, önderlerin doğuşu ile devrimci hareketin merkezinin Ezilen Dünya'ya kayması giderek iç içe geçiyordu. Kafa karışıklığı yerini büyük umutlara bıraktı.

Sömürgecilik karşıtı büyük uyanışın Sovyet Devrimi ile büyük bir sıçrama yaptığı kesindir. Devrimci ulusalcılar/milliyetçiler emperyalizme karşı mücadelede kulaklarını Sovyetler Birliği'ne diktiler. Bir o kadar önemli olan, M. Kemal'in önderliğindeki Türk Devrimi'dir. Sovyet devrimi kapitalist-emperyalist sistemde büyük bir delik açmış, Türk Devrimi ise zalimlere karşı mücadelenin yolunu göstermiştir. Bu iki büyük devrim, uyanışı düşünsel bir arayış olmaktan çıkarmış, somut maddi bir veriye dönüştürmüştür.

20. YÜZYILIN İLK ÇEYREĞİNDE SAHNEYE ÇIKAN ÖNDERLER

Bu grup 19. yüzyılın sonu çeyreğinden dünyaya gelen, tarih sahnesine 20. yüzyılın ilk çeyreğinde tarih sahnesine çıkan önderlerden oluşuyor.

Doğal olanı, bu gruba Atatürk ile başlamak. Ancak Türk okurunun Atatürk'ü tanıdığını bilerek, öteki liderlerle devam

edeceğiz. Yazının sonunda Atatürk'le öteki devrimci liderler arasındaki benzerliklere işaret edeceğiz.

Dr. Sun Yat-Sen (1866-1925)

Dr. Sun Yat-Sen, Çin Demokratik Devrimi'nin önderi, Çin Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk cumhurbaşkanıdır.

Yoksul bir köylü ailesinin çocuğuydu. Hawai'ye işçilik yapan ağabeyinin yanına göçtü. Misyoner okulunda Batı kültürü ile tanıştı. Ağabeyi kültüründen kopmaması için Sun'u geri yolladı. Kanton'da Tıp Fakültesi'ne devam etti.

Sun 1891'de devrimci dostlarla Hong Kong'da bir araya geldi. Grup King (Mançu) Hanedanı'nı devirme fikrinin propagandasını yapıyordu. Sun yurtdışına gitti, devrimi savunan örgütler kurdu. Topluluğun üyeleri sürgüne yollanmış, alt sınıflardan gelen kişilerdi. Dr. Sun 20 yaşında görücü usulü ile köylüsü Lu ile evlendirildi. Giderek örgütlü mücadeleyi Avrupa'ya ve Japonya'ya taşıdı.

1911'de Wuhan'da patlak veren bir ayaklanma yayıldı. ABD'den Çin'e dönen Sun Nankin'de toplanan temsilciler tarafından cumhurbaşkanı seçildi.

Dr. Sun, King Hanedanı'nın devrilmesinde kilit rol oynadı. 1912'de imparator çekilince cumhuriyetin önü açıldı. 1912'de kurulan geçici Çin hükümetine başkan atandı. Ardından Kuomintang

Milliyetçi lider Sun Yat-Sen'in de portresi, bugün Tian An Men'de, Marksist devrimcilerin heykelleriyle yan yana duruyor ve ziyaretçi akınına uğruyor.

Hindistan'ın önderi Nehru, 1954'teki Pekin ziyaretinde Çinliler tarafından coşkuyla karşılanmıştı.

Partisi'ni (Milliyetçi Parti) kurdu ve onun ilk başkanı seçildi. Çalkantılı bir dönemin ardından devrimci hareket 4 Mayıs Gençlik Hareketi ile yeniden güç kazandı. Savaş ağalarının çatışmalarından yararlanan Dr. Sun 1923'te konumunu pekiştirdi. Sovyetler Birliği'ne yöneldi. Çin Komünist Partisi (ÇKP) ile işbirliğini başlattı. Kuomintang'ı yeniden düzenledi. Parti'yi yeniden inşa çalışmasında Üç Halk İlkesi'ni (milliyetçilik, demokrasi ve halkın refahı) rehber kıldı. 1925'de yaşamını yitiren Dr. Sun, Çin'de devrimin öncüsü ve lideri kabul edilir. Sun'un dev portresi 1 Mayıs'ta ve milli bayramlarda TiAn An Men Meydanı'na asılır.

Pandit Javaharlal Nehru (1889- 1964)

Hindistan Ulusal Hareketi'nin beyni, siyasi lideri, Hindistan cumhuriyetinin ilk başbakanı. Sömürgeciliğin tasfiyesinde belirleyici rol oynadı. 1960'lı yıllarda Bağlantısızlar Hareketine önderlik etti.

Nehru, 1889'da Allahabad'da doğdu. Varlıklı Hintli avukat ve politikacı Motilal Nehru'nun oğludur. İngiltere'de Trinity College'de (Cambridge) hukuk eğitimi gördü. Hindistan'da bir süre avukatlık yaptı. 1916'da Kamala Kaul ile evlendi. Bir yıl sonra kızları İndira (Gandi) doğdu.

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından milliyetçi hareket yükseldi. 1919'daki Amritsar Katliamı, İngiliz sömürge yönetimine karşı milliyetçi tepkiyi radikalleş-tirdi. Nehru 1919'da babası Motilal'in liderliğini yaptığı Hindistan Milli Kongre Partisi'ne katıldı.

1926-27 yılları arasında Avrupa'ya ve Sovyetler Birliği'ne yaptığı gezi düşüncelerini şekillenmesini hızlandırdı. Sosyalizme yakınlık duymaya başladı.

Javaharlal, 29 Eylül 1929'de, kırk yaşında Lahor Kongresi'nde Ulusal Kongre Partisi'ne başkan seçildi. 1929'da tam bağımsızlık (*swaraj*) talebini yükseltti.

Eylemleri nedeniyle İngilizler tarafından defalarca tutuklandı. İngiltere'nin Hindistan'ı İkinci Dünya Savaşı'na habersiz sokması üzerine Kongre Partisi eyalet yönetimlerinden çekildi.

Dünya Savaşı yıllarında sağlam anti-faşist tavrıyla ve İngiliz sömürgeciliğine karşı dik duruşu ile sivri Nehru, Dünya Savaşı'nın sonunda Hindistan'ın bağımsızlığı için yapılan görüşmelerde kilit rol oynadı. İslam Birliği'nin Müslümanların tek yetkili temsilcisi olarak tanınma isteğine ve dolayısıyla Hindistan'ın dinsel temelde bölünmesine ısrarla karşı çıktı. Hint milletinin Milli Kongre Partisi'nin çatısı altında birleşmesini savundu.

15 Ağustos 1947'de bağımsız Hindistan'ın ilk başbakanı olan Nehru, 1964'de ölünceye kadar bu mevkide kaldı. "Büyük bölünme" sırasında Müslümanlarla Hindular arasında patlak veren çatışmaları mümkün olduğu kadar denetim altında tutmaya çaba gösterdi. 1950'de ilan edilen federal anayasa, birliği koruyarak modernleşmeyi, laiklik ve sosyal adaleti esas alıyordu.

Nehru dış ilişkilere, özellikle mazlumlarla dayanışmaya çok önem verdi.

Nehru, Afrikalı önderlerden L. Senghor'un "Aydınlanmadan sonra dünyadaki en önemli hareket" olarak nitelediği 1955 Bandung Afrika-Asya Konferansı'nı kotardı. Batı'nın itirazlarına rağmen Çin'i konferansa çağrıldı. "Barış içinde bir arada yaşamının" beş ilkesini geliştirdi.

1961'de Belgrad'daki ilk Bağlantısızlar konferansına katıldı. Batı'ya karşı sert tavrı savundu.

27 Mayıs 1964'de öldü. Yerine kızı geçti.

Mao Zedung (1893-1976)

Çin Komünist Partisi'nin ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurucusu ve önderi. Çin'de sosyalizmin inşasının başlıca mimarı.

Mao, Çin'in Hunan eyaletinde orta halli bir köylü ailesinde doğdu. Öğret-

Nehru, Afrikalı önderlerden L. Senghor'un "Aydınlanmadan sonra dünyadaki en önemli hareket" olarak nitelediği 1955 Bandung Afrika-Asya Konferansı'nı kotardı. Batı'nın itirazlarına rağmen Çin konferansa çağrıldı. "Barış içinde bir arada yaşamının" beş ilkesini geliştirdi.

Mao, 1937-1945 arasındaki Çin-Japonya Savaşı'nda Japonlara karşı direnişi yönetti, Kuomintang'la ittifak çizgisinde ısrar etti. Kuomintang, ÇKP kuvvetlerini çatışmaların büyük bölümünde yalnız bıraksa da, sonuçta, Halk Kurtuluş Ordusu ÇKP'nin yüz milyonlarca insanın kafasında meşrulaştı.

menlik eğitimi almak üzere köyden ayrıldıktan sonra gittiği eyalet merkezinde Dr. Sun Yat-Sen'in fikirleri ile tanıştı. 1911 Devrimi'nde Hunan eyalet ordusunda çarpıştı. Birinci Dünya Savaşı sonrası patlak veren Dört Eylül Hareketi sırasında Pekin'e gitti; üniversitede kütüphaneci olarak iş buldu. Okumayı seven Mao, Çin ve dünya tarihi ile ilgili birçok eser okudu. 1919'da Çinli aydınların Batı liberalizminden koparak sosyalizme yöneledikleri sürecin başlangıcı sayılan ve ÇKP'nin doğumunu muştulayan 4 Mayıs Hareketi'ni yaşadı. 27 yaşında, Temmuz 1921'de Çin Komünist Partisi'nin Şangay'daki kuruluş kongresine katıldı. İlk Kuomintang-Çin Komünist Partisi birleşik cephesi etkinliğinde Köylü Eğitim Enstitüsü yöneticisi oldu. Köylülüğün öneminin bilincine vardı. O yıllarda Kuomintang içinde çalıştı. 1925'de Dr. Sun Yat-Sen'in ölümü üzerine Kuomintang'ın başına geçen Çan Kay-Şek komünistlere karşı saldırıya geçince, Şangay'daki kaos ortamından zorlukla kaçtı. Karısı öldürüldü. Aynı yıl Hunan'da Güz Hasadı Ayaklanması'nı yönetti. Yine bu yıllarda, 1927 başlarında yazdığı "Hunan'da Köylü Sorunu" üzerine incelemesinde *"yüz milyonlarca köylünün, hiçbir gücün durduramayacağı güçlü bir fırtına gibi ani, şiddetli biçimde ayaklanacağı"* öngörüsünde bulundu. Güneydoğu Çin'deki dağlık alana çekildi. Burada 1931-1934 yılları arasında

bir kurtarılmış bölgede Çin Sovyet Cumhuriyeti'ni kurdu.

Mao 1934'de Kızıl Ordu'nun büyük bölümüyle Hiangsi'deki üssü terk ederek "uzun yürüyüş" olarak anılan bir gen çekilme eylemini başlattı. Çin'in güneydoğusundan kuzey batısına kadar yürüdüler; ki bu, toplam 9.600 km kadardır. Mao'nun seçkin komünist önder olarak tanınması bu yürüyüş sırasında olmuştur; dönüm noktası Zunyi Konferansı'dır. Bu konferansta Mao, ÇKP Politbürosu'nun İcra Komitesine seçildi. Parti'nin aşırı "solcu" çizgisini düzeltti, ulusal cephe politikasını başlattı.

Mao, 1937-1945 arasındaki Çin-Japonya Savaşı'nda Japonlara karşı direnişi yönetti, Kuomintang'la ittifak çizgisinde ısrar etti. Kuomintang, ÇKP kuvvetlerini çatışmaların büyük bölümünde yalnız bıraksa da, sonuçta, Halk Kurtuluş Ordusu ÇKP'nin yüz milyonlarca insanın kafasında meşrulaştı.

21 Ocak 1949'da Halk Kurtuluş Ordusu karşısında bozguna uğrayan Kuomintang kuvvetleri, 10 Aralık 1949'da Chengdu'da kesin olarak imha edildi. Çan Kay Şek aynı gün Tayvan adasına kaçtı.

Mao 1 Ekim 1949'da Pekin'deki Tian An Men Meydanı'nda Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu dünyaya ilan etti.

Büyük İleri Atılım'la Çin'in sanayileşmesini sağlamaya çalıştı. Stalin'in 1953'te ölümünün ardından, Kruçev'in 1956'daki SBKP 20. Kongre raporu ile Stalin'i suçlaması üzerine Stalin'e sahip çıktı; Sovyetler Birliği'yle Çin arasındaki ilişkiler gerginleşti. Mao Çekoslovakya'nın işgalinin ardından Sovyetler Birliği'ni sosyal emperyalist olmakla suçladı. "Büyük Proleter Kültür Devrimi" ile birlikte bütün Çin sathında geniş kapsamlı bir ideolojik mücadele başlattı, devlet ve Parti içine sızan burjuva çizgisine karşı kapsamlı bir mücadeleye girişti. Mao'nun parti içinde iki çizgi mücadelesini savunan görüşü, Marksizme katkıdır. 1976 yılında yaşama veda etti.

Çu En-Lay (1898-1976)

Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) önderlerinden. Çin Halk Cumhuriyeti'nde 1949-1976 yılları arasında başbakanlık, 1949-1958 arasında dışişleri bakanlığı yaptı. Bağılantısızlar Hareketi'ne hayat veren Bandung Konferansı'nda oynadığı rol ile uluslararası alanda sivrildi.

Çu, soylu bir ailenin oğluydu. Öğrenimini sürdürmek için Japonya'ya gitti. 1919'da 4 Mayıs Hareketi olarak bilinen öğrenci gösterilerinde etkin rol aldı. Fransa'ya gitti. Orada hem çalışıp hem öğrenim görürken komünizmi benimse-

Yıl 1935... Çu En-Lay (en solda) ve Mao Zedung (Çu'nun sağında) Yenai'da...

Ho Shi Minh (en solda), Vietnamlı efsane general Vo Nguyen Giap'la bir çatışma öncesi strateji tartışıyor (1954).

di. 1921'de Şanghay'da kurulan ÇKP'nin Avrupa temsilcisi oldu.

1924 yazında Çin'e döndü. Kuomintang'ın (Milliyetçi Parti) ÇKP'yle işbirliği içinde ve SSCB desteğiyle Kanton'da başlattığı ulusal devrime katıldı. Çan Kay-Şek'in komutanı olduğu Whampoa Askeri Akademisi'nde yöneticilik yaptı.

Moskova'da toplanan Komintern'in VI. Kongresi'nde, Yürütme Komitesi üyeliğine seçildi. Çu 1928 sonlarında Çin'e döndü. Bu yıllarda çalışmalarını Şangay'da yeraltında sürdüren ÇKP yönetimi, kent ayaklanmalarına ağırlık vermişti. Ama komünistlerin büyük kentleri ele geçirme çabaları büyük kayıplara yol açıyordu. Çu En-Lay, Çu Teh komutasındaki Kızıl Ordu'nun siyasi komiseri oldu. Çan Kay-Şek'in düzenlediği seferler sonucunda komünistler 1934'te Çin'in orta güneyindeki Sovyet bölgelerinden çekilmek zorunda kaldılar. Mao'nun 1935'teki Zunyi Konferansı'nda Parti önderliğini ele almasının ardından Çu, Mao'nun önderliğine bağlı kaldı.

Çu, 1 Ekim 1949'da kurulan Pekin hükümetinin başbakanı oldu, Çin'in dev sivil bürokrasisinin baş yöneticiliğini üstlendi. Aynı zamanda dışişleri bakanlığını da yürüttü. 1954'te Çin-Hindistan sınır

sorunu için toplanan Cenevre Konferansı'nda, Çu uluslararası ölçekte büyük bir diplomat olarak sıvırdı. Nisan 1955'te de, Bandung Konferansı Çu için büyük bir kişisel başarı oldu. Ocak 1957'de çıktığı olağanüstü Polonya ve Macaristan gezileri Çin'in Doğu Avrupa'da nüfuz kazanmasını sağladı. Aralık 1964'te çıktığı ilk Afrika gezisi Pekin'in Üçüncü Dünya'nın bu bölümünde artan etkisini gösteriyordu.

Kültür Devrimi sırasında, aşırı unsurların dizginlenmesinde oynadığı rolle tarihe geçti. Ciltler tutan konuşmaları ve raporları Çin'le ilgili en zengin veri kaynaklarını oluşturur. Çu En-Lay, 1976'da, silah arkadaşı ve yoldaşı Mao Zedung'tan birkaç ay önce öldü.

Rabindranath Tagore (1861-1941)

Nobel ödüllü anti-emperyalist Hint şairi. Hint-Doğu kültürünün Batı'ya, Batı kültürünün Doğu'ya tanıtılmasında önemli rol oynayan kültür adamı.

Rabindranath Tagore 1861'de Kalküta'da doğdu. Babası Devendranath Tagore, varlıklı bir din adamıydı. Genç yaşta şiir yazmaya başlayan Rabindranath, orta öğrenimini tamamladıktan sonra

Londra'da hukuk okudu. Bir yandan da edebiyat kültürünü geliştirdi. Şairin dünya görüşü Hindistan'ın geleneksel kast sınırlarını aşarak, panteist bir dünya inancının yanı sıra, Hindu dininin tekelci ve çok gelenekçi çemberini kıran bir olgunluğa kavuştu.

Ünlü şiiri kitabı *Gitanjali*'nin İngilizceye çevirisi ona 1913'de Nobel Ödülü'nü kazandı. Bengali dilinde yazdığı yapıtlarının, hemen hemen hepsini kendisi İngilizceye çevirdiği için, dünya onu kolayca tanıdı. 1915'deki Amritsar kıyımının ardından, İngiliz genel valisine bir mektup yazarak "Sir" unvanını geri verdi.

Tagore, Hindistan'ın İngiliz emperyalizminin boyunduruğundan kurtulması için büyük çabalar sarf etti. Edebiyat alanında ki başkaldırıyı yeterli bulmayıp gençliğin milliyetçi bir eğitimle yetiştirilmesi amacıyla 1901'de Kalküta yakınlarında Sükûn Barınağı anlamına gelen "Santiniketan" adını verdiği okulu kurdu. Bundan başka *Bangadorshan* edebiyat dergisinin başyazarı oldu. Batı ve Hint geleneklerini kaynaştıran Vishna-Bharati Üniversitesi'nin oluşumuna katkıda bulundu.

Avrupa'da, Kuzey ve Güney Amerika'da, Çin'de, Japonya'da, Endonez-

Anti-emperyalist Hint şairi Rabindranath Tagore, ünlü şiir kitabının İngilizce çevirisiyle 1913'de Nobel Ödülü'nü kazanmış, bütün dünyada tanınmıştı. Ama O, 1915'deki Amritsar kıyımının ardından, İngiliz genel valisine bir mektup yazarak "Sir" unvanını geri verdi. Kast sistemine ve emperyalist sisteme karşıtlığı ve üstün yeteneğiyle dünyanın sayılı şairleri arasına girdi.

Tito önderliğindeki Partizanların işgalci Nazilere ve işbirlikçilere karşı başlattıkları ayaklanma hızla yayıldı, Yugoslavya'nın yarısı bağımsızlığa kavuştu.

Tito ve kendisine bağlı Partizanlar grubu bir anda Yugoslavya'da herkes tarafından tanındı.

Tito hareket ve kabiliyetleri yüksek, vatanları için gözlerini kırpmadan canlarını verebilecek işçilerden meydana gelen gerilla tugayları kurdu.

ya'da konferanslar verdi. Kast sistemine ve emperyalist sisteme karşıtlığı ve üstün yeteneğiyle dünyanın sayılı şairleri arasına girdi. 1941'de doğduğu şehir olan Kalküta'da öldü.

Ho Şi Minh (1890-1969)

Vietnam bağımsızlık hareketinin önderi ve Vietnam Demokratik Cumhuriyeti'nin ilk başkanıdır. Halk arasındaki adı "Ho Amca" olan Ho Şi Minh'in asıl adı Nguyen That Thanh'dı.

1890'da yani Fransız emperyalistlerinin Güneydoğu Asya'ya yerleştiği yıllarda doğdu. Öğrencilik yıllarında ülkesindeki Fransız sömürgecilerine karşı yürütülen eylemlere katıldı. İki yıl boyunca bir şilepte çalıştı; Akdeniz ve Afrika limanlarında dolaştı. Daha sonra gittiği Fransa'da sosyalist dünya görüşünü benimsedi. 1920'de Fransız Komünist Partisi'nin kurucuları arasında yer alan Ho Chi Minh, yazdığı yazılarla çevresindeki Vietnamlı gençleri bilinçlendirerek onları ülkelerinin bağımsızlık mücadelesi için eğitti. 1925'te Çin'de, Kanton'da yaşayan siyasal sürgünleri örgütleyerek Viet-

nam Devrimci Gençlik Birliği'ni kurdu. 1930'da Ho Chi Minh'in öncülüğünde kurulan Çinhindi Komünist Partisi, yoksul köylülere toprak dağıtmayı ve yabancı işlemleri kamulaştırmayı amaçlayan bir programı benimsedi. Ho Chi Minh'in eylemlerinden tedirgin olan Fransız yönetimi, yokluğunda ona ölüm cezası verdi.

İkinci Dünya Savaşı sırasında, 1940'ta Japon birlikleri Çinhindi'ne girdi. Ho Chi Minh 1941'de, uzun bir ayrılıktan sonra gizlice ülkesine döndü. Fransız sömürgecilerine ve Japon işgalcilerine karşı halkın çeşitli kesimlerini harekete geçirecek bir gerilla savaşı için hazırlığa başladı. Gerilla savaşı üzerine kitaplar yazdı. İkinci Dünya Savaşı'nda Japonlara karşı mücadelede destek bulmak gittiği Çin'de Çan Kay-Şek tarafından tutuklatıldı. 18 ay süreyle çok ağır koşullarda yaşamak zorunda bırakıldı. Japon işgaline karşı gerilla savaşını sürdüren Vietnam direniş güçleri, çok geçmeden Vietnam'ın önemli kentlerini geri almayı başardı. Ho Chi Minh, 2 Eylül 1945'te 500 bin kişilik bir kalabalığın önünde bağımsız Vietnam Demokratik Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ilan etti. Tam da bu sırada, İkinci Dünya Savaşı sona ererken, Japonları silahsızlandırmak amacıyla Güney Vietnam'a giren İngilizler, bölgenin yeniden Fransızların eline geçmesi-

ne yardımcı oldular. Vietnam direniş savaşı sekiz yıl sürdükten sonra 1954'te Fransızların Dien Bien Fu'daki kesin yenilgisiyle son buldu.

Savaşın sonunda ülke Kuzey ve Güney Vietnam olarak ikiye bölündü ve Ho Chi Minh yönetimine ülkenin yalnızca kuzey kesimi bırakıldı. Güney Vietnam ise çok geçmeden ABD'nin siyasal ve iktisadi denetimi altına girdi. Ulusal bağımsızlık ve iki Vietnam'ın birleştirilmesi için, ABD ve Güney Vietnam yönetimine karşı 1955'te başlayan savaş, 1975'te Vietnam Demokratik Cumhuriyeti'nin kesin zaferiyle sonuçlandı. Ho Chi Minh iki Vietnam'ın birleştiğini göremeden, 1969'da öldü. Ülkenin başkenti Saygon'a "Ho Şi Minh Şehri" adı verildi.

Josip Broz Tito (1892-1980)

Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin kurucusu, Bağılantısızlar Hareketi'nin önderlerindendir.

Hırvat bir anneden ve Slovak bir babadan doğdu. 15 çocuklu yoksul bir köylü ailesinin yedinci çocuğuydu. Gençlik yıllarında Trieste ve Almanya'da metal işçiliği yaptı. Çalıştığı işyerlerinde sendika faaliyetlerinde aktif görevler aldı. Hırvatistan Sosyal-Demokrat Partisi'ne katıldı. Birinci Dünya Savaşı yıllarında as-

Tito ve Partizanların İkinci Dünya Savaşı sırasında vatan savunmasına önderlik etmeleri, Yugoslav halkı tarafından tanınmalarını ve desteklenmelerini sağladı.

kere alındı. Savaş karşıtı propaganda yapınca tutuklanarak hapse atıldı. Karpat cephesinde tekrar katıldığı savaşta yaralandı. Rus ordusuna esir düştü.

1917-1920 Sovyet Devrimi'nde Bolşeviklerin safında iç savaşa katıldı. 1920'de Yugoslavya'ya geri döndü. Yugoslavya Komünist Partisi'nin kurucuları arasında yer aldı. Komünist Partisi'ne bağlı olarak yürüttüğü siyasi faaliyetlerinden dolayı birçok kez tutuklandı. 1928'de altı yıl hapis cezasına mahkûm edildi. 1934'te hapisten çıktı. Parti Merkez Komitesi'ne girdi. Komintern'in Balkan Seksiyonu'nda görev aldı. Moskova, Paris, Prag ve Viyana'ya görevli olarak gitti.

1936'da Paris'te uluslararası tugayların İspanya'ya geçişini organize etti. Bu çalışmalarından dolayı Yugoslavya Komünist Partisi genel sekreterliğine getirildi. 1937'de Yugoslavya'ya döndü.

İkinci Dünya Savaşı'nda işgal kuvvetleri'ne ve onlarla işbirliği yapan Ustaşalara karşı gerilla savaşına başladı. Nazi Almanyası'nın SSCB'ye saldırması üzerine, Tito'nun önderliğindeki Yugoslav komünistleri direniş hareketini teşkilatlandırmaya başladı. Ayaklanma hızla yayıldı, Yugoslavya'nın yarısı bağımsızlığa kavuştu. Tito ve kendisine bağlı Partizanlar grubu bir anda Yugoslavya'da herkes tarafından tanındı. Tito hareket ve kabiliyetleri yüksek, vatanları için gözlemleri kırpmadan canlarını verebilecek işçilerden meydana gelen gerilla tugayları kurdu. Karargâhını Sırbistan'ın batısındaki Uzice'ye taşıdı. Hitler 1943'te Partizan hareketlerinin bu şekilde kuvvetlenmesi üzerine Neretva ve Sutjeska'ya saldırıda bulundu. Tito taraftarı Partizanlar bu saldırıda 6000'in üzerinde kayıp vermelerine rağmen, Alman kuşatmasına karşı koydular. İtalya'nın teslim oluşunun hemen ardından SSCB ve diğer büyük devletlere haber vermeden gizlice Partizan parlamentosunu (*Yugoslavya Antifaşist Ulusal Kurtuluş Konseyi*) topladı. Bir geçici devrim hükümeti kurdu. Yugoslavya'nın eşit halklar-

Habib Burgiba önderliğindeki Tunus tarafından 1981'de bastırılan Atatürk pulu.

dan meydana gelen federal bir topluluk olduğunu ilan etti. Tito'ya 1943'te Yugoslavya Mareşallığı, daha sonra Hükümet Başkanlığı ve Başkomutanlığı unvanı verildi (7 Mart 1945). Aynı yıl yapılan seçimleri Tito'nun partisi Halk Cephesi kazandı. Seçimlerden Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ni kurarak ülkedeki krallık yönetimine son verdi.

Tito uluslararası komünist hareket içinde Moskova merkezli yapıya karşı

Bağımsız Endonezya'nın ilk devlet başkanı Sukarno, kısa süre içinde eğitim, sağlık ve kültürel uyanış gibi alanlarda çarpıcı kazanımlar kazandı. Sukarno'nun çok önem verdiği Endonezyalılık gururu yerleşti. Bandung Konferansı'na evsahipliği yaptı. Bağılantısızlar Hareketi'nin önderleri arasına girdi. Sukarno 1963'de ABD ile ilişkilerini kesti.

çıktı, partilerin kendi kararları ile bağımsız hareket etmelerini savundu. Bu nedenle Yugoslav Komünist Partisi Haziran 1948'de Kominform'dan çıkarıldı.

1960'lı yıllara damgasını vuran Bağılantısızlar Hareketi'nin önderlerindendir. Bağılantısızlar Hareketi ilk toplantısını 1961'de, Yugoslavya'nın başkenti Belgrad'da yaptı. Tito, Afrika, Asya ve Latin Amerika'yı pek çok kez ziyaret etti. Ağustos 1968'de SSCB'ni n Çekoslovakya'yı işgalini kınadı.

Tito'nun 1970'de açıkladığı kolektif başkanlık sistemi anayasaya girdi. Bu tarihten itibaren Tito, geri çekilerek çalışma arkadaşlarıyla sistemi işletmeye çalıştı.

Tito'nun 1980'de ölümü, büyük devletlerin "Balkanlaştırma" politikalarını yeniden harekete geçirdi. Yugoslavya kanlı bir iç savaş ve NATO müdahalesi sonucu etnik temelde bölündü. Yugoslavya'dan kopan devletler arasındaki anlaşmazlıklar ve bu ülkelerin içindeki etnik sorunlar halen devam etmektedir.

Ahmed Sukarno (1901-1970)

Endonezya bağımsızlık hareketinin önderi, Endonezya'nın ilk devlet başkanı, Bağılantısızlar Hareketi'nin önderlerindendir.

Cavali bir öğretmenin oğluydu. Çocukluğunun büyük bir bölümünü köyünde geçirdi. 15 yaşında Surabaya'daki ortaokula gönderildi. Sukarno, Cava, Sunda ve Bali dillerini öğrendi. Çağdaş Endonezya dili üzerindeki çalışmaları, gelecekte bu dilin geliştirilmesine yapacağı katkıların temelini oluşturdu. Arapça ve Felemenkçenin yanı sıra İngilizce, Fransızca, Almanca ve Japonca eğitimi aldı. İnşaat mühendisliği eğitimini tamamladığı Bandung'da siyasete atıldı.

Sukarno, sömürgecilığe karşı çıktığı için Hollandalılar tarafından Bandung'da hapsedildi; Sumatra ve Flores'te sekiz yıla aşkın süre sürgünde yaşadı (1933-1942). İkinci Dünya Savaşı boyunca Ja-

Nasırcı Arap sosyalizmini destekleyen Burgiba, 1957'de Beyliğin kaldırılmasından sonra Tunus Cumhurbaşkanlığına seçildi. 1959'da ülkeyi laikleştirme sürecine girdi. Çokeşliliği yasaklayan, evlilik ve boşanmada hukuksal yöntemlerin izlendiği yeni bir anayasayı yürürlüğe koydu.

ponlarla birlikte hareket ederek Japonlardan Endonezya'nın bağımsızlığını talep etti. 1 Haziran 1945'te yaptığı en önemli konuşmasında, Pancasila diye bilinen Beş İlke'yi (tek tanrıya iman, adil ve modern toplum, Endonezya'nın birliği, demokrasi, sosyal adalet) tanımladı. Japonya'nın yenilgisi yaklaşınca önce tarafsız kaldı. Sonunda, 17 Ağustos 1945'te Endonezya'nın bağımsızlığını ilan etti. Yeni cumhuriyetin devlet başkanı olarak meydan okuduğu Hollanda, 27 Aralık 1949'da Endonezya'nın bağımsızlığını resmen tanıdı.

Kısa süre içinde eğitim, sağlık ve kültürel uyanış gibi alanlarda çarpıcı kazanımlar kazandı. Sukarno'nun çok önem verdiği Endonezyalılık gururu yerleşti. Bandung Konferansı'na evsahipliği yaptı. Bağılantısızlar Hareketi'nin önderleri arasına girdi. Sukarno 1963'de ABD ile ilişkilerini kesti.

Sukarno'nun 11 Mart 1966'da geniş yetkiler vermek zorunda kaldığı General Suharto Mart 1967'de geçici devlet başkanı, Mart 1968'de devlet başkanı oldu. Görevden ayrılışından ölümüne kadar Cakarta'da ev hapsinde tutuldu. Sukarno'nun görüşleri 1970'lerin sonlarına kadar yasaklı kaldı, sonraları saygınlığı iade edildi.

Habib Burgiba (1903-2000)

Tunus Devleti'nin kurucusu ve ilk cumhurbaşkanı

Tunus Beyi'nin ordusunda görev yapmış bir teğmenin en küçük çocuğuydu. Tunus'ta Arapça ve İslam dini konusunda eğitim gördü, Ardından Sorbonne'da hukuk ve siyaset bilimi okudu. Ülkesine döndükten sonra avukatlık yaptı. 1934'te bağımsızlık mücadelesine önderlik için genç arkadaşlarıyla birlikte Yeni Düstur Partisi'ni kurdu. Partinin genel sekreteri, ardından da başkanı oldu. Örgütleyici özelliğiyle sivrilerek, parti örgütlerini kırsal kesime yaydı ve o güne kadar kentlerde seçkin bir tabakanın tekelinde olan ulusal hareketin halk kitleleriyle bütünleşmesini sağladı. Siyasi faaliyetleri yüzünden kısa sürede Fransız sömürge yönetiminin dikkatini çekti, 1934-1945 yılları arasında 11 yılını hapse geçirdikten sonra deniz yoluyla Afrika'ya kaçtı,

Milliyetçilerin 1952-1954 arasında giderek artan şiddet hareketlerine yönelmeleri üzerine, önce baskıcı önlemlere başvuran Fransız yönetimi, yöntemlerinin etkisiz hale gelmesi üzerine Burgiba ile görüşmelere başladı. 20 Mart 1956'da Fransa başbakanı Guy Mollet ile Tunus'a bağımsızlık verilmesini öneren bir antlaşma imzaladı. 1957'de

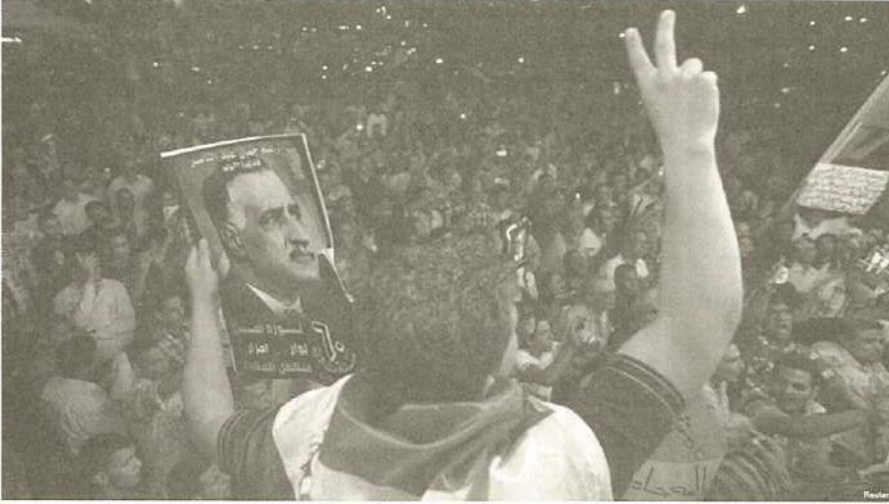
Beyliğin kaldırılmasından sonra cumhurbaşkanlığına seçildi.

1959'da ülkeyi laikleştirme sürecine girdi. Çokeşliliği yasaklayan, evlilik ve boşanmada hukuksal yöntemlerin izlendiği yeni bir anayasayı yürürlüğe koydu. Dış politikada tarafsızlık politikası izledi. İktidarı boyunca Fransa'yla iki büyük kriz yaşadı. 1961'de diğer Arap ülkelerinden gelen baskıların da etkisiyle 1956 antlaşmasıyla Fransa'ya bırakılan Bizerte'nin Tunus'a iade edilmesi talebinin reddedilmesi üzerine başlattığı girişimin ardından binden fazla Tunuslu hayatını kaybetti. Fransızlar sonunda Bizerte'den çekildiler. 1964'te Fransız göçmenlerinin topraklarını kamulaştırması, Fransa'yla olan ilişkilerin daha da gerginleşmesine yol açtı.

Arap Birliği'nin kararlarına karşı bağımsız bir tutum takındı. Kendisini "Tunus halkının öğretmeni" ilan eden Burgiba, 1975'te ömür boyu cumhurbaşkanı seçildi sosyal reformlarıyla öne çıktı. Nasırcı Arap sosyalizminden yana olan Burgiba'nın Düstur Sosyalist Partisi güçlü konumunu sürdürse de, 1980'lerde ülkedeki muhalefet giderek etkili olmaya başladı.

Meksika devriminin köylü önderleri Villa ve Zapata, Latin Amerikalı devrimciler tarafından hâlâ saygıyla anılıyor.

Mısır halkı, gericiilere ve emperyalizme karşı verdiği toplumsal mücadelede bugün de Nasır posterleri taşıyor.

Bin Ali, Burgiba'nın ilerleyen yaşının ülkeyi etkin biçimde yönetmesini engellediğini öne sürerek, Kasım 1987'de Burgiba'nın cumhurbaşkanlığını elinden aldı. Burgiba, ölümüne kadar Manastır'daki evinde göz hapsinde tutuldu.

Kim İl-Sung (1912-1994)

Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin kurucusu, ilk devlet başkanı.

1912'de Pyongyang yakınlarındaki bir köyde mütevazı bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Protestan Hristiyan okullarına gitti. Ailesi, bütün Koreliler gibi, 1910'daki Japon-Kore Savaşı'ndan etkilendi. 1926'da "Kahrolsun Emperyalizm Birliği" adındaki kuruluşu kurdu. Askeri okula girdi. 1930'larda Kore'yi işgal eden Japonlara karşı sürdürülen silahlı direniş hareketine önderlik etti. Sovyetler Birliği'ne giderek askeri ve siyasal eğitim gördü. Bu arada eskiden Japonlara karşı savaşmış bir ulusal kahramanın adını aldı. İkinci Dünya Savaşı yıllarında, Sovyet ordusunda binbaşı rütbesiyle bir Kore birliğine komuta etti. Savaşın sonunda 38. paralel sınır kabul edilerek Kore'nin kuzeyi SSCB, güneyi ise ABD tarafından geçici olarak işgal edildi. 1945'de Kore'ye dönen Kim, bir halk cumhuriyeti yönetimi kurdu. 1948'de oluşturulan Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin ilk başkanı oldu. 1950'de

Kuzey Kore birliklerinin, vatanın bütünlüğünü sağlamak üzere 38. paraleli geçerek Güney Kore içlerine doğru ilerlemeye başlamaları üzerine Kore Savaşı patlak verdi. Kuzey Kore'yi işgal eden Batılı güçleri (Türk birlikleri dâhil), büyük bir ulusal direniş örgütleyerek, Çinli gönüllülerin de desteğinde püskürttü.

Kore Savaşı'nın sona ermesinin (1953) ardından bağımsız ulusal ekonominin inşasına girişti. Kuzey Kore'yi sanayileşmiş, askeri açıdan güçlü ve disiplinli bir devlete dönüştürmeye yönelik uygulamalar başlattı. SSCB ve ÇHC ile yakın ilişkiler kurdu.

Devlet başkanlığı sırasında sürekli olarak iki Kore'nin birleştirilmesi için çaba gösterdi. 1994'de geçirdiği ani bir kalp krizi sonucunda öldü.

Panço Villa (1878-1923) ve Emiliano Zapata (1879-1919)

1905-1908 ve 1911 demokratik devrim dalgasının Türk, İranlı ve Hintli devrimcileri ve büyük demokratik devrimci dalganın yeni dünyadaki uzantısı Meksika Devrimi'nin köylü önderleri Zapata ve Panço Villa'yı da, yeni dünyanın müddecileri arasına yerleştirmek gerekir. Halkın içinden çıkan bu liderler, devrimin güçlenmesinde ve yayılmasında başat rol oynadılar.

20. YÜZYILIN İKİNCİ ÇEYREĞİNDE SAHNE ALAN ÖNDERLER

Arap dünyası

Batı Asya'dan başlayarak Afrika'nın kuzeyinde Fas'a kadar uzanan topraklarda yaşayan Arap dünyası önce Osmanlı devletinden kopartıldı. İngiltere Mısır ve Sudan'a, Fransa Tunus, Ceza-yir ve Fas'a, İtalya Libya'ya el attı. Arap âleminin emperyalist sistemden düşünsel ve duygusal kopuşu Mısır'da 19. yüzyılın sonunda, Birinci Dünya Savaşı öncesinde başladı. Mısır başı çekti çünkü Maşuk'ta (Arabistan, Irak, Suriye, Filistin) en ileri olan Arap ülkesiydi.(6) Ancak esas kopuş Dünya Savaşı'nın ardından meydana geldi. Bu kopuşta, İngiliz-Fransız ordularınca savaşta cepheye sürülerek kırdırılan askerlerin payı büyüktür. Bu askerlerin bir bölümü Çanak-kale'deki İngiliz-Fransız mezarlığında yatıyor. Arap dünyasının simgesi Cemal Abdülnasır'ın savaşın bittiği yılda dünyaya gelmesi, yazdıklarımızın bir işareti sayılmalı.

Krallığa son veren askeri müdahalenin ardından başbakan ve devlet başkanı olarak Mısır'da köklü dönüşümlere damgasını vuran Nasır, bir yandan Arap milliyetçiliğini geliştirirken, öte yandan etkin bir dış politika izleyerek bölgede ve dünyada öne çıktı. Arapların "Reis" adını verdiği Nasır, günümüzde halen canlı tartışmaların esin kaynağı olmaktadır.

Ahmed Bin Bella, İkinci Dünya Savaşı'nda Fransız ordusunda çarpışmıştı. Mayıs 1945'de İkinci Dünya Savaşı'nın bitişinin kutlandığı törenlerde Cezayir bayrağı taşınınca Fransız askerleri halkın üzerine ateş açıp binlerce kişiyi katletti. Setif katliamından sonra Bin Bella, Fransızlar tarafından kendisine teklif edilen subaylık rütbesini reddederek Cezayir'e dönüp sömürgecilerle mücadele etmeye karar verdi.

Cemal Abdül Nasır (1918-1970)

Mısırlı devlet adamı. Devrimci, milliyetçi lider. Mısır'ın ikinci devlet başkanı (1956-1970). Krallığa son veren askeri müdahalenin ardından başbakan ve devlet başkanı olarak Mısır'da köklü dönüşümlere damgasını vuran Nasır, bir yandan Arap milliyetçiliğini geliştirirken, öte yandan etkin bir dış politika izleyerek bölgede ve dünyada öne çıktı. Arapların "Reis" adını verdiği Nasır, günümüzde halen canlı tartışmaların esin kaynağı olmaktadır.

Hür Subaylar Hareketi

Babasının postane görevlisi olduğu İskenderiye'de yoksul bir mahallede Birinci Dünya Savaşı'nın bitimine yakın doğan Abdülnasır'a ismi, Kanal Harekati'na komuta eden Cemal Paşa'ya atfen verilmiştir. Orta öğrenimini Kahire'de tamamlayan Nasır, İngiliz karşıtı sokak gösterilerine katıldı. Kısa bir süre hukuk okuduktan sonra 1937'de Askeri Akademi'ye girerek subay çıktı. Nasır, Sudan'daki Mısır ordusunda görev yaparken arkadaşlık kurduğu üç subayla (En-

ver Sedat da bu subaylar arasındadır) birlikte İngiliz egemenliğine ve krallık yönetimine son vermeyi amaçlayan gizli Hür Subaylar Örgütü'nü kurdu. Birinci Arap-İsrail Savaşı'nda (1948-1949) Filistin'de çarpıştı.

Hür Subaylar Örgütü, 23 Haziran 1952'de bir müdahale ile yönetime el koydu. Kral Faruk alaşağı edildi. Orgeneral Necib'in devlet başkanlığına getirilmesine karşın, gerçek iktidar Nasır'ın denetimindeki Devrimci Komuta Konseyi'ndeydi. Haziran 1953'te Cumhuriyet ilan edildi ve İngilizlerle Süveyş Kanalı bölgesinin boşaltılmasını öngören bir antlaşma imzalandı. 1954 ilkbaharında Necib'in görevden alınmasına yol açan iç çekişmelerden sonra başbakanlık görevini üstlenen Nasır, Ocak 1956'da yeni anayasayı yürürlüğe koydu. Haziran'da da tek aday olarak girdiği seçimlerde oyların yüzde 99,95'ini alarak cumhurbaşkanı seçildi.

Bandung Konferansı'na (1955) katılarak Yugoslavya devlet başkanı Josip Broz Tito ve Hindistan başbakanı Jawaharlal Nehru ile birlikte bağlantısızlar hareketinin önderleri arasında yer aldı. Süveyş Kanalı'nı millileştirdi. Ekim 1956'da İsrail, Fransa ve Birleşik Krallık'ın giriştiği ortak harekâtla başlayan Süveyş Bu-

nalımı sırasında, İsrail'in Sina Yarımadası'nı Şarm el Şeyh'e kadar işgal etmesine ve Mısır Hava Kuvvetleri'nin ağır bir darbe yemesine karşın, ustaca manevralarla dış müdahaleyi boşa çıkardı. Arap dünyasındaki saygınlığını artıran bu olayın ardından daha radikal bir çizgiye yöneldi. 1958 başlarında Mısır ve Suriye'nin Birleşik Arap Cumhuriyeti adı altında birleşmesine öncülük etti. Suriye'nin 1961'de birlikten çekilmesini Arap ülkelerindeki gerici rejimlere bağlayarak Arap dünyasındaki devrimci hareketleri etkin biçimde desteklemeye başladı.

Ertesi yıl Arap Sosyalist Birliği'ni kurdu.

Nasır, Mısır'ın sosyalist ülkelerle yakınlaşmaya girdiği bu dönemde özellikle Sovyetler Birliği'nin teknik ve mali yardımıyla geniş çaplı bir kalkınma hamlesi başlattı. Asvan Barajı'nı tamamlama (1968), sanayileşmeyi hızlandırma ve köylüleri topraklandırma gibi başarıların yanı sıra kadınların haklarını genişletme ve eğitimi yaygınlaştırma gibi önemli adımlar attı. Başkana yetkiler veren ve siyasi muhalefeti etkisiz kılan bir siyasal mekanizma yarattı.

Mısır birliklerinin Yemen'deki İç Savaş'ta (1962-1967) cumhuriyetçilerin yanında çarpışmasıyla ABD ile ilişkileri

Sömürgeci Fransa'yı kararlı bir mücadeleyle alt eden Cezayir Milli Kurtuluş Cephesi savaşçıları.

*Cihatçı örgütlere karşı eylem yapan Suriye'deki Filistinliler...
Ellerinde Esad ve Arafat posterleri.*

gerginleşti. İsrail sorununu Arap dünya-sında birliği sağlamanın amacı olarak gören Nasır, 1967'de Sina'ya kuvvet yığdı. 22 Mayıs 1967'de, İsrail'in Eilat Limanı'na deniz erişimi olan Tiran Boğazı'nın tüm İsrail gemilerine ve İsrail'e gitmekte olan diğer gemilere kapalı olduğunu ilan ederek, Akabe Körfezi'ni ulaşımına kapattı. İsrail'le açık çatışmaya yöneldi. Bunu izleyen Altı Gün Savaşında (5-10 Haziran 1970) erken davranan İsrail'in Mısır uçaklarını yerdeyken yok etmesi ağır bir yenilgiyi getirdi. 9 Haziran'da, Nasır bütün sorumluluğu üstlenerek istifa ettiyse de yaygın kitle gösterileri nedeniyle ertesi gün kararını geri aldı. Bunun üzerine, Mısır'ın Sudan ve Libya ile ilişkilerini güçlendirmeye girişti. Araplar arasında çıkan birçok anlaşmazlığa aracı olarak müdahalede bulundu; 28 Eylül 1970 tarihinde bir kalp krizi sonucunda yaşamını yitirdi.

Arap milliyetçiliğinin yükseldiği ve Üçüncü Dünya'da radikal arayışların güçlendiği bir dönemde büyük yankı uyandıran *Felsefetü's-Savra* (1956; Devrimin Felsefesi) adlı yapıtı, Nasır'ın Arap Birliği konusundaki coşkulu düşüncelerini içerir.

Ahmet Bin Bella (1916-2012)

Fransa'ya karşı verilen kurtuluş savaşında FLN'nin (Milli Kurtuluş Cephesi)

önderi. Cezayir'in ilk cumhurbaşkanı

Cezayir'in Fas sınırında küçük bir köyünde 1918'de doğdu. Çiftçi bir babanın yedi çocuğundan biriydi. Yerel bir Fransız okuluna kaydoldu. Lise yıllarında orduya katıldı. Fransız ordusunda savıştı. 8 Mayıs 1945'de İkinci Dünya Savaşının bitişinin kutlandığı törenlerde Cezayir bayrağı taşınırken Fransız askerleri halkın üzerine ateş açıp binlerce kişiyi katletti. Setif katliamından sonra Ahmet Bin Bella kendisine teklif edilen subaylık rütbesini reddederek Cezayir'e dönüp sömürgecilerle mücadele etmeye karar verdi. Messali Hac'in önderliğindeki Demokratik Özgürlüklerin Zaferi Hareketine (MTLD) katıldı. MTLD hareketinin desteği ile Ahmet Bin Bella Fransız yönetimine karşı silahlı direniş başlatma amacı ile özel bir örgüt kurdu. Cezaevinde geçirdiği iki yılın ardından hapisten kaçarak önce Fransa'ya oradan da Mısır'a geçti. Mısır'da Cemal Abdül Nasır'ın desteği ile daha önceden kurmuş olduğu özel örgütü yeniden faaliyete geçirdi ve örgütü Mısır'dan yönetti.

Cezayir Milli Kurtuluş Cephesi silahlı mücadeleyi ülkeye yayma kararı aldı. Kasım 1954'de Cezayir halkı Fransızlara karşı silahlı direnişe çağrıldı.

1962 yılına gelindiğinde Fransa yenilgiyi kabul ederek Cezayir'de bağımsız bir devlet kurulmasına onay vereceğini

açıkladı. 19 Mart 1962'de Fransa ve Cezayir Milli Kurtuluş Cephesi karşılıklı ateşkes ilan ettiler. Zafer kazanılmış ve Cezayir'de 132 yıl süren Fransız sömürgeciliği sona ermişti.

Cezayir'e dönen Ahmet Bin Bella, Haziran 1962 yılında sosyalist hükümetin başbakanı seçildi. 27 Eylül 1962'de Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti ilan edildi. Ahmet Bin Bella Cezayir'in ilk cumhurbaşkanı oldu. 1963 yılında yeni anayasa kabul edildi.

Ahmet Bin Bella, anti-siyonist kardeş Arap devletleriyle işbirliğini geliştirmeye özel bir önem verdi. Güney Afrika, Angola, Zimbabve, Güney Batı Afrika ülkelerindeki antiemperyalist mücadelelere destek verdi. Bin Bella, 1960'lı yılların ortalarında, Afrika-Asya dayanışma grubunu oluşturarak emperyalist dünya düzenine karşı, tüm dünyadaki ezilmişlerin kurtuluşuna destek olmaya çalıştı.

Ahmed Bin Messali Hac (1898-1974)

Ahmed Bin Bella, FLN'yi kurmadan önce Messali (Musullu) El Hac'in kurduğu Cezayir Halk Partisi'nin üyesiydi.

Cezayir Bağımsızlık Savaşı, 20. yüzyılın en önemli bağımsızlık savaşlarından. Cezayirli Müslüman Araplar ile

Arafat henüz öğrencilik yıllarında Arap milliyetçiliğini benimsedi. Ele geçirdiği silahları İngiliz mandası altında yaşayan Filistin'e kaçak yollardan soktu. 1948 Arap-İsrail Savaşı sırasında, diğer Araplarla birlikte Filistin'e giderek İsrail birliklerine karşı savaşan Arap kuvvetlerine katılmaya çalıştı.

Avrupalı Cezayirliilerin arasındaki sürtüşmenin, 130 yıllık sömürge yönetimine karşı bir isyana dönüşmesiyle başlamıştır. Cezayir Halk Partisi 1950'de Fransız yönetimine karşı eylemlere başladı. Cezayir Halk Partisi FLN'in anasıdır.

Cezayir'deki anti-emperyalist mücadelenin önderi Messali El Hac Türkiye'deki milli mücadeleyi yakından izleyen bir Atatürk hayranıdır. Anılarında duygularını şöyle dile getiriyor: "Mustafa Kemal Paşa'nın ilk askerî başarıları İslam dünyasında büyük yankı, den'in bir ferahlama ve muazzam bir yüreklendirme yarattı."(7)

Yaser Arafat (1929-2004)

Filistin davasını uluslararası kamuoyuna mal eden lider. Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) lideri ve Filistin Ulusal Yönetimi'nin ilk başkanı.

Arafat, Kahire'de Filistinli bir anne ve babanın çocuğu olarak doğdu. Babası, tekstil tüccarı el-Hüseyni, Gazneli'ydı. Arafat yedi kardeşin en genç ikincisiydi. 1947'de Arafat, Kral I. Fuat Üniversitesi'ne kaydoldu ve 1950'de mezun oldu. Arap milliyetçiliğini benimsedi. Ele geçirdiği silahları İngiliz mandası altında yaşayan Filistin'e kaçak yollardan soktu. 1948 Arap-İsrail Savaşı sırasında, diğer Araplarla birlikte Filistin'e giderek İsrail birlikleri'ne karşı savaşan Arap kuvvetlerine katılmaya çalıştı.

1952'den 1956'ya kadar Filistinli Öğrenciler Birliği'nin başkanlığını yaptı. Süveyş Krizi'nde savaşmak için Mısır Ordusu'na çağırıldı. Arafat, 1960'ların sonu ile 1970'lerin başında sürekli anlaşmazlıkların ortasında kaldı. Ürdün'den zorla çıkarılan ve Lübnan'a yerleşen Arafat ve örgütü el Fetih, ülkenin işgal edildiği 1978 ve 1982 yıllarında İsrail'in hedefi oldu.

Hayatının son dönemlerinde Arafat, FKÖ ile İsrail arasında on yıllardır süren anlaşmazlığı sona erdirmek için İsrail hükümeti ile bir dizi müzakereye girişti.

Afrika ülkeleri, özellikle 1960'tan itibaren art arda bağımsızlıklarını kazandılar.

İslamcılar ve FKÖ'nün bazı sol kanat mensupları, İsrail hükümetine çok fazla taviz verdiğini söyleyerek kınadılar. Arafat, 1994'de Oslo müzakereleri nedeniyle İzak Rabin ve Şimon Peres ile birlikte Nobel Barış Ödülü'ne layık görüldü. Bu sıralarda Siyasal İslamcı Hamas ve diğer militan örgütler siyasal gücü ele geçirerek el Fetih ve Arafat'ın otoritesini sarstı.

1950'den önce Afrika'da sadece üç bağımsız devlet vardı: Habeşistan, Mısır, Liberya. 1960 yılında 20'ye yakın Afrika ülkesi bağımsızlığını ilan ederek sömürge boyunduruğunu kıldı. Afrika'nın eşit, özgür genç milletleri tarih sahnesine çıktılar, BM tarafından tanınarak uluslararası toplumda hak ettikleri onurlu yeri aldılar.

2004 yılının sonlarında Ramallah'da bulunan binalarda iki yılı aşkın bir süredir İsrail Ordusu tarafından zorla tutulmaktayken hastalandı ve komaya girdi. Arafat 11 Kasım 2004'de 75 yaşında öldü. Ev hapsindeyken zehirlendiği yolunda söylentiler vardır.

Kara Afrika'yı özgürleştirenler

İnsan soyunun ilk izlerine Afrika'da rastlanıyor. Yüz binlerce, kimi iddialara göre milyonlarca yıl geriye gidiyoruz. Ne gariptir ki, büyük serüvenine Afrika'da başlayan insanoğlu, arkasını getiremedi. İlkel kabile yaşamı 20. yüzyılın sonuna kadar sürdü. Anakaranın büyük bölümünün bir anda Batı'nın yağmasına ardından sömürgecilğe açılması, evrimi iyice yavaşlattı.

Afrika 19. yüzyılın ikinci yarısında başta İngiltere ve Fransa olmak üzere Batılı kapitalist devletler tarafından bölünüp parçalandı.

Büyük sömürgeci devletlerin Afrika halkının kanını emmekle yetinmemeleri, Birinci Dünya Savaşı yıllarında kurdukları büyük sömürge ordularını sömürge askerleri ile doldurarak çoğu kez onları kırdırmaları ezilen ulusların aydınlarında büyük tepkiler yarattı.

Sömürgecilik karşıtı büyük uyanış Birinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından patlak verdi. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından iki büyük sömürgeci devletin tükenmeye yüz tutması, buna koşut olarak mazlum milletlerin Asya'da başlayan ve Afrika'ya yayılan uyanışı Afrika'nın çehresini hızla değiştirdi.

Kırılma yılı 1960, tarihe "Kara Afrika yılı" olarak geçti. Burada ele alacağımız kahramanlar 1960 "Kara Afrika Yılı"nın önderleridir.

Afrika'da bağımsız devletler

1950'den önce Afrika'da sadece üç bağımsız devlet vardı: Habeşistan, Mısır, Liberya. 1960 yılında 20'ye yakın Af-

Nkrumah, sömürgecilği karşı mücadelenin simgelerinden Afrikalı liderdir. Gana'nın kurucusu ve ilk devlet başkanıdır. Pan-Afrikanizmin en etkili temsilcilerinden Nkrumah, "Afrika'nın Lenin'i" olarak tarihe geçti.

rika ülkesi bağımsızlığını ilan ederek sömürge boyunduruğunu kırdı. Afrika'nın eşit, özgür genç milletleri tarih sahnesine çıktılar, BM tarafından tanınarak uluslararası toplumda hak ettikleri onurlu yeri aldılar.

Afrika bu noktaya iç ve dış etkenlerin çakışması sonucu ulaştı. Tunus'un bağımsızlığı, ardından Cezayir Kurtuluş Savaşı, ABD-SSCB arasında gerginleşen ilişkiler, Çin'in bağımsızlığı ve sosyalizme yönelişi, Hindistan'da cumhuriyetin kurulması ilk akla gelen etkenlerdir. Afrika'da ilk olarak Libya'nın bağımsızlığı tanındı.

Afrikalı önderleri tek bir alt başlık altında birlikte ele aldık, zira özgürlük mücadeleleri burada hem iç içedir hem de büyük benzerlikler taşıyor.

Jomo Kenyatta (1894-1978)

Kenya'nın kurucu başkanı, ilk başkanı ve cumhurbaşkanı.

Kenyatta Doğu Afrika'nın en ünlü kabilesi olan Kikuyu kabilesine mensuptu. Amcası ve büyükbabası tarafından büyütüldü. İskoç misyonerlerce Hristiyanlaştırıldı. Din eğitimi aldı. Kikuyu Merkez Birliği (KAC) tarafından Kenyalıların haklarını savunması için gönderildiği Londra'da (1929) üniversite eğitimine başladı. Kikuyu kabilesinin tarihini konu alan "Facing Mount Kenya" (Kenya Dağı'na Bakarken) adlı eseri yazdı. Rus-

ya'ya geçip antropoloji okudu. Manchester'da toplanan Pan-Afrika Kongresi'ni yönetti (1945). Afrikalı öğrencilerin eğitimi için yapılan çalışmalarını destekledi. Afrika'da beyazlara karşı Mau Mauların yürüttüğü ulusçu nitelikteki ayaklanmanın sorumlusu olarak İngilizler tarafından tutuklandı (1952). Yargılanıp yedi yıl hapis ve bir yıl sürgün cezası verildi. Cezaevindeyken Kenya Ulusal Bağımsızlık Eylemi zafere ulaştı ve ülkede sömürge yönetimi sona erdi; Kenya Cumhuriyeti kuruldu (1963). Cezaevinden salıverildi, önce başbakanlığa (1963), daha sonra da Kenya Devlet Başkanlığı'na getirildi (1964).

Başkan Kenyatta 22 Ağustos 1978'te öldü. Devlet töreni ile toprağa verildi.

Ahmed Seku Ture (1922- 1984)

Gine Devrimci Halk Cumhuriyeti'nin (günümüzde Gine Cumhuriyeti) ilk devlet başkanı. .

Yoksul bir Müslüman köylü ailesinin çocuğuydu. Babası, 1890'larda Fransızlara karşı çarpışan efsanevi direniş önderi Samory'nin oğluydu. Küçük yaşta din eğitimi gördükten sonra Konakry'deki Fransız teknik okuluna girdi. Bir yemek boykotuna önderlik ettiği için okuldan atıldı. 1940'ta Fransız ticaret şirketinde memur olarak çalışmaya başladı. Bu dönemde işçi hareketiyle yakın bağ-

lar kurdu. Posta ve Haberleşme İşçileri Sendikası genel sekreteri oldu ve Gine İşçi Sendikaları Federasyonu'nun kurucuları arasında yer aldı. Daha sonra Dünya İşçi Sendikaları Federasyonu'nun (WFTU) başkan yardımcılığı yaptı.

1946'da Afrika Demokratik Birliği'nin (RDA) saflarında etkin siyasete katıldı. Güçlü bir hatip olarak kendini gösterdi. Fransa Ulusal Meclisi'ne seçildi ama Meclisteki yerini almasına izin verilmedi. 1955'te büyük bir çoğunlukla Konakry belediye başkanı seçildikten bir yıl sonra meclis üyeliği onaylandı.

Fransa'nın deniz aşırı topraklarının geleceğini belirlemek için 1958'de yapılan halkoylamasında bağımsızlık yönünde başarılı bir kampanya yürüttü. Gine'nin 2 Ekim 1958'de bağımsızlığını elde etmesinden kısa bir süre sonra devlet başkanlığına seçildi. Fransa'nın ülkedeki bütün teknisyenlerle uzmanlarını geri çekmesi ve taşınabilir tesisleri sökmeye üzerine yüzünü Sovyetler Birliği'ne döndü. Öte yandan, Batılı ülkelerle ilişkilerini sürdürdü.

Nkrumah'la birlikte Afrika'nın siyasal birliğine yönelik bir dış politika izledi. 1982'de İslam Konferansı Örgütü'nün İran-İrak Savaşı'nda arabuluculukla görevlendirdiği heyete başkanlık etti. Fransız-Afrika zirvesinde kilit bir rol oynadı.

Ezilen Dünya'nın devrimci önderleri bir BM toplantısında yan yana. (Soldan sağa: Nehru, Nkrumah, Nasir, Sukarno ve Tito)

Afrika Birliği Örgütü (OAU) içinde de etkili bir konum üstlendi.

1984'de ABD'de geçirdiği kalp ameliyatı sırasında yaşamını yitirdi.

Kwame Nkrumah (1909-1972)

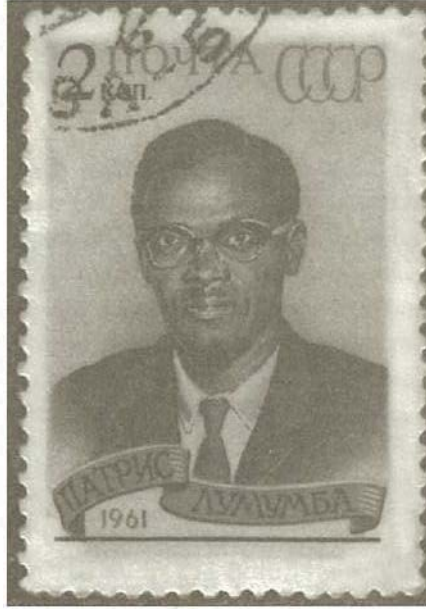
Sömürgeciliği karşı mücadelenin simgelerinden Afrikalı liderdir. Gana'nın kurucusu ve ilk devlet başkanıdır. Pan-Afrikanizmin en etkili temsilcilerinden Nkrumah, "Afrika'nın Lenin'i" olarak tarihe geçti.

Nkrumah 1909 da Altın Sahili'nde (Gana) doğdu. Öğretmenlik eğitimi aldı. Hristiyan okulları dâhil birçok okulda öğretmenlik yaptı. Biriktirdiği parayla İngiltere'ye ve ABD'ye okumaya gitti. 1935'de İtalya'nın Habeşistan'a saldırması üzerine siyasete atılmaya karar verdi.

Nkrumah üniversite öğrenimini sürdürmek için döndüğü İngiltere'de, Manchester'da 5. Afrika Birliği Konferansı'nı topladı. Sömürgeciliğin tasfiyesi yolunda adımlar atmak üzere Batı Afrika Ulusal Sekretaryası'nı kurdu.

1950'de "sivil itaatsizlik" eylemleri örgütleyince sömürge yönetimi tarafından tutuklandı. 3 yıl hapse mahkûm edildi. Uluslararası protestolar ve içerde direnişle karşılaşan İngiliz yönetimi Şubat 1951'de genel seçimler yapmaya karar verdi. Nkrumah'ın hapiste olduğu koşullarda Partisi seçimlerde ezici üstünlük kazandı Sömürge yönetimi tarafından hükümeti kurmakla görevlendirildi. 1952'de başbakanlığa getirildi.

1957'de Gana'nın bağımsızlığını ilan ederek Afrika'da yeni bir sayfa açan devrimci lider-düşünür Kwame Nkrumah şöyle diyordu: "Biz bağımsızlığımızı bütün Afrika'nın bağımsızlığına adadık, zira bütün Afrika bağımsızlığına kavuşmadıkça bizim bağımsızlığımızın hiçbir değeri olmayacaktır. Kıta çapında bir hükümete ihtiyacımız var. Birleşik Afrika Devleti'ni kurmalıyız!"

Kongo'nun CIA destekli darbeyle devrilen, işkenceden geçirilen ve kurşuna dizilen lideri Lumumba adına SSCB'de basılan hatıra pulu.

Öteki Afrikalı liderlerin çoğu Nkrumah'ın fikrine sıcak bakmadı. 1963'te Afrika Birliği Teşkilatı kurulduysa da, bu teşkilat bir 'iyilik-güzellik temennisi' olmaktan öteye geçmedi. Zaten Nkrumah da Batı işi bir askeri darbeyle alaşağı edildi.

Kongolu bağımsızlıkçı önder Lumumba ve arkadaşları, Albay Mobutu cuntası tarafından 1961'de kurşuna dizildi. Bu infaz halka duyurulmadı ancak iki ay sonra ilan edildi. ABD hükümeti CIA'nın Lumumba karşıtlarına para ve politik destek yardımında bulunarak ve Mobutu'ya silah ve askeri eğitim vererek Lumumba'nın öldürülmesinde rol oynadığını ortaya çıkaran belgeleri açıkladı.

Léopold S. Senghor (1906-2001)

Senegalli şair, siyasetçi ve kültür adamı, Senegal'in ilk devlet başkanı (1960-1980). Afrika'nın yetiştirdiği en önemli aydınlardan biri olarak kabul ediliyor.

9 Ekim 1906'da Dakar'ın 100 km güneyinde doğdu. Babası işadımıydı.

Sekiz yaşında yatılı okula girdi. Aldığı dinsel eğitimin kendisine göre olmadığını görünce laik bir kuruma kaydı. Burs kazanarak Fransa'ya gitti.

Fransa'nın en iyi okullarında okudu.

1939'da Fransız ordusuna katıldı. 1940'da Alman ordusuna esir düştü. Nazilere karşı direniş hareketine katıldı. Savaşın bitiminde Fransa'da üniversite yöneticisi oldu. Ardından denizasırlı milletvekili seçilerek Meclis'e girdi. Bağımsızlıktan önce Senegal Demokratik Bloğu Partisini kurdu. 1960'da Senegal bağımsızlığına kavuşunca cumhurbaşkanı seçildi. Senegal milli marşının sözlerini yazdı. 1983'de Académie Française'ye üye seçildi.

Patrice Lumumba (1925-1961),

Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin ilk başbakanıdır.

Belçika Kongosu'nda doğdu. Misyoner okulunda eğitim gördü. Kinşasa ve Kisangani'de rahip ve gazeteci olarak çalıştı. 1955'de sendikanın başkanı seçildi, 1958'de Kongo Ulusal Hareketi'ni kurdu. 1959'da Belçika, Kongo'ya beş yıl içinde bağımsızlığının verilmesini içeren bir planı açıkladı. Kongo Ulusal Hareketi Lumumba'nın tutuklu olmasına rağmen seçimlerde büyük bir çoğunluk kazandı. Lumumba 23 Haziran 1960'da ilk hükümeti kurdu. Lumumba başbakan ve Joseph Kasavubu devlet başkanı oldu.

Lumumba'nın hükümet dönemi, Kattanga bölgesinin Belçika'nın desteğini alan Moise Tshombe'nin önderliğinde

Hintlerin ve Arapların çoğunluğunu oluşturduğu hareketler Sovyetler'in ve Avrupalı ilerici-barışsever güçlerin de katkılarıyla 1927'de Belçika'da "Uluslararası Barış Konferansı"nda bir araya geldiler. Brüksel Konferansı Üçüncü Dünya'nın ortaya çıktığı ilk toplantıdır. Ardından Nehru ve Kongre Partisi, sömürge ülkelerin temsilcilerini Hindistan'da birçok kez bir araya getirdi.

Haziran 1960'da bağımsızlığını ilan etmesinden kaynaklanan, dış kaynaklı siyasal çatışmalara sahne oldu. Sovyetler Birliği'nden destek isteyen Lumumba, Eylül'de devlet başkanı Kasavubu tarafından yasallığı şüpheli şekilde görevinden el çekirildi. 14 Eylül'de Albay Joseph Mobutu (daha sonra Mobutu Sese Seko adını aldı) önderliğindeki ve Kasavubu tarafından desteklenen bir askeri cunta yönetimi ele geçirdi. Lumumba 1 Aralık 1960'da Mobutu'ya bağlı birlikler tarafından tutuklandı. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri General Dag Hammarskjöld Kasavubu'yu, Lumumba'ya hukuk çerçevesinde muamele etmeye davet eden bir çağrı yayınladı. Patrice Lumumba cunta tarafından tutuklanmış ancak BM tarafından koruma altına alınmıştı.

BM'nin sığınma isteğini geri çevirmesinin ardından devrik başbakan Patrice Lumumba askerler tarafından tutuklanarak başkente işkenceye götürüldü. SSCB Hammarskjöld'ü ve Batılı hükümetleri Lumumba'nın tutuklanmasının sorumluları olarak kınadı ve derhal serbest bırakılması için çağrıda bulundu.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Lumumba'nın derhal serbest bırakılmasını karara bağlamak üzere SSCB tarafından toplantıya çağırıldı.

Sovyetler'in Lumumba yanlısı tarihli karar tasarısı 8'e karşı 2 oyla reddedildi. Lumumba ve arkadaşları kurşuna dizildi. Bu infaz halka duyurulmadı ancak iki ay sonra ilan edildi. ABD hükümeti CIA'nın Lumumba karşıtlarına para ve politik destek yardımıyla bulunarak ve Mobutu'ya silah ve askeri eğitim vererek Lumumba'nın öldürülmesinde rol oynadığını ortaya çıkaran belgeleri açıkladı.

Nelson Mandela (1918-2013)

Güney Afrikalı ırk ayrımcılığı karşıtı hareketin lideri, Güney Afrika Cumhuriyeti'nin ilk devlet başkanı.

Mandela, Afrika Ulusal Konseyi Partisi'nin 1990-1999 arasında başkanlığını yaptı.

Bir kabile şefinin oğlu olarak doğan Mandela, hukuk eğitimi gördü. Afrika Ulusal Kongresi'ne katılarak bu partinin gençlik kolunun kurucu üyesi oldu. Ulusal Parti, Apartheid'ı 1948'de uyguladığında, ANC'nin (Afrika Ulusal Kongresi) 1952'deki Başkaldırı Mücadelesi'nde

sivrildi, Halk Kongresi'nde Transvaal ANC koluna başkan olarak seçildi. Avukat olarak çalışırken tutuklandı. Güney Afrika Komünist Partisi ile işbirliği içinde ırkçı yönetimi hedef alan eylemler örgütledi. 1962'de tutuklandı ve hükümeti alaşağı etmek için komplo kurmak ve sabotaj etmekten dolayı ömür boyu hapis cezasına çarptırıldı. 1990'da, yani 27 yıl sonra onay verilecek uluslararası bir kampanya düzenlendi. 1990'da devlet başkanı De Klerk tarafından şartsız olarak serbest bırakıldı. Serbest bırakıldığı zaman 71 yaşındaydı. Serbest bırakılmasına Güney Afrika siyahlarının yanında birçok beyaz da sevindi. Mandela'nın; "Mücadele benim hayatımdır. Hayatımın sonuna kadar siyahların bağımsızlığı için mücadele edeceğim." demesi, halk arasında onu bayraklaştırdı.

Mandela başkan De Klerk ile 1994'de tüm halkın katıldığı ve ANC'nin büyük çoğunlukla kazandığı seçimin hazırlanması ve Apartheid'in sona erdirilmesi konusunda görüşmeler yaptı. 10 Mayıs 1994'te Güney Afrika'nın ilk siyah devlet başkanı seçildi. Seçildiği devlet başkanlığı makamında yeni bir anayasa oluşturdu ve toprak reformu, yoksullukla mücadele ve sağlığın iyileştirilmesi gibi politikaları uygularken geçmişte yaşa-

Nelson Mandela, Küba Devrimi'nin önderi Fidel Castro ile...

Bandung Konferansı anısına Endonezya'nın bastırıldığı hatıra pulları. Bandung, Ezilen Dünya'nın uluslararası siyasetin yönlendiren bir aktör olarak öne çıktığı dönüm noktasıdır.

nan insan hakları ihlallerinin üzerine gitti. Yoksulluk ve AIDS gibi sorunlarla mücadelede destek verdi. 1993'deki Nobel Barış Ödülü'ne layık görüldü. Amerika Birleşik Devletleri Başkanlığı Özgürlük Madalyası ve Sovyet Lenin Nişanı da dâhil olmak üzere 250'nin üzerinde ödül kazandı. Güney Afrika'da "Ulusun Babası" olarak görülmekte, aynı zamanda çoğunlukla Güney Afrika'da, kendi kabile-sindeki büyüklerin kendisine taktıkları Madiba lakabıyla anılmaktadır.

Bu tabloya 1951'de İran petrollerini millileştiren **Muhammed Musaddık** (1882-1967), Nikaragualı gerilla önderi ve Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin (FSLN) kurucusu **Augusto Nicolás Sandino** (1895-1934) ve birçok başka önder de eklenebilir.

ANTI-SÖMÜRGEÇİ HAREKETİN GELİŞİMİ

Şimdiye kadar tek tek ülkelerden ve bu mücadeleye yol gösteren önderlerden söz ettik. Şimdi bu mücadeleleri uluslar arası düzlemdeki gelişmelerin içine oturtabiliriz.

İki dünya savaşı arasındaki buluşmalar

Yukarda belirtildi. Birinci Dünya Savaşı'nda sömürgeci ülkelerin sömürge askerlerini cephelerde kırdırmaları sömürge ülkelerin aydınlarında büyük tepkiler yarattı, milliyetçi hareketler doğdu, hızla gelişti.

Hintlerin ve Arapların çoğunluğunu oluşturduğu hareketler Sovyetler'in ve Avrupalı ilerici-barışsever güçlerin de katkılarıyla 1927'de Belçika'da "Uluslararası Barış Konferansı"nda bir araya geldiler. Nehru'nun başkanlığındaki Hint delegasyonunun raporu "Avrupalıların uluslararası sorunları salt Avrupa terimleri ile düşündükleri için" hata yaptıklarını savunuyor, "Avrupa devletlerinin Asya'nın sömürülmesine karşı hiçbir şey yapmamış olmalarına" dikkat çekiyor, "Hindistan'ın stratejik bakımdan Asya-Afrika dünyasının eksenini olduğunun" altını çiziyor, "bağımsızlığın Avrupa sömürge imparatorluklarının çanına ot tı kayacağına" olan inancını ifade ediyordu.(8) Brüksel Konferansı Üçüncü Dünya'nın ortaya çıktığı ilk toplantıdır. Ardın-

dan Nehru ve Kongre Partisi, sömürge ülkelerin temsilcilerini Hindistan'da birçok kez bir araya getirdi.

İkinci Dünya Savaşı sonrası gelişmeler

İkinci Dünya Savaşı sonunda sömürgeci devletler (İngiltere ve Fransa) kâğıt üzerinde galip saflarda yer almış olsalar da, aslında tükenmişlerdi. Sömürgecilik çatırdıyordu. Sömürge ülkeler harekete geçtiler.

Önce koca Hindistan koptu İngiltere'den (15 Ağustos 1915). Ardından Asya-Afrika grubu BM'de örgütlenmeye başladı. Batı'nın önce Japonya, ardından Filipinler ile imzaladığı anlaşmalarla ve Kore'deki savaşa müdahale ederek varlığını pekiştirme girişimleri, Uzakdoğu'da tepkileri artırdı.

Nehru, Soğuk Savaş yıllarında pozitif yansızlık politikasını geliştirdi. Asya-

Bandung Konferansı birçok kişiye göre dünya tarihinde bir dönüm noktasıdır.

Bağlantısızlar Hareketi'nin doğum yeri sayılan Bandung Konferansı, bir yıl önce Seylan'ın başkenti Colombo'da alınan kararlar uyarınca toplandı.

Toplantının ev sahipliğini Endonezya yapıyordu.

Konferansı Nehru ve Çu En-Lay yönlendirdi.

Oybirliği ile kabul edilen sonuç bildirisi bir arada yaşamanın on ilkesini sıralayarak sonlanıyordu.

Eylül 1961'de düzenlenen Belgrad Konferansı, Bandung'un gerçek uzantısıdır. Belgrad'da Bağlantısızlar Hareketi tam anlamıyla tarih sahnesine çıktı. Bağlantısızlar Hareketi'nin 1960'lı ve 70'li yıllarda estirdiği rüzgâr, BM'de "77'ler Grubu"na dönüştü. Hareket Vietnam Savaşı'nın da etkisiyle, 1970'lerin sonuna kadar dünyada ağırlığını hissettirdi.

Afrika'daki Bağlantısızlar Hareketi'nin önde gelen sözcülerinden oldu.

"Biz Asyalılar çok uzun süredir Batı'nın mahkemelerine ve devlet yetkililerine dilekçeler sunduk. Bunları artık gerilerde kalmalı... Ayaklarımızın üzerinde durmayı ve bizimle işbirliğine hazır herkeste işbirliği yapmayı öneriyoruz." (9)

Bandung Konferansı bu ortamda yerşerdi. Nisan 1954'de Birmanya, Seylan, Hindistan, Endonezya ve Pakistan devlet başkanları Hindicini'nde barışı hızlandırmak amacıyla Seylan'ın başkenti Colombo'da bir araya geldiler. Bir "Asya-Afrika Konferansı"nın toplanması için girişimde bulunmayı ve bu toplantıya BM'ye üye olmayan devletlerin de (Sudan, Altın Sahili vb.) davet edilmesini kararlaştırdılar. Girişimlere Hindistan ve Endonezya önayak oldu.

Bandung Konferansı

Bandung Konferansı birçok kişiye göre dünya tarihinde bir dönüm noktasıdır.(10) Bağlantısızlar Hareketi'nin doğum yeri sayılan Bandung Konferansı, bir yıl önce Seylan'ın (bugünkü Sri Lan-

ka) başkenti Colombo'da alınan kararlar uyarınca toplandı. Toplantıya davet edilen ülkeler Afganistan, Suudi Arabistan, Kamboçya, Çin, Altın Kıyısı (Gana), Mısır, Habeşistan, Irak, İran, Japonya, Ürdün, Laos, Lübnan, Liberya, Libya, Nepal, Filipinler, Siyam (Tayland), Sudan, Suriye, Türkiye, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, Güney Kore ve Yemen'di. Toplantının ev sahipliğini Endonezya yapıyor, Nehru organizasyona nezaret ediyordu. Batılıların muhalefetine rağmen Çin'in davet edilmesini Nehru sağladı. Konferansı Nehru ve Çu En-Lay yönetti.

Oybirliği ile kabul edilen sonuç bildirisi bir arada yaşamının on ilkesini sıralayarak sonlanıyordu. Bu ilkeler şu şekildediydi:

- Temel insan haklarına, BM Şartı'nın amaç ve ilkelerine saygı,
- Bütün ulusların egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı,
- Küçük-büyük bütün ulusların eşitliği,

- Başka ülkelerin içişlerine karışmama,

- Her milletin BM Şartı'na uygun biçimde kendini tek başına ya da kolektif olarak savunma hakkı,

- Büyük devletlerin özel çıkarlarına hizmet eden kolektif savunma paktları düzenlemelerinin reddi,

- Bir ulusun toprak bütünlüğüne ve siyasal bağımsızlığına karşı davranışlardan ve silah kullanımından kaçınma,

- Anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözümü,

- Karşılıklı çıkar ve iş birliğinin teşviği,

- Adalet ve uluslararası sorumluluklara saygı.

Görüldüğü gibi Bandung Konferansı sonuç bildirgesi, sömürgeciliği tasfiye etmekle kalmıyor, uluslararası hukuka sahip çıkarak, bunu geliştiriyordu.

Bandung Konferansı'nı bir yıl sonra Kahire Konferansı izledi.

Belgrad Konferansı'na katılan Bağlantısızlar Hareketi liderlerini gösteren afiş (1962).

Siyah Afrika'nın sahneye çıkışı

Bandung ve Kahire konferansları dünya çapında birliği sağlamış, temelleri atmıştı ama Afrika bu sürecin dışındaydı. Birinci Akra Konferansı (Nisan 1958) ve Afrika Halkları Konferansı (Aralık 1958) ile Afrikalılar bu açığı kapatmaya çalıştılar.

1960'da birçok Afrika ülkesi bağımsızlığına kavuştu. 1960 yılı "Kara Afrika Yılı" olarak tarihe geçti.

Belgrad Konferansı

Eylül 1961'de düzenlenen Belgrad Konferansı, Bandung'un gerçek uzantısıdır. Belgrad'da Bağılantısızlar Hareketi tam anlamıyla tarih sahnesine çıktı

Bağılantısızlar Hareketi'nin 1960'lı ve 70'li yıllarda estirdiği rüzgâr, BM'de "77'ler Grubu"na dönüştü. Hareket Vietnam Savaşı'nın da etkisiyle, 1970'lerin sonuna kadar dünyada ağırlığını hissettirdi. 1980'de yükselen neo-liberal dalga geçmişin kazanımlarını tersine çevirmek için çabalayıp durdu.

Devrimci ulusalcıların/milliyetçilerin ortak özellikleri

Yukarda 20. yüzyılın başından itibaren uluslararası siyaset sahnesine gide-

Mazlumlar dünyasının önderleri, ayrı kıtalarda, ayrı ülkelerde yaşamış olsalar da, ortak özelliklere sahipti. Hepsi aydınlanmacı, halkçı, devrimci ve hem ulusalcı/milliyetçi, hem de enternasyonalistlerdi. Hemen hepsi sosyalist ya da en azından Sovyetler Birliği dostu olmuşlardı.

Devrimci ulusalcı liderler, ülkelerinde Aydınlanma devrimine de önderlik ettiler. Kadını özgürleştirdiler, dogmatik düşünceyi gerilettiler.

rek hâkim olan önderlerin başardıklarını sıraladık. Ayrı kıtalarda, ayrı ülkelerde yaşamış olsalar da, acaba bu liderlerin ortak noktaları var mıdır?

Yukarda verdiğimiz özgeçmişleri bu ortak noktaları ortaya koyuyor.

- Aydınlanmacılık
- Halkçılık
- Devrimcilik
- Ulusalcılık/Milliyetçilik+Enternasyonalizm

Aydınlanmacılık

Ülkelerinin geriliğinin ağır yükünü yüreklerinde hisseden bu önderler çare arayışı içinde Batı'nın Aydınlanmasını, Fransız Devrimi'nin devrimci düşüncelerini araştırdılar. Sömürgecilere kızmaları devrimci Batı düşüncesine, onun tecrübelerine sırt çevirmelerine yol açmadı, tersine, eşitlik, özgürlük, dayanışmanın ruhunu, sanayi devrimini, çağdaş hukuku vb. Batı'dan öğrendiler. Sömürgecilere bilime dayanmadan tepki vermek (reaksiyonerlik) onların işi değildi.

Hepsi iyi bir Batı eğitiminden geçmişti; kimisi kendi ülkelerinde kimisi Batılı okullarda... Hepsi ülkelerin geri kal-

mışlığını büyük eğitim hamleleri ile aşacaklarının bilincinde idiler. Gazeteler kurdular, örgütler kurdular, kitaplar yayımladılar, modern eğitim kurumlarının temellerini attılar.

Halkçılık

Bu önderlerin büyük çoğunluğu mütevazı ailelerden geliyorlardı. Darlığı, yoksulluğu tanımışlar, sıkıntıları etinde kemiğinde hissetmişler, halka reva görülen ağır sömürüye yakından tanık olmuşlardı. Çoğu küçük yaşta ekmek parası için, okul masrafları için çalışmaya başlamıştı...

Sömürgecilerin işbirliği yaptıkları feodal-gerici unsurlara karşı çıkmışlardı.

Hepsi Batı'nın sömürgeci kapitalizmine, bu kapitalizmin yaydığı liberal çıkarıcı ideolojilere karşı çıkmış, bu arayış onları ya sosyalizme taşımış ya da Sovyetler Birliği'nin dostu yapmıştı.

Devrimcilik

Ulusalcı/milliyetçi devrimci önderlerin hepsi çağın düşünceleri ile kucaklaşmak için çaba gösterirken, daha ileri özgür bir düzene ulaşmanın sömürgecilerin lütfu olmayacağını ayırdında idiler.

Hepsi devrimci idi. Ortaçağın karanlıkları ile mücadele, geleneksel yapıların tasfiyesi gibi dev görevler önlerinde idi. Krallar yıkılacak, cumhuriyetler kurulacak, vatan inşa edilecekti.

Hepsi polis baskısına, hakim sınıfların dışlanmasına şu ya da bu ölçüde maruz kaldı. Çoğunun yaşamı yeraltında, sürgünde geçti. Kimisi işkence altında can verdi

Ulusalçılık/milliyetçilik+Enternasyonalizm

Hepsi milliyetçiliği sömürgecilığe-emperyalizme karşı çağdaş, birleştirici bir ideoloji olarak benimsediler; ortaçağ ideolojilerine ve geleneksel kültüre karşı durdular. Milliyetçiliği kendi milletlerinin kurtuluşu ve bağımsızlığı olarak gördü-

ler. Bu arayış içinde aralarında sosyalizmi benimseyenler oldu ama hiçbiri geri ülkelerde milliyetçiliğin önemini yadsımadılar.

Öte yandan hepsi dar milliyetçiliği reddettiler, ulusları eşit, özgür varlıklar olarak gördüler. Irkçılığa, dışlanmaya, büyük devlet şovenizmine karşı çıktılar. Komşu milletler için, insanlık için çırpınıp durdular. Barış için kafa yordular, emek harcadılar.

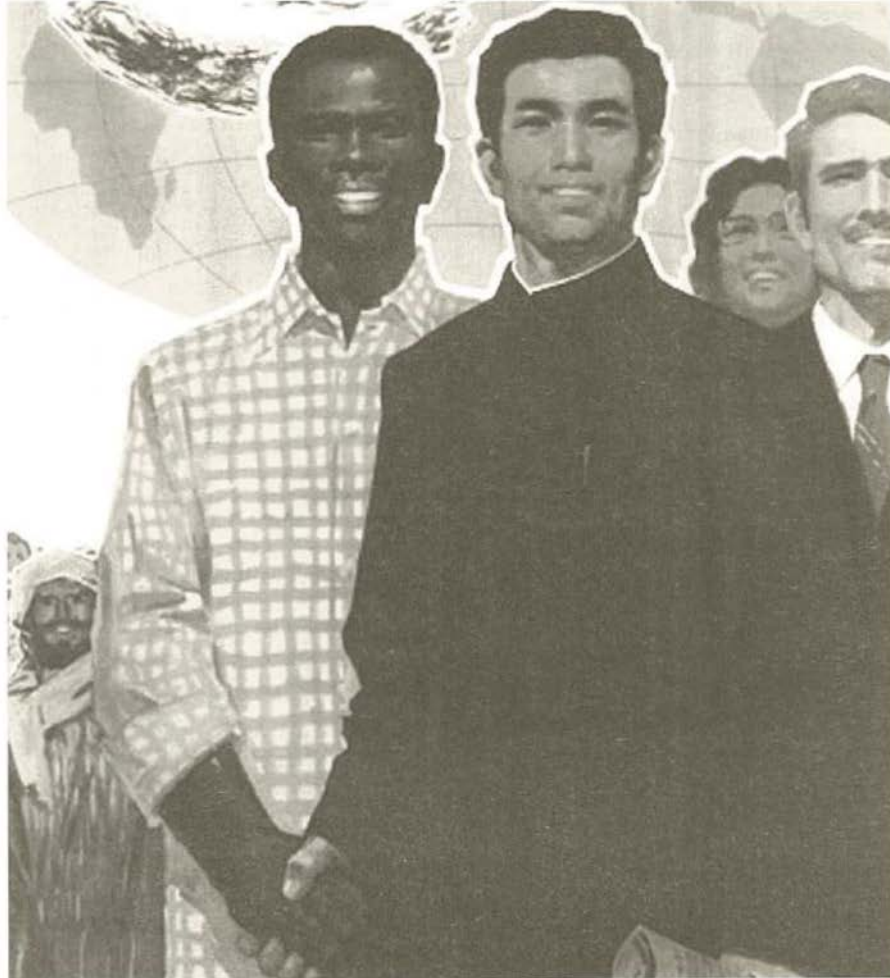
Devrimci milliyetçiler gelişen, yükselen yeni dünyanın hem akli hem vicdanı oldular. Yeni dünyanın temellerini attılar.

Dipnotlar

(1) K.Marx-F.Engels, Komünist Parti Manifestosu, Kaynak Yayınları, s.49.

(2) *Die Neue Zeit*'ten aktaran Lenin, Emperyalizm, Sol Yayınları, s. 94

20. yüzyıl devrimcileri milliyetçiliği, sömürgecilığe-emperyalizme karşı çağdaş, birleştirici bir ideoloji olarak benimsediler; ortaçağ ideolojilerine ve geleneksel kültüre karşı durdular. Milliyetçiliği kendi milletlerinin kurtuluşu ve bağımsızlığı olarak gördüler. Bu arayış içinde aralarında sosyalizmi benimseyenler oldu ama hiçbiri geri ülkelerde milliyetçiliğin önemini yadsımadılar.

20. yüzyılın bağımsızlıkçı liderlerinin milliyetçiliği, esas olarak bağımsızlıkçılık demektir. Onlar bütün ulusları eşit, özgür varlıklar olarak gördüler.

(3) Barış Doster (der.), Emperyalizm ve Türkiye, C.Akalin, Kaynak Yay. s. 30.

(4) Sadık Usta (haz.), Sun Yat-Sen, Halkçılık Üzerine, Kaynak Yayınları, s.17

(5) Doğu Perinçek, Lenin ve emperyalizm, Bilim Ütopya, s. 7

(6) Nehru, Glimpses of World History, John Day, s. 736

(7) İ.Gökalp-F.Georgeon, Kemalizm ve İslam Dünyası, Kaynak Yay. s. 177

(8) O.Gultard, Üçüncü Dünya, Akşam Kitap Kütübü, s.20.

(9) Shashy, Nehru, Penguin Books, s.150.

(10) Guitard, Üçüncü Dünya, Akşam Kitap Kütübü, s.19.

Kaynakça

Barış Doster (der.) Emperyalizm ve Türkiye, Kaynak Yayınları, 2014.

K.Marx- F.Engels, Komünist Partisi Manifestosu, 2. Baskı Kaynak Yayınları.

Nehru, Glimpses of World History, John Day Company, NY.

İ.Gökalp-F. Georgeon, Kemalizm ve İslam Dünyası, 2. Baskı, Kaynak Yayınları, 2007

Lenin, Emperyalizm, Sol yayınları.

Doğu Perinçek, Lenin ve Emperyalizm, Bilim ve Ütopya, s. 235, Ocak 2014.

Shashy Tharoor, Nehru, Penguin Books, 2003.

Sadık Usta (haz.), Sun Yat-sen: Halkçılık Üzerine, Kaynak Yayınları, 2011.

Hadiye Yılmaz, Kurtuluş Savaşımız ve Asya-Afrika'nın Uyanışı, Kaynak Yayınları.

Doğa Tarihinden Notlar

İnsan evrimi çalışmaları: Alanlar ve mağaralar

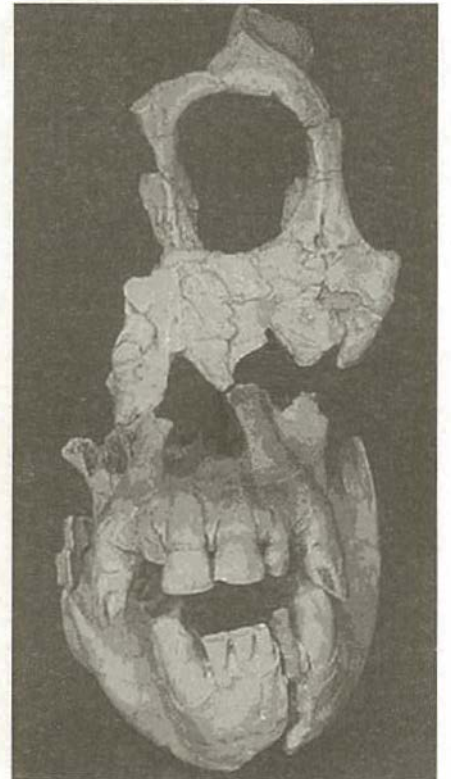
İnsan evrimi çalışmalarına kanıtlık eden fosiller genellikle mağara ortamları ya da volkanik etkinliklerin yoğun olduğunu gösteren eski göl ortamlarından elde ediliyor. Bu ortamlarda insan ardıllarına ait kalıntıların yanı sıra, çok sayıda el aleti ve iri omurgalılara ait fosiller verilerin zenginleşip, desteklenmesini sağlıyor.

Perigord yöresinde bulunan Laseaux mağarası ve Pech de L'Azé mağaraları insan evrimi çalışmalarına önemli katkılar veren mağaralar. Pech de L'Azé mağarasında yapılan araştırmalarla elde edilen kanıtlar, mağaranın 90.000 yıl önceden başlayarak, 35.000 yıl önceye kadar aralıklı olarak insanlarca kullanıldığını gösteriyor.

İnsan evrimi çalışmalarına kanıtlık eden fosiller genellikle mağara ortamları ya da volkanik etkinliklerin yoğun olduğunu gösteren eski göl ortamlarından elde ediliyor. Bu ortamlarda insan ardıllarına ait kalıntıların yanı sıra, çok sayıda el aleti ve iri omurgalılara ait fosiller verilerin zenginleşip, desteklenmesini sağlıyor.

Ortadoğu'da arkaik ve günümüz toplumlarının 50.000 yıl boyunca bir arada yaşayarak çağdaş olduklarını gösteren mağara kanıtları mevcut. Kuzey Irak'ta Erbil civarındaki Zagros Dağları bölgesindeki Bradost dağında bulunan Shanidar mağarası da bunlardan biri. Shanidar mağarası, ilk kez Ralph Solecki tarafından 1957 'de araştırılmaya başlıyor. Solecki, Shanidar mağarasında yaptığı araştırmalarda 60.000 yıl önceye yaşlandırılan *Neanderthal* fosillerini buluyor. Mağaradaki kazı çalışmaları 1957-1961 yıllarında devam ediyor. Mezar yeri olduğu düşünülen bu alanda bulunan polenler, cesetlerin altına ve üstüne çiçekler serpilerek törensel bir gömme geleneğini işaret ediyor. Lübnan'da da 30.000-40.000 yıl önceye tarihlenen buluntular mevcut. İsrail'de keşfedilen Skhul ve Oafzeh mağaraları, Nazareth şehri yakınındaki Karmel Dağı mağaraları, Celile denizi (Taberiye gölü) alanları, Tabun ve Kebara mağaraları ise 1930'lu yılların başından itibaren çalışılıyor. Bu mağaralarda genellikle *Neanderthal*lere ait olduğu düşünülen parçalar bulunuyor. En önemli bulgu, 1982 yılında Kebara mağarasında bulunan ve neredeyse tam durum-

rın başından itibaren çalışılıyor. Bu mağaralarda genellikle *Neanderthal*lere ait olduğu düşünülen parçalar bulunuyor. En önemli bulgu, 1982 yılında Kebara mağarasında bulunan ve neredeyse tam durum-

Himalayaların Siwalik tepelerinde bulunan *Sivapithecus* kafatası fosili

Fransa'nın Perigord yöresinde bulunan Pech de L'Azé mağarası

da olan bir *Neanderthal* iskeleti. Bu iskelette omurga, kaburga ve pelvis kemikleri yanında, dil kemiğinin de korunmuş olduğu kafatası mevcut. Bunlar, alanın paleoantropolojik değerini artıran unsurlar.

Avrupa'daki mağara ve alanlarda genellikle *Neanderthal* fosilleri bulunuyor. Bunlar, 150.000-30.000 yıl önceye tarihleniyor. Örneğin, Almanya'da Neander Vadisi'ndeki Düssel Irmağı yukarısında bulunan Feldhofer Grotto mağarası bunlardan biri. Bu mağara ilk kez 1856'da Hermann Schaaffhausen ve Carl Fuhlrott tarafından yapılan araştırmalarla adını duyuruyor. Mağarada 40.000 yıl önceye tarihlendirilen *Neanderthal* fosilleri bulunuyor. Bu fosiller üzerinde daha sonra 1997'de yapılan genetik çalışmaları, ilk kez *Neanderthal* mtDNA dizilerinin elde edilmesini sağlıyor.

Fransa, fosil ve aletsel bulguları cömertçe barındıran çok sayıda mağara ile Avrupa'da birinci sırada bulunuyor. İlk kez 1908'de Fransa'nın güney doğusundaki Dordogne Vadisi, La chapeulle-aux-Saints alanı ve daha sonra Weindenreich alanlarında da Neanderthal fosilleri bulunuyor. Bunlardan La chapeulle-aux-Saints mağarasındaki *Neanderthal* mezar alanı ilk kez Jean ve Amédée Bouyssonie tarafından keşfedilmiş. Bir metre eninde, bir buçuk metre boyunda ve otuz santimetre derinliğinde olan mezardan yetişkin bir *Neanderthal* erkeğe ait olan çok iyi korunmuş bir iskelete ulaşılmış. Mağarada 1905-1908'de yapılan kazı araştırmalarıyla çak-

maktaş ağırıklı olmak üzere geyik, at, tilki, kurt gibi hayvanlara ait kemiklerle, dişleri kapsayan 1000 civarında kalıntı bulunmuş.

Perigord yöresinde bulunan Laseaux mağarası ve Pech de L'Azé mağaraları insan evrimi çalışmalarına önemli katkılar veren mağaralar. Laseaux mağarası nda, ilk kez 1940 yılında yapılan araştırmalarla, 20.000 yıl önceye ait kalıntılara ulaşılmış. Pech de L'Azé mağarasında yapılan araştırmalarla elde edilen kanıtlar, mağaranın 90.000 yıl önceden başlayarak, 35.000 yıl önceye kadar aralıklı olarak insanlarca kullanıldığını gösteriyor. Bu kanıtlar arasında *Neanderthal* fosillerinin yanı sıra, taş aletler ve çok sayıda öküz kaburgası oyması bulunuyor. Ariege yöresinde, 420 metre uzunluğunda, 50 metre yüksekliğinde doğal bir tünel görünümünde olan Mas d'Azil mağarasında da 30.000 yıl önce insan kullanımı işaret eden kalıntılar belirlenmiş. Aynı şekilde, Güneybatı Fransa'da ki Vézère Vadisinde bulunan Abri, Blanchard, Castanet ve La Souquette alanlarında da Üst Paleolitik'e ait pek çok el aletiyle, gerdanlık gibi süs eşyaları bulunmuş. Pireneler'de 1906'da keşfedilen Niaux mağarası ve Trois Frères Mağarası'nda 12.000 yıl önceye tarihlenen fosillere ulaşılmış. Fransa'daki Terra Amata bölgesi 1966 yılında keşfedilmiş. Bu bölge Nice limanı yakınındaki bir teras yapımı sırasında tesadüfen bulunmuş. De Lumley tarafından yapılan araştırmalar bu bölgenin sahilde bulunan bir yerleşime ait olduğunu göstermiş. Yer-

leşim yerinin yirmi-kırk kişi kapasiteli bir barınak olabileceği, barınakta egemen rüzgâr yönü gözetilerek inşa edilmiş bir de şöminenin olduğu tespit edilmiş. De Lumley, Terra Amata'nın Avrupa'da insan yapımı insan yerleşiminin ilk bulgusu olduğunu ileri sürmüştü.

Yunanistan'da, Selanik'in 35 km güneydoğusunda bulunan Halkidiki'de bulunan Petralona Mağarası da Avrupa'nın bilinen en yaşlı insanı fosilini temsil etmesi bakımından önemli. Bu mağarada keşfedilip, *Archanthropus europaeus petraloniensis* olarak adlanarak, tanımlanan fosiller kafatası kalıntılarından oluşuyor ve 700.000 yıl önceye tarihleniyor.

Asya'da insan evrimine kanıt veren önemli mağara ve alanlar Hindistan, Pakistan ve Çin'de yoğunlaşıyor. Hindistan'ın kuzeyinde, Himalayaların dış dağ sıralarında bulunan Siwalik tepeleri 1932 yılından itibaren Edward Lewis tarafından kazılmış ve burada Ramapithecus'a ait iki adet üst çene parçası bulunmuş. Alanda daha sonra Sivapithecus'un ilk fosilleri bulunmuş. Elde edilen Sivapithecus bulgularının Ramapithecus'dan farklı olduğunu ileri sürülmüş, daha sonra Sivapithecus'un Ramapithecus'un kadın formu olduğu ve aynı cinse ait oldukları düşünülmüş. 1975 ve 1976 yılında Ramapithecus'un daha tam örnekleri ve 1982'de David Pilbeam tarafından Sivapithecus'un yüz ve çene fosilleri bulunmuş. 1982'de Pakistan'daki Soan vadisinde Sivapithecus fosilleri bulunmuş.

Çin'de Beijing alanında, Zhoukoudian yakınlarındaki bir mağarada Orta Pleyisto-

Afrika'da insan evrimi çalışmalarına kaynaklık eden mağara ve alanlar, Güney Afrika, Orta Afrika ve özellikle Doğu Afrika'da bulunuyor. Özellikle Doğu Afrika'daki mağara ve alanlar, insan evrimi çalışmalarına teorik temel oluşturan fosil bulguları bakımından çok önemli.

sen'e tarihlenen *Sinanthropus* (Pekin İnsanı) fosilleri bulunmuş. 1920'li yıllarda başlayan kazı çalışmaları 1937 yılına kadar devam etmiş. Bu mağara taş el aletleri ve iri hayvanlara ait kemikler bakımından yoğun verilere sahip. Ayrıca, ulaşılan kül tabakaları, ateşin de kullanılmış olduğunu işaret ediyor.

Asya'nın güneyinde bulunan Java ve Endonezya adalarındaki Tabun, ve Amud mağaralarında 60.000 yıl önceye tarihlenen *Neandertal* fosilleriyle, Qafzeh mağarasında bulunan *sapiens* fosilleri kayda değer.

Afrika'da insan evrimi çalışmalarına kaynaklık eden mağara ve alanlar, Güney Afrika, Orta Afrika ve özellikle Doğu Afrika'da bulunuyor. Özellikle Doğu Afrika'daki mağara ve alanlar, insan evrimi çalışmalarına teorik temel oluşturan fosil bulguları bakımından çok önemli.

Orta Afrika'da, Klasies Nehri ağzında bulunan mağarada 130-115 bin yıl önceye, Cape Province bölgesinde Nelson körfezi mağarasında ise 10.000 yıl önceye tarihlenen son taş devri buluntuları keşfedilmiş. Güney Afrika'daki Apollo mağarası buluntuları 27.000 yıl önceye tarihlenmiş. Border Mağarası'nda bulunan kafatası parçaları ise 80.000 yıl önceye tarihlenmiş. Border mağarası, Güney Afrika Swaziland sınırı yakınında bulunuyor. Mağarada çok sayıda taş el aleti ve *Homo sapiens* fosilleri bulunmuş. Mağarada ilk kez Raymond Dart tarafından 1934'de başlatılan çalışmalar, 1941-42'de Witwatersrand Üniversite-

si'nden bir ekip tarafından daha kapsamlı olarak devam etmiş. 1970'de Peter Beaumont tarafından yapılan çalışmalarla beş yetişkin hominin ve farklı memeli türlerine ait binlerce sayıda çok zengin bulgular elde edilmiş. Natal Drakensburg ve Bamboo Hollow'daki buluntular, "San Sanatı" (Kalahari San Kültürü) olarak tanımlanmış.

Etiyopya'daki Omo vadisi ve Tanzanya'daki Olduvai Gorge vadisi de insan evrimi çalışmalarına kaynaklık edecek kanıtlarıyla önemli alanlar. Özellikle Tanzanya'da Louis ve Mary Leakey'in 1930'lardan itibaren kazdığı Olduvai Gorge Vadisi (Oldupai Gorge boğazı) insan ardılları araştırmaları için en önemli alanlardan. Bu alan, Doğu Afrika Büyük Rift Vadisi boyunca 48 km uzanan Serengeti düzlüğünde yer alıyor. Alandan elde edilen; yaklaşık 1,9 milyon yıl önceye yaşlandırılan *Homo habilis*, 1.75 milyon yıl önceye yaşlandırılan *Paranthropus boisei*, 1,2 milyon yıl önceye yaşlandırılan *Homo erectus* ve 17.000 yıl önceye yaşlandırılan *Homo sapiens* fosil bulguları insan evrimi çalışmalarına özellikle sosyal etkileşim ve avcılık açısından önemli ipuçları vermiş. Alanda bulunan 2000 civarında taş alet ve çok sayıda omurgalı hayvan fosili de bu kanıtları desteklemiştir.

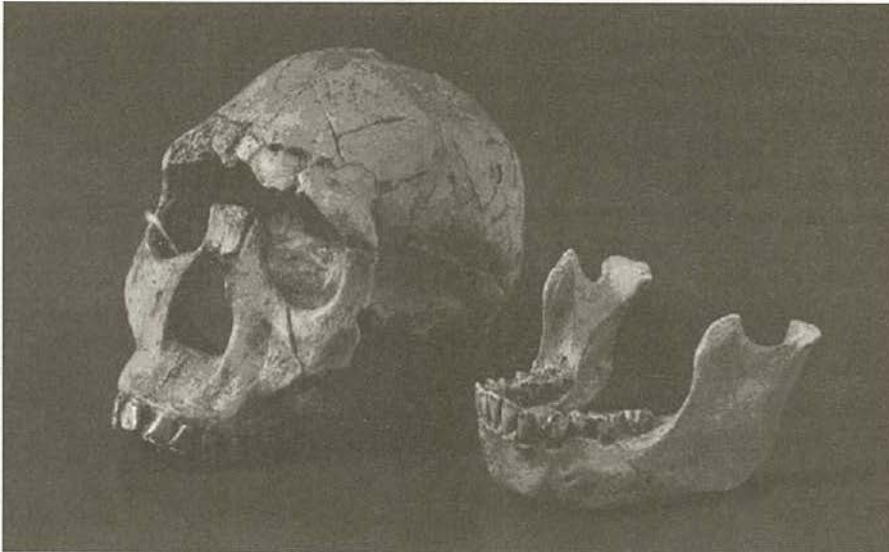
Olduvai Gorge'da ilk araştırmalar 1911 yılında Profesör Hans Reck tarafından başlatılmış. 1913'de Reck birtakım insansı iskeleti parçaları bulmuş ancak I.Dünya savaşının başlaması araştırmaların durmasına neden olmuş. Alandaki kazı araş-

tırmaları, 1961'den itibaren Richard Hay ve ekibince, 2000'li yılların başından itibaren de Profesör Fidelis Masao ve ekibi tarafından devam ettirilmiş.

Tanzanya'da Kundusi yöresi fosil alanı da 1951 yılında Louis ve Marie Leakey tarafından keşfedilmiş. Alanda 25.000 yıl önceye tarihlenen fosiller bulunmuş. Zambiya'da Broken Hill mağarası ve Zaire'deki alanlarda fosil verileri bakımından dikkat çekici. Zaire'de, Alison Brooks ve John Yellen tarafından yapılan kazılarda 80.000-90.000 yıl önceye tarihlenen buluntulara ulaşılmış. Kenya'da Turkana gölü civarında bulunan ve 1.5 milyon yıl önceye tarihlenen *Australopithecus* ile 1.6 milyon yıl önceye tarihlenen *Homo ergaster* (Turkana'lı oğlan) fosilleri, 1985 yılında Walter Borge tarafından tanımlanmış. Aynı yörede daha sonra 3.5 milyon yıl önceye tarihlenen bir kafatası bulunmuş. Fosile Kenya'nın düz yüzü adamı anlamına gelen *Kenyanthropus platyops* adı verilmiş.

Kaynaklar

- Klein, R.G., Edgar, B., 2003. Uygarlığın Doğuşu (Çev.Saltuk, Y.), Epsilon Yayıncılık, 272s.
- Lewin, R., 1997, Modern İnsanın Kökeni (Çev. Özüaydın, N.), Tübitak Popüler Bilim Kitapları 62, 246s.
- en.wikipedia.org/wiki/Le_Mas-d'Azil
- en.wikipedia.org/wiki/La_Chapelle-aux-Saints en.wikipedia.org/wiki/Kleine_Feldhofer_Grotte
- en.wikipedia.org/wiki/Shanidar_Cave
- www.smithsonianmag.com/.../the-skeletons-of-... www.britannica.com/EBchecked/.../Shanidararchaeology.about.com/od/.../g/shanidar.htm
- www.penn.museum/.../792-pect-de-laze-iv.ht
- http://en.wikipedia.org/wiki/Tabun_Cavehumanorigins.si.edu/.../Fossils
- www.eva.mpg.de/evolution/staff/.../field.htm
- http://www.oldstoneage.com/pecthiv/pecthiv.shtml
- http://en.wikipedia.org/wiki/Terra_Amata
- http://en.wikipedia.org/wiki/Sivalik_Hills http://en.wikipedia.org/wiki/Skhu1_and_Qafzeh_hominids http://en.wikipedia.org/wiki/Sivapithecus
- http://en.wikipedia.org/wiki/Sinanthropus http://www.kunstkamera.ru/en/temporary_exhibitions/virtual/gerasimov/04/ http://en.wikipedia.org/wiki/Border_Cave
- http://en.wikipedia.org/wiki/Olduvai_Gorge http://www.binghamton.edu/inside/index.php/inside/story/964/ancient-teeth-raise-new-questions-about-the-origins-of-modern-man/
- http://en.wikipedia.org/wiki/Kebara_Cave
- http://en.wikipedia.org/wiki/Petalona_cave
- http://en.wikipedia.org/wiki/Lake_Turkana https://www.google.com.tr/search?q=Kenya+Turkana+fossils http://www.britannica.com/EBchecked/topic/21947/Amud

Kenya'da Turkana gölü civarında bulunan *Homo ergaster* (Turkana'lı oğlan) fosilleri

Bilimin Felsefesi ve Tarihi

On yedinci yüzyılın genel özellikleri

Bilimsel dernekler ve ölçüm aletlerinde standartlaşma

Bilim, bilimsel dernekler vasıtasıyla kurumsallaşmış ve tüm bilim insanlarının birbirleriyle iletişime geçmesi için ortak bir zemin bulunmaya çalışılmıştır. Bu iletişim sayesinde bilim insanları tarafından yapılan keşifler dünyanın dört bir yanında duyulmuş ve birbirlerinin yaptıkları keşifleri ya da buluşları deneme fırsatı bulmuşlardır.

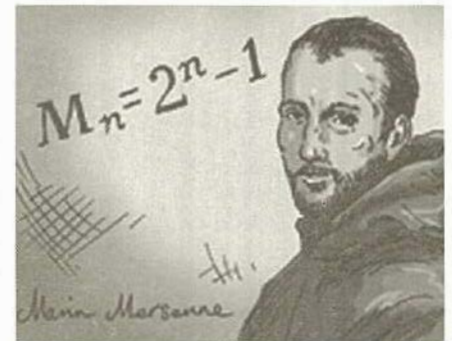
Mersenne, birbirlerinden uzak yerlerde yaşayan düşünürlerin birbirlerinden haberdar olmalarını sağlamıştı. Örneğin İngiliz bir arkadaşı, "matematik, optik, müzikle ilgili tüm yenilikler" hakkında bilgi istemiş ve karşılığında da Mersenne'e Romalıların ölçümleriyle, Mısır'daki piramitlerle ilgili bilgiler yollayacağını söylemişti.

On yedinci yüzyılda sadece bilim değil, bilimin sosyal bağlamı ve bilimsel düşüncenin statüsü de değişmiştir. Bu süreç, Aristotelesçi bilimlerin yer aldığı üniversiteler vasıtasıyla değil, birbirleriyle yazışarak ve nadiren de olsa buluşup fikir alış-verişinde bulunarak "görünmez akademiler" oluşturan özel düşünür topluluklarınca yürütülmüştür. Bu toplulukların bilinen ilk örnekleri 1580'lerde della Porta öncülüğünde İtalya'da kurulan "Doğanın Sırları Akademisi" ve 1603 yılında Roma'da kurulan ve Galileo'nun üyesi bulunduğu "Vaşaklar Akademisi"dir. Vaşaklar Akademisi, liderleri Prens Federico Cesi'nin ölümü ve Galileo'nun kovuşturmayla uğraması sonucu, kiliseyle çatışmak için 1630 yılında dağılmıştır.

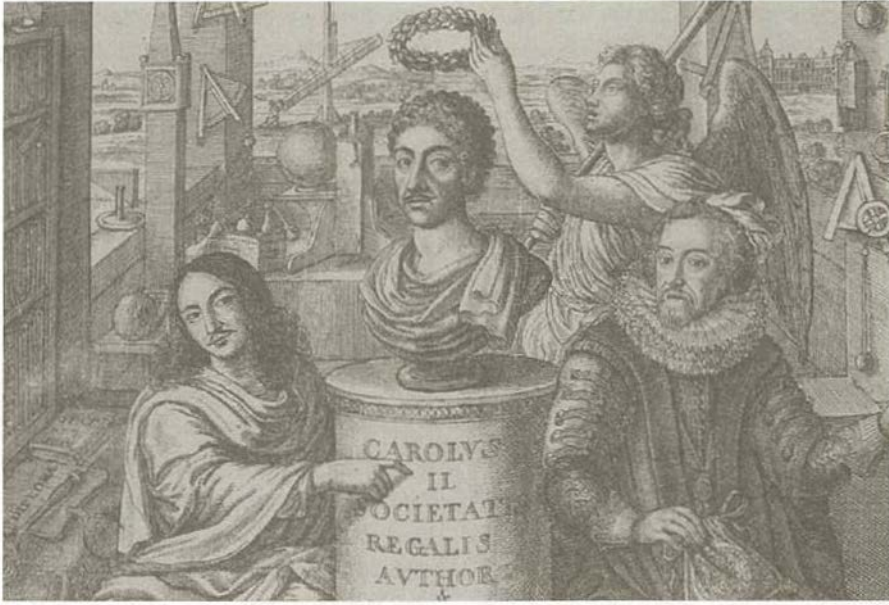
1630'larda Marin Mersenne (1588-1648), Paris'te bulunan Minims Manastırını bilim merkezine dönüştürmüş ve Paris'i Avrupa'nın odak noktası yapmıştır. Başlangıçta Mersenne bilimin ilerlemesiyle olduğu kadar, dini sürdürmek ve yaymakla da ilgilenmişti. Bu amaçla, Mersenne,

çağının en araştırmacı bilim insanlarını çevresinde toplamıştı. Galileo ve Kepler'in yakın dostu Pierre Gassendi ile baba ve oğul Descartes'lar burada düzenli konferanslara katılmışlardı. Mersenne'in bağlantıları o kadar genişti ki Londra'dan Tunus'a oradan da Suriye ve İstanbul'a kadar uzanmış ve Huygens, van Helmont, Hobbess ve Toricelli'nin son keşiflerini bir araya getirmiştir.

Mersenne, birbirlerinden uzak yerlerde yaşayan düşünürlerin birbirlerinden haber-

1630'larda Marin Mersenne (1588-1648), Paris'te bulunan Minims Manastırını bilim merkezine dönüştürmüş ve Paris'i Avrupa'nın odak noktası yapmıştır.

II. Charles 1662 yılında "Royal Society"i (Kraliyet Topluluğu) kurmuştu. Bu topluluğun teknik olarak birinci sekreteri John Wilkins, ikinci sekreteri de Oldenburg olmuştu.

dar olmalarını sağlamıştı. Örneğin İngiliz bir arkadaşı, "matematik, optik, müzikle ilgili tüm yenilikler" hakkında bilgi istemiş ve karşılığında da Mersenne'e Romalıların ölçümleriyle, Mısır'daki piramitlerle ilgili bilgiler yollayacağını söylemişti. Dünyanın her yerinden yabancılar Paris'i ziyaret ettiklerinde Mersenne'e de uğruyor, burada kendi konularıyla ilgili bir konferansa katıldıktan sonra Roma'ya, Altdorf'a, Londra'ya ya da Amsterdam'a dönüyorlardı, ama yine de gittikleri yerlerden yaptıkları çalışmalar hakkında Mersenne'yi haberdar ediyorlardı. Mersenne'in oluşturduğu bu topluluk, 1635 yılında Kardinal Richelieu tarafından yasal olarak Fransız Akademisi'ne (Académie Française) dönüştürülmüştü.

Mersenne, aynı zamanda, İngiltere'yle yakın ilişkiler içerisindeydi. İngiltere'den kitap getirirken, İngiliz bilim insanlarına da Fransızca kitaplar yollamıştı. Bu, İngiltere'deki bilgiler parlamentosunu da etkilemişti. Bu parlamentoyu oluşturan bir bilim insanı olmamasına karşılık, İngiltere'deki bilgileri bir araya getiren Henry Oldenburg (1617-1677) olmuştu. Bremen'de bir tıp ve felsefe profesörünün oğlu olarak dünyaya gelen Oldenburg, Bremen'in Anglo-Hollanda savaşları sırasında ticaret yapmasına izin vermesi için İngiltere'ye

Oliver Cromwell'i ikna etmesi için gönderilmişti. Burada John Milton, Thomas Hobbes (1588-1679), matematikçi ve astronom John Wilkins (1614-1672) ve en önemlisi Robert Boyle (1627-1691) gibi düşünürlerle -daha sonra Kraliyet Topluluğu'nu (Royal Society) oluşturacak bilim insanlarıyla tanışmıştı. Oldenburg, bu bilim insanlarından yeni bilime dair çok şey öğrenmişti. "Tüm dikkatlerini sağlam ve güvenilir incelemelere vermiş bir insan topluluğunun içine girdim. Bu insanlar skolastik ilahiyattan ve nominal felsefeden nefret ediyorlardı. Onlar doğa ve gerçeğin izleyicileriydi. Bundan başka dünyanın düşünüldüğü kadar yaşlı, çağımızın da güçsüz olmadığına inanıyorlar." Boyle de kendini büyük bir tutkuyla bilime adanmış ve bu topluluğa "Invisible College" (Görünmez Kolej) adını vermişti.

Oldenburg'un Paris'e gitmesi onun için büyük bir şanstı. Fransız bilim insanlarıyla beraber, yine Paris'te varlıklı biri olan Henri-Louis Habert tarafından açılan ve bilimsel konuların tartışıldığı Montmar Akademisi toplantılarına katılmıştı. Bu akademi de fizik, matematik ya da mekanikle ilgili konular tartışılmıştı. Bunun yanı sıra beyin, beslenme, karaciğer ve dalağın çalışması, bellek, sabit yıldızların birer güneş

olup olmadığı, Dünya'nın hareket edip etmediği, altının üretilmesi, bilginin duyu organlarından kaynaklanıp kaynaklanmadığı gibi konularda çalışılmıştı.

Oldenburg, Fransa'daki bu bilimsel topluluktan çok etkilenmişti. İngiltere'ye döndüğünde Kral II. Charles'ın himayesindeki bir grup İngiliz bilim insanı 28 Kasım 1660 günü, Gresham Koleji'nde, bilimlerin ilerlemesi amacıyla yeni bir akademi kurmak için toplanmışlardı. Bu yeni topluluğun başkanı John Wilkins'di. Robert Boyle de grubun önderleri arasındaydı. Oldenburg ise ilk üyeler listesinde kabul edilmişti. Daha sonra II. Charles 1662 yılında "Royal Society"i (Kraliyet Topluluğu) kurmuştu. Bu topluluğun teknik olarak birinci sekreteri John Wilkins, ikinci sekreteri de Oldenburg olmuştu.

Bu topluluk artık sadece başkente özgü bir topluluk değildi, "Görünmez Kolej" olmuştu. Kraliyet Topluluğu'na katkıda bulunmak isteyenler toplantılara katılmak zorunda değillerdi. Örneğin; John Beale artık İngiltere'nin batısındaki Herfordshire'dan yazarak meyve bahçeleriyle ilgili sorunlarından söz edebilirdi. Ya da Suffolk'tan yazan Nathaniel Fairfax, örümcek ve kurbağa yiyen insanlara ilişkin bilgileri iletebiliyordu.

Tüm bunlar mektuplaşma aracılığıyla olmuştu. Artık mektuplaşma bilim insanlarının arasında tam bir iletişim aracı niteliğine bürünmüştü. Örneğin Paris'te bilim insanları fikirlerini bir mektupla arkadaşlarına bildiriyor, basılması için gerekli ödemeleri yaptıktan sonra yüzlerce kopyasının

Kraliyet Topluluğu'na katkıda bulunmak isteyenler toplantılara katılmak zorunda değillerdi. Örneğin; John Beale artık İngiltere'nin batısındaki Herfordshire'dan yazarak meyve bahçeleriyle ilgili sorunlarından söz edebilirdi.

Bir deneyimin deney olabilmesi için, tekrarlanması gerekiyordu. İşte bunun için bilim derneklerinin bütün üyelerinin anlaşılır, abartısız ve yalın bir konuşma şeklini benimsemelerini, her şeyi matematiksel bir açıklıkla ifade etmelerini ve zarif sözler yerine çiftçi, tüccar ve sanatkârların dilini kullanmalarını istemişti.

dağıtılmasını sağlıyorlardı. Bir mektubun kitaptan daha fazla avantajları vardı. Bilim üzerine yazılmış ve ciltlenmiş kitapları sansürden geçirmek için, mektuplaşmaya göre daha zordu. Diğer taraftan yeni bir buluş ya da gözlem rahatlıkla bir mektupla, fark edilmeden ve sıradan bir mektupmuş gibi yollanabiliyordu. O dönemlerde henüz bir "paket postanesi" kavramı oluşmamıştı, fakat on yedinci yüzyılda bile mektuplar haftada bir Londra, Paris ve Amsterdam arasında yollanabiliyordu. Tabi posta, hava koşullarına ve politik duruma da bağlıydı. Düzensizdi, masraflıydı ve ancak yakın yerler arasında yapılabilirdi.

Bilim derneklerine tüm Avrupa dillerinden yazılmış mektuplar geliyordu. Mektuplar içinde Latince bilmeyip de, Felemenkçe yazarlar da vardı. Oldenburg, bu mektupları özetledikten sonra İngilizce'ye çeviriyor, Fransızlar da bu İngilizce çevirileri tekrar kendi yayınları için çeviriyorlardı. Artık Latince bilmemek, bilim insanlarının oluşturduğu topluluğa girmeyi engellemiyordu.

Yerel dillerin önem kazanmasıyla yeni bir haberleşme ağına gereksinim duyulmuştu. Artık Venedik, Paris ya da Latince yayın yapılan diğer merkezlerle bağlantıda olmak yetmiyordu. Çünkü artık çeviri sorunu ve buna bağlı olarak da çeviri masrafları sorunu ortaya çıkmıştı. Oldenburg başta bu dil engelini İngilizce ve Fransızca'ya çe-

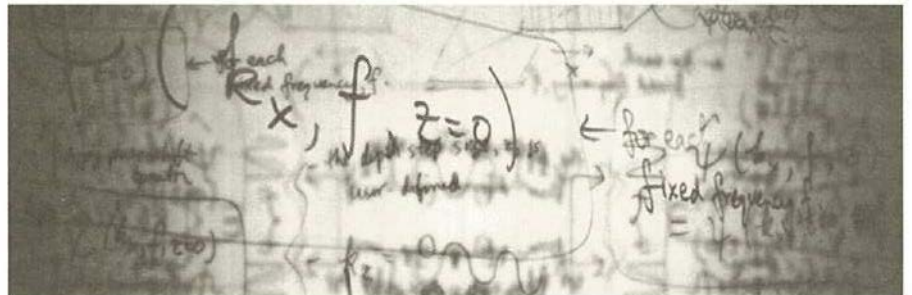
virî yapılmasını teşvik ederek aşmaya çalışmıştı. Fakat daha sonra Oldenburg, 6 Mart 1665 yılında bütün mektuplarını yayınlayarak bilim dünyasında yeni bir dönem açmıştı. Paris'te bundan iki ay önce yayınlanan "Şçavans'ın Günlüğü" bazen ilk bilimsel dergi olarak kabul edilse de dergi, kitap eleştirisi yapıyordu ve içeriği edebi ağırlıklıydı. Dergi, 1668 yılında Cizvitler yüzünden kapatılmıştı.

Oysa Oldenburg'un dergisi, ilk bilimsel dergi olarak kabul görmüş, yalnız iki kez kapatılmıştı. Bir'ncisi veba salgını sırasında, ikincisi de Oldenburg'un kısa bir süre için Londra kulesinde hapsediği günlerdeydi. Dergiden elde edilen parasal kazanç çok yetersizdi. Dergi, yirmi sayfadan oluşuyordu, her ay iki bin yüz adet basılıyordu ve maliyeti ancak karşılayabiliyordu. Bu girişim tümüyle Oldenburg'a aitti ve ancak on sekizinci yüzyılın ortalarında Kraliyet Topluluğu yasal olarak işi kendi üstüne almıştı. Bu dergi, çağdaş bilim dergileri için örnek oluşturmıştı.

Kraliyet Topluluğu'nun amacı, kendi parolası olan "Nullius Verba"yı yani "kimse sözüne güvenme, kendin araştır" programını başarmaktı. Bilginin yeni tanımı, deneyimin özel bir şeklinin ürünüydü; yani "deney"in. Deneyim her zaman kişiseldi ve hiçbir zaman aynı biçimde tekrarlanamazdı. Örneğin Marco Polo'nun yolculukları, Kolomb ve Magellan'ın gezileri, anlatılması gereken deneyimlerdi. Oysaki bir deneyimin deney olabilmesi için, tekrarlanması gerekiyordu. İşte bunun için bilim derneklerinin bütün üyelerinin anlaşılır, abartısız ve yalın bir konuşma şeklini be-

nimsemelerini, her şeyi matematiksel bir açıklıkla ifade etmelerini ve zarif sözler yerine çiftçi, tüccar ve sanatkârların dilini kullanmalarını istemişti. Yeni deneyimi deneye dönüştürebilmek için ve deney esnasında kullanılan ölçüm ve hesaplamalar için evrensel bir dil gerekmekteydi. Bu yüzden matematik, çağdaş bilim dünyasının Latincesi olacaktı ve tüm engelleri aşacaktı. O güne kadar deney esnasında kullanılan ölçüler yerli pazarda kullanılmış ürünlerdi. Her yerde vücut oranlarına bağlı ölçüler kullanılmaktaydı. İngiltere'de merkezi bir hükümetin kuruluşu, "genel standart" ölçülerin oluşturulmasını da beraberinde getirmişti. Tudor hanedanlığının ilk kralığı 220 yarda olarak "bir milin sekizde biri" olan bir ölçü kullanmışlardı. Daha sonra Kraliçe II. Elizabeth, on sekiz metrelik Roma milinin on sekiz metre dört yüz seksen santim olmasına karar vermişti. Sekiz "furlong" demek, günlük kullanım için çok daha pratikti. Buna karşın, genel ölçme birimlerinin çeşitliliği karışıklıklara ve dolandırıcılığa yol açıyordu. Her mesleğin kendine has özel sözcükleri oluşmuştu. Denizciler kulaç ve düğüm, eczacılar da dirhem ve santimetreküpün yüzde altısı değerindeki bir sıvı ölçüsü olan "mihim'i" kullanıyorlardı. Bir galon şarap, ölçü olarak bir İngiliz birasına eşit değildi.

Avrupa'nın diğer ülkelerinde de durum aynı şekilde karışıkta. Fransa'da kullanılan ağırlık ve uzunluk birimlerinden oluşan bir sözlük iki yüz sayfadan az değildi. Her yerde yaşanan karışıklık, gereksinimlerin farklılığını ve çeşitliliğini gösteriyordu. Sonuç olarak bilim insanlarının birbirlerinin deneylerini anlayabilmeleri için, uluslar

Yeni deneyimi deneye dönüştürebilmek için ve deney esnasında kullanılan ölçüm ve hesaplamalar için evrensel bir dil gerekmekteydi. Bu yüzden matematik, çağdaş bilim dünyasının Latincesi olacaktı ve tüm engelleri aşacaktı.

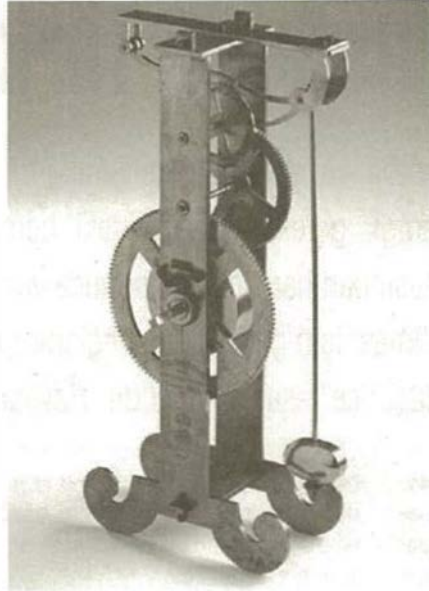
arası bir matematik diline gereksinimleri vardı. Bu düşüncenin uygulayıcısı ise Belçikalı bir tüccar olan Simon Stevin (1548-1620) olmuştu.

Stevin'in keşfi çok basit bir şeydi, fakat bu keşifle çoğu alanda "standart bir ölçüm" oluşturmayı başardı. Plantin'in Leyden Üniversitesi'nde yayınladığı otuz altı sayfalık "The Tenth" (Onuncu-1585) adlı kitapçığında Stevin, ondalık sistemi açıklamıştır. "Ondalık" sözcüğü ilk kez 1608 yılında İngilizce'ye çevrilmiştir. Stevin'den önce kullanılan kesirlerle ilgili sistemler oldukça elverişsiz ve kullanışsızdı. Stevin'in çözümü bütün kesirli birimleri tam sayı olarak ele almaktı.

Stevin, ondalık sistemin günlük işlerde tüccarların, müşterilerin ve bankacıların hayatını kolaylaştıracağını ileri sürmüş ve nitekim de öyle olmuştu. Ondalık sayılar, ağırlık ve uzunluk ölçüleri, zaman bölmele-ri ve bir dairenin yayının derecesini bulmada kullanılabildi. Ayrıca ondalık sayılar, arazi ölçümlerinde ve astronomi ve para basımıyla uğraşan kişilerin çalışmalarında kolaylık sağlamıştı. Bundan başka Stevin, askerleri onluk, yüzlük ve binlik gruplara bölmenin de yararlarını açıklamıştır.

Galileo da sarkaç ile zaman arasındaki ilişkiyi görerek zamanı ölçme fikrini ortaya atmıştı. Christian Huygens, saat sarkacını icat ettiğinde işte bu fikri uygulamaya koymuştu. Uzun süreli dönemde zamanı ölçmek için uğraşırken, başka evrensel birimler de aranmaya başlamış ve böylelikle saat bütün makinelerin anası olmuştur. Şu ya da bu nedenle, Lyons'ta yaşayan ve hayatı boyunca bu kentin dışına çıkmamış olan Gabriel Mouton (1618-1694) adlı bir rahip bu konuyla ilgilenmeye başlamıştır. Sarkacın bir turunu inceleyen Mouton, şaşkınlıkla sarkacın derecesinin saniyede bir vuruş sıklığında enlemle birlikte değiştiğini fark etmişti. Mouton bu şekilde meridyen aralıklarının ölçülebileceğini ileri sürmüştür.

Sarkacı kullanmak için gösterilen çabalar ve ondalık sistem, ölçüler için evrensel birimlerin oluşturulmaya çalışılması za-

Christiaan Huygens, saat sarkacını icat ettiğinde işte bu fikri uygulamaya koymuştu. Uzun süreli dönemde zamanı ölçmek için uğraşırken, başka evrensel birimler de aranmaya başlamış ve böylelikle saat bütün makinelerin anası olmuştur.

man içerisinde somut sonuç vermeye başlamıştı. Nisan 1790'da Talleyrand (1754-1838) Ulusal Meclis'i toplayarak, daha sonra uluslar arası çapta benimsenecek ağırlık ve uzunluk birimlerinin saptanmasını istemişti. Talleyrand'ın önerisi bu birimlerin, Fransa'nın tam ortasında 45 derecelik bir enlemde saniyede bir kez çarpan bir sarkacın uzunluğuna göre ayarlanmasıydı. Fransız Akademisi, Kraliyet Topluluğu'nun onlara katılmasını beklese de Kraliyet Topluluğu'nun öyle bir niyeti olmamış,

Çağdaş bilim, Avrupa'da gelişirken, alet yapan ülkeler bilimin en çok ilerlediği ülkeler olmuştu. İngiltere, Fransa, Hollanda, Almanya ve İtalya gibi bilim insanlarının yetiştiği ülkeler ayrıca en iyi aletlerin yapıldığı yerler olarak tanınıyordu.

dolayısıyla Fransızlar da çalışmalarını kendi başlarına sürdürmüştür. Temel birimin, ekvatorla Kuzey Kutbu arasındaki kavisin uzunluğunun on milyonda birine eşit olmasına karar vermişlerdi. Bu olaydan hemen sonra bu birime "metre" adı verilmiş ve diğer uzunluk ölçüleri de bu birimden türetilmiştir.

Çağdaş bilim, Avrupa'da gelişirken, alet yapan ülkeler bilimin en çok ilerlediği ülkeler olmuştu. İngiltere, Fransa, Hollanda, Almanya ve İtalya gibi bilim insanlarının yetiştiği ülkeler ayrıca en iyi aletlerin yapıldığı yerler olarak tanınıyordu. Yeni bilimsel araç ve gereçler eski Aristotelyen dünyayı yeni bir Bacon'cu dünyaya dönüştürüyorlardı. Yeni aletler ayrıca deneyimleri tekrarlanabilir deneyler haline getiriyordu.

Yine bu dönemde Galileo da, adını yaptığı teleskopla duyurmuştu. Teknolojideki gelişmeler sayesinde teleskopun kullanım alanı genişlemişti. Teleskopların içine mikrometreler yerleştirilmesiyle birlikte gezegen ve yıldızların çaplarını ölçme olanağı da sağlamıştı. Teleskopların mikrometreleri geliştirilerek, bütün bu gelişmeler mikroskoba da uygulanmıştı.

On yedinci yüzyıl bilimsel devrimi işte böyle bir ortamda gelişmişti. Bilim, bilimsel demekler vasıtasıyla kurumsallaşmış ve tüm bilim insanlarının birbirleriyle iletişime geçmesi için ortak bir zemin bulunmaya çalışılmıştır. Bu iletişim sayesinde bilim insanları tarafından yapılan keşifler dünyanın dört bir yanında duyulmuş ve birbirlerinin yaptıkları keşifleri ya da buluşları deneme fırsatı bulmuşlardır. Ayrıca Bacon'cu bilim anlayışıyla bilim insanlarının evrensel bir noktada buluşabilmeleri için bazı ölçüm aletlerinde standartlaşmaya gidilmişti. Bu da dünyadaki tüm bilim insanlarının aynı ölçütler üzerinde bilim yapmasını sağlamıştı.

Kaynakça

- 1) Whittfield, Peter, *Batı Biliminde Dönüm Noktası, Küre Yayınları*, İstanbul 2008.
- 2) J. Boorstin, Daniel, *Keşifler ve Buluşlar, Çeviren: Fatoş Dilber, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1996.*

Bilim, bilim insanı ve Türkiye'deki durum

Gerek Batı'daki bilim, teknoloji ve sanattaki gelişmelerin, Rönesans, Reform hareketleri ve Aydınlanma Çağı ile başladığı; gerekse Türkiye'deki benzer gelişmelerin gene Aydınlanma Devrimleri ile başladığı noktasından hareketle şu sonuca varılmaktadır: Ülkelerin bilim, teknoloji ve sanatta gelişme gösterebilmesi için geleneksel, değişmez kabul edilen varsayımlar, önyargılar ve ideolojiler değil, "akılcı düşünce" esas alınmalıdır. Hayatta "En Hakiki Mürşit İlimdir".

*Bilim; olayları ve oluşumları deney-
le, gözlemle ve fen bilimleri kuralları al-
tında inceleyen, sorgulayan davranışlar
bütünüdür. İnsanoğlunun çevresinde
ve evrende olup bitenleri anlayabilmesi
için kullandığı yöntemlerin tümü birden
"bilim" başlığı altında toplanabilir.*

*Bilim ve teknoloji, ekonomik büyü-
menin itici gücüdür. Milletlerin geleceği-
ni, bilimde, araştırmada ve teknolojide-
ki gelişmeler şekillendirmektedir.*

Bilim ve bilim insanı ortamı

1. *Yönetim* demokrat olmalı: Bilim insanının fikri hür vicdanı hür olmalı. Bunun için ülkede demokratik bir hukuk rejiminin hâkim olması gerekir. YÖK, üniversite, vs. yüksek öğretim kurumları buna göre yapılandırılmalıdır.

2. *Yönetimin* bilime önem vermesi: Yönetimin bilime önem vermesi halkı,

giderek iş çevrelerini etkileyecektir. Bu durum bilim insanlarını onore edecek; ülke sorunlarının takipçisi olacaklar, çözüm arayacaklardır.

3. *Çevre şartları ve ortam:* İnsanlar yeni fikirlere, yeniliklere açık olmalıdır. Bu, son tahlilde 1. maddeye bağlıdır: "Alıcısı olmayan malın satıcısı olmaz".

4. *Yayın ve diğer imkânlar:* Bilim için laboratuvar, süreli ve süresiz yayın vs. imkânları sağlanmalı; bilimsel çalışma yapanlara destek verilmelidir. Destek devlet tarafından sağlanabileceği gibi, vakıflar, özel ve tüzel kişiler tarafından da sağlanabilir.

5. *Maddi imkân:* Bilim insanının ülke şartları çerçevesinde makul bir gelire sahip olması gerekir.

6. *Onore edilmek:* "Başarılı bilim insanlarının" maddeten ve manen taltif edilmesi gerekir. Bilim insanının onore

edilmesi, ona ivme kazandıracaktır.

Dünya'da bilim ve teknolojiye ileri giden ülkeler aynı zamanda sanatta da ileridedirler. Gerek bilimde ve gerekse sanatta ileride oluşun başlıca sebebi, bu ülkelerde yukarıda 1. Maddede zikredilen *demokratik bir yönetimin olmasıdır.*

Bilim insanı yukarıdaki şartlar mevcut olmasa dahi bilim çabası gösterebilir mi? Evet, gösterebilir. Bilim insanı olumsuzlukların arkasına saklanamaz. Bu, kendini aldatmak olur. Mesela, 1. Maddede belirtildiği üzere yönetim demokrat değilse, bunun düzeltilmesine çalışmak, "halkın uyarılması" bilim insanının önde gelen görevidir.

Türkiye'de öncelikle hangi araştırmalara önem verilmelidir?

Burada spesifik değil, makro ölçüde araştırma-geliştirme (AR-GE) konuları verilmiştir. Bu konular, fen bilimleri, sosyal bilimler, teknoloji (uygulama) (Genelde ziraat dahil mühendislik de bu bilim dalında algılanır), tıp ve sanat ile beşerî bilim dallarında olabilir:

1. Bilhassa ülkemizde, ekonomiye katkısı olacak, artı değer yaratacak, pratikte tatbik kabiliyeti olan araştırmalara önem verilmelidir.

2. Sanayinin ihtiyaçları doğrultusunda ve problemlerini halledecek araştırmalara önem verilmelidir.

3. Mevcut yeteneklerin farklı alanlarda da değerlendirilmesini sağlayan araştırmalar yapılmalıdır.

Bilim insanının fikri hür vicdanı hür olmalı. Bunun için ülkede demokratik bir hukuk rejiminin hâkim olması gerekir.

4. Ülkenin stratejik ve taktik politikalarına uygun araştırmalar yapılmalıdır.

Somut, öncelikli AR-GE alanlarına geçilince; bunlar TÜBİTAK tarafından ortaya konmuştur:

- *Bilgi ve İletişim Teknolojileri
- *Makina İmalat Teknolojileri
- *Bor
- *Otomotiv
- *Enerji
- *Gıda
- *Su
- *Uzay
- *Savunma
- *Sağlık

TÜBİTAK Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK) 15. Ocak. 2013'te "sağlığı"da öncelikli alan olarak kabul etmiştir.

Bilim insanı bireysel olarak nasıl davranmalı?

1. Dogmatik olmamalıdır. Ne bir dogmanın ne de tek bir liderin takipçisi olmalıdır. Sorunlara objektif yaklaşmalıdır. Demokratik olmalıdır (Değişik görüşlere açık olmalıdır).

2. Mesleğine saygılı olmalı, sürekli okumalı, yenilikleri takip etmelidir. Araştırmalarında ülkesinin şartlarını dikkate almalıdır. Türkiye'de özellikle kalkınmaya hız kazandıracak, pratikte tatbik kabiliyeti olan araştırma ve geliştirme konularına öncelik verilmelidir. Yüksek lisans ve doktora tezleri de mümkün mertebe bu çerçevede olmalıdır.

3. Yukarıdaki objektiflik kavramını biraz açarsak; ülkede problem teşkil eden her konuyu, "samimiyetle", maddi ve manevi -mevki vs.- çıkar sağlamak maksadıyla kendini aldatmadan ve aldatmaya yönelmeden sorgulamalı ve bir fikir oluşturmalıdır. Bu fikrin toplu olarak veya müstakilen yayın vs. yollarla müdafaasını yapmalı, "halkı uyarmalıdır". Zarar görürüm düşüncesi ile bundan kaçınmamalıdır. Bilim insanı körler çarşısında ayna satılabilmelidir. Burada şu hususu belirtmeliyim: Bilim insanlarının da farklı maddi ve manevi şartlara sahip olacağı açıktır. Bu itibarla, yukarıdaki samimiyet kavramını bu bağlamda da değerlendirmek gerekir. Ancak, bilim insanı söz konusu şartları istemrar etmemelidir.

Dünya üniversitelerinin ve öğretim üyelerinin içinde bulunduğu şartlar dikkate alındığında, Türkiye'de bilim yapmanın gerçekten zor olduğu görülmektedir.

4. Genç bilim insanları yetiştirmek için çaba sarf etmelidir.

Özetlenecek olursa: Bilim insanı; çağdaş (1), cesaretli ve sorgulayıcı olmalıdır. Bunlar aynı zamanda bilim insanının etiğini oluşturur.

Bilim insanı kategorize edilebilir mi?

Evet edilir. Yukarıda verilen davranışlar ölçüsünde bilim insanı kategorize edilebilir.

Türkiye'de bilim yapmanın zorlukları

Ülkemizde 108 devlet ve 71 vakıf üniversitesi mevcuttur. Bu sayı dikkate alındığında, zaten kısıtlı mali imkânlarla sahip ülkemizde devletin üniversitelere ayıracağı kaynak da o nispette düşük olmaktadır. Yeni üniversiteler gelişmiş üniversitelere nazaran çok daha fazla yetersizliklere sahiptir.

Dünya üniversitelerinin ve öğretim üyelerinin içinde bulunduğu şartlar dikkate alındığında, Türkiye'de bilim yapmanın gerçekten zor olduğu görülmektedir. Bu zorluklar şöyle sıralanabilir (2)(3) :

1. *Üniversite yönetimi:* Bilhassa son senelerde üniversitelerin yönetim kadrosuna siyasi sebeplerle ehil kimseler değil, mevcut siyasete uygun kimseler getirilmektedir.

2. *Milli bilim politikası:* Her ne kadar bazı bilim adamları Türkiye'de bir milli bilim politikasının tespit edilmediğini söylese de; 4 Ekim 1983 Tarih ve 77 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile kurulan Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK), Türkiye'de bilim, teknoloji ve yenilik politikalarını belirlemektedir. Bu, üniversitelerin araştır-

ma politikalarının tespitinde yol gösterici olabilir. Ancak, "ülke yöneticilerinin" bilime bakışı en az yazılı kurallar kadar önem taşımaktadır. Bu arada, bazı konularda konusunun bilim adamları yerine danışmak için ulemanın tercih edilmesi yadırganmaktadır. Bazı araştırmacılar BTYK'nın tespit ettiği politikaların kâğıt üzerinde kaldığını iddia etmektedirler. Bunlar, bilim insanının özverisini töpülemektedir.

3. *Nitelikli araştırmacı sorunu:* Yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin kaynağını teşkil eden genç mezunlar özellikle son senelerde kalite düşüklüğü göstermektedirler. Sebep, bilhassa öğrencilerin liselerden "çalışmamaya alışmış" olarak gelmeleri ve bunun üniversite öğrenciliği sırasında da "önemli ölçüde" etkin olmasıdır.

4. *Ülke şartları:* Son senelerde, ülkemin içinde bulunduğu sosyal ortam -yolsuzluk vs. iddiaları- maalesef genç araştırmacıları etkilemekte, mesleklerine soğuk bakabilmektedirler. Ortamı algılayabilmek için bir diğer olgu, maalesef ilahiyat fakültelerinden *Felsefe Tarihi (Düşünbilim) (Düşünce Tarihi)* dersinin kaldırılmış olmasıdır. Halbuki; felsefe bir bilim olmamakla beraber, bütün bilimler felsefeden doğmuştur ve yeni bilim dallarının ortaya çıkmasını sağlar.

5. *Ara personel yetersizliği:* Yeterli sayıda memur, ve teknisyen mevcut değildir. Netice olarak, bu personelin bir kısmı işleri araştırma görevlileri veya öğretim üyeleri tarafından yapılmaktadır.

6. *Ücret durumu:* Üniversitelerimizde bilim insanı, bilhassa genç bilim insanı olan araştırma görevlileri makul bir gelire sahip değildirler. Bu sebeple "yüksek dereceliler" mezun olan gençler genellikle araştırma görevlisi olmak istememektedirler. Türkiye'deki yaşam koşulları ve az çalışıp şu veya bu şekilde çok kazanan insanları gördükçe, bilim insanı olma hevesi ile mesleğe giren genç insanlar da giderek mesleklerinden soğumaktadırlar.

7. *Laboratuvar, araç, gereç:* Yeterli değildir. Yüksek lisans ve doktora öğrencileri, üniversitelerimizin sınırlı maddi olanakları sebebiyle gereksinimlerini karşılayabilmek için bazen kendi maddi imkânlarını da devreye sokmaktadırlar.

8. *Bilgiye ulaşma, bilimsel yayınları izleyebilme:* Süreli ve süresiz yayınlara ulaşma kabiliyeti sınırlıdır.

9. *Yönetimin anlayışı*: Türkiye'de yönetim demokrat değildir. Bu durum; düşünceyi, fikirlerin çeşitliliğini ve yayılmasını engellemektedir. Türkiye bu konuda Afganistan ve Irak'ın bile gerisindedir.

10. *Danışmanlık*: Firmaların bilhassa son senelerde zayıflayan ekonomik durumu, bilim adamlarının bu müesseselerde danışmanlık hizmeti verme kabiliyetlerini göreceli olarak azaltmıştır. Bu ise bilim adamlarının bu yolla faydalı olma, bilgisini geliştirme ve ek gelir elde etme kabiliyetini azaltmıştır.

Bilim ve ideoloji

İnsanlığın bilim ve teknoloji alanındaki başarısında en büyük etken *Aydınlanma Çağı* denilen tarihsel dönemdir. Batı toplumunda 17. ve 18. yüzyıllarda gelişen ve *akılcı düşünceyi esas alan*, onu eski geleneksel, değişmez kabul edilen varsayımlardan, önyargılardan ve ideolojilerden özgürleştirmeyi hedefleyen ve yeni bilgiye yönelik kabulü geliştirmeyi amaçlayan düşünsel gelişimi kapsayan dönemi tanımlar. *Aydınlanmaya* yol açan başlıca düşünsel gelişmeler 15. ve 16. yüzyıllardaki *Rönesans* (10) ve *Reform* (11) hareketleridir.

Maalesef Müslüman toplumlar bu evreleri geçirmemiş olduklarından günümüzde çok zor durumdadırlar. Bilim ve teknolojiye ki gelişmeler bir sonraki gelişmeyi tetiklediği için Batı toplumlarıyla Müslüman toplumların arası gittikçe açılmaktadır. Bu olgu maalesef özellikle mükemmel bir din olan İslam Din'i'nin aklın kullanılmasını ve bilimi emretmesinin göz ardı edilmesinden kaynaklanmıştır.

Türkiye'de 19. yüzyıl ortalarında başlayan yenilik hareketlerinde büyük ölçüde *Aydınlanma Çağı*'nın ürünlerinin etkisi olmuştur. Bu çağın dilimize çevrilen bazı yapıtları düşünce ve siyaset alanındaki yenileşmeye öncülük etmiştir.

Bugün Müslümanların çoğunlukta olduğu 57 ülke arasında Türkiye'yi *bilim ve teknoloji*de ön plana çıkaran *Gazi Mustafa Kemal Atatürk* önderliğinde yapılan *Aydınlanma Devrimleri* ve *onun getirdiği kazanımlardır*.

Sonuç

Ülkemizde asıl sorun, bilhassa son senelerde "yöneticilerin bilime bakışıdır". Özellikle yöneticilerin bilim ve bilim insanlarından yararlanmaları *gereğini içselleştirmeleri gerekir*.

Son senelerde ilkokullardan itibaren başlatılan ve ortaöğretim ile devam ettirilen düşünceye gem vuran din ağırlıklı eğitim sistemi -dinî biat- ülkemizde bilimin geleceği için iç karartıcıdır. (İlkokullarda 4+4+4 sistemi konmuş olup, imam hatip liselerinin ve ortaokullarının toplamı 2012-2013 ders yılında 1807, 2013-2014 ders yılında 2074 iken düz lise sayısı 2013'te 615'tir). 15 Ağustos 2013'te YÖK tarafından alınan bir kararla ilahiyat fakültelerinden "*Felsefe Tarihi (Düşünbilim)(Düşünce Tarihi)*" dersi kaldırılmıştır. (5)(6)(7)

Bugün, maalesef en mükemmel din olan, aklın kullanılmasını ve bilimi emreden *İslam*'ı doğru anlaşıldığı söylenemez. *Hâlbuki, bu dinin peygamberi "İlim Çin'de de olsa gidip alınır" demiştir* (8). Psikiyatrist

Prof. Dr. Özcan Köknel'e göre de "İslam dinini özünde bilimle çatışmamaktadır". Müslümanların çoğunlukta olduğu 57 ülkeden hiçbirisi bilim, teknoloji, üretim ve mucitlik adına maalesef ortaya doğru dürüst bir şey koymamıştır. Görülüyor ki, büyük Atatürk'ün dediği gibi "*Hayatta en hakiki mürşit (yol gösterici, rehber) ilimdir*".

Ülkemizin şu an içinde bulunduğu bilhassa siyasi ortam olmak üzere, sosyal ortam da bilim için uygun değildir. (9) Özellikle genç bilim adamlarının bu ortamdan etkilenmemesi mümkün görülmemektedir.

Özellikle genç bilim adamlarının ekonomik durumları düzeltilmelidir. Ülkemizdeki 90.000 civarındaki caminin çoğuna lojman tedarik eden yöneticilerin, aynı şeyi doktora öğrencilerine ve genç öğretim üyelerine de sağlamaları gerekir. Üniversitelerde lojman sayısının diğer genel bütçe kapsamındaki kamu idarelerindekiinden de az olduğu görülmektedir.

Ülkemizdeki üniversite sayısının yüksekliliği düşünülürse (108'i devlet 71'i vakıf üniversitesi olarak 179 üniversite) bunların tamamının araştırmaya yönelik desteklenmesi zaten kıt olanaklara sahip Ülkemiz için zor, hatla imkânsız görülmektedir. *Bu itibarla, bazı üniversitelerin araştırma ağırlıklı olarak tespiti, önemli araştırmaların bu üniversitelerde yürütülmesi doğru olacaktır.*

Gelişmiş üniversiteler yeni üniversitelere öğretim elemanı yetiştirilmesi için destek verebilirler. Bu bir ölçüde gerçekleştirilmektedir.

Genç akademisyenler daha iyi bir fırsatla karşı karşıya kaldıklarında iş değiştirebileceklerini söylemektedirler. Esasen, sanayi de bunları seçerek 1,5-2 kat ücretle kadrolarına dâhil etmektedirler.

Gelişmekte olan üniversitemizden Çukurova Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. İbrahim Ortaş'ın şu görüşü önem taşımaktadır: "Son yıllarda yapılan eleştirilerden biri de birçok bilim adamının hiç bir bilimsel işlev göstermeden yalnızca sorumlu oldukları dersleri verdikleri yönündedir. Alt yapı olanakları olduğu halde hiç bir bilimsel yayın yapmadıkları şeklindeki eleştiriler artmaktadır. Ciddi bir inceleme ile verimliliği olmayan, yıllardır hiç bir proje hazırlamamış, yayın yapmayan, ders notu olmayan öğretim elemanlarının aktivitelerinin artırıl-

İnsanlığın bilim ve teknoloji alanındaki başarısında en büyük etken Aydınlanma Çağı denilen tarihsel dönemdir.

ması için, bilimsel aktivitelere bağlı olarak maaşlarının iyileştirilmesi yollarına gidilmektedir. Bugüne kadar hiçbir ciddi proje üretmemiş, hiç yurtdışı yayını olmamış profesörler bulunmaktadır. Pekâlâ, sormak lazım hangi teoriyi veya sorunu kim ile açacağız. Bilgi çağını nasıl yakalayacağız”.

Dünya'yı, konumuz bağlamında yüzyıllarca süren sosyal bir laboratuvar olarak alırsak şu somut gerçek ortaya çıkmaktadır:

Gerek *Batı'daki* bilim, teknoloji ve sanattaki gelişmelerin, *Rönesans*, *Reform* hareketleri ve *Aydınlanma Çağı* ile başladığı; gerekse *Türkiye'deki* benzer gelişmelerin gene *Aydınlanma Devrimleri* ile başladığı noktasından hareketle şu sonuca varılmaktadır: Ülkelerin bilim, teknoloji ve sanatta gelişme gösterebilmesi için *geleneksel, değişmez kabul edilen varsayımlar, önyargılar ve ideolojiler değil, "akılcı düşünce" esas alınmalıdır. Hayatta "En Hakiki Müşit İlimdir".*

Dipnot

(1) Düşünceleri tartışmaktan kaçınmayan, ilme ve yeniye açık, demokrat, her şeyi mantıksal bütünlük içerisinde ele alan, ön yargılardan uzak bir şekilde dinleyen ve okuyan insandır.

(2) Bu sıralamaya geçmeden evvel şunu söylemeliyim: Öğretim üyesi olarak görev yaptığım İstanbul Teknik Üniversitesi'nin ülkemizin en eski ve gelişmiş üniversitelerinden biri olması sebebiyle; zorlukları sıralarken, "yeni üniversitelerimizin ve öğretim elemanlarımızın" içinde bulunduğu maddi imkânsızlıklar ön plana çıkarılmıştır. Bu sebeple, söz konusu üniversitelerin sorunlarını içeren ve kaynaklar bölümünde zikredilen yayınlardan faydalanılmıştır.

(3) Gelişmiş ülkelerde dahi üniversitelerin ihtiyaçlarının "yüzde yüz karşılandığı" söylenemez. Burada zikredilen yetersizlikler, göreceli olarak fakat açık ara altıgıttır.

(4) Orta öğretim kalitesi hakkında aşağıdaki tespitler fikir vermektedir: ÖSYM verilerine göre, 4 Nis 2013 Yükseköğretime Geçiş Sınavı'nda (YGS) "sıfır" çeken öğrenci sayısı 8 bin civarındadır. Uzmanlar *genel olarak* ortalamasının 4 yılda yüzde 15,5 oranında düştüğü iddiasındadırlar. YGS'de adayların en başarısız olduğu test son 4 yıldır Fen Bilimleridir. Bu testin 40 sorudan ortalama 4'ü doğru yapılıyor. Matematik'te de başarısızlıkta düşüş devam ediyor. Adaylar bu testte de ortalama 40 sorudan 7'sini doğru yanıtlayabiliyor. Sosyal Bilimler'de ve Türkçe'de de benzer bir durum vardır.

(5) *Suudi Arabistan*'lı meşhur Şeyh Abdul Aziz Bin Baz 1975 yılında *"Dünya'nın Sakin Güneş'in Hareketli Olduğuna ve Gezegenlere Çıkmanın İmkânsızlığına Dair Akli ve Hissi Deliller"* isimli resmi makamlarca basılan risalesinde şunları söylemektedir: "Kim dünya'nın yuvarlak olduğunu iddia ederse küfür ve delaletle düşmüş olur. Çünkü bu iddia hem Allah'ın, hem Kur'an'ın, hem Peygamber'in reddidir. Bunu iddia eden kişi tövbeyle davet edilir. Ederse ne ala! Aksi takdirde kafir ve dinden dönmüş bir kişi olarak öldürülür ve malı da Müslümanların hazinesine katılır... Eğer ileri sürdükleri gibi Dünya dönerse olsaydı ülkeler, dağlar, ağaçlar, nehirler, denizler bir kararda kalmazdı. İnsanlar batıdaki ülkelerin doğuya, doğudaki ülkelerin batıya kaydığını görürlerdi. Kible'nin yeri değişir, in-

Ülkenizin şu an içinde bulunduğu bilhassa siyasi ortam olmak üzere, sosyal ortam da bilim için uygun değildir.

sanlar kibleyi tayin edemezlerdi. Velhasıl (bunların hiçbirini görmediğine göre) bu iddia (dünyanın hareketli olduğu iddiası) sayması uzun sürecek birçok nedenden dolayı batıldır”

(6) *Irak dünyanın düz mü yuvarlak mı olduğunu tartışıyor* Iraklı astronomi araştırmacısı Fadhel Al-Sa'd dün katıldığı bir programda dünyanın düz olduğunu savundu...

(7) Prof. Dr. Y. Nuri Öztürk: "Allah akınlı işletmeyeninin üstüne pislik atar. (Yunus 10)". "Kur'an'ın istediği 'işletilen akıl' veya 'aklı işletmek' (taakkul), bir anlamda soru soran akıla sahip olmaktır. ...

(8) *Psikiyatrist Prof. Dr. Özcan Köknel*: "İslam dini özünde bilimle çatışmamaktadır"

(9) Çevre ve Şehircilik Eski Bakanı Erdoğan Bayraktar: "Türkiye ara eleman ülkesidir, mucit çıkaramaz!"

(10) 15. ve 16. yüzyıllarda önce İtalya'da başlayan ve tüm Avrupa'ya yayılan *bilim, sanat, edebiyat ve düşünce hayatında* göülen gelişmelere Rönesans adı verilir. Rönesans, "Yeniden Doğuş" demektir.

(11) 16. yüzyılda Almanya'da başlayıp, buradan diğer Avrupa ülkelerine yayılan, *düni alanda* yapılan yenilik hareketlerine Reform adı verilir.

Kaynaklar

Prof. Dr. İbrahim Ortas, Türkiye'de bilim yapmanın zorlukları nelerdir? Çukurova Üniversitesi, <http://blog.milliyet.com.tr/ibrahimortas>, 2012.

Türkiye'de bilim insanı olmak, Uludağ Sözlük, <http://www.uludagsozluk.com/k/turkiye-de-bilim-insani-olmak/>, 2014.

Doç. Dr. Vedat Bilgiri, Doç. Dr. Tevfik Erdem ve Şeyda Çetinkuş, Türkiye'de Üniversite Sorunu Ve Üniversite Çalışanları Üzerine Bir Araştırma, Türk Eğitim-Sen'in Üniversite Araştırması, http://www.turkegitim-sen.org.tr/lib_basli/94.pdf, 2009.

Üniversite sorunları ve çözüm yolları, Kaysen Erciyes Üniversitesi, <http://www.medimagazin.com.tr/hekim/universiteler/tr-universite-sorunlari-ve-cozum-yollar-tartisildi-2-15-23426.html>, 2009.

Üniversite çok öğretim üyesi yok, <http://www.dunya.com/universite-cok-ogretim-uyesi-yok-216187h.htm>, 2014.

Talip Küçükcan, Marmara Üniv. ve Bekir S. Gür, Yüzüncü Yıl Üniv. Türkiye'de Yükseköğretim Karşılaştırmalı Bir Analiz, SETA Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı, <http://arsiv.setav.org/ups/dosya/24531.pdf>, 2009.

Başak Kaya / Sözcü, İmam hat. Lis. Sayısı, AKP hükümeti döneminde Türkiye'de imam hatip lisesi patlaması yaşandı, Ekim 2013.

Haftalık ders çizelgeleri açıklamaları, <http://www.memurlar.net/haber/452789/>, 2014.

Prof. Dr. H. Ömer Özden, İlahiyat Fakültelerinden felsefe tarihi dersinin kaldırılması, <http://www.memurlar.net/haber/404462/>, Eylül 2013.

Hürriyet, İmam hatip okullarının sayısı arttı, <http://www.hurriyet.com.tr/egitim/25115356.asp>, Kasım 2013.

584 bin öğrenciye 615 düz lise,

http://www.radikal.com.tr/turkiye/584_bin_ogrenciye_615_duz_lise-1146488, 2013.

Meslek lisesi sayısı ikiye katlandı, ama... <http://www.turkiyeegitim.com/meslek-lisesi-sayisi-ikiye-katlandi-ama-49159h.htm>, Ağustos 2013.

www.turandursun.com/forumlar/showthread.php?t=27057

Türkiye, Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'nde 180 ülke arasında 154'üncü sırada, <http://t24.com.tr/haber/turkiye-dunya-basin-ozgurlugu-endeksi-nde-180-ülke-arasında>

154uncu/250882, Şubat 2014.

Sözcü Gazetesi, sayı 13.02.2014.

Prof. Dr. Yaşar N. Öztürk, Kur'an'ı Tanıyor musunuz, 5. Baskı, Yeni Boyut, İstanbul, 2013.

Prof. Dr. Yaşar N. Öztürk, Allah ile Aldatmak, 35. Baskı, Yeni Boyut, İstanbul, 2008.

Prof. Dr. Yaşar N. Öztürk, Kur'an'ı Kerim'de Lanetlenen Soy, 1. Baskı, Yeni Boyut, İstanbul, 2013.

<http://blog.milliyet.com.tr/turkiye-ara-eleman-ülkesidir-mucit-cikaramaz/Blog/?BlogNo=425289>, 11 Ağustos '13.

Türkiye'de 87 bin 806 camii var, <http://www.odatv.com/n.php?n=iran-suudi-arabistan-ve-misir-i-hangi-konuda-goc-yoruz-2707121200>, 20 Şubat 2014 Perşembe.

Türkiye'de illere göre cami sayıları <http://www.kamudanhaber.com/ozel-haber/turkiyede-illere-gore-cami-sayilari-h139993.html>, 07 Şubat 2013 Perşembe 16

Cami yıkılmadı, yeni cami yapıldı, <http://www.aksam.com.tr/guncel/cami-yikilmadi-yeni-cami-yapildi-haber-255189>

Kamu'ya Alt Lojman sayısı 70 ilin konut sayısını geçti haberi, <http://www.diyadinet.com/HABER-11836-kamuya-ait-lojman-konut-sayisi>

[39] T.B.M.M. Cumhuriyet Halk Partisi, <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/10/10-102245gen.pdf>

İst. Mv. İhsan Özkes'in soru önergesinin cevabı, <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-0463sgc.pdf>

Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk, Yapılan tespitlere göre en az okuyan milletler arasındayız,

<http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/9149073.asp>, 11 Haziran 2008.

Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk, Okuyabilmek, <http://www.yurtgazetesi.com.tr/okuyabilmek-makale-3271.html>, 29 Ocak 2013, 12:20.

TÜBİTAK 2012, Ulusal Hedefler Doğrultusunda, www.tubitak.gov.tr

Prof. Dr. Osman Çakmak, Bilim Kurulu Neden Çalışmıyor, <http://osmancakmak.net/bilim-kurulu-neden-calismiyor/>

Psikiyatrist Prof. Dr. Özcan Köknel, Şiddet dili, info@khaber.com.tr, <http://www.khaber.com.tr/yazar-yazisi/prof-dr-ozcan-koknel/siddet-dili-2566.html>, 30 Kasım 2001

Psikiyatrist Prof. Dr. Özcan Köknel, Şiddet dili toplumsal afet boyutuna ulaştı,

<http://gundem.milliyet.com.tr/siddet-dili-toplumsal-afet-boyutuna-ulasiti/gundem/gundemyazarde-ay/23.11.2012/1631514/default.htm>, 23.11.2012.

GDO sayımıza eleştiri

Bilim ve Ütopya Dergisi Genel Yayın Yönetmeni Sayın Emrah Maraşo ve sayın yazı kurulu üyelerine,

34 yıllık hekim, 27 yıllık nöroloji uzmanıyım. Derginizi başından itibaren ilgiyle, güvenle ve takdirle izliyorum. GDO başlıklı son sayınızı da büyük bir ilgiyle aldım, okudum. Çünkü uzun zamandır gerek gıda güvenliği, gerekse hibrit ve GDO konusuyla ilgileniyorum. Fakat GDO dosyanız beni hüsrana uğrattı. Konu çok tartışmalı ve hassas. Bu nedenle konunun bilimsel tarafsızlıkla ve her yönüyle ele alınması gerekirdi. Halbuki tek taraflı, amacı GDO'ların küresel düzeyde üretimini savunan, bilimsel temeli zayıf bir sunum olmuş. Karşıt görüşlere de az da olsa yer verilmiş olsa da bu, dosyanın genelinin GDO savunması olduğunu değiştirmiyor. Sunuş yazısında sayın Eroğlu, kapak konusunun tüm sorumluluğunu üzerine(?) aldığını söylüyor. "GDO teknolojisini üreten biziz, o yüzden ne olduğunu en iyi bilenleriz" iddiasıyla "GDO düşmanlığına karşıyız" diyor. Evrim kuramını savundukları gibi GDO teknolojisini de savunduklarını belirtiyor. Evrim kuramını savunmakla, GDO üretiminin savunmak arasında nasıl benzerlik kurmuş, pes doğrusul. Ayrıca konuyu en iyi bildiklerini söylemek çok abartılı bir iddia olur. Çünkü transgenik araştırmalar, teknoloji multidisipliner bir alan. Tıp, tıbbi genetik, genetik mühendisliği, gıda teknolojisi, ziraat mühendisliği, biyoloji, kimya, ekoloji vs... çok yönlü. Yine kapak yazısında sayın Karaoğlu, dünya nüfusunun giderek arttığını, ekilebilir alanların ise azaldığını belirterek GDO tarımını reddetme lüksümüz varmı diye, yanıtını sorunun içinde kendisinin vermiş olduğu bir soru

soruyor. Dünyada açlık sorunu nereden kaynaklanıyor, ekilebilir alanlar neden azalıyor diye sormuyor. 1960'ların başından beri emperyalizm, önce hibrit, ardından GDO üretimleriyle hangi açlık problemini çözümlerilebildi? Amaç açlık problemini çözmek miydi, yoksa "gıdayı yöneten dünyayı yönetir" prensibiyle ulusal tarımları çökerten projelerle kar hırslarını doyurmak mıydı? 60 yıldır açlık azaldı mı, arttı mı? Biyoçeşitliliği yok eden, monokültüre dayalı, insana ve doğaya aykırı bu projeler ekolojik yıkımları da beraberinde getirmedi mi? Yine diğer bir kapak yazısında sayın Kaşoğlu, GD ürünlerin sağlığa aykırı olduğu bilgisinin yanlış olduğunu, sağlığa aykırı (allerji dışında) olduğu konusunda kanıt olmadığını söylüyor. Ayrıca antibiyotik direncinin çok düşük ihtimal olduğunu, GD ürünlerin yenildiğinde genlerin sindirildiğini, barsağa parçalanmış olarak geçtiğini belirtiyor. Sayın Kaşoğlu'nun iddialarıyla uyumlayan çok sayıda bilimsel araştırma ve yayın var. İsteyen herkes bunlara ulaşabilir. Diğer yazıları tek tek ele almayacağım. Fakat dosyanın son yazısı asıl amacı ortaya koyuyor gibi (Smart-Wesseler): Türkiye'nin AB'ye girmesi ile GDO politika-

larında bir değişime gitmesi zorunludur. Yani emperyal tarım politikalarına GDO konusunda da uyum gösterelim, teslim olalım. Monsanto avukatları bile bu kadar savunamazlardı herhalde! Transgenik teknolojiyi bilimsel etik olarak incelemek, ele almak ayrı bir şeydir, küresel ölçekli GDO üretimini (çok tartışmalı ve hayati önemde olduğu halde) büyük bir şevkle savunmak farklı bir şeydir. Transgenik araştırmalar yapılmaktadır, yapılmalıdır da. Fakat tüm genom çözülmüş bile olsa hangi genin hangi proteini oluşturduğunu bilmek yetmez. Çünkü protein üretimi yapan genler tüm insan genomunun % 1.2'sidir. Genomun geri kalanı tam çözülmüş değildir. Dışarıdan müdahale ile genoma farklı bir canlının geninin eklemekle neler olabileceği henüz kesinlikle bilinmiyor. Sadece uyum içinde işleyen bir sisteme çomak sokulmuş oluyor. Sonuç olarak GDO üretimini (transgenik teknoloji alanındaki araştırmaları değil) savunmak, derginize hiç mi hiç yakışmamıştır. Bu nedenle bilimsel etiğe aykırı olan ve okur kitlesinde çok sakıncalı algı oluşturmaya yönelik yayınınızı şiddetle protesto ettiğimi bildiriyorum.

Saygılarımla...

GDO sayımıza eleştiriye yanıt

Değerli okurumuz,

GDO konusuna ilgi gösterip, dergiyi alıp okuduğunuz, değerlendirdiğiniz ve düşüncelerinizle çelişen yerleri eleştirdiğiniz için çok teşekkür ederim. İnsan sağlığına zararlı ve emperyal dayatmanın ürünü olduğunu düşündüğünüz GDO'lara karşı sesinizi yükseltmeniz sizin duyarlı ve sorumluluk sahibi olduğunuzu gösteriyor. Bu açıdan sizi tebrik ediyorum.

Maalesef eleştirilerinizin tamamına yer darlığı nedeniyle cevap veremeyeceğim. Bunun yerine karşı çıktığınız noktaların tamamında gördüğüm iki yönü eleştireceğim.

Birincisi, GDO'nun siyasi amaçlar doğrultusunda emperyalistlerce kullanımının, GDO'ya karşı olmamız için bir sebep olması gerektiğini öne sürmeniz. Teknolojiler kendiliklerinden kötü değil, kötü amaçla kullanılırsa kötüdürler. Bırakın biz, bize yepyeni olanaklar açacak yeni nesil teknolojileri anlatalım. Bu teknolojileri 'iyi' amaçlarla nasıl kullanabiliriz ve 'kötü' etkilerini nasıl en aza indirebiliriz konusunu ayrı değerlendirelim. AB'ye giriş sürecinde Türkiye'nin GDO yönetmeliği konusunda yapması gerekenler yazısı siyasi hiç bir yorum içermiyor. Bu yazıda Dr. Wesseler Türkiye'de mevcut yönetmelikteki absürtlüklere ve bunların olumsuz sonuçlarına dikkat çekti. Bu da kendisinin uydurduğu bir şey değil, bütün dünyanın bizimle alay ettiği, dünyanın en saygın bilim dergilerinden Nature'da 'absürt yasa geçti' şeklinde haber olmamıza neden olan bir konu. Biz şimdilik GDO teknolojisinin olgusal olarak ne olduğunu değerlendirdik, dünyada şu anda kullanılan onay almış hiç bir GDO'nun sağlığa eşdeğer doğal diğer ürünlere göre daha zararlı olmadığını bilimsel tek gerçek olduğunu anlatmaya çalıştık. Öte taraftan, GDO'yu politik açıdan değerlendirmek ve ülke olarak nasıl bir politika izlememiz gerektiği ile ilgili derinlemesine bir kapak dosyasına ihtiyacımız olduğu da doğru. Bu sayıda bunu amaçlamadık, belki ileride...

İkinci eleştirdiğim nokta ise, yazarlarımızın dile getirdiği iddiaların üzerinde uzlaşmış bilimsel gerçekler olmadığını, farklı bilimsel sonuçlara varan çalışmalara yer verilmemesinin yanlış olduğunu öne sürmeniz. Mesela demişsiniz ki sayın Kaşoğlu'nun referans vererek anlattıklarına aykırı çok sayıda bilimsel yayın var; o yüzden Kaşoğlu'nun söyledikleri tek bilimsel gerçek olarak sunulmamalıdır. Öncelikle eğer gerçekten araştırırsanız Kaşoğlu'nun söylediklerinin aksine sonuçlara varan bilimsel çalışmaların çok sayıda olmadığını, hatta neredeyse hiç olmadığını ve hatırı sayılır bilimsel dergilerde yayımlanmadığını göreceksiniz. Bu bağlamda, GDO'nun sağlığa zararlı olduğunun bilimsel temeli olduğunu söyleyen bilimcilerin fikirlerine pek de yer vermemeliyiz; çünkü bilimsel camiada böyle bir grubun varlığı ve herhangi bir ağırlığı yok gibi! Mesela bugün evrim kuramına

inanmayan çok az sayıda da olsa biyolog var. Şimdi onların iddialarına evrimden bahsederken nesnellik adına bir yer ayırırsak bu bilimsel objektiflik açısından doğru mu olur? Ya da bu konu hakkında hala bilimin bir karar vermediğini, konunun tartışmalı bir konu olduğunu mu gösterir?

Sonuç olarak, bütün yazarlarımızın üzerinde durduğu en öncelikli ortak nokta, bilimi rehber edinmiş bir toplumda GDO'nun insan sağlığına zarar verdiği, kanser yaptığı vs. gibi tamamen yafana ve hurafeye dayalı yanlış bilgilerin değişmesinin zorunluluğudur.

Bilim ve Ütopya

Sayı: 243 Yıl: 28 EYLÜL 2014 Aylık Bilim, Kültür ve Politika Dergisi 9 TL (KDV Dahil)

GDO

KARŞIĞI BOŞ İNANÇ MI?

GDO'lu ürünler gıdadan sağlığa zararlı mı?
Market ve pazartardaki ürünler GDO'lu mu?
Arçın Mükür, elazığlılar arazi azlığı ve GDO gerçeği
GDO'ların ezilen dünya ülkelerine kalitesi
Genetik Değişim
Hayvanlar ve kullanım alanları

BUZUL ÇAĞI SANATI

Soru ve yanıtlarla:
**İNSANIN EVRİMİNDE
DÖNEMEÇLER**

Barışçı direnişten sitalı devrime
İRAN'DA MEŞRUTİYET

Kitap Kurdu

Cumhuriyet Ekonomisinin Öyküsü

1. Cilt: 1923 - 1950 - Devletçilik: Altın Yıllar
Cahit KAYRA

Yirminci yüzyıl, insanlık tarihinin en kanlı yüzyılıdır. İki büyük dünya savaşı geçirmiş, yüz milyonlarca insanın ölümüne tanıklık etmiştir. Yirminci yüzyıl, tarihin çağ değiştirdiği bir yüzyıldır.

Osmanlı İmparatorluğu da Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda dağılmış yok olmuş, buna karşı Anadolu'nun yanmış yıkılmış dünyasında genç bir Türkiye Cumhuriyeti doğmuştur. Bu mucizeyi Anadolu insanı, Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşlarının rehberliğinde, kan ve ateş içinde yoğrularak meydana getirmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan miras çok ağır, çok karanlıktır. Türkiye Cumhuriyeti'ne fakir bir halk, büyük kısmı yanmış yıkılmış topraklar ve muazzam bir borç bırakarak tarihe karışmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuranlar, bu boşluk içinde yoktan var ederek sağlam bir ekonominin temellerini attılar. İnsan yetiştirdiler, fabrikalar kurdular. Bugünkü Türkiye'yi böyle yarattılar.

Tarihçi Kitabevi, 2013, 455 s.

Cumhuriyet Ekonomisinin Öyküsü

2. Cilt: 1950 - 1980 Karma Ekonomi
Doğrular Yanlışlar Umutlar
Cahit KAYRA

Bu ikinci ciltte 1950- 1980 yılları arasındaki dönemin öyküsünü anlatacağız. Bu dönemin adı Karma Ekonomi'dir. Karma Ekonomi'nin görüntüsüne Doğrular-Yanlışlar Umutlar adını vermeyi uygun bulduk. Üçüncü dönemin serüveni ni üçüncü ciltte okuyacaksınız.

Altın Yıllar döneminin kendine özgü büyüklüğü, bugünkü Türkiye'nin o yıllarda atılan temellerin üzerine kurulmuş ve gelişmiş olması gerçeğindedir.

Devletçilik ve Karma Ekonomi süreçlerinin ise ortak bir özelliği var. Her iki dönemde yöneticiler ekonomi politikalarını Sanayileşme doğrultusunda kurmuşlardır. Türkiye'de yöneticisinden en uzak ilçelerdeki insanlarına kadar her vatandaş sanayileşmenin bilincini, heyecanını, isteğini ve irade sini yaşamıştır. Doğrular ve yanlışlar içinde... Bir gün Batılı ülkeler gibi sanayileşmiş olacağı umudu ile...

Tarihçi Kitabevi, 2013, 341 s.

Cumhuriyet Ekonomisinin Öyküsü

3. Cilt: 1980 - 2013 Tüketim Ekonomisi Küreselleşme
Cahit KAYRA

1950-1980 dönemi ekonomisi devletçiliğin ve özel teşebbüsün birlikte uygulandığı başarılı bir dönemdir ve özelliği, daha önce başlatılan SANAYİLEŞME HAREKETİ-NİN başarıyla devamı olmasıdır.

1980 yılından günümüze kadar uzanan dönemin karakteri KAYNAKLARIN TÜKETİLMESİ, TÜRKİYE'NİN SANAYİLEŞMESİNİN DURMASI ve GERİLEMESİDİR.

Bu ciltte bu son gelişmeyi anlatacak olan öyküyü okuyacaksınız.

Tarihçi Kitabevi, 2014, 398 s.

Osmanlı Devleti'nde Deniz Ticareti (1908 - 1914)

Dr. Özlem YILDIZ

Sanayi Devrimi fabrikalar, demiryolları, buharlı gemileriyle Avrupa'yı kısa sürede değiştirdiği gibi, sömürünün araçlarını da yaratmıştı. Bu araçların Osmanlı Devleti'ne uzanması da çok sürmeyecekti. Balta Limanı Antlaşması ile Avrupa, Osmanlı ülkesinde daha kolay hareket etme imkânı bulacaktı.

Osmanlı Devleti'nin ticaret filosu kendi kendine yeterli değildi. Bu boşluğu fırsat bilen yabancı bandıralı gemiler Osmanlı iç denizlerinde cirir atıyordu. Bu durumun farkında olan Osmanlı Devleti, ticaret filosunun yetersizliği ve kapitülasyonlardan dolayı ses çıkaramıyordu. İttihat ve Terakki'nin ekonomide milli iktisat politikasını benimsemesi etkisini kısa sürede deniz ticareti alanında da gösterdi. Milli bir deniz ticaret filosu oluşturulması fikri basında sık sık yer buldu. İttihat ve Terakki bir yandan deniz ticaret filosunu arttırmaya çalışırken bir yandan da kapitülasyon zincirinden kurtulmaya çalıştı.

İttihat ve Terakki, Birinci Dünya Savaşı'na girerken kapitülasyonları kaldırdığını duyurdu. Ancak kabotaja ticaret filosunun yetersizliğinden dolayı geçemedi. İttihat Terakki döneminde büyük bir atılım sonucu filizlenen ticaret filosunun bir kısmı da savaşta kaybedildi. Böylece kabotaj ve kapitülasyonlardan kurtulma ülküsü Türkiye Cumhuriyeti'ne kaldı.

Tarihçi Kitabevi, 2014, 363 s.

Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar

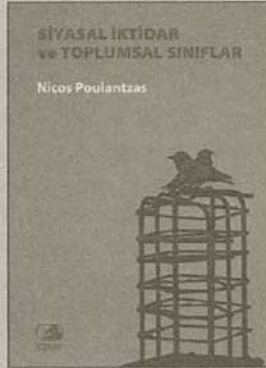
Nicos POULANTZAS

Devlet iktidarını "bir toplumsal ilişkiler bütünü" olarak tanımlayan Nicos Poulantzas, modern devlet, kapitalist devlet, iktidarı sınıflar konusundaki çalışmalarıyla, Marksizme ve politik kurama önemli katkılar sunmuştur.

Poulantzas'ın eseri (ve bütün çalışmaları), modern Devletin toplumsal gövdeyle (yasalar, yasaların örgütlenmesi, kültürel yaşam ve kültürel yaşamın örgütlenmesi, eğitim) bireysel gövdeyi (devlet şiddeti, vatandaşlık hakları, hukuk, dil, sağlık hizmetleri) nasıl birleştirdiğini ve nasıl örgütleyebildiğini anlatmaktadır.

Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar, kapitalist toplumdaki iktidarın ve devletin kutsallaştırılmasına son verme görevini üstlenmiştir...Ama bu kitabın asıl değeri, politik kuramın bir bilim olarak nasıl değerlendirilmesi gerektiği sorusuna verdiği cevaplarda aranmalıdır.

Epos Yayınları, 2014, 424 s.

Köylülükten Sonra Tarım

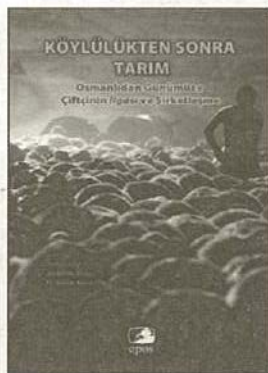
Osmanlı'dan Günümüze Çiftçinin İlgası ve Şirketleşme

Derleyenler: Abdullah AYSU – M. Serdar KAYAOĞLU

Türkiye tarımının mevcut aşaması, ekonomik ve siyasal iktidarın meşrulaşma döngülerinden birini ifade ediyor. Türkiye'de üretim, nüfus, şehirleşme ve ticaret hacmindeki değişim süreçlerinin "toplum" ve ekonomide yarattığı dönüşümlerin tarım alanındaki yansımaları, Türkiye'de bir dönemin bittiğine işaret ediyor. Sona eren dönem, Türkiye tarımının özellikle II. Dünya Savaşı ile 2000'li yıllar arasında kalan uzun süreçteki nüfus, şehirleşme, ticaret ilişkilerinin yerleşmesi ve şehir-köy "toplumsal" metabolizmasının çatlama aşamasını göstermektedir.

"Köylülükten Sonra Tarım" ilk olarak yok edilen köylülüğün yansımaları olan Süpermarketler ve GDO'lu gıdaları, ardından da Osmanlı'dan "modern" dönem Türkiye'sine bağlanan süreçte onarılamaz tarzlarda çatlayan köy-şehir metabolizmasını inceliyor.

Epos Yayınları, 2014, 704 s.

Dünyayı Değiştiren Fizik Devrimi ve Yedi Büyük Fizikçi

Etienne KLEIN

Bazı devrimler yavaş ve kansız olur. 1920'li yıllarda fizikte böyle bir devrim yaşandı. Fizikçiler atomaltı parçacıkların davranışlarının klasik fizik yasalarına uymadığını gördüler. Uyuşmazlığın sebeplerini anlamak ve tutarlı bir teori içinde birleştirmek gerekti. Bu bağlamda, klasik fiziğin bazı temel ilkeleri bir kenara bırakıldı. Köklü inançlar tartışmaya açıldı. Birkaç yıl içinde her şey değişti. Yeni bir fizik icat edildi: kuantum fiziği.

Bu devrimi gerçekleştiren yedi özel insan, yedi müstesna bilgin: George Gamow, Albert Einstein, Paul Dirac, Ettore Majorana, Wolfgang Pauli, Erwin Schrödinger, Paul Ehrenfest, Wolfgang Pauli.

Kararlı, tutkulu, kimi zaman dokunaklı, bu örnek insanlar yeni sorunlarla boğuştu ve gerçek muammalar denebilecek sorunları çözdüler. Bunların her biri kendi çapında dâhidir. 1925-1935 yıllarının "fiziğin büyüğü on yılı" olmasına büyük katkıda bulunmuşlardır.

Say Yayınları, 2014, 260 s.

Higgs Bozonu

Maddenin En Son Yapıtaşı

Christophe GROJEAN – Laurent VACAVANT

4 Temmuz 2012 tarihinde İsviçre'nin Cenevre kentindeki dev bilimsel araştırma tesisi Büyük Hadron Çarpıştırıcısı'nda çok önemli bir deney yapıldı ve yeni bir atomaltı parçacığın varlığının doğrulandığı tüm dünyaya duyuruldu. Keşfedilen Higgs bozonu maddenin en son yapıtaşı mı? Bitkinlerin atomu parçalamayı başararak girdikleri yolun sonuna mı gelindi? Yazarlar bu sorulara evet yanıtını vermekten çok maddenin iç yapısının anlaşılması yolunda çok önemli bir etaba girildiğini ancak henüz bilinmeyen, araştırılması gereken pek çok şey olduğunu belirtiyorlar. Kitap, bu keşfin bilim dünyası açısından ne tür bir önem taşıdığını açıklıyor, atomaltı parçacıklar hakkında ayrıntılı ve anlaşılması kolay bilgiler veriyor. Bilgilerinizi güncellemenizde fayda var...

Say Yayınları, 2014, 130 s.

Çoktanrıcılık, Hristiyanlık ve Kâbe

Erol SEVER

Erol Sever, bu önemli yapıtında, "İslam öncesi Arap şairleri, Kâbe'nin tanrısını, Hristiyanlığın tanrısı olarak görüyorlardı ve bunun sonucu olarak da, Kâbe kültüne, İsa'ya yönelik olduğu için katılıyorlardı" saptamasıyla İslam'ın çok tanrıcılık ve Hristiyanlık'taki tarihsel kökenini mercek altına almaktadır. İslam'ın Tevrat'tan etkilenmesi, ilk Hristiyan kiliselerinin katı kalıplarını örnek alması ve erken İslam dönemindeki tarih yazıcılığının bölgenin siyasal ve toplumsal gerçeklerinden kaynaklanması; İslam tarihinin, resmi İslam tarihçileri tarafından nasıl değiştirildiğini gözler önüne sermektedir.

Yönetenlerin hakimiyet mücadelesindeki dini kullanma gücünü, Mezopotamya'da yer alan kavimlerin Asurlardan Romalılara kadar uzanan tarih dilimi içinde, toplumsal ve siyasal ilişkileri çerçevesinde inceleyen yapıt, 1994 Turan Dursun Araştırma-İnceleme Ödülü'nü kazanmıştır.

Bütün bunların eşliğinde, sorgulamak ve aydınlanmak için önemli bir başvuru kaynağı haline gelen bu kitap okunmalıdır.

Berfin Yayınları, 2014, 263 s.

Osmanlıdan Cumhuriyete Türk Kadınının Kısa Tarihi

Güldal OKUDUCU

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Kadınının Kısa Tarihi Osmanlı'nın Beylik döneminden Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar olan bir zaman diliminde kadının serüvenine yer veriyor. "Hatun" diye anılan Türk kadınının "saçı uzun aklı kısa" diye anılmaya nasıl başlandığına ve kadının buna başkaldırısına dikkat çekiyor. Yazar bu kitapta, titiz bir araştırma ve geniş bir kaynak taraması sonucunda ulaştığı bilgileri kronolojik bir anlatımla okuyucuya sunuyor, yalın bir dille kadının tutuculuğu ve toplum dışına itilmeye karşı direnişini anlatıyor, eli kalem tutan kadınlara ve örgütlenme deneyimlerine değiniyor.

Kadınların çıkardıkları gazetelerde yazdıklarını ve Şükûfe Nihal'in "Biz bu belalara, felaketlere niçin düştük biliyor musunuz? Sustuk da ondan, haksızlıklara, zulme karşı isyan etmedik, sükût ettik" özeleştirisini bulacaksınız. Birinci Dünya Savaşı sonunda ülkeyi işgale gelen düşmana karşı iktidardakilerin cesaretsizlik göstermesi üzerine "milli hukukumuzu ve ismetimizi muhafaza edecek hükümet ve erkek yoksa biz varız" diyerek öne atılan ve "ya istiklal ya ölüm" parolasıyla işgale direnen kadınların varlığına tanık olacaksınız.

Kaynak Yayınları, 2014, 848 s.

Kızıl Kayalar

YANG Yiyen – LUO Kuangpin

Bu kitap büyük Çin Devrimi'ne giden süreçteki mücadeleleri canlı ve sürükleyici bir şekilde tasvir eden tarihsel bir romandır. Çin Devrimi ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşu emperyalizme karşı on yıllar süren bir mücadele sonucuydu.

Elinizdeki kitap devrimin arifesindeki bir dönemde, 1947 yılı ortalarından 1949 sonuna kadar halkın, Çin Komünist Partisi önderliğinde verdiği kahramanca mücadelelerin ve emperyalizm ile onun yerli işbirlikçilerinin ülkeden temizlenmesinin görkemli öyküsüdür. Bu roman baskıya, sömürüye, işkenceye karşı halk mücadelesinin öyküsü ve burjuvazinin yoz sanatına karşı halkın güçlü bir silahıdır.

Kaynak Yayınları, 2014, 528 s.

Cahil Hoca Zihinsel Özgürleşme Üstüne Beş Ders

Jacques RANCİERE

Felsefenin elması Joseph Jacotot'un başına düşmüştür: 1818'de sürgünde bir devrimci olan Jacotot Belçika'da Fransız edebiyatı okutmanı olarak yarı-zamanlı bir iş bulur. Tek kelime Fransızca bilmeyen Flamanlara, kendisi de tek kelime Flamanca bilmediği halde hocalık etmek zorundadır... İkidilli bir Fénelon baskısı koşar imdadına; "öğrencileri"nin kendi kendilerine Fransızca ve Telemak'ı öğrenmelerine kılavuzluk eder. İnsanın bilmediğini de öğretebileceğini gösteren bu tuhaf deneyin sezdirmediği kaçınılmaz sonucu anlamakta hiç gecikmez Jacotot: Bilen ile bilmeyenin, öğreten ile öğrenenin, kol emekçisi ile zihin emekçisinin, kısacası zekâların eşitliği.

Metis Kitap, 2014, 144 s.

BERFİN

YAYINLARI

BERFİN BASIN YAYIN VE TİC. LTD. ŞTİ.
Cağaloğlu Yokuşu, Evren Han No: 29 / 62
34112 Cağaloğlu / İstanbul
Tel: (0212) 513 79 00 Faks: (0212) 512 37 20
berfin@berfin.net berfinbahar1995@hotmail.com

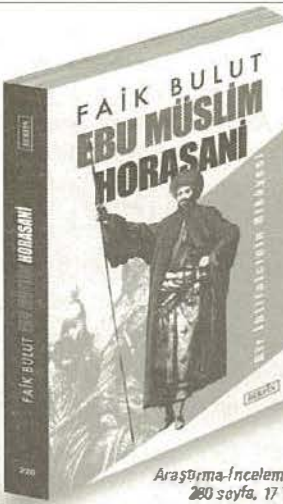
Toplumcu ve Aydınlanmacı Bir Çizgi...

Araştırma-Inceleme,
263 sayfa, 18 TL

Araştırma-Inceleme,
291 sayfa, 18 TL

Araştırma-Inceleme,
280 sayfa, 17 TL

ARIF TEKİN / Kitapları

- * İslam'da Cinsellik, 360 sayfa, ... 20 TL
- * İslam'da İçki, 231 sayfa, ... 15 TL
- * Kur'an'ın Kökeni, 291 sayfa, ... 18 TL
- * Bilinmeyen Yönleriyle Kur'an (Kur'an'ın Kökeni-2), 355 sayfa, ... 20 TL
- * Bilinmeyen Yönleriyle Hz. Muhammed'in Ölümü, 324 sayfa, ... 20 TL
- * Kur'an'da Kadın ve Hz. Muhammed'in Hanımları, 294 sayfa, ... 18 TL
- * Sumerler'den İslam'a Kutsal Kitaplar ve Dinler, 245 sayfa, ... 16 TL
- * Kur'an'da Allah, 224 sayfa, ... 15 TL

FAİK BULUT / Kitapları

- * Ebu Müslim Horasani, 280 sayfa, ... 17 TL
- * Horasan Kimin Yurdu?, 241 sayfa, ... 16 TL
- * İslam Komünçüleri (Karmatiler), 224 sayfa, ... 15 TL
- * Allah Devletinde Demokrasi, 520 sayfa, ... 20 TL
- * Ali'siz Alevilik, 524 sayfa, ... 25 TL
- * Hasan Sabbah Gerçeği, 352 sayfa, ... 18 TL
- * İslam'da Cinsel Büyüler, 173 sayfa, ... 10 TL
- * Ortadoğu'nun Solan Renkleri, 288 sayfa, ... 15 TL
- * Kürt Dilinin Tarihçesi, 422 sayfa, ... 20 TL
- * Ehmedê Xanî'nin Kaleminden Kürtlerin Bilinmeyen Dünyası, 185 sayfa, ... 12 TL
- * Ordu ve Din, 660 sayfa, ... 25 TL
- * Arapların Gözüyle Irak İşgali, 508 sayfa, ... 15 TL
- * İttihat ve Terakki'de Milliyetçilik, Din ve Kadın Tartışmaları (1. Cilt), 240 sayfa, ... 10 TL
- * İttihat ve Terakki'de Milliyetçilik, Din ve Kadın Tartışmaları (2. Cilt), 250 sayfa, ... 10 TL

ABDULLAH RIZA ERGÜVEN / Kitapları

- * Tanrıları Nasıl Yaratmış? 16 TL
- * Dinlerin Kökeni ve İslam'da Reform 22 TL
- * Tanrılar Neyi Yaratmış? 7 TL
- * Evrenbilim ve Tanrı Kavramı 12 TL
- * Evren-Doğa / Varlığın Kendiliğindenliği 15 TL
- * Yunus Emre (Bütün Yönleriyle) 10 TL
- * Sanat ve Erotizm 10 TL
- * Şiirin Gerçeği Toplumdaki Yeri 10 TL
- * Tarih Boyunca Gök Nesneleri-UFO 7 TL
- * Büyük Oyun ve İçimizdeki Cehennem (Roman) 10 TL
- * Yasak Tümceler (Roman) 12 TL
- * Gece de Güneş Doğar (Roman) 12 TL
- * Huriler ve Gılgamlar (Şiir) 15 TL
- * Sevgiler Tükenmez (Şiir) 8 TL
- * Şarabı Tanrılarla Yudumladık (Şiir) 7 TL
- * Kuyuya Düşen Ay (Şiir) 7 TL
- * Acı Sıcak (Şiir) 7 TL
- * Tabancanın İpek Bağı (Şiir) 5 TL

VECİHİ TİMURÖĞLÜ / Estetik / İnceleme, 528 sayfa, ... 25 TL

LÜTFİ KALELİ / Şeriatlaştırılan Türkiye

Siyasal eleştiri-Anlatı, 192 sayfa, ... 13 TL

H. HÜSEYİN YALVAÇ / Taksim... Taksim...

Şiir / Fotoğraflarla, 96 sayfa (1. Hm.), ... 10 TL

SABRİ KUŞKONMAZ / Taşı Eritmek / Şiir / 62 sayfa (1. Hm.), ... 8 TL

YILMAZ ÜNLÜ / Köleler Ayaklanır

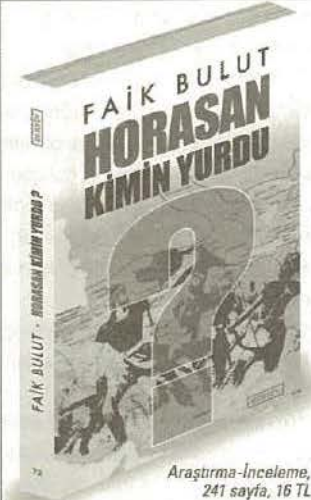
Muhammed Ali-Hallac-ı Mansur / Roman, 208 sayfa, ... 14 TL

ABİT DURSUN / Turan Dursun ve Aydınlanma, 176 sayfa, ... 9 TL

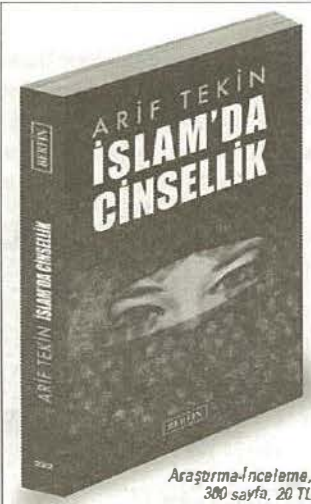
EROL SEVER / Yezidilik ve Yezidileri Kökeni, 196 sayfa, ... 10 TL

İnceleme,
176 sayfa, 14 TL

Araştırma-Inceleme,
241 sayfa, 16 TL

Araştırma-Inceleme,
300 sayfa, 20 TL

D&R, Remzi Kitabevi, Dost ve diğer kitapçılarda...

Ödüllü Sözcük Bulmacası

SOLDAN SAĞA:

1) Malta Yargılaması isimli betiğinde, "Türk kimliği ve varlığı, tarihte benzeri görülmemiş bir saldırıyla karşı karşıya bulunmaktadır" diyen; "Ermeni Sorunu'nu Anlamak" adlı söyleşi- betge kitabı da üretmiş, gazetecilik ve habercilik dallarında çeşitli ödüller kazanmış akademisyen, gazeteci ve yazarımız./İspanya ile Fransa arasında bir bölge.

2) Tıpta sıtma hastalığına verilen ad./Halk dilinde, büyük delikli kalbur.

3) Eski Türklerde çocukları koruyan tanrıça./1932- 2012 yılları arasında yaşayan, "Sürtük", "Soğuktu ve Yağmur Çiseliyordu" gibi filmlerde rol almış sinema ve dizi oyuncusu.

4) Kadınların kırkıklarına sürdüğü yağlı sürme./İthal edilecek malların çeşitlerini ve miktarlarını gösteren liste./Eski dilde "cimrilik" anlamında kullanılan sözcük.

5) Bertholt Brecht'in bir oyunu./Suudi Arabistan'ın plaka imi./Eski dilde, yok etme, mahvetme, öldürme.

6) Şahsi./Matematikte, yönlü bir eksen üzerinde bir noktanın, başlangıç noktasına olan uzaklığının cebirsel değeri.

7) Gürcistan'ın plaka imi./Nikel elementinin simgesi./Sevecen ve hüznü bir konu işleyen küçük lirik şiir./"Asalet bir altın pul oldu/ Türlü türlü bedenlere çul oldu/ İmanın yolu keseden geçeli/ Kimi pula kimi kula kul oldu" (Ankara yöresine ait bir türkü).

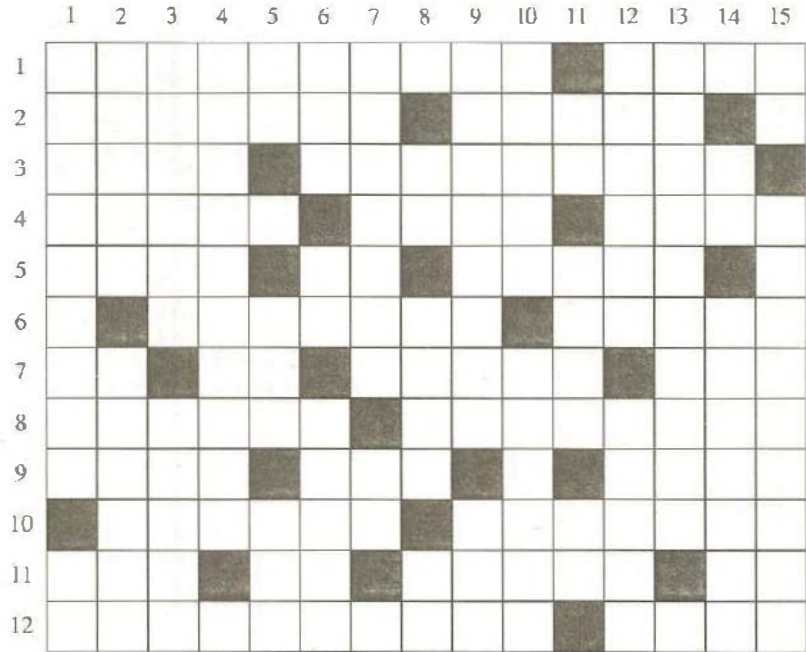
8) Fas'ta bir liman kenti./Eski dilde, kendi ni beğenme, bencilik.

9) Kayıkta dümeni kullanmak için dümenin baş tarafına takılan kol./Başlangıçta yer alan./ Hasırotu, saz.

10) İşleyim, endüstri./Çeşitli acı bakla türlerinden elde edilen zehirli bir alkaloid.

11) Gelecek./Şaşma belirten bir ünlülem./Halk dilinde, kuruyup dökülen ağaç yaprağı./İği eki.

12) 8. yüzyılda Emevilerin Bizans'a karşı yürüttükleri seferlerde ün kazanmış, Arap ve Türk halk destanlarına konu olmuş Arap komutan./Yamaçlarda yapılan kazılarda, kazı

içersine yıkılmasını ya da çökmesini önlemek için toprağı tutan kaplamalara verilen ad.

YUKARIDAN AŞAĞIYA:

1) "İşte Hayat", "Çöpçüler Kralı" gibi filmlerinin yanı sıra "Perihan Abla", "Bizimkiler" gibi TV dizilerinin senaryolarını da yazan gülmece yazarımız./Evrensel alıcı olan kan grubu.

2) Eski dilde, parlak, parlayan./Sindirimi kanalı emilmeden geçerek olduğu gibi dışarı atılan maddelerin tümü.

3) Eklemek, ilave etmek./Bir dinin öğrenilmesi gereken inançlarının ve tapınma kurallarının tümü.

4) "..... öteye, gidelum yalı yalı/ Sırtındaki sepetün, ben olayım hamalı" (Rize yöresine ait bir türkü).

5) Yunanistan'ın plaka imi./İslam'da bir mezhep mensubu./Avcu içi.

6) Aza./Silisyum elementinin simgesi./Suudi Arabistan'ın para birimi.

7) Dansöz./Adları sıfat yapan bir yapım eki.

8) Romanya'nın plaka imi./Taneli veya un

gibi toz durumunda olan şeyleri yabancı maddelerden ayıklamak için kullanılan, kasnak üzerine gerilmiş alet./Alan ölçüsü birimi hektarın kısa yazılışı.

9) Güçlü ve beyaz bir ışık vererek yanan, hidrokarbonlu bir gaz./Karadeniz'in güneydoğu kıyısında yaşayan güney Kafkasyalı bir halk.

10) "Bir kez gönül yıktın ise/ Bu kıldığın değil" (Yunus Emre)/Şerit levhalardan oluşan perde.

11) Rubidyum elementinin simgesi./Hiyanet eden kimse./Panama'nın plaka imi.

12) Afrika'nın tropikal bölgelerinde yetişen, çok geniş ve yüksek gövdeli bir ağaç./İskambilde bir kâğıt.

13) Gazino, bar vb. yerlerde müşterileri oyalamak, eğlendirmek amacıyla yapılan ilgi çekici gösteri.

14) İlenme, beddua./Sabit fikir, saplantı.

15) Eski Mısır inanışında insan ruhu./1915'te bir Alman denizaltısı tarafından batırılan ve ABD'nin 1. Dünya Savaşı'na girmesine neden olan İngiliz yolcu gemisi.

Kasım sayımızın bulmaca yanıtları

Kasım ayı ödüllü bulmacamızı doğru yanıtlayan okurlarımızdan Recep BAYINDIR /Kahramanmaraş, Gürol CANDAS/Ankara, Ceren Bilgin/İstanbul, Kaynak Yayınları'nın yayımladığı Mustafa Celâlettin Paşa'nın "Eski ve Modern Türkler" adlı kitabını kazandılar.

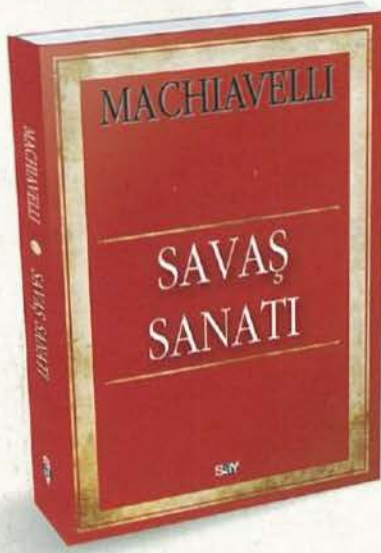
Aralık ayı ödüllü bulmacamızı çözecek okurlarımız arasından kurayla belirleyeceğimiz 3 kişi, Kaynak Yayınları'nın yayımladığı Güldal OKUDUĞU'nun "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Kadınının Kısa Tarihi" adlı kitabını kazanacaklar.

Çözümler en geç 19 Aralık 2014 tarihine dek, e-posta ya da mektup yoluyla adresimize ulaştırılmalıdır. E-posta adresimiz, bilimveutopya@gmail.com, mektup adresimiz ise Dr. Mediha Eldem Sok. No: 51/1 Kızılay/Ankara'dır.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	O	R	U	Ç	A	R	U	O	B	A		F	A	V	A
2	L	A	L	E	Z	A	R		A	L	Y	A	N	A	K
3	I	S	A	Ç	E	L	I	K		T	A	T	U	L	A
4	V	A		E	L		E	N	S	O	L	A	T	Ö	R
5	E	T	A	N		E	L	E	M		O	L		R	M
6	R		K	L	A	N		S	E	R	V	I	S		A
7	S	Ü	S	E	N		A	S	T		A	Z	M	A	K
8	T	M		R	I	E		E	A	M		M	O	R	
9	O	N	S		S	P	U	T	N	I	K		K	A	S
10	N	I	A	G	A	R	A		A	R	I	V	I	S	T
11	E	Y	R	A		I	S	A		A	V	A	N	T	A
12		E	S	R	I	K		L	A	Ç	I	N		A	

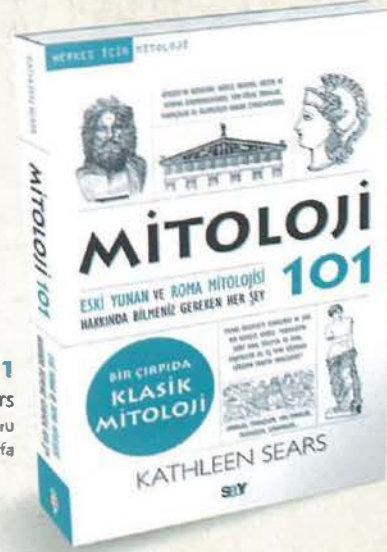
"İnsanın insanla savaşı, toplumsal boyuta, oradan da dünya düzeninin şekillendirilmesi savaşına dönüşür. Bu süreçte savaş yeteneğini kaybeden devletler tarih sahnesinden silinmeye mahkûmdurlar."

Klasik mitoloji, Batı dünyasının ve ötesinin tarihini, edebiyatını, kültürünü, yaşamını şekillendirmiştir, günümüz yaşamını etkilemeyi de sürdürmektedir. Mitoloji 101'de Eski Yunan ve Roma mitolojisi hakkında bilmeniz gereken her şeyi bulacaksınız.

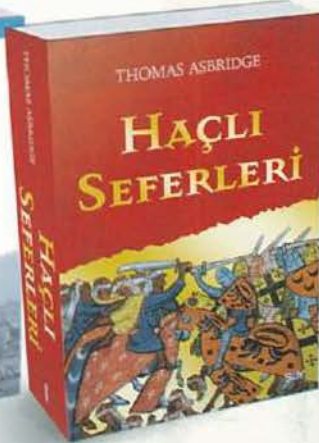
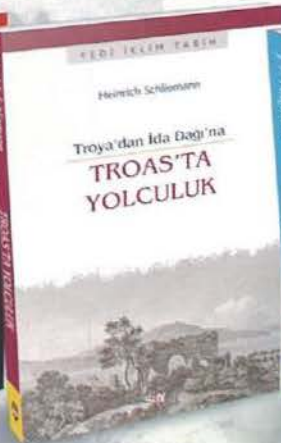
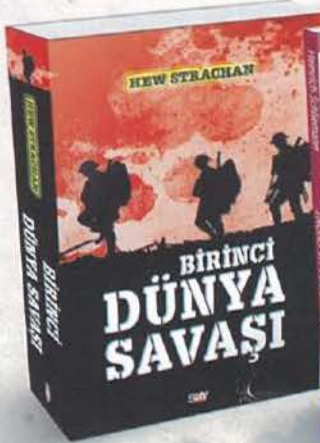
SAVAŞ SANATI

Machiavelli
Çeviren: Alev Toğa
248 sayfa

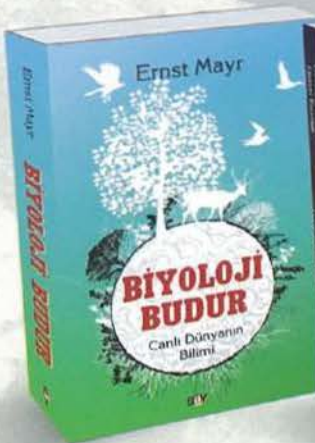

MITOLOJİ 101

Kathleen Sears
Çeviren: Ekin Duru
256 sayfa

TARİH

POPÜLER BİLİM

internet satış: www.saykitap.com

Tel: (0212) 512 21 58 - E-mail: dagitim@saykitap.com

www.facebook.com/sayyayinlari
www.twitter.com/sayyayinlari

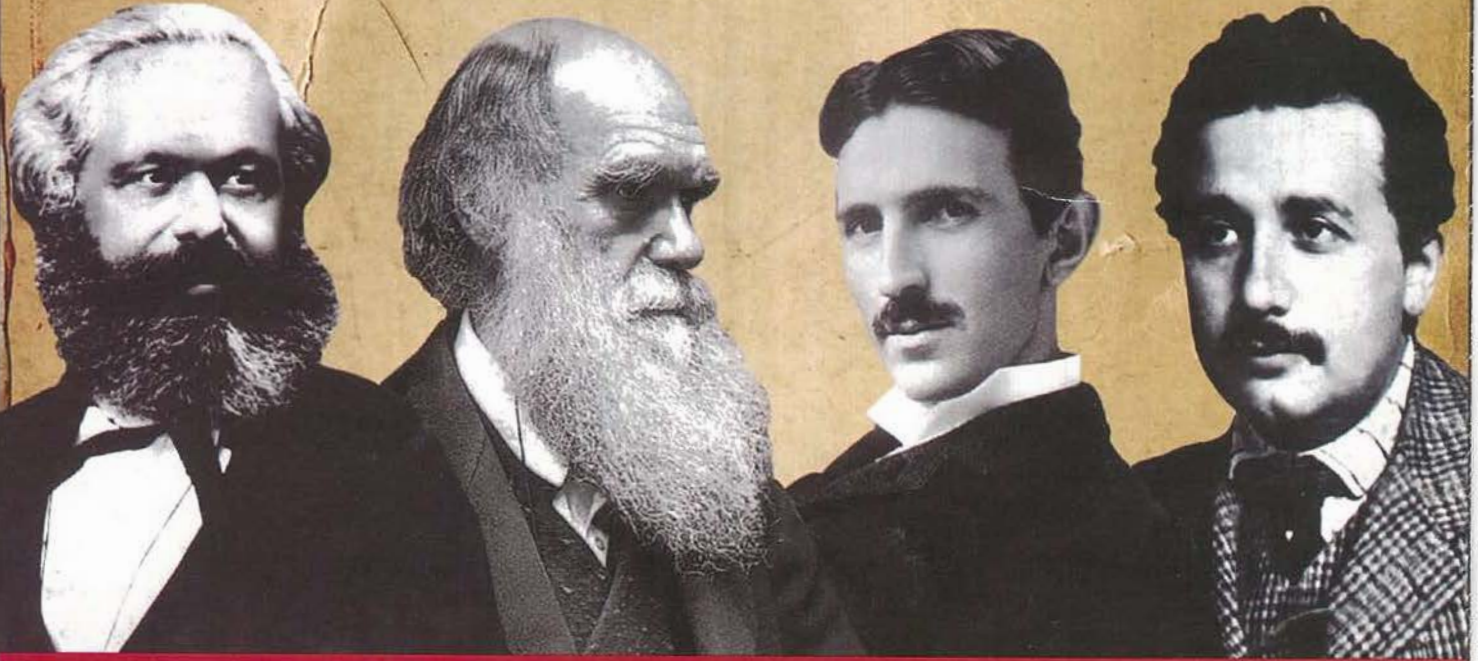
SAY

Bilim ve Ütopya

Aylık Bilim, Kültür ve Politika Dergisi

Türkiye'de Bilim de var Ütopya da!

Aydınlanma mücadelesinde 20. yıl...

**ABONE OL;
GÜÇ VER!**

İletişim

Dr. Mediha Eldem Sok. No: 51/1

Kızılay/Ankara

Tel.: (0312) 418 52 64

www.bilimveutopya.com.tr

bilimveutopya@gmail.com